

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TURİZM COĞRAFYASI AÇISINDAN İNEGÖL'DE (BURSA)
TURİZM

YÜKSEK LİSANS

Hatice ERDOĞAN

BURSA-2019

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**TURİZM COĞRAFYASI AÇISINDAN İNEGÖL'DE (BURSA)
TURİZM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE ERDOĞAN

**Danışman:
Prof. Dr. Serhat ZAMAN**

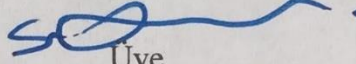
BURSA - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Coğrafya Anabilim Dalı'nda 701740003 numaralı Hatice ERDOĞAN'ın hazırladığı "Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 05/08/ 2019 günü 14.00 – 15.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ..... (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna ..... (oybirliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

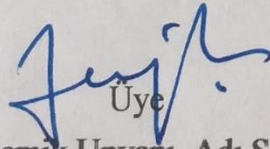
Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Prof. Dr. Serhat ZAMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

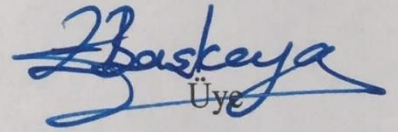
Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün ZAMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zafer BAŞKAYA

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 05/08/2019

Tez Başlığı / Konusu: Turizm Coğrafyası Açısından Inegöl'de (Bursa) Turizm

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarında oluşan toplam 219 sayfalık kısmına ilişkin, 05/08/2019 tarihinde şahsım tarafından *TURNİTİN* adlı intihal tespit programından (Turnitin)' aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %14 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

05.08.2019

Adı Soyadı: Hatice ERDOĞAN

Öğrenci No: 701740003

Anabilim Dalı: Coğrafya

Programı: Coğrafya

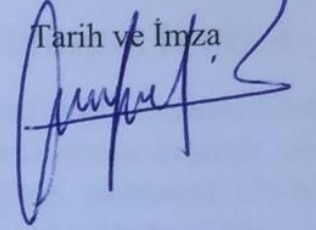
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)
Prof. Dr. Serhat ZAMAN

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “**Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl’de (Bursa) Turizm**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığını beyan ederim.

05.08.2019
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Hatice ERDOĞAN
Öğrenci No: 701740003
Anabilim Dalı: Coğrafya
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Hatice ERDOĞAN
Bursa Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Serhat ZAMAN
2019 XIII+219 sf.

TURİZM COĞRAFYASI AÇISINDAN İNEGÖL'DE (BURSA) TURİZM

Bu çalışmanın amacı İnegöl'ün fiziki ve beşeri çevre özellikleri üzerinde durarak turizm coğrafyası açısından değerlendirmek, turizm sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmamızın sınırlarını oluşturan İnegöl ilçesi birçok alternatif turizm türü için potansiyel oluşturmaktadır. Uzun yıllar sanayi ve tarım faaliyetlerinin gölgesinde kalan turizm, 2014 yılı itibariyle gelişmeye başlamış, kalkınma ajanslarından alınan çeşitli desteklerle var olan potansiyel tanıtılmaya başlamıştır. Günümüzde yerli ve yabancı turist anlamında termal turizmi ve alışveriş turizminin önemli oranda turist çektiği görülmektedir. Diğer turizm çekicilikleri arasında 19.yüzyıla ait mimari yapılar, Osmanlı erken dönem mimarisine ait camiler, külliyeler, müzeler, çeşitli kişilere ait anma etkinlikleri ve uluslararası düzenlenen kültür festivali, çalışma sahasında yer alan iki kültür rotasının varlığı (Evliya Çelebi Yolu ve Avrasya Yolu) şelaleler, kanyonlar, yaylalar yer almaktadır. Bu doğrultuda literatür detaylı bir şekilde taranmış ve farklı zaman aralıklarında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İnegöl'de hüküm süren iklim şartları biyoklimatik konfor koşullarına göre değerlendirilmiş, turist çekicilik indeksine göre turizm potansiyeli sayısal olarak ifade edilmiş, doğal turizm faaliyetleri için en uygun alan belirlenmiş, rekreatif ve turizm faaliyetleri için taşıma kapasitesi belirlenmiş ve çalışma haritaları Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yöntem ve teknikleri kullanarak hazırlanmıştır.

Çalışma neticesinde turizm aktivitelerinin henüz yeni sayılabilecek bir tarihte başlamasından dolayı ulaşım, konaklama, park yeri sorunu, restorasyon çalışmalarının mimari yapıya uygun şekilde gerçekleştirilmemesi, bilgilendirme eksikliği gibi bazı yetersizliklerin turizmi kısıtladığı, ancak yetersizliklerin giderilmesiyle yüksek bir potansiyele sahip olduğu görülmüştür. Nitekim çalışma sahası Romanya Ulusal Turizm Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü tarafından hazırlanan turist çekicilik indeksine göre %78'lik bir çekiciliğe sahiptir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci kısmında resmi kurumlara ait veriler ilgi, nedensellik ve dağılım ilkeleri çerçevesinde coğrafi bir bakış açısıyla ele alınmış, ikinci kısımda turizm altyapısı turistik organizasyonlar, Türkiye turizminde İnegöl'ün yeri ve doğal ve beşeri turistik kaynaklar başlıkları altında değerlendirilmiş, üçüncü kısımda ise turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevre etkilerine değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İnegöl, alternatif turizm, çekicilikler, turizm potansiyeli, turizm coğrafya

ABSTRACT

Hatice ERDOĞAN
Bursa Uludag University
Social Science Institution
Geography Department
Master Thesis

Supervisor : Prof. Dr. Serhat ZAMAN
2019: XIII+219 Pages

TOURISM IN İNEGÖL WITH REGARD TO TOURISM GEOGRAPHY

The aim of this study is to examine İnegöl in terms of tourism geography, to present its problems related to tourism and to develop solutions for those issues by focusing on İnegöl's physical and human environment characteristics. İnegöl district, which constitutes the borders of our study, creates potential for various alternative tourism opportunities. Tourism, which has been overshadowed of industrial and agricultural activities for many years, has started to develop since 2014, and İnegöl's tourism potential has been introduced by development agencies for a long time. It has been seen that the district has attracted a considerable number of domestic and foreign tourists through spa and shopping tourism. The district includes waterfalls, canyons, tablelands and architectural structures belong to 19th century, mosques, social complexes, museums belong to early period of Ottoman architecture, it hosts commemorative ceremonies and international culture festival. Among other features which enable to attract tourist, İnegöl embodies two cultural routes that take place in construction site (Evliya Çelebi Way and Eurasian Road). In this direction, a detailed literature review has been fulfilled and field studies were carried out at different time intervals. İnegöl's prevailing climate conditions are evaluated in accordance with the bioclimatic comfort conditions, its tourism potential is stated numerically with regard to tourist attractiveness index, the most appropriate area for natural tourism activities is determined, carrying capacity is specified for recreative and tourism activities and maps of the working area are arranged by using Geographical Information Systems (GIS) methods and techniques.

The results of this study show that some problems such as shortage in transportation, accommodation, and parking space, inappropriate restoration techniques, and lack of informative signs restrict tourism, however it has been seen that, in case of making up the deficiencies İnegöl has a high tourism potential. Working area has 78% attractiveness according to the tourist attractiveness index, which is prepared by Romanian National Institute of Research Development in Tourism. In the first chapter of our study data that belong to government agencies are discussed within the principles of connection, causality, and distribution, the second chapter deals with the tourism infrastructure, tourism organizations, position of İnegöl in Turkey tourism, and İnegöl's natural and human resources and the final chapter touches upon socio-cultural, economic and environmental effects of tourism in İnegöl.

Key words: İnegöl, alternative tourism, attractiveness, tourism potential, tourism, geography

ÖNSÖZ

Coğrafyanın temel ilke ve prensiplerine göre hazırlanan “Turizm Coğrafyası Bakımından İnegöl’de (Bursa) Turizm” adlı yüksek lisans tez çalışmamızın amacı İnegöl’ün fiziki ve beşeri çevre özellikleri üzerinde durarak turizm coğrafyası açısından değerlendirmek, turizm sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu sahasının seçilmesinde son yıllarda gözlemlediğim çeşitli tarihi mekânların restore edilmesi ve ziyarete açılması, turizmi geliştirmeye yönelik bilimsel yardımların alınması, çeşitli platformlarda İnegöl’ün tanıtılması ve yerel yönetimlerce İnegöl’ün Türkiye turizmi ve Dünya turizmine kazandırılması isteği etkili olmuştur. Henüz yeni sayılan ve yukarıda belirttiğimiz çalışmalara yüksek lisans araştırma konumuzun katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Çalışmanın eldeki duruma gelmesinde başta tez çalışmam boyunca emeklerini, bilgilerini ve katkılarını esirgemeyen, örnek aldığım, yüksek lisans eğitimimin başından sonuna kadar verdiği emek, katkı ve zamanından dolayı değerli hocam Prof. Dr. Serhat ZAMAN’a saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek Lisans eğitimime katkılarından dolayı Doç. Dr. Bayram ÇETİN, Dr. Öğr. Üyesi Nilgün ZAMAN ve Dr. Öğr. Üyesi Erol UZUN’a, yine tez çalışmamın çeşitli aşamalarında katkılarını sunan, yorum ve görüşlerinden yararlandığım Doç. Dr. Emre ÖZŞAHİN, Dr. Öğr. Üyesi İlker EROĞLU Arş. Gör. Yunus Emre Mutlu, Murat Fıçıcı ile sevgili arkadaşım Zehra AYDOĞDU, M. Turgay ÖZDEMİR’e ve yüksek lisans tezimin düzeltmelerine katkı ve yorumlarını katan, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Zafer BAŞKAYA’ya teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam için veri toplama esnasında bana yardımcı olan ve bilgileri benimle paylaşan İnegöl Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, İnegöl Orman İşleri Müdürlüğü, İnegöl Turizm ve Tanıtma Ofisi, Tarım Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası çalışanlarına teşekkür ederim.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Özge KARİP SEYREK, Arş. Gör. Dr. Deniz CEYHAN, Arş. Gör. Dr. Tuğçe BIÇAKÇI SYED ve Arş. Gör. Fatma KAHRAMANOĞLU’ya desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bugünlere gelmemi sağlayan ve en büyük destekçim olan annem Kevser ERDOĞAN, babam Kadir ERDOĞAN ve her zaman yanımda olan, desteklerini hissettiğim kardeşlerim Büşra ERDOĞAN, İbrahim ERDOĞAN, Merve ERDOĞAN’a, teşekkürü bir borç bilirim.

Hatice ERDOĞAN
2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	I
YEMİN METNİ	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLO LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
HARİTALAR LİSTESİ.....	XI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMA SAHASININ KONUMU VE SINIRLARI.....	1
2. ARAŞTIRMA AMACI VE YÖNTEMİ.....	2
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	5
5. İLGİLİ LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNEGÖL'ÜN COĞRAFİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE TURİZM İLE BAĞLANTISI

1.1. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ VE TURİZM	13
1.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Özellikler ve Turizm.....	13
1.1.2. İklim Özellikleri ve Turizm	20
1.1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri ve Turizm	34
1.1.4. Hidrografya Özellikleri ve Turizm.....	37
1.2. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE TURİZM	42
1.2.1. Nüfus Özellikleri.....	42
1.2.2. Nüfus Gelişimi	43
1.2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri	51
1.2.4. Nüfusun Eğitim Durumu.....	57
1.2.4.1. Öğrenim Durumu ve Turizm İlişkisi.....	60
1.2.5. Göçler.....	61
1.2.6. Tarihi Gelişim	65
1.2.7. Yerleşme Özellikleri ve Turizm.....	70
1.3. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ ve TURİZM.....	75
1.3.1 Tarımsal Faaliyetler	77
1.3.1.1. Hayvancılık	83
1.3.2. Sanayi.....	85
1.3.3. Ticaret	89
1.3.4. Madencilik ve Enerji Kaynakları	92

İKİNCİ BÖLÜM
İNEGÖL'DE TURİZM'İN ALTYAPISI

2.1. KAMU VE ÖZEL KURULUŞLARDA TURİZMİN ÖRGÜTLENMESİ.....	94
2.2. TURİSTİK ORGANİZASYONLAR.....	96
2.3. TÜRKİYE TURİZMİNDE İNEGÖL'ÜN YERİ	98
2.4. DOĞAL TURİSTİK KAYNAKLAR	111
2.4.1. Çitli Maden Suyu	114
2.4.2. Oylat Mağarası	118
2.4.3. Oylat Yürüyüş Yolu	121
2.4.4. Cerrah Piknik Alanı	122
2.4.5. Fevziye Kanyonu	122
2.4.6. Kıran Yaylası- Dokuzlar Şelalesi.....	126
2.4.7. Elmaçayır Mağarası	128
2.4.8. Oylat Piknik Alanı Kent Ormanı	130
2.4.9. Hacıkara Şelalesi	130
2.4.10. Boğazova Yaylası	131
2.4.11. Alanyurt Boğazköy Mesire-Piknik Alanı.....	132
2.5. BEŞERİ VE KÜLTÜREL TURİSTİK KAYNAKLAR	132
2.5.1. İnanç Turizmi	133
2.5.1.1. Baykocabey Türbesi (Hamzabey).....	134
2.5.1.2. Turgutalp Türbesi.....	136
2.5.1.3. Hançerli Fatma Sultan Cami (Kurşunlu).....	136
2.5.1.4. Kilise Camii	137
2.5.1.5. Mehmet Bey Cami	138
2.5.1.6. Sungurpaşa Türbesi	138
2.5.1.7. Çavuşköy Türbesi/ Samsaçavuş Türbesi.....	139
2.5.1.8. Hasandede Türbesi (Şehitler).....	140
2.5.1.9. Akbıyık Sultan Türbesi (Tekke)	141
2.5.1.10. Hamidiye Cami (Tahtaköprü)	142
2.5.1.11. Yiğitköy Türbesi (Yiğitbaba).....	143
2.5.1.12. Genç Ali Sultan Türbesi (Sırnaz).....	144
2.5.1.13. Yıldırım (Cuma) Cami	145
2.5.1.14. İshakpaşa Külliyesi	146
2.5.2. Termal Turizm	148
2.5.2.1. Oylat Kaplıcası ve Hamamı	150
2.5.2.2. Sungurpaşa Hamamı	152
2.5.2.3. Şehitler Hamamı.....	153
2.5.2.4. Alibeyköy Hamamı	154
2.5.2.5. Yeniceköy Hamamı.....	154
2.5.2.6. Şipali Hamamı.....	155
2.5.2.7. Akıncılar Hamamı	155
2.5.2.8. Sinanbey Hamamı	155
2.5.2.9. Sarıpınar Hamamı	155
2.5.2.10. Deydinler Hamamı	155
2.5.3. Kültürel Miras Turizmi	156

2.5.3.1. Kurtuluş Savaşı Şehitler Anıtı.....	156
2.5.3.2. Karacabey Kervansarayı	157
2.5.3.3. Tahtaköprü Eski Mektebi/ Osmanlı Sıbyan Mektebi.....	158
2.5.3.4. Tarihi Kapalı Çarşı (Bedesten).....	159
2.5.3.5. Cafer Paşa Hanı (Beylik Hanı).....	159
2.5.4. Gastronomi Turizmi	160
2.5.4.1. İnegöl Köfte	164
2.5.4.2. Kurşunlu Çileği	165
2.5.5. Kentsel Rekreatyon Alanları.....	165
2.5.5.1. Kültür Sanat ve Gençlik Merkezi.....	169
2.5.5.2. İnegöl AVM	169
2.5.5.3. Mobilyum AVM	170
2.5.5.4. İMOTİM.....	171
2.5.6. Müzeler	171
2.5.6.1. Mobilya Ağaç ve Sanayi Müzesi	173
2.5.6.2. İnegöl Kent Müzesi	173
2.5.7. Turistik Ürünler.....	174
2.5.8. Macera Turizmi.....	176
2.5.9. Kongre ve Fuar Turizmi.....	181
2.6. İNEGÖL'DE ULAŞIM VE TURİZM.....	185
2.7. İNEGÖL'DE TURİZM VE KONAKLAMA HİZMETLERİ	189
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TURİZMİN ETKİLERİ	
3.1. TURİZM- ÇEVRE ETKİLEŞİMİ	194
3.2. SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ.....	200
3.3. EKONOMİK ETKİLERİ.....	202
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	206
KAYNAKÇA	208
ÖZGEÇMİŞ.....	219

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İnegöl iklim verileri.....	22
Tablo 2. Sıcaklık yönünden sayılı günler	25
Tablo 3. Aylık Hâkim Rüzgâr Yönü ve Yüzdesi(%)	27
Tablo 4. PET (°C) indeksinin konfor aralıkları	32
Tablo 5. PMV (°C) indeksinin konfor aralıkları	32
Tablo 6. Biyoklimatik Konfor Şartlarının değerlendirilmesinde kullanılan indislere göre çalışma sahanın değerleri	33
Tablo 7. 1927-2018 yılları arası İnegöl nüfusu	46
Tablo 8. Çalışma sahasının ve Türkiye'nin 1927-2018 yılları arasındaki nüfusunun cinsiyet oranı	53
Tablo 9. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Cinsiyet Durumu	54
Tablo 10. 2018 yılı İnegöl Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırması.....	55
Tablo 11. İnegöl Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	56
Tablo 12. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Yaş Yapısı	56
Tablo 13. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Öğrenim Durumu	58
Tablo 14. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Yabancı Dil Öğrenim Durumu.....	58
Tablo 15. İnegöl'ün Arazi Kullanım Durumu.....	80
Tablo 16. İnegöl'de Yetiştirilen Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı (2018).....	84
Tablo 17. 2018 yılı İnegöl'de sanayi gruplarına göre firma ve çalışan sayısı.....	87
Tablo 18. “Turizm Çekicilik İndeksine” göre çalışma alanında bulunan temel bileşenlerin aldığı değerler.....	107
Tablo 19. Ekoturizm Sahalarını değerlendirmek için seçilen kriterler.....	112
Tablo 20. 2018 Yılı Belediye ve Bakanlık tarafından belgelendirilen konaklama tesisleri, yatak kapasiteleri, oda sayısı.....	191
Tablo 21. Bakanlık belgeli konaklama tesisi istatistikleri.....	192
Tablo 22. Bakanlık belgeli seyahat acentaları.....	193
Tablo 23. Kişi başı alan kullanım normları.....	198
Tablo 24. İnegöl'ün turizm ve rekreasyon faaliyetleri taşıma kapasitesi.....	199
Tablo 25. İnegöl'deki turizm faaliyetlerin sosyo-kültürel açıdan olumlu etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu	201
Tablo 26. İnegöl'deki turizm faaliyetlerin sosyo-kültürel açıdan olumsuz etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu	202
Tablo 27. İnegöl'deki turizm faaliyetlerin ekonomiye olumlu etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu.....	204
Tablo 28. İnegöl'deki turizm faaliyetlerin ekonomiye olumsuz etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu.....	204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İnegöl İlçesi'nin hâkim rüzgâr yönü.....28

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Çalışma sahasının lokasyonu	1
Harita 2. İnegöl'ün jeolojik zaman haritası	14
Harita 3. Çalışma sahasının jeolojik devir haritası	15
Harita 4. Çalışma alanının litoloji haritası	16
Harita 5. İnegöl ilçesindeki ana yerçekillerinin dağılışı haritası	19
Harita 6. Çalışma alanının yıllık ortalama sıcaklık haritası	26
Harita 7. Çalışma alanının yıllık ortalama yağış haritası	29
Harita 8. Çalışma alanının hidrografi haritası	37
Harita 9. Çalışma alanının nüfus dağılışı haritası (2018)	47
Harita 10. Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin yerleştiği mahalleler	63
Harita 11. İnegöl ilçesinin 2018 yılı itibariyle il bazında aldığı göç miktarı	64
Harita 12. İnegöl ilçesinin mahalle haritası	74
Harita 13. İnegöl'ün orman alanları	77
Harita 14. İnegöl'ün tarım arazileri	78
Harita 15. İnegöl'ün AKAÖ özelliklerinin dağılışı haritası	80
Harita 16. İnegöl'ün Maden Haritası	93
Harita 17. Uluslararası Kültür ve Sanat Festivaline katılan ülkeler	97
Harita 18. Bursa ili termal turizm alanları ve kaynakları	104
Harita 19. İnegöl'ün turizm haritası	110
Harita 20. Doğal kaynakların eko-turizm temelli değerlendirilmesi sonucu belirlenen uygun alanlar	114
Harita 21. Oylat Mağarası ve çevresinin jeolojisi	120
Harita 22. Fevziye Kanyonu ve Çevresi	125
Harita 23. Fevziye Kanyonu ve Çevresindeki Orman Alanları	125
Harita 24. Kıran Yaylası trekking, hiking ve motosiklet rotaları	127
Harita 25. İnegöl'ün inanç mekânları haritası	134
Harita 26. İnegöl'de yer alan hamamlar	150
Harita 27. Kentsel Rekreasyon Alanları	167
Harita 28. İnegöl ulaşım haritası	186
Harita 29. Evliya Çelebi Yolu	187

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Della Sude Faik Paşa tarafından hazırlatılan Fransızca ve Türkçe etiketler	116
Fotoğraf 2. Günümüzde Çitli Maden Suyunun bulunduğu yerin dış mekân görünümü	117
Fotoğraf 3. Oylat yürüyüş yolu	121
Fotoğraf 4. Cerrah piknik alanı	122
Fotoğraf 5. Fevziye Kanyonu.....	124
Fotoğraf 6. Kıran Yaylası- Şelalesi.....	126
Fotoğraf 7. Elmaçayır Mağarası.....	128
Fotoğraf 8. Oylat Kent Ormanı	130
Fotoğraf 9. Hacıkara Şelalesi	131
Fotoğraf 10. Boğazova Yaylası.....	132
Fotoğraf 11. Baykoca Bey Türbesi	135
Fotoğraf 12. Turgut Alp Türbesi (Turgutalp Mahallesi).....	136
Fotoğraf 13. Hançerli Fatma Sultan Cami	137
Fotoğraf 14. Mehmet Bey Cami	138
Fotoğraf 15. Sungurpaşa Türbesi	139
Fotoğraf 16. Samsa Çavuş Türbesi	140
Fotoğraf 17. Hasan Dede Türbesi	141
Fotoğraf 18. Akbıyık Sultan Türbesi	142
Fotoğraf 19. Hamidiye Cami	142
Fotoğraf 20. Yiğitbaba Türbesi	143
Fotoğraf 21. Genç Ali Sultan Türbesi.....	144
Fotoğraf 22. Yıldırım Cami İç ve Dış Mekân Fotoğrafları.....	145
Fotoğraf 23. İshak Paşa Külliyesi	147
Fotoğraf 24. Oylat Kaplıcası	151
Fotoğraf 25. Sungurpaşa Hamamı	153
Fotoğraf 26. Şehitler Hamamı.....	154
Fotoğraf 27. Yeniceköy Hamamı.....	154
Fotoğraf 28. Akıncılar Hamamı	155
Fotoğraf 29. Kurtuluş Savaşı Şehitler Anıtı.....	157
Fotoğraf 30. Karacabey Kervansarayı	158
Fotoğraf 31. Tahtaköprü Eski Mektebi/ Osmanlı Sıbyan Mektebi.....	158
Fotoğraf 32. Tarihi Kapalı Çarşı (Bedesten).....	159
Fotoğraf 33. Cafer Paşa Hanı	160
Fotoğraf 34. İnegöl Botanik Park.....	168
Fotoğraf 35. Hikmet Şahin Kültür Parkı.....	169
Fotoğraf 36. İnegöl AVM	170
Fotoğraf 37. MOBİLİYUM AVM.....	171
Fotoğraf 38. İMOTİM.....	171
Fotoğraf 39. İnegöl Kent Müzesi	174

KISALTMALAR LİSTESİ

YÖKTEZ: Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi

CBS: Coğrafi Bilgi Sistemleri

MTA: Maden Tetkik ve Arama

UDGP: Uzun Dönemli Gelişim Planı

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirme

İTSO: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

HGK: Harita Genel Komutanlığı

UTM: Universal Transverse Mercator

WGS: World Geodetic System

PET: Fizyolojik Eşdeğer Sıcaklık

PMV: Tahmini Ortalama Isıl Şartlar

SET: Standart Efektif Sıcaklık

CORİNE: Coordination of Information on the Environment - Çevresel Bilginin Koordinasyonu

AÖ-AK: Arazi Örtüsü- Arazi Kullanımı

DOSTUM: Doğa Sporları ve Turizm Merkezi

SAGESAM: Suyla Gelen Sağlık Merkezi

BEBKA: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

İNTURAŞ: İnegöl Turizm A.Ş

UNWTO: Dünya Turizm Örgütü

MODEF: Mobilya ve Dekorasyon Fuarı

İNTARF İnegöl Tarım Meyvecilik ve Fidancılık Fuarı

HESTOUREX: Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongre ve Fuarı

EICR: Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü

TCCA: Tourism Carrying Capacity Assessment

ve 2014 yılı itibariyle söz konusu kanunun uygulanmasıyla mülki yönetim bakımından Bursa'ya bağlı olan İnegöl köyleri mahalleye dönüşmüştür.

Akbaşlar, Akıncılar, Alibeyköy, Aşağıballık, Babaoğlu, Bahariye, Bahçekaya, Baykoca, Bayramşah, Bilalköy, Boğazköy, Çavuşköy, Çaylıca, Çayyaka, Çeltikçi, Cerrah, Çiftlik, Çitli, Deydinler, Dipsizgöl, Doğanıurdu, Dömez, Edebey, Elmaçayır, Esenköy, Esentepe, Eski Karacakaya, Eskiköy, Eymir, Fevziye, Fındıklı, Gazelli, Gedikpınar, Gülbahçe, Gündüzlü, Güneykestone, Güzelyurt, Hacıkara, Halhalca, Hamamlı, Hamitabat, Hamzabey, Hasanpaşa, Hayriye, Hilmiye, Hocaköy, İclaliye, İhsaniye, İneyet, İsaören, İskaniye, Karagölet, Karahasanlar, Karakadı, Karalar, Kayapınar, Kestanealan, Kınık, Kıran, Kocakonak, Konurlar, Kozluca, Küçük Yenice, Kulaca, Kurşunlu, Lütfiye, Maden, Mesruriye, Mezit, Muratbey, Olukman, Ortaköy, Osmaniye Özlüce, Paşaören, Rüştiye, Saadet, Sarıpınar, Şehitler, Şıpalı, Soğukdere, Süle, Süleymaniye, Sulhiye, Sultaniye, Sülüklügöl, Sungurpaşa, Süpürtü, Tahtaköprü, Tekke, Tokuş, Tüfekçikonak, Turgutalp Köy, Üçevler, Yenimahalle, Yenice, Yeniceköy, Yeniköy, Yeniörük, ve Yukarı Ballık köyleri 2014 yılında uygulanmaya başlayan kanunla mahalle statüsü kazanmışlardır.

2. ARAŞTIRMA AMACI VE YÖNTEMİ

Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm adlı Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan çalışma, bilimsel araştırma yöntemlerine bağlı kalınarak çalışma amacı ve kapsamı belirlenmesi, hazırlık, veri elde etme, kartografik verilerin temin edilmesi ve ArcMap 10.4.1 yazılımı yardımıyla sayısallaştırılması, gözlem, arazi çalışmaları, fotoğraf çekimi, doğal, kültürel, ekonomik koşulların turizm üzerindeki etkisinin tespiti ve CBS veritabanında analiz edilmesi ve sonuç gibi aşamalardan oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk basamağını oluşturan hazırlık aşamasında çalışmanın gidişatına yön vermesi açısından amaç ve kapsam doğrultusunda literatür çalışması yapılmıştır. Bu doğrultuda sahaya ve konuya yönelik çalışmaların taraması gerçekleştirilmiştir. Başta Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi olmak üzere, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Kütüphanesi, İnegöl Kent Müzesi Kent Belleği, İnegöl Halk Kütüphanesi, YÖKTEZ merkezi, kamu kurum ve kuruluşları verilerinden yararlanılmıştır. İnternet kaynakları, makale ve kitaplar da literatür taramasında kullanılan kaynaklar arasındadır. Bu kapsamda ülkemiz ve uluslararası düzlemde turizm kavramı üzerinde durulmuş,

çalışma sahasında yaşayan nüfusun ve çalışanların turizm sektörü ve sektöre yönelik algısını tespit etmek için anket çalışması yapılmıştır. Fiziki ve beşeri coğrafya başlıkları altında oluşturulan turizm envanteri alternatif turizm kategorilerine ayrılarak değerlendirilmiştir. Turizm envanteri arazi ve büro çalışmaları olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Büro çalışmaları, literatür taraması ve arazi gözlemleri ile elde edilen grafik ve grafik olmayan verilerin ve gerekli kuruluşlardan alınan bilgilerin Coğrafi Bilgi Sistemleri aracılığıyla sorgulanabilir bir düzeye getirilmesi ile başlamıştır. Bu sayede harita ve bu haritaları ilişkin öznitelik tabloları oluşturulmuş ve görselleştirilmiştir.

Çalışma alanı farklı alternatif turizm türlerini barındırır da özellikle termal turizm kapsamında yüksek oranda çevre değişimiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle değişimin daha iyi gözlemlenebilmesi için farklı tarihlerde arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yetkili merciler ve yöre halkı ile görüşülmüş fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Çalışma alanının turizm potansiyelini belirlemek ve planlama yapabilmek amacıyla topografya verileri, hidrografya, yerleşim alanları, bitki örtüsü ve ulaşım aksları haritası oluşturabilmek için temel verileri sağlayan Harita Genel Komutanlığı'nın 1/25.000 ölçeğindeki paftalarından yararlanılmıştır. Bunlar h22c2, h22c3, h22c4, h23c4, h23d1, h23d2, h23d3, h23d4, i22b1, i22b2, i22b3, i23a1, i23a2, i23a3, i23a4, i23b1 numaralı paftalardır. Bu paftalardan hidrografya, yerleşme ve yükseklik katmanları ArcMap 10.4.1 programından yararlanılarak UTM projeksiyon WGS 84 Datum özelliklerinde sayısallaştırılarak elde edilmiştir.

Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA) verilerinden jeoloji haritası, Meteoroloji Genel Müdürlüğünden elde edilen verilerden iklim verileri elde edilmiştir. İklim verileri biyoklimatik konfor koşullarının tespiti için kullanılmış, bunun için RayMan 10.2 yazılımı kullanılmıştır. Boy, ağırlık, yaş, cinsiyet, aktivite ve kıyafet direnci gibi değişkenler sabit tutularak PET, PMV, SET indislerinde biyoklimatik konfor koşulları belirlenmiştir.

İnegöl İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde okul sayısı ve öğrenci sayısı temin edilmiş, söz konusu veriler çalışmanın beşeri coğrafya kısmını oluşturan nüfusun eğitim düzeyi, öğrenim durumu ve turizm ilişkisi kısmında kullanılmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'den alınan nüfus verileri zamansal ve mekânsal olarak değerlendirilerek turizm ile ilişkilendirilmiştir. Ülke bazında çalışma alanına yönelen göçmen sayısı, Kafkas ve Balkanlardan gelen göçmenlerin yaşadığı mahalleler belirlenmiş ve haritalandırılmıştır.

İnegöl Orman İşletme Müdürlüğü'nden alınan veriler doğrultusunda çalışma alanının ormanlık alanı sayısallaştırılarak vektör veri formatına dönüştürülmüştür.

İnegöl İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden tarım ve hayvancılık verileri elde edilerek kırsal turizm potansiyeli değerlendirilmiştir. Müdürlüğün Kırsal Kalkınmaya yönelik gerçekleştirdiği projeler incelenmiştir.

İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası'ndan (İTSO) çalışma alanının marka değerini oluşturan ve açılan mobilya AVM'ler ile çevre illerden pek çok ziyaretçiyi çeken mobilya sektörüne ve sanayi sektörüne yönelik firma sayısı, sanayi grupları ve tarihsel gelişimi hakkında bilgi temin etmek için İnegöl Organize Sanayi Bölgesi, İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İktisat Organize Sanayi Bölgesi ve Yenice Organize Sanayi Bölgeleri hakkında bilgi alınmıştır.

Başbakanlık Köy İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları Bursa İli Arazi Varlığı raporundan yararlanılarak ArcMap 10.4.1 yazılımı kullanılarak toprak haritası elde edilmiştir.

İnegöl Belediyesinden Mahalle verileri ve İnegöl Turizm Bilgilendirme Ofisinden ilçe bazında bazı turizm çalışmaları hakkında bilgi elde edilmiştir.

Uydu görüntülerinden Coğrafi Bilgi Sistemi yardımıyla eğim, bakı, arazi sınıfları ve topografya haritaları oluşturulmuştur. Arazi sınıflarını belirleme CORİNE (Coordination of Information on the Environment) arazi örtüsü sistemi için kullanılan referans kaynağı baz alınmıştır. Çevresel Bilgilerin Koordinasyonu Projesi'nde (CORİNE) yer alan üç düzeyden birinci düzey 5 ana grup, ikinci düzey 15, üçüncü düzey 44 alt gruptan meydana gelmektedir. Çalışmamızda yer alan arazi örtüsü-arazi kullanımı haritası (AÖ-AK) ikinci düzeye göre oluşturulmuştur.

Arazi ve masa başında elde edilen veriler birlikte değerlendirilerek coğrafi bakış açısıyla kaleme alınmış ve yazma işleminde Word, hesaplamalar ve tablolar ise Excel programı kullanılarak hazırlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanma sürecinde bazı sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Bunlar veri toplama ve temin sürecinde çalışmanın yavaşlamasına neden olmuştur. Bunlar:

- Turizm envanterinin tam olarak oluşturulmaması ve herhangi bir derlemenin yapılmaması,
- Yeme-içme ve turizm harcamalarına yönelik istatistiki verinin mevcut olmaması,
- Tarihi yapıların kim tarafından yapıldığı konusunda farklı görüşlerin yer alması,
- Çalışma sahasında bulunmuş, çeşitli mimari eserler bırakmış veya türbeler hakkında net bir bilginin bulunmaması,
- Bazı doğal coğrafi görünülerin (kanyon, mağara, şelale vb.) coğrafi bir bakış açısıyla değerlendirilmemesidir.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanların çeşitli sebeplerle yer değiştirmesi ve mekân üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahip olması, turizm ve coğrafyanın karşılıklı ilişkisinin en temel göstergesidir. Turizm kavramının çok farklı boyutlarının olması, konunun farklı bilimlerden tarafından incelenmesini sağlamıştır. Turizmi meydana getiren unsurlar coğrafyanın ana terimleridir. Bu bağlamda öncül bazı terimlerin tanımlamalarının yapılması faydalı olacaktır.

Özgüç'e² göre turizm, devamlı oturlan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların sağlandığı yerlerin dışına çıkılarak, turizm endüstrisinin sağladığı konaklama imkânlarından yararlanılması ve bu konaklama imkânlarının geçici olması dâhilinde gerçekleşen bir faaliyettir.

İzbırak ise turizm ve turisti “ dinlenme, eğlenme, gezip görme, bir sergiyi veya spor gösterilerini görme düşüncesiyle başka bir yerden gelen ve belirli bir süre kalarak yine yerlerine dönen insanları turist, bunların yapılması işlerine de turizm denir.” şeklinde tanımlamıştır.³

² Nazmiye Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 8. Baskı İstanbul: Çantay Kitabevi, 2015, s. 13.

³ Reşat İzbirdak, *Türkiye*, 2. Baskı İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984, s. 520.

Doğanay'⁴ göre turizm, dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif faaliyetlerde bulunma veya izleme, görme, bilgisini arttırma gibi amaçlarla ya da sadece zevk için yapılan gezilerdir.

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere turizm, mekânsal farklılıklar ve bu farklılıkların insanlar tarafından merak edilmesi ve görme arzusundan meydana gelen bir olgudur. Genelleme yapılırsa insanların devamlı oturduğu yerlerin belirli bir süre için para kazanma amacı olmaksızın terk etmesi ve turizm endüstrisinin sağladığı konaklama olanaklarından faydalanması neticesinde gerçekleşmektedir. İfade edilen belirli bir süre, Dünya Turizm Örgütü ve araştırmacılar tarafından 24 saatten fazla ve bir yıldan az olarak kabul edilmektedir. 24 saatten az süreyle yapılan ziyaretler Fransızca bir sözcük olan ekskürsion (günübirlik) olarak ifade edilmektedir. Ancak Gürdal⁵ uluslararası turizmin gerçekleşmesi için en az 24 saat, iç turizmin gerçekleşmesi için en az 4 günlük kalış süresini kabul etmekte, dört günden az süreyle yapılan ziyaretleri “tatile çıkmak” olarak değerlendirmektedir.

Türkiye’de deniz-kum-güneş üçlüsünün meydana getirdiği kıyı turizmi ile kitlesel halde başlayan turizm hareketi, küreselleşme, haberleşme, iletişim gibi imkânların değişmesine ve gelişim yaşamasına paralel olarak değişim sürecine girmiş ve alternatif turizm kavramı ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm, sektörün mevsimselliğini azaltması ve tüm bölgelere yayması bakımından politikalarla desteklenen bir husus olmuştur.

Kavramın literatürdeki tanımları şu şekildedir:

Turizmin çeşitlendirilmesi amacından hareketle kıyı turizmi dışındaki turizm faaliyetleridir.⁶

Akpınar ve Bulut⁷ alternatif turizmi, doğal kaynak stoklarını koruyarak kaliteli bir çevre oluşturmayı ve yöre halkının turizm ile ilgili aktivitelerini kontrol ederek bu yönde ekonomik fayda sağlamayı amaçlayan turizm türü şeklinde tanımlamıştır.

---

⁴ Hayati Doğanay, Serhat Zaman, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, (Güncellenmiş 6. Baskı) Erzurum: Pegem Akademi, 2019, s. 1.

⁵ Mehmet Gürdal, *Türkiye Turizm Coğrafyası Profesyonel Turist Rehberi ve Gezi Kılavuzu*, 2. Baskı Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, s. 11.

⁶ TÜSİAD, “Türkiye’de Alternatif Turizmin Gelişimine Yönelik Değerlendirmeler”, İstanbul, 2014, s. 6.

⁷ Elif Akpınar, Yahya Bulut, “Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları”, 2010, s. 1577.

Alternatif turizm türleri araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Farklı sınıflandırmaların yapılmasındaki temel etmen turistin seyahat motivasyonunun tam olarak belirgin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kesin ve net sınırlar bulunmadığından çalışmamızda gruplandırmaya gidilmemiş, başlıklar ayrı ayrı ele alınmış ve literatürde birbiri yerine kullanılan başlıkların benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulmuştur.

Çalışma sahasının potansiyel ve geliştirilmesi gereken alternatif turizm türleri ve literatürdeki tanımları şunlardır;

Kültürel Miras turizmi: Doğal evre kültürü etkilerken, kültür de hem çevreyi hem de toplumu etkilemekte ve değiştirmektedir. Farklı mekânlar, insanoğlunun var olduğu günden itibaren farklılıkların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Haberleşme ve ulaşımda sağlanan ilerlemelerle dünya hakkında daha fazla bilgiye sahip olan insanlar, farklı kültürlerle tanışmakta, bu kültürleri öğrenme, tanıma gibi istekleri kültürel miras turizminin gelişmesine, coğrafya ve kültür arasındaki ilişkinin güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Bir milletin varlığını devam ettirmesinde ve gelecek nesillere aktarmasında kültür önemli bir faktördür. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan ölkemiz kültürel miras turizmi bakımından son derece zengindir. Kültürel miras yalnızca somut nesnelere sınırlı değildir. Bir toplumun sahip olduğu somut ve soyut tüm uygulamalar, gelenek görenekler, örf ve adetler, mimari eserler, anıtlar, arkeolojik yapılar kültürel miras kapsamındadır. Turistlerin kültürel mirasa ilgileri sonucu gelişen kültürel miras turizmi ilk etapta tarihsel yerlerin, müzelerin ziyaret edilmesiyle gelişmeye başlamış, yıllar geçtikçe farklı gelenek, görenek, yemek türleri, sanatları vb. önem kazanmaya başlamıştır.⁸

İnanç Turizmi: İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek ve inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı geziler inanç turizminin kapsamını oluşturmaktadır.⁹ İnanç turizmine katılanlar dini vazifelerini yerine

---

⁸ Ebru Karapınar, Mahmut Barakazı, “Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Göbeklitepe Ören Yeri”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1 (2017), s. 11.

⁹ İlkey Eykay, Taner Dalgın, Hüseyin eken, “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya'nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), s. 60.

getirmek, inancı açısından önemli merkezleri görmek, bu mekânlarda zaman geçirmek, dua etmek, günahlarından arınmak ve manevi olarak rahatlamak amacındadır.

Termal Turizm: Çeşitli mineralleri bünyesinde barındıran su, buhar ve çamurların bulunduğu yöreler içerisinde gerçekleşen turizm türüdür. Termal ya da kaplıca turizmi termal su banyosu, çamur banyosu, içme gibi yöntemlerin bulunduğu fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz gibi tedavileri de kapsayan bir turizm türüdür. Anadolu’da Hititler döneminden itibaren faydalanılan şifalı sular, Roma ve Bizans dönemlerinde de tedavi ve spor amacıyla yoğun olarak kullanıldığından, kaplıca turizmi en eski turizm çeşidi olarak kabul edilmektedir.¹⁰

Gastronomi Turizmi: Teknolojinin yaygınlaşması ve farklı kültürlerin tanınmasıyla artık yemek yeme yalnızca açlığın giderilmesi için değil, farklı ve özgün tatların deneyimlenmesi halini almıştır. Gastronomi turizmi kültür, tarım ve coğrafyayı içerisinde barındırmaktadır. Bu üç unsur gastronomi turizminin pazarlanması ve konumlandırılmasına imkân vermektedir.¹¹

Spor Turizmi: En genel tanımla turistin ilgi duyduğu sporu yapmak veya izlemek amacıyla seyahat etmesi neticesinde gerçekleşen bir turizm türüdür. Dağcılık, yüzme, rafting, futbol, golf gibi sporları bünyesinde barındırmaktadır. Albayrak’a¹² göre spor turizmi insanların belirli spor dallarını gerçekleştirmek, izlemek ya da boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla seyahat etmeleri ve bu aktiviteleri gerçekleştirirken turizm endüstrisinin sağladığı mal ve imkânlardan yararlanmaları şeklinde tanımlamıştır.

Kongre ve Fuar Turizmi: Dünya’da ve ülkemizde son yıllarda gelişme gösteren turizm çeşitlerinden biridir. Sezon dışı denilen ve otellerin doluluk oranlarının büyük ölçüde düştüğü dönemde gerçekleştirilen kongreler, turizme hareketlilik getirmektedir. Gerçekleştirilen kongre, fuar ve konferanslara katılımın ödül amaçlı gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan ödül turizmi, bu turizm türü içinde yer almaktadır.¹³

---

¹⁰ B.Ünal İbret, “Türkiye’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 12, S. 18 (2007), s. 138.

¹¹ Merve Gülen, “Gastronomi Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi Kapsamında Afyonkarahisar İlinin Değerlendirilmesi”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1 (2017), s. 33.

¹² Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, 1. Baskı Ankara: Detay Yayıncılık, 2013, s. 187.

¹³ Nazmi Kozak, Meryem A. Kozak, Metin Kozak, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, (Yenilenmiş 19. Baskı) Ankara: Detay Yayıncılık, 2017, s. 31.

5. İLGİLİ LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Coğrafya biliminin inceleme alanına giren mekân ve insan, turizmin gerçekleşmesi için gerekli olan ana öznelerdir. En basit tanımla coğrafya insan ve mekân arasındaki ilişkiyi ilgi, nedensellik ve dağılım ilkelerine bağlı olarak inceleyen bilim dalıdır. Ayrıca iklim, bitki örtüsü, jeolojik yapı, kültür, ekonomi, fiziki çevre gibi terimler turizmi doğrudan ilgilendiren ve mekânın turistik çekim merkezi olmasını sağlayan coğrafi unsurlardır. Bu bağlamda turizm coğrafyanın konusudur ve coğrafyacıların turizm ile ilgilenmeleri oldukça yenidir.¹⁴ Ancak son yıllarda konuyla ilgili yapılan çalışmalar hayli artmıştır.

Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm adlı Yüksek Lisans Tezinin literatür tarama aşamasında hem kuramsal hem de saha ile ilgili çeşitli çalışmalar taranmıştır. Saha ile ilgili çalışmalar incelendiğinde İnegöl'ün turizmini konu alan bir çalışmanın yapılmadığı saptanmıştır. Saha ve konu ile ilgili yapılan bazı yayınları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Serpil Menteşe (2015)¹⁵, İnegöl Ovası'nda Kentsel Yayılmanın Arazi Kullanımı ve Çevre Kaynakları Üzerine Etkisi: Çalışma Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak hazırlanmıştır. Eser altı bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde giriş, ikinci bölümde ilgili alanyazın, üçüncü bölümde materyal ve yöntem, dördüncü bölümde İnegöl ovasının genel coğrafi özelliklerine yer verilmiştir. İnegöl Ovası'nın fiziki ve beşeri özellikleri irdelendikten sonra, beşinci bölümde İnegöl Ovası'nda çevre kaynakları ve arazi kullanımı başlığı yer almaktadır. Bu bölümde ise İnegöl Ovası'ndaki sanayinin beraberinde getirdiği şehirleşmeyi ve kentsel büyümenin toprak, hava, su kirliliği ve arazi kullanımı üzerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanındaki akarsular kalite sınıflandırmasına göre sınıflandırılmış, 1987-2010 yılları arasındaki arazi kullanımı-arazi örtüsü (AKAÖ) değişimi değerlendirilmiş kentleşme arttıkça ekili dikili arazilerin azaldığı saptanmıştır. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

¹⁴ Serhat Zaman, *Kemer'in Turizm Coğrafyası*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2005, s. 9.

¹⁵ Serpil Menteşe, *İnegöl Ovasında Kentsel Yayılmanın Arazi Kullanımı ve Çevre Kaynakları Üzerine Etkisi*, (Doktora Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2015.

Yasin Akçay (2014)¹⁶ İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Çalışma Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde giriş yer alırken, ikinci bölümde jeotermal enerji başlığı yer almaktadır. Söz konusu bölümde Dünya ve Türkiye ölçeğinde jeotermal enerjinin tarihine değinilmiştir. İkinci bölümde jeotermal sistemler ve jeotermal kaynaklar hakkında çeşitli bilgilere yer verildikten sonra, dördüncü bölümde il ve ilçe bazında mevcut jeotermal kaynaklar ve termal turizm olanakları bakımından değerlendirmeler yapılmıştır. Son bölümde sonuç kısmına yer verilmiş ve Oylat kaplıcalarının bulunduğu konum, bitki örtüsü, iklim, jeolojisi ve kaplıcanın kimyasal bileşimi bakımından turistler açısından tercih edilebileceği, hatta jeotermal kaynak açısından zengin olan Bursa'yı, sahip olduğu uygun koşullardan dolayı geride bırakacağı sonucuna varılmıştır.

Murat Doğdubay, Ayşe Can Sünnetçioğlu (2017)¹⁷ İnegöl Köftesine Coğrafi İşaretleme Yapılmasının Yörenin Gastronomik Kimliğinin Korunması Açısından Önemi Eserde coğrafi kimlik ve gastronomik kimlik kavramları incelenmektedir. Söz konusu kavramlara ilişkin literatüre yer verilmekte ve İnegöl köftesinin coğrafi işaret ile tescillenmesinin yörenin yemek kültürünün tanıtılmasında ne derece etkili olduğu konusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ahmet Ardel (1947)¹⁸, İnegöl Ovası ve Çevresi (Morfolojik Etüd) Eserde saha, ovanın çevresi ve ova olmak üzere iki başlık altında hazırlanmıştır. Çalışma neticesinde ovanın birikim şekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Mine Özkılıç (2017)¹⁹ Yeni Müzecilik Akımının İnegöl Kent ve Mobilya Müzesi Örneğinde Değerlendirilmesi Çalışma kapsamında Türkiye'nin ilk ilçe kent müzesi ve dünyada tek olan mobilya müzesi incelenmiştir. İki müzenin tanıtımı

---

¹⁶ Yasin Akçay, *İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, 2014.

¹⁷ Murat Doğdubay, Ayşe Can Sünnetçioğlu, "İnegöl Köftesine Coğrafi İşaretleme Yapılmasının Yörenin Gastronomik Kimliğinin Korunması Açısından Önemi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, s. 1083.

¹⁸ Ahmet Ardel, "İnegöl Ovası ve Çevresi (Morfolojik Etüd)", *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 0, S. 9-10 (1947), ss. 64-95.

¹⁹ Mine Özkılıç, "Yeni Müzecilik Akımının İnegöl Kent ve Mobilya Müzesi Örneğinde Değerlendirilmesi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, s. 1083.

yapılmasıyla, müzelerin birbirlerini tamamladığı İnegöl'ün tanıtımı için önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Emin Atasoy, Recep Efe, Abdullah Soykan(2008)²⁰, Bursa ve Uludağ'ın Turizm Potansiyeli ve Sorunları Makalede Bursa'nın tarihi yerleri, kaplıcaları, doğal güzellikleri, kültürel öğeleriyle birçok alternatif turizm türünün gelişmesine imkân tanıyan bir yapıya sahip olduğuna varılmış, ancak turizmin istenilen düzeyde gelişme göstermediğine ve bunun nedenlerine değinilmiştir. Araştırma sahası Bursa sınırları içerisinde kalması ve İnegöl'ün de turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilmemesinden dolayı çalışmadan önemli ölçüde yararlanılmıştır.

İbrahim Hakan Mert (2017)²¹ Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi Çalışma arkeolog Carl Humann ve coğrafyacı Peter von Tschihatscheff, Alfred Phlippson'un İnegöl seyahatini ele almaktadır. Tschihatscheff'ın İnegöl hakkındaki gözlemleri Alman coğrafyacı ve kartograf Kiepert tarafından kitap haline getirildiği belirtilmektedir. Kitapta İnegöl'ün beşeri ve iktisadi durumuna değinilmesinin yanı sıra fiziki özelliklerine de değinildiğinden bahsedilmektedir. Eser, 19.yy'da İnegöl'ün genel görünümü ve yabancı seyyahların gözünden çalışma sahasının görülmesi bağlamında çalışmamıza kaynak oluşturmaktadır.

Caroline Finkel (2017)²² Evliya Çelebi'nin İnegöl Seyahati, Gelecek İçin Bir Kültür Varlığı Haline Nasıl Geliyor? Avrupa'dan Türkiye'ye Yürüyoruz Projesi Evliya Çelebi hac vazifesini yerine getirmek amacıyla seyahat etmiş ve bu seyahati esnasında İnegöl'den geçmiştir. Geçtiği güzergâh belirlenerek bir proje gerçekleştirilmiş ve çalışmada da söz konusu proje anlatılmaktadır. Projenin tamamlaması ve tanıtılmasıyla yöre halkının turizmden gelir elde edebileceği ifade edilmektedir. Güzergâh üzerindeki yerleşmelerde köy gelenekleri ve kültürün tanıtılması ve turizme kazandırılması önerilmektedir.

---

²⁰ Emin Atasoy, Recep Efe, Abdullah Soykan, "Bursa ve Uludağ'ın Turizm Potansiyeli ve Sorunları", Education, Science, Economic And Tecnologies In The Global World, Burgas/Bulgaristan, 2008, s. 9.

²¹ İbrahim Hakan Mert, "Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, s. 1083.

²² Caroline Finkel, "Evliya Çelebi'nin İnegöl Seyahati, Gelecek İçin Bir Kültür Varlığı Haline Nasıl Geliyor? Avrupa'dan Türkiye'ye Yürüyoruz Projesi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, t.y., s. 1083.

Zafer Başkaya (2018)²³ Oylat Kaplıcaları Termal Turizmi, Araştırmada anket çalışması uygulanmış ve sonuçları SWOT analizi ile açıklanmıştır. Anket çalışması sonucunda Oylat kaplıcalarının zengin bir termal turizm potansiyeline sahip olduğu ancak ziyaretçilerin daha çok akraba arkadaş tavsiyesi ile geldiği, kitle iletişim araçları ile sahayı ziyaret edenlerin azınlığı oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Anket soruları arasında yer alan ziyaret etme sıklığı sorusuna katılımcıların verdiği cevapların 2 ve daha fazla olması, kaplıcaya gelen turistlerin memnun ayrıldığını ifade etmektedir. Diğer anket sorularından elde edilen veriler ve saha çalışması neticesinde Türkiye'nin önemli termal turizm merkezlerinden biri olan Oylat'ta sürdürülebilir turizm sağlanması için çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Yukarıda ifade edilen çalışmalar yüksek lisans tez çalışmamız için önemli bir altyapı meydana getirmiştir. Ayrı ayrı değerlendirilen ve turistler için çekicilik unsuru olan öğeler, çevre kaynakları, fiziki çevre, kültürel unsurlar gibi konu başlıklarında yapılan çalışmalar incelenmiş, *Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm* adlı yüksek lisans tezinde bir araya getirilerek turizm perspektifinde değerlendirilmiştir.

---

²³ Zafer Başkaya, "Araştırmalar Işığında Pazarlama, Turizm ve İletişimde Güncel Konular", *Oylat Kaplıcaları (İnegöl) Termal Turizmi*, ed. Metin Reyhanoğlu, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, ss. 349-374.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNEGÖL'ÜN COĞRAFİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE TURİZM İLE BAĞLANTISI

1.1.FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ VE TURİZM

Turizm, beşeri ve fiziki çevreye dayalı olarak gelişen bir ekonomik faaliyettir. Yer şekilleri, bitki örtüsü, yaban yaşamı, su kaynakları gibi doğal unsurlar turizmin gelişmesi için önemli öğelerdir. Doğal kaynakların zenginliği turizm için çekicilik meydana getirirken, söz konusu kaynakların sürdürülebilir kullanımı için insan yapısı unsurların eklenmesi ve organizasyonunun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Doğal çevrenin sürdürülebilir kullanımı ancak fiziki çevre özelliklerinin iyi bilinmesi ile mümkün olmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde İnegöl'ün fiziki çevre özellikleri ayrıntılı olarak ele alınacak ve turizm ile olan etkileşimleri incelenecektir.

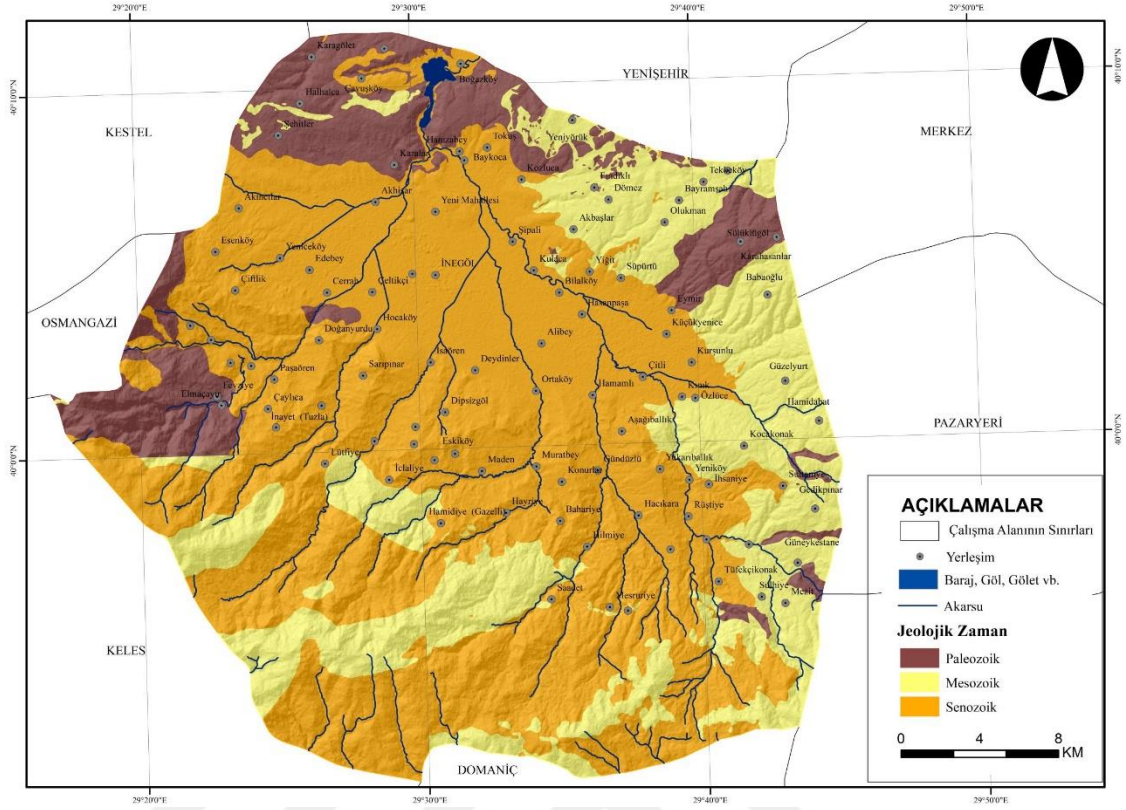
1.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Özellikler ve Turizm

Araştırma sahasının da içinde bulunduğu Bursa yöresi farklı morfolojik ünitelerin ve değişik kayaç türlerinin gözlendiği bir sahadır. Bu çeşitlilik ve farklılığın oluşmasının esas sebebi Mezozoik sırasında bu bölgede Tetis Okyanusu ile ayrılmış iki farklı kıtasal levhanın yer almış olmasıdır. Tersiyer'in başlangıcında Sakarya ve Anatolid-Torid bloğunun çarpışmasıyla metamorfizma ve deformasyon meydana gelmiştir.²⁴ Bundan dolayı farklı yaş ve türde kayaç topluluklarıyla temsil edilen stratigrafik özelliklere sahiptir.

Araştırma alanının stratigrafik istiflenmesi göz önüne alındığında Paleozoik, Mezozoik ve Senozoik birimlerinden meydana geldiği belirlenmiştir. Bahsedilen birimler içinde Permian, Triyas, Jura, Kretase, Tersiyer, Neojen ve Kuvaterner devri birimlerine rastlanılmaktadır.²⁵

²⁴ Aral Okay/ İTÜ Maden Fakültesi- Bursa Arazi Gezisi ders notlarından yararlanılmıştır. S. 2

²⁵ Bakınız: Harita 2. ve Harita 3.

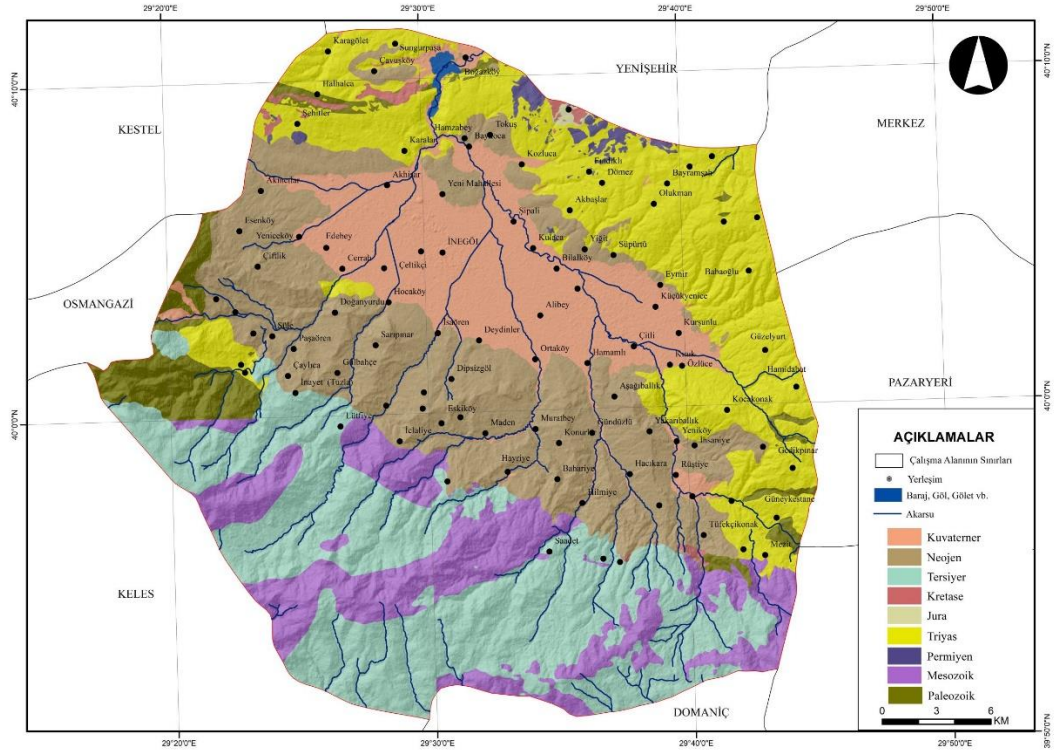
Harita 2. İnegöl'ün jeolojik zaman haritası

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Stratigrafik temeli meydana getiren en eski kayalar gnayslar, metamorfik şistler, kristalize kalkerler, mermerler ve kuvarsitlerdir. Kristalize kalker ve mermerler Uludağ ve Domaniç Dağlarında bulunmaktadır. Kristalize kalker ve mermerlerin yer aldığı sahalar, çok sayıda karstik şeklin meydana gelmesine imkân tanımıştır. Hilmiye Mahallesi'nin güneyindeki Mezit boğazında yer alan mermerlerden sızan suların yüzeye çıktığı yerlerde kalsit kaynaklar meydana gelmiştir.²⁶ Bu sahadaki kalkerler içinde karstik aşınım ve birikim şekillerinden mağaralara, kanyonlar ve mağaralar içerisinde sarkıt ve diktelere rastlanılmaktadır. Oylat Mağarası Permilen-Triyas yaşlı kristalize kireçtaşı biriminden ve bunu kesen kuzeydoğu-güneybatı yönlü iki fay üzerinde gelişme göstermiştir. Karstlaşma süreci sonucunda meydana gelen mağara üç bölümden oluşmaktadır. Girişte yer alan üçüncü bölümde karst breşleri, silttaşı ve çamurtaşı, ikinci bölümde dev damlataş havuzları, duvar damlataşları, birinci

²⁶ M. Yıldız Hoşgören, *İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1975, s. 42.

bölümde ise tavan çökmesiyle oluşan iri bloklar, sarkıt, dikit, sütun gibi yapılar yer almaktadır. Oylat akarsuyunun batısında yer alan mağarada Permiyen-Triyas sonrası tektonik olaylardan dolayı kırık, çatlak ve fay sistemleri gelişmiştir.²⁷

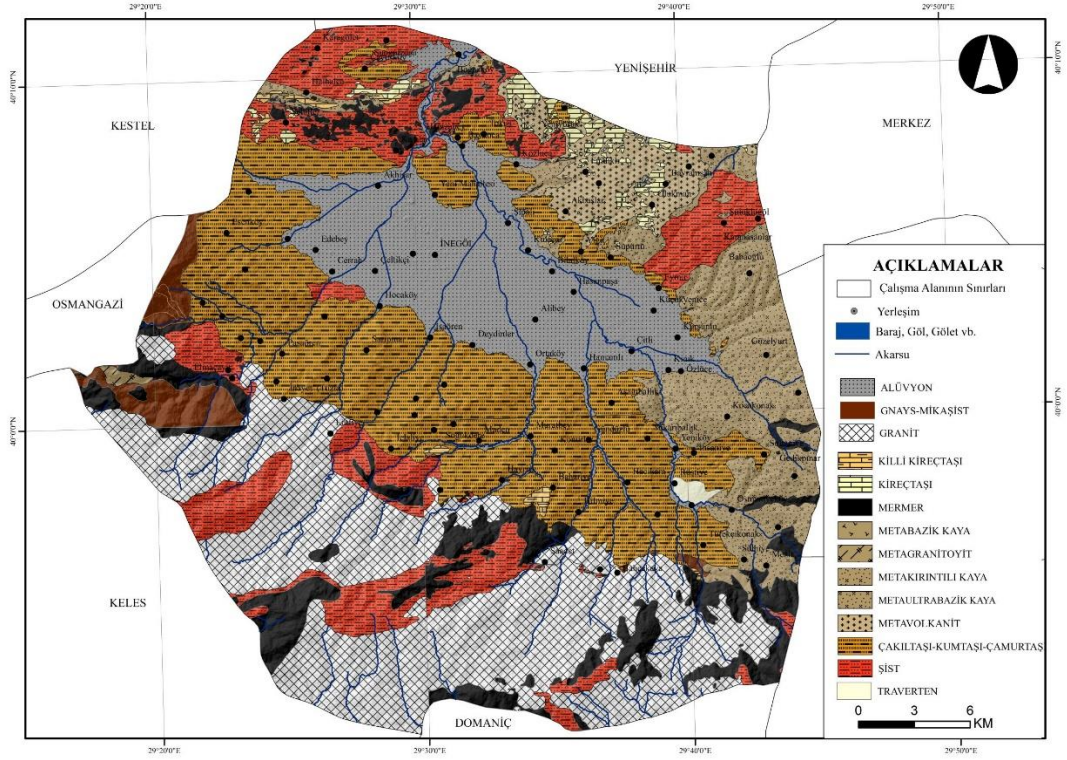
Harita 3. Çalışma sahasının jeolojik devir haritası

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Magmatik kayalar grubuna giren granitler, granodioritler ve peridotitler çoğunlukla sahanın güneyinde yer almaktadır. Granitler Uludağ ve Domaniç Dağlarında yer almaktadırlar. (Harita 4.) Yapılan araştırmalar sonucunda granit kütleleri içerisinde yer yer bulunan mermerlerin, granitlerden daha yaşlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁸

²⁷ Eşref Atabey, Lütfi Nazik, Koray Törk, "Oylat Mağarası Çökel Kayalarının Sedimentolojisi, (İnegöl/Bursa)", *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, C. 123-124 (2002), ss. 91-93.

²⁸ İhsan Ketin, "Uludağ Masifinin Jeolojik Etüdü Hakkında Rapor", *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, C. 1, S. 1 (1947), s. 64.

Harita 4. Çalışma alanının litoloji haritası

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışma alanının jeolojik devir haritası incelendiğinde neojen formasyonlarının kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzandığı görülmektedir. (Harita 3.) Kuvaterner formasyonunu çepeçevre kuşatan neojen arazisi, yer yer akarsularla aşındırılarak turizm faaliyetleri açısından önemli kaynak değer halini almıştır. Kuvaterner arazisini meydana getiren kil, kum, silt, killi kum, çakıl ve blok gibi unsurlar İnegöl ovasını meydana getirmektedir. İnegöl ovası dışında da Kuvaterner arazilerine rastlanılmaktadır. Kalsiyum karbonat barındıran yeraltı sularının yüzeye çıktığı sahalar Kuvaterner arazisinin görüldüğü alanlardır. Oylat kaplıcalarının bulunduğu saha, Karacakaya Mahallesindeki travertenler örnek olarak verilebilir.²⁹

Çevreden iç kısımlara doğru gidildikçe çalışma sahasında eski kayalardan yenilere geçildiği görülmektedir. Ardel³⁰'in belirttiği gibi ve İnegöl ilçesinin idari sınırları içerisinde bulunan İnegöl ovası ve çevresi farklı jeolojik parçalardan meydana

²⁹ Hoşgören, *İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi*, ss. 51-54.

³⁰ Ardel, bölgeyi ova ve ovanın çerçevesi şeklinde iki parçaya ayırarak incelemiş, çerçeveyi de dağlar ve tepeler olarak iki kısma ayırmıştır.

gelmektedir. İnegöl ovası ve yakın kısımları Neojen arazisini meydana getiren kum, kil, kumtaşı, konglomera, marn ve kalkerleri ihtiva ederken, ova tabanında Kuvaterner'e ait araziler yer almaktadır. Ovanın çerçevesini oluşturan saha ise Paleozoik arazisini meydana getiren metamorfik şişler, kristalize kalkerler, mermerler, gnayslar ve granitlerden oluşmaktadır.³¹

Saha günümüzdeki şeklini alıncaya kadar farklı safhalardan geçmiştir. Ardel bu safhaları dört başlık altında gruplandırmıştır. Birinci kısmı oluşturan sedimantasyon sahası, Paleojen'de Marmara Bölgesinin güneydoğu kısmında meydana gelen aşınma yüzeyinin (Oligosen penepleni) üstüne depolanan Neojen deposunun biriktiği safhadır. Neojende Marmara Bölgesinin güney kısmının göllerle kaplı olduğu yapılan araştırmalar neticesinde³² ortaya konmuştur. İkinci kısmı oluşturan kıvrılma safhası ve üçüncü kısmı oluşturan aşınma safhası neojen arazisinin aşındığı, kıvrıldığı ve kırılarak deforme olduğu safhadır. Dördüncü kısmı oluşturan Postneojen yükselme, kazılma ve dolma safhası Pliyosen sonunda meydana gelen epirojenik hareketlerin, akarsu şebekesi üzerindeki etkisiyle Neojen depolarını süpürdüğü aşamadır. Bu aşınma devresinde akarsular vadileri parçalayarak İnegöl Ovası ile Yenişehir Ovasını birleştiren epijenik boğaz meydana getirmişlerdir.³³

Türkiye'deki ayırt edilen 6 karst bölgesinden Batı Anadolu Karst Bölgesi³⁴ içinde yer alan çalışma sahasında yapılan araştırmalar neticesinde 56 adet mağara tespit edilmiş, bu mağaralardan 12 tanesi Kültür ve Turizm Bakanlığınca tescil edilmiştir. Yapısal özellikleri, tektonizma, stratigrafisi ve bunları şekillendiren faktörlerin etkileşimi sonucunda zengin bir mağara mevcudiyeti barındıran çalışma sahasında, yoğun tektonik deformasyona bağlı olarak hidrotermal karstın karakteristiği olan şekiller yaygınlık göstermiştir. Batı Anadolu Karst Bölgesinin genelinde olduğu

³¹ Ardel, "İnegöl Ovası ve Çevresi (Morfolojik Etüd)", s. 65.

³² Göl safhasının ne kadar sürdüğü kesin olarak bilinmemekle birlikte Chaput'a göre göl depolarının yaşı Miyosen, Chaput'a göre ise Pliyosen'dir. Aktaran: Ahmet Ardel, "Marmara Bölgesinin Güneydoğu Havzalarının Morfolojik Karakterleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 0, S. 2 (1943), s. 167.

³³ Ardel, "Marmara Bölgesinin Güneydoğu Havzalarının Morfolojik Karakterleri", s. 166. Ve Ardel, "İnegöl Ovası ve Çevresi (Morfolojik Etüd)", ss. 87-88.

³⁴ Lütfi Nazik, Serdar Bayarı, "Mağara Zengini Türkiye", *Mavi Gezege*n, (2018), ss. 9-13.

gibi yüzeyde ve mağaralarda farklı traverten çökelleri ve termal korozyona bağlı olarak oluşan mağaralar görülmektedir.³⁵

Jeomorfolojik miras olarak tanımlanan mağaralar bir karstik aşınım şekli olup içerisinde karstik birikim şekilleri barındırmaktadır. Mağaraların oluşumunda ana kayanın litolojik özelliklerinin yanı sıra iklim, jeomorfolojik özellikler ve bitki örtüsü önemli rol oynamaktadır.

Mağaralar turizm, hayvansal ürünlerin olgunlaştırılması ve saklanması, (tulum peyniri vb.) kültür mantarcılığı, solunum yolu hastalıklarının tedavisi, askeri amaçlarla korunak ve sığınak, yarasa gübresi üretimi, yeraltı suyu havzalarının belirlenmesi, kaynak sularının koruma yöntemlerinin belirlenmesi, bölgesel jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik özelliklerin belirlenmesi, sıvılaştırılmış gaz, doğalgaz ve akaryakıt depolanması amaçlarıyla kullanılmaktadır.³⁶

Mağaraların turizm amaçlı kullanımında turistlere bir rehber eşlik etmeli ve turizmin tahrip edici etkisinden kaçınmak için öncelikle şu sorular sorulmalıdır,³⁷

- Mağara turizmi bölgede gerçekten gerekli midir?
- Mağara ve karst ortamı söz konusu turizme büyük sorunlara neden olmadan ev sahipliği yapabilir mi?

Planlama, uygulama ve yönetme mağara turizmi için oldukça karmaşık bir süreçtir ve interdisipliner bir konudur. Bunun için çalışma sahasındaki mağaralar turizme kazandırılmadan önce fizibilite çalışmaları yapılmalı ve bu çalışmalarda mağara jeolojisi, jeomorfolojisi, hidrodinamiği, mağara topoğrafyası gibi konular dikkate alınmalıdır. Mağara prehistoryası, mağara biyolojisi, mağara nemliliği, CO₂ yoğunlaşması, mağara sıcaklığı gibi doğal faktörler göz önünde tutulmalıdır. Turist akışı ve ziyaretçi kapasitesi de göz önüne alınması gereken faktörler arasındadır. Fizibilite çalışması tamamlandıktan sonra ön hazırlık safhasına geçilmelidir. Işıklılandırma, altyapı, uygun ve tehlikeli güzergâhların tespiti, araştırma ve diğer

---

³⁵ Lütfi Nazik, Murat Poyraz, “Türkiye Karst Jeomorfolojisi Genelini Karakterize Eden Bir Bölge: Orta Anadolu Platoları Karst Kuşağı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 68 (2017), s. 48.

³⁶ Lütfi Nazik, “Mağaralar”, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Mavi Gezegen Popüler Yer Bilimleri Dergisi*, (1999), ss. 66-67.

³⁷ Paolo Forti, Arrigo A. Cigna, “Caves: The Most Important Geotouristic Features In The World”, *Brazilian Speleological Society*, C. 1, S. 6 (2013), s. 18.

sahadır. Çalışma alanının güneybatısında Uludağ'ın eteklerinde yer alan Kıran, Taraklı, Tepel, Sarıçayır, Arpalık, Gökgeleş, Ardıçlı, Bataklı, Arapoturağı, Alaçam, Eğrelti, Boğazova, Çiçek, Başalan, Yanaklı ve Paşaçayırı yaylaları, zengin flora ve faunası, ormanları, iklimi, su kaynaklarıyla eko-turizm faaliyetlerinin gelişebileceği önemli lokasyonlardır. Söz konusu lokasyonlar panoramik manzara sunmasının yanında dağcılık, trekking, kampçılık, dağ bisikleti, yaban hayatı ve kuş gözlemciliği gününbirlik ziyaretler için de elverişli yerlerdir.

İklim, yükseklik, mesafe ve topografya etmenlerine bağlı olarak gerçekleştirilen trekking aktivitesi çalışma sahasında kolay, orta, zor parkurlarla tüm mevsimlerde gerçekleştirilmektedir. Turizm açısından dağlık bölgelerin kıyılardan sonra en fazla tercih edilen sahalar olduğu göz önüne alınırsa, faaliyet sayısının artırılması turizm açısından faydalı bir aktivite olacaktır.

Netice itibariyle İnegöl ilçesinin denize kıyısının bulunmaması klasik turizm anlayışının gelişimine engel olurken, flora ve fauna zenginliği, jeolojik-jeomorfolojik şekillerin (mağara, şelale vb.) varlığı, alternatif turizm türlerinin alt başlıklarını oluşturan; ekoturizm, kaplıca turizmi, kırsal turizm, ornito-turizm gibi türlerin sahada var olması için gerekli kaynağı oluşturmaktadır.

1.1.2. İklim Özellikleri ve Turizm

İklim doğal çevrenin şekillenmesi toplulukların yaşam şekilleri, giyim tarzı, yeryüzüne dağılışları, konut tipi ve malzemesinin seçimi, fizyolojik gelişimleri ve karakterleri, kültürü ve tarım, sanayi, turizm gibi insanların geçimini sağladığı ekonomik faaliyetlerin gelişiminde etkili olmaktadır.

Kısa bir tanımla iklim, belirli bir saha içinde, uzun dönem boyunca oluşan ortalama hava koşullarıdır. Bilindiği üzere bir alanın ikliminin oluşmasında bakı, yükselti, yeryüzü şekilleri, dağların uzanışı gibi coğrafi faktörler etkili olurken, genel atmosfer sistemi içerisindeki konumu gibi planeter faktörler de etkili olmaktadır.

Sıcaklık, rüzgâr, yağış, bağıl nem, radyasyon gibi parametreler iklim koşullarını meydana getirdiği gibi turizm türünü, etkinliğini ve süresini belirleyen en önemli unsurlardır. İklim koşulları arasındaki farklılıklar turizm kalıbının meydana gelmesinde ve insanların mevsim farklılıklarına uygun olarak hareket etmesine sebep

olan önemli bir unsurdur. Bilindiği üzere, uluslararası turist akışında belli başlı turist gönderen ülkeler incelendiğinde, serin iklim koşullarının bulunduğu kuzey kesimlerden daha sıcak ve ılıman iklim koşullarının bulunduğu güneye doğru bir akış söz konusudur. Heliotropik ya da boreofobik güdü olarak anılan bu hareket kuşkusuz iklim farklılıklarından dolayı ortaya çıkmıştır.³⁹ Küresel çapta gerçekleşen bu hareket Kanada ve ABD'den güneye, Avrupa'nın kuzeyinden Akdeniz kıyılarına Japonya'dan Pasifik'e doğru gerçekleşmekte, ilk etapta turizm faaliyetlerine katılmak amacıyla seyahat eden insanların büyük bir gruba dönüşmesiyle literatüre yaşam biçimi göçü, uluslararası emekli göçü, refah göçü şeklinde geçmiştir. Turizmin oluşturduğu bu göç kalıbı, ifade edildiği üzere konforlu iklim arayışından dolayı ortaya çıkmış ve ilk aşamada turist, daha sonra göçmen olarak adlandırılan bu gruplar yaşa (kır saçlı göçebeler, emekli göçmenler), iklimin rolüne göre (kar kuşları, kış güneşi arayanlar) ve ikamete dayalı turistler olarak tasniflenmişlerdir.⁴⁰ Bu bağlamda insanların farklı motivasyonlarla katıldıkları turizm faaliyetleri için ortak payda, buldukları ortamda rahat edebilmeleri için gerekli konforun sağlanmasıdır.

Dünyada insan konforuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, insan yaşamının büyük ölçüde iklimden etkilendiği saptanmıştır. Bundan dolayı özellikle açık havada gerçekleştirilen turizm aktivitelerinde iklim koşullarının ortalama ve en uygun değerlerinin belirlenmesi önemlidir. Bunun için çalışma sahası olarak belirlediğimiz İnegöl ilçesinin turizm potansiyeli üzerinde doğrudan etkiye sahip nem, yağış, rüzgâr, sıcaklık, güneşlenme gibi iklim parametreleri ele alınmış ve biyoklimatik konfor koşulları ortaya çıkarılmıştır. İklim özelliklerinin belirlenmesinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü İnegöl ve Uludağ istasyon verilerinden yararlanılmıştır.

---

³⁹ Nazmiye Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 8. Baskı İstanbul: Çantay Kitabevi, 2015, s. 206.

⁴⁰ İlkay Südaş, Mustafa Mutluer, "Daha İyi Bir Hayata Doğru 'Yaşam Biçimi Göçü'", *Ege Coğrafya Dergisi*, C. 19, S. 1 (2010), s. 33.

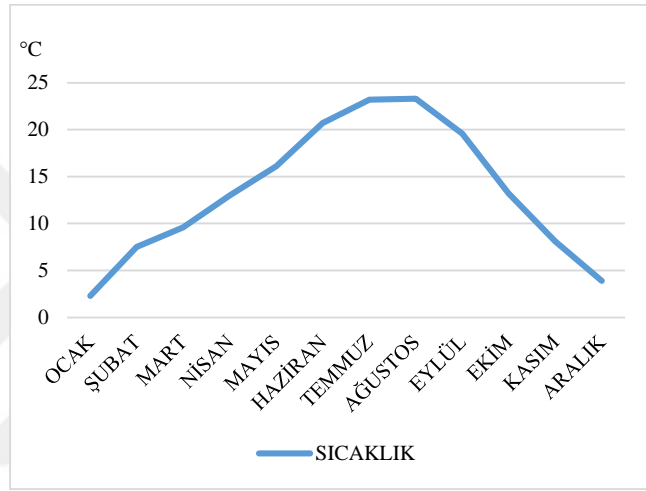
AYLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	TOPLAM
SICAKLIK °C	2,3	7,5	9,6	13	16,1	20,7	23,2	23,3	19,6	13,2	8,1	3,9	13,4
YAĞIŞ ORTALAMASI	93,6	19,6	40,7	42,6	73,3	71,1	10,6	18,2	9,9	22,7	25,1	88,7	510,90
NİSPİ NEM (%)	83,4	71,9	69,1	65,1	72,2	71,5	61,2	67,3	64,3	74,9	74,7	82,2	71,5
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ (%)	17,39	13,02	16,57	15,12	13,99	16,95	17,08	13,86	13,01	13,32	14,97	13,15	14,87
HAVA BASINCI (Hpa)	984,5	986,3	979,5	980,8	979,0	979,3	978,3	979,2	981,2	984,2	985,0	987,3	982,1
ORTALAMA RÜZGAR HIZI M/SN	2,3	2,3	2,2	2,0	2,0	1,7	2,0	2,2	1,8	1,6	1,8	1,9	2,0
GÜNEŞLENME KWH/M2 ⁴¹	1,62	2,28	3,48	4,69	5,86	6,29	6,10	5,48	4,43	3,06	1,87	1,33	-
ORTALAMA SU BUHARI BASINCI	6,3	7,3	7,5	8,9	12,4	16,3	16,3	18,3	13,4	10,4	7,7	6,5	10,4
AYLIK MAKSİMUM SICAKLIK °C	21,8	26,8	29,9	31,8	33,1	37,0	38,1	35,6	40,4	31,2	27,6	20,5	40,4
AYLIK MİNİMUM SICAKLIK °C	-18,3	-10,7	-3,6	-1,6	3,5	6,6	8,5	8,0	3,3	-1,3	-7,1	-10,5	-18,3
YAĞIŞLI GÜN SAYISI	19,00	6,50	13,00	11,50	15,00	12,00	5,00	6,00	5,00	10,50	7,50	19,50	130,50

Tablo 1. İnegöl iklim verileri⁴²

⁴¹ Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü, Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası (GEPA) İnegöl Global Radyasyon Değerleri baz alınmıştır.

⁴² Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Çalışma alanı Akdeniz ve Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren, Akdeniz ikliminin kısmen değiştiği ve onun alt tipi olarak nitelenen Marmara İkliminin etki alanı içindedir. Farklı özellikteki hava kütlelerinin etkisi altında kalan İnegöl ilçesinin iklimi, yaz aylarında sıcak ve az yağışlı olmasıyla Akdeniz iklimine benzemektedir. Araştırma sahasını yaz mevsiminde Tropikal kaynaklı hava kütleleri, kış mevsiminde ise polar kütleler etkilemektedir. Bu koşullara dayanarak kış mevsimi yağışlı, rüzgârlı ve soğuk hava şartlarının, yaz mevsimi ise sıcak ve kurak şartların egemenliği altında kalır.⁴³

Grafik 1. Çalışma alanının aylık ortalama sıcaklık grafiği

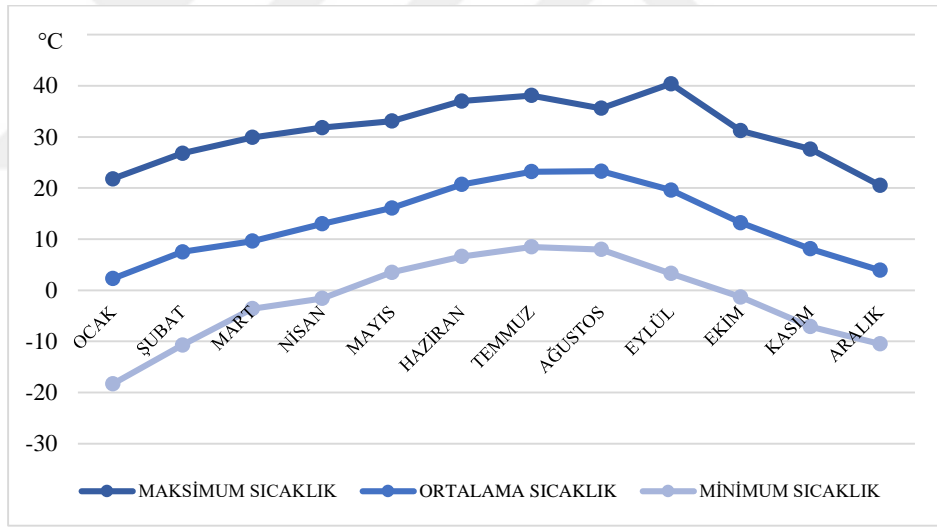
Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Yıllık ortalama sıcaklığın 13,4 °C olduğu çalışma sahasında, ortalama sıcaklık dağılışına göre en sıcak yerler çalışma alanının kuzeyinde yer almaktadır. (Harita 6.) Güneye doğru topoğrafya şartlarına bağlı olarak sıcaklık düşmektedir. Türkiye’de enleme bağlı olarak sıcaklığın güneyden kuzeye doğru azalması durumu yeryüzü şekillerinin etkisiyle çalışma sahasında söz konusu değildir. Ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu alan, kuzeyde yer alan İnegöl Ovası’nın bulunduğu sahadır. İnegöl Ovasının Marmara Denizinin güneydoğusunda yer alması ve denizin güneyindeki yeryüzü şekillerinin sade olması iklimi üzerinde etkili olmuştur.

⁴³ Menteşe, *İnegöl Ovasında Kentsel Yayılmanın Arazi Kullanımı ve Çevre Kaynakları Üzerine Etkisi*, s. 75.

Özellikle çalışma alanının güneyine doğru yükseltinin artması ve Uludağ, Domaniç dağlarının bulunması sıcaklık değerlerinin düşmesine neden olmaktadır. Aylık sıcaklık değerleri ile yıllık sıcaklık değeri arasında farklar mevcuttur. Bu durum aylık maksimum sıcaklık ve minimum sıcaklık değerleri ile ortalama sıcaklık değerleri arasındaki farkın açılmasına sebep olmaktadır. (Tablo 1.)

Araştırma alanının aylık ortalama sıcaklık değerleri incelendiğinde en düşük ortalama sıcaklığın Ocak ayında olduğu görülmektedir. Ocak ayının aylık ortalama sıcaklık değeri 2,3 °C olup, aylık rüzgar hızının en yüksek olduğu (2,3m/sn) ay olması maceraya dayalı turizm ve rekreasyon faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Ancak sömestr tatilinin Ocak ayına denk gelmesi çocuklu ailelerin turizm aktivitelerine katılımlarını teşvik etmektedir. Bu bağlamda çalışma sahasındaki konaklama tesislerinden alınan bilgiler ışığında, çocuklu ailelerin özellikle kış aylarında kaplıca turizmine katılım sağladığı görülmüştür.

Grafik 2. İnegöl ilçesinin aylık ortalama sıcaklık, maksimum sıcaklık ve minimum sıcaklık değerleri °C

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Grafikten de anlaşılacağı üzere yıl içerisindeki aylık ortalama sıcaklık, maksimum sıcaklık ve minimum sıcaklık değerlerinin düzenli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Aylık en düşük minimum sıcaklık değeri -18,3 °C ile Ocak ayında yer alırken, en yüksek minimum sıcaklık değeri 40,4 °C ile Eylül ayında yer almaktadır. Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları planeter ve coğrafi faktörlerin etkisiyle aylık ortalama sıcaklığın en

yüksek olduğu aylardır. Aylık ortalama sıcaklığı 23,3 °C ile en yüksek ay olan ağustos ayından sonra ortalama sıcaklık değerleri düşüşe geçmektedir. Eylül, Ekim ve Kasım aylarında ortalama sıcaklıklar sırasıyla 19,6 °C, 13,2 °C ve 8,1 °C'dir. Bir alanın iklim özelliklerinin belirlenmesinde ortalama sıcaklıkların yanı sıra maksimum ve minimum sıcaklık değerlerinin de bilinmesi gerekmektedir. Maksimum sıcaklık değerinin en yüksek olduğu Eylül ayını (40,4 °C) Temmuz ayı (38,1 °C) ve Haziran ayı (37 °C) takip etmektedir. Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin türünü ve süresini belirleyen maksimum ve minimum sıcaklık değerleri faaliyetler üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye neden olmaktadır.

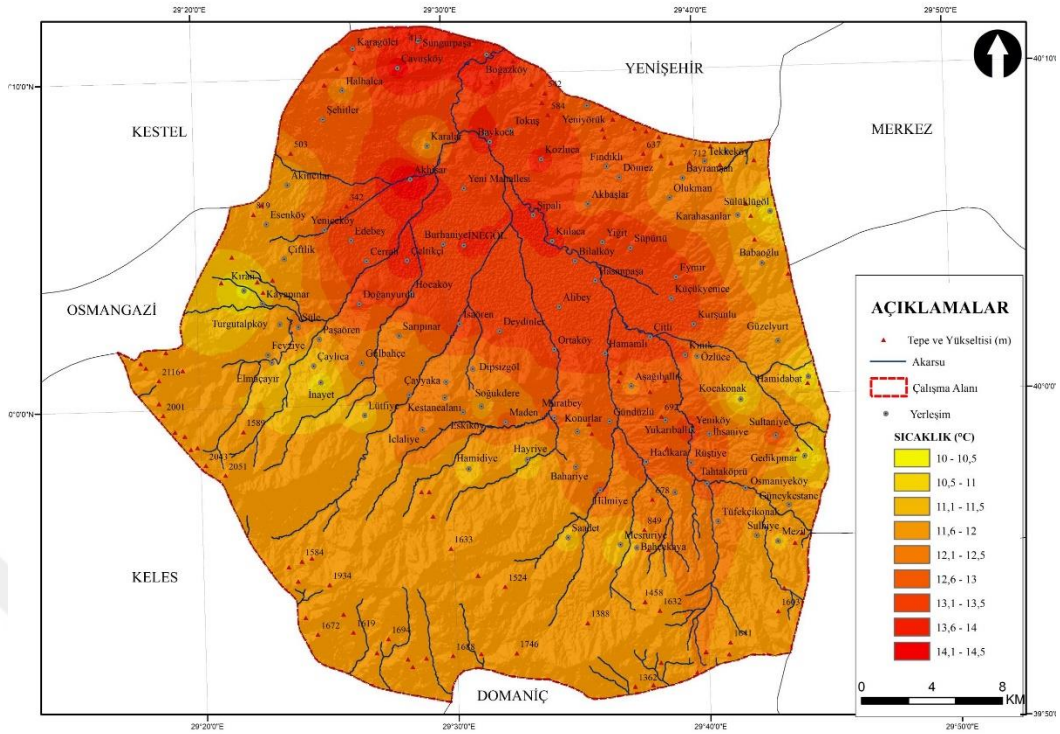
Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
>20 °C	1.5	4.5	10.5	21.0	25.5	25.5	30.5	31.0	27.5	17.0	5.0	1.0	200.5
>25 °C	-	1	1	7.50	10.0	22.5	30.5	30.0	22.0	6.5	1.0	-	132.0
>30 °C	-	-	-	1.50	1.5	9.0	20.0	21.5	12.5	0.5	-	-	66.5
Donlu Günler	2.50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.5

Tablo 2. Sıcaklık yönünden sayılı günler

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Günlük en yüksek sıcaklığın 30 °C'nin üzerine çıktığı tropikal gün, günlük en yüksek sıcaklığın 25 °C'nin üzerine çıktığı yaz günü ve günlük en düşük sıcaklığın 0 °C'nin altına indiği donlu günlerin⁴⁴ canlı yaşamını etkilediği özellikle donlu günlerin kış turizmi kapsamında yürütülen faaliyetleri desteklediği diğer faaliyetleri ise olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. İnegöl'de donlu günlerin aylara dağılımını gösteren tabloya bakıldığı zaman, don olayının yılda ortalama 2.5 gün gerçekleştiği görülmektedir. Donlu gün sayısının Ocak ayında toplandığı dikkate alınırsa turizm faaliyetleri üzerinde belirleyici herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

⁴⁴ Oğuz Erol, *Klimatoloji*, 9. Baskı İstanbul: Çantay Kitabevi, 2011.

Harita 6. Çalışma alanının yıllık ortalama sıcaklık haritası (°C)

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

İnegöl ilçesinin iklimi üzerinde basınç merkezleri, rüzgâr yönleri ve topografik şartlar etkili olmaktadır. Yaz aylarında genel olarak rüzgâr KKB ve K yönlü olarak esmektedir. Türkiye'yi etkisi altına alan Azor Yüksek Basıncı ve Basra Alçak Basıncının kuzeybatı yönlü sirkülasyonunun yaz mevsiminde etkin olması rüzgârların yönüne tesir etmektedir. Kış aylarında ise İç Anadolu Bölgesini etkisi altına alan kontinental polar hava kütesinin etkisi altına girmektedir.⁴⁵

⁴⁵ Serpil Mentşe, *İnegöl Ovasında Kentsel Yayılmanın Arazi Kullanımı ve Çevre Kaynakları Üzerine Etkisi*, s. 77.

Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ort.
DGD 17.39	KB 13.02	KB 16.57	KB 15.12	KKB 13.99	K 16.95	KKB 17.08	KKB 13.86	DGD 13.01	DGD 13.32	DGD 14.97	DGD 13.15	KKB 14.87

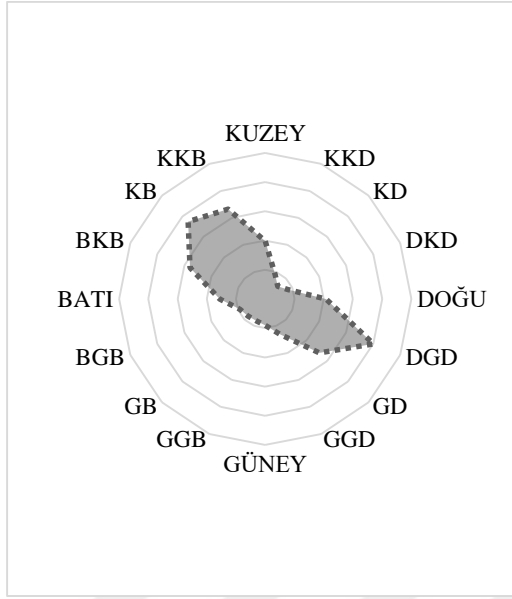
Tablo 3. Aylık Hâkim Rüzgâr Yönü ve Yüzdesi(%)

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Basınç farklılıkları sonucu oluşan rüzgâr, turistik ve rekreasyonel faaliyetleri doğrudan ve dolaylı yönden etkilemektedir. Rüzgârlar cilt üzerinde meydana gelen buharlaşmayı artırarak aşırı ısınmayı azaltmasıyla birlikte yüksek sıcaklıklarda istenilen, konforlu bir durum oluşturur. Rüzgâr hızının turizm ve rekreasyonel faaliyetlerini olumsuz etkilememesi için 7 m/sn fazla olmaması gerekmektedir.⁴⁶ İnegöl'ün rüzgâr hızının yıllık ortalama değerleri incelendiğinde yıllık rüzgâr hızının 2.0 m/sn olduğu görülür. Aylık rüzgâr hızı değerleri incelendiğinde kış ve ilkbahar değerlerinin nispeten daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca macera turizmi içinde yer alan yamaç paraşütünün yapılabilmesi için uygun irtifa ve rüzgâr koşullarının sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda rüzgâr hızı ve esiş yönü yamaç paraşütü yapan bireyler için hayati öneme sahip faktörlerdir. Çalışma sahasında yamaç paraşütü son zamanlarda popülerlik kazanmış bir aktivite olmakla birlikte 663 metre kalkış irtifasına sahip Cerrah Mahallesinden düz uçuş, yelken ve termal uçuş olmak üzere çeşitli uçuş türlerinde gerçekleştirilmektedir.

⁴⁶ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 45.

Şekil 1. İnegöl şehrinin hâkim rüzgâr yönü

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

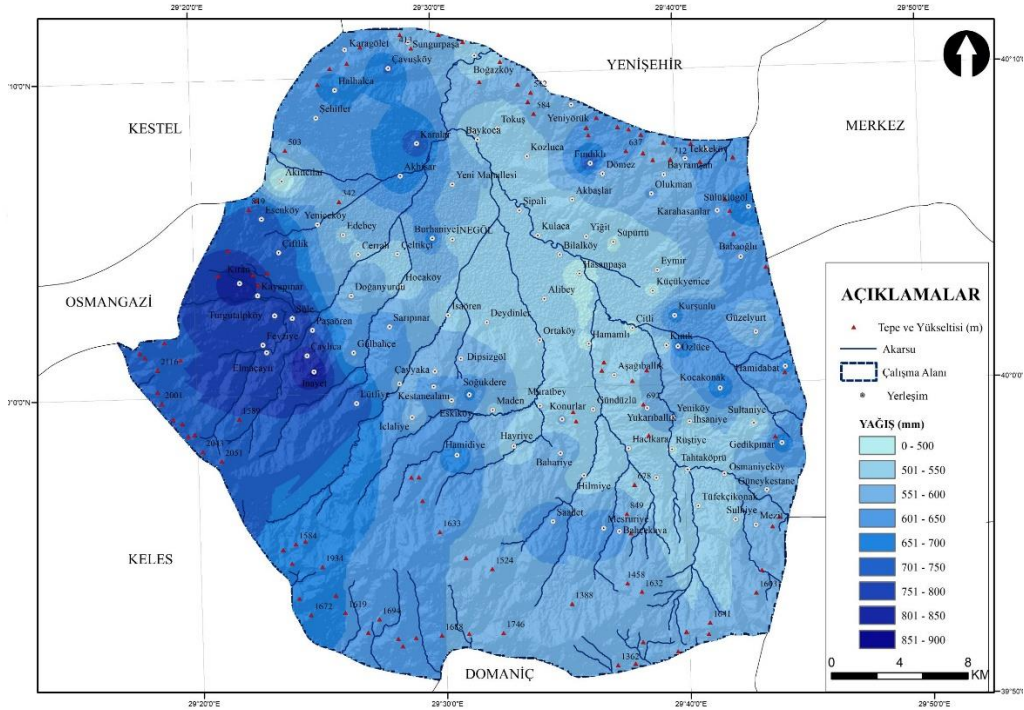
Yağış bir bölgenin iklimi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan en önemli elemanlardan biridir. Yağışlar, başta tarımsal üretim olmak üzere farklı pek çok beşeri faaliyeti etkilemekte ve turizm sektörü için yağışın dağılışı, süresi ve miktarı önem arz etmektedir.⁴⁷ Su taneciklerinin birleşerek bulutlardaki mevcut dikey hava hareketlerine üstün geldikleri, yüzeye düşen taneler yağış olarak tanımlanmaktadır. Bulut içinde ağırlaşan taneler atmosfer içinde bir yol izleyerek katı veya sıvı şekilde yeryüzüne inerler.⁴⁸ Araştırma sahasında en yağışlı aylar Aralık, Ocak, Mart ve Mayıs aylarıdır. Buna karşın en az yağışlı aylar Temmuz, Ağustos ve Eylül'dür. Ekim ayından itibaren başlayan yağışlar Haziran ayına kadar devam etmektedir. Özetle kış ve ilkbahar mevsimlerinde yağışın büyük bir kısmı düşerken, en az yağış yaz mevsiminde düşmektedir. Bazı dönemlerde yağışların ortalamanın üzerinde seyretmesi, taşkın ve sel felaketinin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum günlük yaşantıda olumsuz sonuçlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Örneğin Mayıs 2017 yılında sel ve dolu olayının yaşanması, özellikle Akbaşlar, Çerkezler ve Fındıklı Mahallelerindeki ekili alanların zarar görmesine neden olurken, Haziran 2015 yılında Oylat'ta meydana gelen

⁴⁷ Erol Tümertekin, Hüseyin Cöntürk, "Türkiye'de Yıllık Yağışlar", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 24-25 (t.y.), s. 56.

⁴⁸ Erol, *Klimatoloji*, s. 231.

aşırı yağış, sel felaketinin yaşanmasına ve sele bağlı olarak heyelan olayının meydana gelmesine can kaybına neden olmasa da hem ziyaretçilerin mallarının hem de konaklama ve altyapı hizmetlerinin zarar görmesine sebep olmuştur.⁴⁹ Mayıs ve Haziran aylarında her yıl periyodik olarak yaşanan bu olaylar altyapı ve ilgili birimlerin çalışmalarıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

Kış aylarında kar şeklinde düşen yağışlar Orta Doğu ve Suudi Arabistan'dan gelen turistler için çekici bir unsur olarak görülmekte ve özellikle tercih edilmektedir. Yapılan saha çalışması ve turizm tesisleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, konaklama durumuna göre turist profilinin mevsimlere bağlı olarak değişim gösterdiği saptanmıştır. Kış mevsiminde Adana, Gaziantep, Kuveyt, Libya, Suudi Arabistan'dan gelen turistler çoğunlukla otellerde konaklarken yıl içinde İstanbul, Bursa, Bilecik gibi çevre illerden gelen turistler ve Kazakistan, Almanya gibi ülkelerden gelen turistler konaklamaktadır.

Harita 7. Çalışma alanının yıllık ortalama yağış haritası (mm)

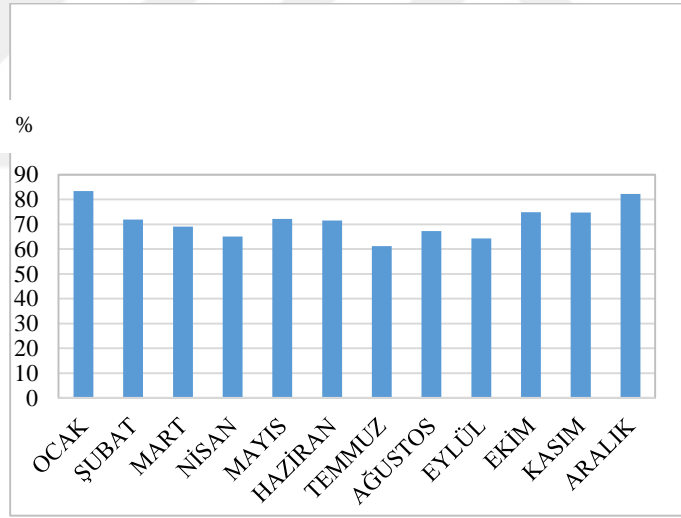
Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Kısa bir tanımla nispi (bağıl) nem, belirli bir sıcaklıktaki hava kütesinin barındırdığı su miktarının aynı sıcaklıktaki hava kütesinin taşıyabileceği en yüksek su

⁴⁹ “İnegöl’de dolu ve sel ekili alanlara zarar verdi.”, *Hürriyet*, (01.02.2019).

miktarına oranıdır. Çalışma alanının aylara bağlı ortalama nispi nem oranı grafiği incelendiğinde Ekim (74,9), Kasım (74,7), Aralık (82,2) ve Ocak (83,4) aylarının en yüksek nispi neme sahip olduğu, Temmuz (17,08), Ağustos (13,86) ve Eylül (13,01) aylarının da en düşük nispi nem oranına sahip olduğu görülmektedir.

Nemlilik hissedilen sıcaklığı belirleyen temel iklim elemanlarından biridir. Havadaki nispi nem oranı arttıkça buharlaşma azalır ve buna bağlı olarak konforsuz şartlar ortaya çıkar. Termometrenin gösterdiği sıcaklıktan farklı olarak hissedilen sıcaklık, insan vücudunun algıladığı sıcaklıktır ve birçok unsur hissedilen sıcaklığı belirlemekte kullanılmaktadır. Hissedilen sıcaklığın sübjektif olduğu ve kişiden kişiye değişen ancak turizm için oldukça önemli bir kavram olduğu son zamanda yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Bir sahanın turizm amaçlı değerlendirilmesi ve yahut turistlerin seyahat planlamalarında yardımcı olacak klimatik haritaların ve bilgilerin oluşturulması gelecekteki turizm aktivitelerinin planlanması noktasında önemlidir.

Grafik 3. Çalışma alanının aylık ortalama nispi nem oranı (%)

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Uzun Yıllar Parametreler Bülteni verilerinden yararlanılmıştır.

Yukarıda ifade edilen iklim elemanları turizm ve rekreasyonu içine alan tüm dış mekânda gerçekleşen aktivitelere etki etmekle birlikte, en az maliyetle yüksek düzeyde verim alabilmek için dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bu bakımdan iklim verilerinin turizm faaliyetleri açısından uygunluğunu değerlendirmek için, biyoklimatik konfor hesaplamalarına çalışmamızda yer verilmiştir. Biyoklimatik konfor, insanın minimum enerji tüketerek bulunduğu coğrafyaya optimum düzeyde uyum sağladığı

koşullar olarak tanımlanabilir. Konfor şartlarının tespit edilmesi eğitim, şehirleşme, tarım, bitki örtüsü, hayvancılık, sağlık, psikoloji ve turizm gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Fakat yapılan çalışmalar genellikle turizm üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁵⁰ Sanayileşme ve şehirleşmenin sebep olduğu zor yaşam şartlarının beraberinde getirdiği stres ve beden-ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen özel ya da toplumsal problemlerin giderilmesi, kısa süreli dinlenme ve sosyalleşme ortamı yaratan rekreasyon faaliyetlerinin yerinin tespiti gibi turizm konulu çalışmalarda konfor şartları belirlendiği gibi, uygun iş sahalarının oluşturulması, sanayi tesislerinin ekonomik olarak işletilmesi için yer tespiti yapılması gibi çalışmalar da yapılmıştır.

İnsanların tüm yaşamını etkileyen iklim, seyahatin yerini ve zamanını belirlemede turistlerin göz önüne aldığı ilk kriterdir. Dinlenme, eğlenme, farklı yerler görme gibi sayısını çoğaltabileceğimiz güdülerle hareket eden turistlerin farklı amaçlarla çıktıkları yolculuklarında iklim şartlarını göz önüne aldıkları; makale, akademik dergi, kitap ve diğer çeşitli kaynaklardaki yayınlarda yer almaktadır.⁵¹ Yaygın olarak kullanılan ve literatürdeki ölçütlere göre yaş, bireylerin fiziki özelliklerine göre değişkenlik gösteren konfor anlayışı, giydiği kıyafet gibi unsurlar; eşik değerleri ve buna bağlı olarak geliştirilen çeşitli indeksler hesaplanmaktadır. Bu kapsamda Standart Efektif Sıcaklık (SET), Fizyolojik Eşdeğer Sıcaklık (PET) ve Tahmini Ortalama Isıl Şartlar (PMV) en sık kullanılan indislerdir.⁵² Veriler değerlendirilirken ve analiz edilirken 35 yaş, 175 cm boy, 75 kg, 80W aktivite ve 0.9 clo kıyafet direnci⁵³ sabit değer olarak kabul edilmektedir.

Alternatif turizm türlerinden biri olan ekoturizm faaliyetlerinin her mevsime yayılması ve her ayın turizm amacıyla kullanılması için iklim elemanları ve inceleme alanı arasında etkileşim kurulmuştur. Tablo 5'deki veriler çeşitli indislere göre oluşturulmuş değerlerdir. Hesaplamalarda PET (Physiological Equivalent Temperature) indeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak turizm ve rekreasyon aktiviteleri için uygun

---

⁵⁰ Z. Mieczkowski, "The Tourism Climatic Index: A Method Of Evaluating World Climates For Tourism", *Canadian Association Of Geographers*, C. 29, S. 3 (1985), s. 220.

⁵¹ Süleyman Toy, *Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreasyonel Alanlarının İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010, s. 6.

⁵² Emre Özşahin, İlker Eroğlu, "Tekirdağ İlinde Eğitim ve Biyoklimatik Konfor Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C. 26, S. 1 (2018), s. 1.

⁵³ Toy, *Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreasyonel Alanlarının İncelenmesi*, ss. 32-33.

özellikler belirlenmiştir. Model dış mekânlar için geliştirilmiş, detaylı matematik ve fizik formüllerine dayanan iç mekânlarda hafif iş yükü altında hissedilen vücuda ait ısı dengesinin gerçek dış ortama eşit sayılmasıdır. Yani PET indeksi termal şartları fizyolojik yaklaşımla ele almaktadır. Çıkan sonuç °C olarak elde edildiği için konu hakkında bilgi sahibi olmayan kişilere bile belli bir bakış açısı sağlamaktadır. Höppe tarafından belirlenen PET indeksinin konfor aralıkları şu şekildedir;⁵⁴

PET (°C)	TERMAL ALGI	FİZYOLOJİK STRES DERECESESİ
< 4	Çok soğuk-	Aşırı soğuk stresi
4,1 – 8,0	Soğuk	Güçlü -Soğuk stresi
8,1 – 13,0	Serin	Orta - soğuk stresi
13,1 – 18,0	Hafif serin	Hafif soğuk stresi
18,1 – 23,0	Konforlu	Termal stres yok
23,1 – 29,0	Hafif ılık	Hafif sıcaklık stresi
29,1 – 35,0	Ilık	Orta Sıcaklık stresi
35,1 – 41,0	Sıcak	Güçlü -Sıcaklık stresi
> 41,0	Çok sıcak	Aşırı sıcaklık stresi

Tablo 4. PET (°C) indeksinin konfor aralıkları

PMV (°C)	TERMAL ALGI	FİZYOLOJİK STRES DERECESESİ
< -3.5	Çok soğuk	Aşırı soğuk stresi
-3.5 ≤ PMV ≤ -2.5	Soğuk	Güçlü soğuk stresi
-2.5 ≤ PMV ≤ -1.5	Serin	Orta derece soğuk stresi
-1.5 ≤ PMV ≤ -0.5	Çok az serin	Hafif soğuk stresi
-0.5 ≤ PMV ≤ 0.5	Konforlu	Termal stres yok
0.5 ≤ PMV ≤ 1.5	Çok az sıcak	Çok az sıcak stresi
1.5 ≤ PMV ≤ 2.5	Sıcak	Orta derece sıcak stresi
2.5 ≤ PMV ≤ 3.5	Çok sıcak	Güçlü sıcaklık stresi
3.5 ≤ PMV	Aşırı sıcak	Aşırı sıcak stresi

Tablo 5. PMV (°C) indeksinin konfor aralıkları⁵⁵

İnegöl ilçesi sanayinin geliştiği bir alan olmakla beraber sanayi tesislerinin toplandığı saha İnegöl Ovası ve çevresidir. İlçenin güney kısmının orman örtüsüyle kaplı olması ve toplam arazi içerisinde %46'lık bir orman örtüsünün yer alması, topoğrafya özelliklerinin çeşitlilik arz etmesi turizm ve rekreasyon aktiviteleri için önem arz etmektedir. Nitekim çalışma alanı içerisindeki fiziki coğrafya özelliklerinin

⁵⁴ Peter Höppe, “The physiological equivalent temperature – a universal index for the biometeorological assessment of the thermal environment”, *Int J. Biometeorol*, C. 43 (1999), ss. 71-72.

⁵⁵ Anna Tzenkova vd., “Developments in Tourism Climatology”, *The Human Comfort Conditions at Bulgarian Black Sea Side.*, ed. Andreas Matzarakis, Chris de Freitas, D. Scott, Commission Climate, Tourism and Recreation, Freiburg: International Society of Biometeorology., 2007, s. 157.

çeşitliliği turizm türlerinin çeşitlenmesine katkı sağlayacaktır. Çalışma alanı iklim özellikleri nedeniyle doğa yürüyüşü, dağcılık, su sporları, ornito-turizm için önemli bir potansiyele sahiptir.

AYLAR	PMV ⁵⁶	PET	SET
OCAK	-5,4	-5,3	-9,9
ŞUBAT	-4,2	0,2	-3,4
MART	-3,7	2,5	-0,7
NİSAN	-2,8	6,3	3,8
MAYIS	-2,0	9,9	8,0
HAZİRAN	-0,9	15,0	13,3
TEMMUZ	-0,3	17,5	15,5
AĞUSTOS	-0,3	17,6	15,5
EYLÜL	-1,2	13,6	12,0
EKİM	-2,7	6,8	4,8
KASIM	-4,0	1,1	-1,9
ARALIK	-5,0	-3,4	-7,1
TOPLAM	-1.5	14.3	14.0

Tablo 6. Biyoklimatik Konfor Şartlarının değerlendirilmesinde kullanılan indislere göre çalışma sahanın değerleri

İklim elemanlarına ilişkin saptanan eşik değerlerine göre Tablo 6.'daki sonuçlar incelendiğinde Tahmini Ortalama Isıl Şartlar (PMV) indisine göre çalışma sahasında Temmuz ve Ağustos ayları termal stresin görülmediği konforlu aylardır. Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart ayları PMV indisinde aşırı soğuk stresinin bulunduğu aylardır. Fizyolojik Eşdeğer Sıcaklık (PET) dizinine göre yıl içinde çok soğuk ve termal stresin bulunmadığı dönemler arasındaki iklim koşullarına sahip olduğu görülür. Yıl içinde konforlu diye belirlenen ve termal stresin bulunmadığı sıcaklık değerine sahip olmayan çalışma sahası, termal algılamanın hafif serin ve serin orta olduğu hafif soğuk ve soğuk stresin yaşandığı 5 aya sahiptir. Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları nispeten diğer aylara göre konforlu koşullara sahiptir. Çıkan değerler turizmi doğrudan kısıtlayıcı bir etkiye sahip değildir. Doğa turizmi açısından istenilen serin ortam

⁵⁶ SET (Standart Efektif Sıcaklık),
PET (Fizyolojik Eşdeğer Sıcaklık)
PMV (Tahmini Ortalama Isıl Şartlar)

koşulları yılın 5 ayına yayılmış durumda olduğundan kıyafet direncinin artırılması ile konforlu bir hale geleceği düşüncesindeyiz.

1.1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri ve Turizm

Bitki örtüsü varlığı ve çeşitliliği doğal turistik çekicilikler arasında yer almakta ve turizm için kaynak oluşturmaktadır. Buna dayanarak bu kısımda İnegöl ilçesinin bitki örtüsü özellikleri ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Avrupa-Sibirya Flora Bölgesi sınırları içinde yer alan ilçe topraklarında kızılçam (*pinus brutia*), karaçam (*pinus nigra*), sarıçam (*pinus sylvestris*), göknar (*abies bornmulleria*) fıstıkçamı (*pinus pinea*), kayın (*fagus orientalis*, gürgen (*carpinus betulus*), sapsız meşe (*quercus petrea*), çınar (*platanus orientalis*), mazı meşesi (*quercus infectoria*) macar meşesi (*quercus frainetto*), saçlı meşe (*quercus cerris*), kızılıcık (*cornus mas*), akçağaç (*acer sp.*), üvez (*sorbus sp.*) ağaç türleri bulunmaktadır. Akçakesme (*phillieria media*), böğürtlen (*rubus fruticosus*), orman sarmaşığı (*hedera helix*), karaçalı (*paliurus spina-christii*), sandal (*arbutus andrachne*), karayemiş (*arbutus unedo*), tesbih (*styrax officinalis*), funda (*erica sp.*) gibi ağaççık ve çalı türleri ve otsu bitkilerden eğrelti (*pteridium*) yer almaktadır.⁵⁷

İnegöl, geniş yapraklı nemli ormanları oluşturan kayın ağaçlarının yaygın olarak görüldüğü bir sahadır. Kayın ormanlarıyla beraber ıhlamur, gürgen, söğüt, kavak, karaağaç ve meşeler de bulunmaktadır. Kayınlar 800-900 metrelerden itibaren göknar ve karaçamlarla karışmakta ve yükseklerle doğru çıkıldıkça yerini saf göknar ormanlarına bırakmaktadır. Uludağ endemikleri içinde yer alan Uludağ göknarı (*abies bornmulleriana*) İnegöl sınırları içinde yer alan Kıran yaylasında görülmektedir. Bursa ili çevresinde sarıçam ormanlarının bulunduğu tek yer olan Uludağ'ın doğusu, İnegöl ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Su kaynaklarının zenginliği, nemi seven birçok bitki için yaşam alanı meydana getirmiştir. Yapılan çalışmalarla İnegöl ilçe sınırı içinde yaklaşık 600 bitki türünün yaşadığı tespit edilmiş ve 33 Uludağ endemiğinin 11'inin çalışma sahasında yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca bir Karadeniz bitkisi olan

---

⁵⁷ İnegöl Orman İşletme Şefliği Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planından (Sayfa:56) yararlanılmıştır.

Sığırgözü'nün (*Telekia Speciosa*) Marmara Bölgesinde yetiştiği tek yer İnegöl'dür ve bitkinin yayılışının en batı sınırını İnegöl çizmektedir.⁵⁸

Relief ve iklim şartlarına bağlı olarak Güney Marmara Bölümü, Akdeniz ve Karadeniz iklimleri arasında geçiş özelliği gösterir. Buna bağlı olarak nemli ormanlar çalışma sahasında dağılış göstermektedir. Çalışma sahasının güneyini meydana getiren Uludağ, bitki örtüsünün kademeli olarak değiştiği 1320 bitki türünün bulunduğu ve bu türler içinde 171 tanesinin Türkiye endemiği 33 tanesinin de Uludağ endemiği olarak tespit edildiği eşsiz bir alandır. Kuzeyden gelen nemli havanın etkisiyle kuzey yamaçlarında nemli ormanlar yer alırken güney yamaçlarında ise kuru ormanlar yer almaktadır.⁵⁹ Bitki türlerinin çeşitlilik göstermesi, sahada kısa mesafelerde değişen yükselti farklılıkları, buna bağlı olarak iklim şartlarındaki farklılıklar, farklı toprak tiplerinin varlığı gibi çok sayıda coğrafi faktöre bağlıdır. Türkiye'nin endemik bitki türü bakımından en zengin yerleri Toros Dağlarının batı ve orta kesimleri, İç Anadolu ile Doğu Anadolu arasındaki geçiş bölgeleridir. Uludağ, Kaz Dağı ve Ilgaz Dağı endemik tür açısından dikkat çeken yerlerdir.⁶⁰ Ülkemizde Hatay, Ankara gibi yerlerde açılan bitki müzeleri hem ulusal hem de bölgesel anlamda dikkat çekmiştir. İnegöl'de bitki örneklerinin canlı olarak sergilendiği bir açık hava müzesinin oluşturulması veyahut kurutulmuş bitkilerin sergilendiği bir müzenin varlığı botanik turizm açısından önemli bir adım olacak ve böylelikle değişen turist profiline uygun bir alternatif turizm türünün doğmasına imkân tanıyacaktır.

9 Ocak 1984 tarihinde 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı onaylanan ve 20 Şubat 1984 tarihinde 18318⁶¹ sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi"nde İnegöl ve çevresinde bulunan çeşitli bitkiler⁶² listede yer almaktadır. Bitki türlerinin korunup gelecek nesillere aktarılması

⁵⁸ Ruziye Daşkın, Özer Yılmaz, Gönül Kaynak, "İnegöl Bitkileri", *İnegöl Çınaraltı Dergisi (İnegöl Belediyesi Kent Müzesi Kültür ve Sanat tarih Dergisi)*, (2010), C. 1, ss. 14-15.

⁵⁹ Nurten Günal, "Türkiye'de İklimin Doğal Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkileri", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, C. V, S. 1 (2013), ss. 5-6.

⁶⁰ Meral Avcı, "Türkiye'nin Bitki Çeşitliliği ve Coğrafi Açından Değerlendirmesi", *Türkiye'nin Doğal, Egzotik Ağaç ve Çaluları 1 Gymnospermler, Angiospermler (A-G)*, ed. Ünal Akkemik, Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayını, 2014, s. 50.

⁶¹ T.C Resmi Gazete Sayı:18318 20 Şubat 1984 Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi Sayfa:1-37

⁶² Yumakotu, Saparna Ayakotu, Ak yıldız, Acı Ayıt Beşparmakotu, Bitotu, Köygöçürten, Yumakotu, Deve diken, Düğün çiçeği-Basurotu, Gelincik, Uyuzotu-Kumçamı, Kekik listede yer alan türlerden bazılarıdır.

ve bunun yanı sıra turizm amaçlı kullanımı için il bazında ve ilçe bazında çeşitli uygulamalar hayata geçirilmektedir. Bunlardan bir tanesi Uludağ endemizmını korumak için Uludağ'da 4 ayrı yere Endemik Park oluşturulacağı ve bu proje kapsamında Uludağ'ın dört mevsim değer kazanacağı projedir.⁶³ Çalışma sahasında da çeşitli çalışmalar ve projeler yürütölmektedir. Öncelikle sahanın bitki örtüsünü ve endemik türlerini belirlemek amacıyla 2013 yılında Avrupa Birliğı Comenius Projesi kapsamında 3 ölkeden 21 kişilik heyet İnegöl'ü ziyaret etmiştir. Aynı yıl Orman Bölge Müdürlükleri, "Sorumlu ve Sürdürülebilir Orman Yönetimi" kapsamında türleri koruma altına almaya başlamıştır.⁶⁴ Endemik türlerin belirlenmesi ve koruma altına alınması yönünde çalışmalar yapılsa da endemik park oluşturma bitki türlerinin sergilendiğı bir açık hava müzesi bulunmamaktadır. İlçe merkezinde bulunan botanik parkta çeşitli türde bitkiler sergilense de halk arasında botanik park rekreasyonel aktiviteler için kullanılmaktadır. Botanik park içinde daha fazla bitki türüne ve bilgilere yer verilmesi veya bitki izleme merkezlerinin oluşturulması turizm için değerli bir çalışma olacaktır. Böylelikle çalışma sahası bölge halkı, ziyaretçiler ve araştırmacılar için farklı deneyimler yaşayacakları bir alan haline gelecek ve araştırmacılar için bir kaynak teşkil edecektir.

Yukarıda ifade edilen ekolojik zenginlik, kimi zaman insanların ormanları günübirlik kullanımları ve dikkatsizlikleri sonucunda kimi zaman da ormanları yerleşmeye açma ve kesmeleri neticesinde olumsuz etkilenmektedir. Doğaya karşı bu olumsuz etkileri en aza indirmek için kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerekli önemler alınmaktadır. En son 2017 yılında Hamzabey Mahallesiinde çıkan orman yangınından sonra İnegöl Orman İşleri Müdürlüğü bir yandan halkı orman yangınları konusunda bilinçlendirirken bir yandan da piknik alanları oluşturarak yangın olasılığını minimuma indirmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak arazinin yaklaşık yarısını kaplayan orman alanı turistik etkinlik bakımından cazibe merkezi durumundadır. Koruma ve kullanma dengesinin kurulması hem ekonomik kazancın büyük ölçüde sağlandığı mobilya-sanayi sektörüne hem de turizm sektörüne yarar sağlayacaktır.

---

⁶³ "Uludağ'da Endemik Park Kurulacak.", *Anadolu Ajansı*, (24.07.2018).

⁶⁴ "Yabancı Öğrencilerden Aktaş'a Ziyaret", (24.12.2018), <http://www.inegol.bel.tr>.

Göksu-Karasu ayları alt havzasına dâhil olan söz konusu akarsular, Kocadere vasıtasıyla sularını Yenişehir Ovası üzerinden Sakarya Nehrine ulaştırır.

Marmara Denizinin güneydoğusunda yer alan İnegöl Havzası, İkinci ve Üçüncü Jeolojik Zamanda Neojen devrinde göller ile kaplı olmakla birlikte zamanla akarsuların taşıdığı malzemelerin birikmesi neticesinde alüvyal ova halini almıştır.⁶⁶ Bu durum çalışma sahasına adının verilmesi hususunda etkili olmuştur. Günümüzde İnegöl sınırları içinde herhangi bir doğal göl bulunmamakla beraber, yapay göl, baraj ve gölet bulunmaktadır.

Akdeniz ve Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren, Akdeniz ikliminin kısmen değiştiği ve onun alt tipi olarak nitelenen Marmara İkliminin etkisi altında olan İnegöl'de yağışın çoğunun kış mevsiminde düşmesi akarsuların akım değerlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Yaz mevsiminde yüksek sıcaklık ve buharlaşmanın olması akarsuların akışlarının son derece cılızlaşmasına sebep olmaktadır. Kış mevsiminde yağın erimesiyle en yüksek akım değeri Nisan ayında görülmekte⁶⁷ ve akarsuların akım değerlerinin artmasıyla kimi zaman taşkın olayı yaşanmaktadır.

İnceleme alanındaki akarsuların bilhassa oluşturdukları kanyon ve boğaz şeklindeki vadiler son zamanlarda doğaseverler ve dağcılar arasında popüleritesini arttırmaktadır. Kıran Şelalesi, Oylat Şelalesi, Muratbey Şelalesi, Hacıkara Şelalesi ve Dokuzlar Şelalesi turistik çekim gücü taşıyan hidrografik kaynaklar arasındadır. İnegöl İlçe Merkezine yaklaşık 19 km uzaklıkta bulunan Dokuzlar Şelalesi, Uludağ'ın güneydoğusunda yer almakta ve adını aldığı dokuz küçük şelaleden almaktadır. Yine Dokuzlar Şelalesi yakınında bulunan Kıran Şelalesi trekking ve kamp-severlerin uğrak yerleri arasında yer almaktadır. Hatta son zamanlarda paket turlar halinde trekking aktiviteleri pazarlanmakta ve Kıran Şelalesi, Fevziye Kanyonu pazarlanan lokasyonlar arasında bulunmaktadır. Şelaleler buldukları doğal ortamın litolojik, jeomorfolojik, iklimsel ve tektonik süreçleri hakkında önemli bilgiler sunması bakımından bilim turizmi için değerlendirilmesi gereken bir doğal elemandır. Doğal unsurları bünyesinde barındıran doğa-turizmi, bilim turizminin gelişimine her daim katkı sağlamakta, söz konusu

---

⁶⁶ Ahmet Ardel, *Hidrografya Okyanuslar ve Denizler*, İkinci Baskı İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, 1975, C. 1, ss. 243-45.

⁶⁷ Hoşgören, *İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi*, s. 61.

turizme katılanlar arasında türdeş bir kitlenin var olmadığı bundan dolayı çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Bilim insanlarının çalışmaları, işlerinin bir parçası olarak sayılmakta ve turizm tanımının dışında tutulmaktadır. Ancak öğrencileriyle yaptıkları ziyaretler turizm kapsamında değerlendirilmektedir.⁶⁸ Hidrografik kaynaklar pek çok bilim dalının araştırma alanına girmekle birlikte araştırılması gerekmektedir. Bu bakımdan şelalelerin akarsu yatağındaki suyun artış ve azalışı yağış-akış arasındaki eşitsizlikleri, bir akarsu vadisinin aşınım devresinin hangi safhada olduğu, fay hatları ve doğrultuları konusunda önemli ipuçları verirler. Bundan dolayı İnegöl, pek çok bilim dalının saha çalışmalarını gerçekleştirecekleri bir lokasyondur.

Sürekli ve süreksiz akarsuların varlığı, akarsulardan daha fazla yarar elde edilmesine ve yapay göl ve barajların oluşturulmasına imkân tanımaktadır. Çalışma sahasında Boğazköy, Babasultan Barajı, Halhalca, Kozluören, Kurşunlu, Eymir, Şıbalı-Kozluca, Yenice, Akbaşlar, Küçükyenice göletleri yer almaktadır. Ayrıca 2015 yılında yer tayini yapılan ve 2017 yılında inşaatına başlanan Hocaköy İçme Suyu Barajının 2020 yılında tamamlanacak olup, içme-kullanma ve endüstri suyu ihtiyacının karşılanmasına hizmet edecektir. Mevcut yapay göl ve barajlar sulama maksadıyla yapılırsa da amatör olta balıkçılığı ve deniz bisikleti gibi su kaynağına dayalı sportif faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için zemin hazırlamaktadır. Kocasu akarsuyu üzerine elektrik üretme ve sulama yapma maksadıyla inşa edilmiş Boğazköy Barajı olta balıkçılığının yapıldığı lokasyonlardan ve rekreasyonistlerin uğrak noktalarından biri olmasından ötürü turizm için mühim bir yerdir. Ancak evsel atıksuların ve İnegöl Organize Sanayi Bölgesi (OSB) endüstriyel atık suların arttığı Atıksu Arıtma Tesisinin (AAT) Boğazköy Barajı membasında konumlandırılması, Boğazköy Barajının sularının sodyum ve iletkenlik değerlerinin etkilenmesine ve suyun Yenişehir Ovasına verilmesi, tarım arazilerini etkilemektedir. Bundan dolayı Orman ve Su İşleri Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğüne Boğazköy Barajı Havzası Koruma Eylem Planı'nın yürürlüğe konulması gerektiği düşünülmüştür.⁶⁹ Kalburt Deresi, Bedre Deresi, Karadere ve Yenice Deresi'nin sularıyla beslenen barajda, hazırlanan eylem planına rağmen kirliliğe bağlı balık ölümleri devam etmektedir. 2014 yılında hazırlanan planda su kalitesini arttırmak

---

⁶⁸ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 136.

⁶⁹ Sakarya Havzası Koruma Eylem Planı'ndan yararlanılmıştır. (s.21)

amacıyla atılması gereken adımlar kısa, orta ve uzun vadede belirtilse de günümüzde su kalitesi istenilen düzeye erişememiştir. Tarım, flora ve faunayı olumsuz yönde etkileyen söz konusu durum, rekreasyon faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Olumsuz durumun giderilmesiyle sahanın daha fazla değer kazanacağı kano, deniz bisikleti gibi sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesine ek olarak doğa ve dağ yürüyüşü, kampçılık, dağ bisikleti gibi faaliyetlerin de gelişebileceği düşüncesindeyiz.

Jeotermal kaynakların pazarlanmasıyla termal turizme katkı sağlayan Bursa, zamanla termal kent unvanı kazanmıştır. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinin (KTKGB) belirlendiği ve turizmin tüm ülkeye ve tüm yıla dağıtılması için yapılan planlamada il genelinde turizm merkezi (TM) ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) olarak belirlenen üç nokta bulunmaktadır. Nilüfer’de yer alan Dağyenice Termal Turizm Merkezi, Mustafakemalpaşa’da yer alan Tümbüldek Termal Turizm Merkezi ve Uludağ 2.Gelişim Bölgesi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesidir. Çalışma sahasında bulunan kaplıcanın Turizm Merkezi olarak ilan edilmemesi, projenin esas amacı olarak kamunun yükünün hafifletilmesi, yatırımcıların proje doğrultusunda yönlendirilmesi gibi olanaklardan yararlanmasına engel olmakta ve birtakım dezavantajlı durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı İnegöl’ün Termal Turizm Merkezi olarak adlandıracağımız Oylat Kaplıcaları özelleştirme yoluyla işletilmektedir. Araştırma sahasındaki yeraltı suyu rezervi yöre halkının ihtiyaçları doğrultusunda ve turizm amacıyla kullanılmaktadır.

Oylat kaplıcaları İnegöl şehir merkezine yaklaşık 25 km mesafede, Oylat akarsuyu kenarında yer almaktadır. Kaplıca bir vadi etrafında yer almakta ve termal turizm açısından değerlendirilmektedir. Çeşitli sağlık sorunları nedeniyle seyahat eden turistler yeraltı sularından yararlanırken, akarsuların ve bitki örtüsünün meydana getirdiği manzara güzelliği ise rekreasyonistlerin ziyaret nedenleri arasında yer almaktadır. Sahadaki toplam yeraltı suyu işletme rezervi 41,0 hm³/yıl fiilen kullanımda olan rezerv ise 29,5 hm³/yıl⁷⁰’dır. Her yıl gelen turist sayısının artması ve konaklama imkânlarının yetersiz kalması nedeniyle yeni konaklama tesisleri yapılması planlanmıştır. Ancak fiziksel taşıma kapasitesinin göz ardı edilmesi doğal kaynaklardaki kullanım baskısının

---

⁷⁰ DSİ 1. Bölge Müdürlüğü verileri baz alınmıştır.

artmasına ve ilerleyen devrelerde talebi karşılayamama sorunuyla baş başa kalınmasına neden olacaktır.

Uludağ eteklerinde yer alan Erikli su, ulusal ve uluslararası ölçekte satışı yapılan bir başka hidrografik doğal kaynaktır. Çitli Maden suyu sahada yer alan ve çeşitli hastalıkları tedavi ettiğine inanılan üç ayrı kaynağıyla destinasyon unsurudur. Çitli Maden suyunun henüz bir firma tarafından ticareti yapılmamakla beraber Osmanlı Devleti zamanında büyük bir ün kazanmıştır. O zamanlarda işletilen kaynak suyu günümüzde hak ettiği değeri görememekte ve değerlendirilememektedir. Sahada var olan tüm hidrografik kaynakların sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesi hem turizmin gelişmesinde hem de yöreye alternatif bir gelir sağlanmasında etkili olacaktır.

1.2. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE TURİZM

1.2.1. Nüfus Özellikleri

Belirli bir süre zarfında belirli bir yerde yaşayan insan sayısını ifade eden nüfus terimi coğrafya biliminin önemli araştırma alanlarından biridir. İnsan göçebe halde avcılık ve toplayıcılıkla hayatını devam ettirdiği tarihten, yerleşik hayata geçip tarımla ve ticaretle uğraşp medeniyetler kurduğu, sosyal, politik ve kültürel olarak örgütlenip günümüzdeki medeniyetleri meydana getirdiği zaman dilimine değin çevreden etkilenmiş ve etkilemektedir. Yerleşik yaşama geçilmesiyle dünya nüfusu artmış, özellikle çanak çömlek yapımı, gereksiniminden çok fazla üretimin artı ürün kavramını ortaya çıkarması nüfus artışını hızlandırmıştır. İnsanların yerleşik hayata geçtiği lokasyonlar arasında Anadolu toprakları da yer almaktadır. Çalışma sahası olarak belirlenen İnegöl ve çevresinde yapılmış tarihi ve arkeolojik kazılardan yola çıkıldığında en eski yerleşmelerin M.Ö. 4000-3000⁷¹'e tarihlenmektedir. Söz konusu döneme ait yerleşmelerin nüfusu hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.

İnsanların ve faaliyetlerinin dağılışı, sayısı, düzeni ve etkileri sürekli değişim halindedir ve devimsel bir yapıdadır. Nüfusun eğitim durumu, yaş yapısı, nüfusun etnik ve dini özellikleri turizmin düzeyini, etki sahasını, turizme katılanların sayısını vb. etkilemektedir. Günümüzde sağlık teknolojisindeki gelişmeler bireylerin yaşam süresinin uzamasına imkân tanımış ve turizmin yaşlara göre kategorileştirilmesine olanak sağlamıştır.

Coğrafya multidisipliner ve öznesi insan olan mekân bilimi olması, pek çok bilimden yararlanmasına ve diğer bilimlerin de coğrafyadan yararlanmasına imkân tanımıştır. Bu bağlamda Turizm Coğrafyası alanında çalışan bir araştırmacı nüfus, yerleşme, ekonomi, kültür, iklim, tarih, jeoloji gibi alt başlıklara hâkim olmalı ve sürdürülebilir turizmin gerçekleşmesi ve potansiyelin ortaya çıkarılması noktasında analiz-sentez yapabilecek durumda olmalıdır. Diğer başlıklar ilgili bölümler altında detaylı şekilde ele alınacaktır.

Nüfus ve turizm terimleri birbirlerini doğrudan veya dolaylı yönden etkilemektedir. Turizmin mevcudiyeti istihdam yaratmakta ve iktisadi açıdan yöre

---

⁷¹ M. Murat Yüceşahin, *İnegöl İlçesi'nin Yerleşme Coğrafyası*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000, s. 20.

halkına olumlu etkiler yapmaktadır. Turizm, geliştiği sahalarda kırsal alandaki nüfusun azalmasında, dolayısıyla bu alanlarda ekonomik çöküntünün giderilmesinde katkı sağlayabilmekte ve sonuç olarak gelir dağılımındaki mekânsal farklılıkları azaltarak bölgesel farklılıkları gidermede büyük rol oynayabilmektedir.⁷²

Demografik değişimlerin turizm türleri üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu bilinmektedir. İnegöl'ün sağlık-kaplıca turizmi, tarih-kültürel turizmi, kongre-fuar turizmi, spor turizmi gibi çeşitliliğe ve her yaşa hitap eden turizm faaliyetlerine rağmen idari olarak bağlı olduğu Bursa ili gibi turizmden elde ettiği pay oldukça düşüktür.⁷³ Köklü bir tarihe sahip olan İnegöl'ün turizmden yeteri kadar pay elde edememesinde organize sanayi bölgelerinin kurulmasının ve mobilya sanayisinin gelişiminin kentin hızla sanayileşmesine neden olması, buna bağlı olarak turizmin ikinci planda kalması ve çevre sorunlarının derinleşmesi, ülkenin her tarafından gelen göçlerin çarpık kentleşmeye sebep olması gibi etkenler bir yandan turizm açısından engel durumundayken bir yandan da alternatif turizm türlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır.

Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm adlı yüksek lisans tez çalışmasının bu kısmında turizm faaliyetleri ile nüfus özelliklerinin bağlantısı, nüfusun dağılışı, cinsiyet yapısı, yaş durumu, eğitimi, göç hareketleri gibi değişkenler tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecektir. Nüfus verileri salnameler, tahrir defterleri, tarih kitapları, sahayı gezen gezginlerin kaleme aldığı eserlerden Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden elde edilmiştir.

1.2.2. Nüfus Gelişimi

İnegöl ve çevresinde yapılmış arkeolojik kazılardan çıkarılan malzemenin Kalkolitik, Neolitik ve Paleolitik dönemine ait yerleşme izlerine rastlandığını ve günümüze en uzak tarihlenen yerleşmelerin ise M.Ö 4000-3000'e dayandığı daha önceki bölümlerde ifade edilmişti.

Günümüze kadar varlığını devam ettiren höyüklerde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, araştırma sahasında sürekli yerleşim ve buna bağlı olarak nüfus olduğu

⁷² Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 18.

⁷³ Emin Atasoy, Recep Efe, Abdullah Soykan, "Bursa ve Uludağ'ın Turizm Potansiyeli ve Sorunları", s. 4.

sonucuna varılmıştır. Sahanın coğrafi konumu, sahip olduğu hidrografik kaynaklar, gür orman örtüsü, iklimatik ve jeomorfolojik özellikler nüfusun bu lokasyona yerleşmesine olanak sağlamıştır. Cumatepe Höyüğünde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar, Kökten tarafından kaleme alınmıştır ve sahada gerçekleştirilen sayılı⁷⁴ arkeolojik kazılardandır.⁷⁵

İnegöl'ün geçmiş tarihlere ait nüfus bilgileri hakkında kesin bir bilgi mevcut olmamakla birlikte Osmanlı Devleti döneminde tutulan tahrir defterleri, o dönemde kaleme alınmış eserler, seyyahların gözlemleri vasıtasıyla tahmini verilere ulaşılmaktadır. Askere alınacak nüfusun belirleme ve örgütlenme zorunluluğu, beşeri ve mali kaynaklara ilişkin istatistiki verilere ihtiyaç duyulması nüfus sayımı yapmayı zorunlu hale getirmiştir. Karpat özellikle 19.yy'da yapılan çalışmaların yetersiz ve etnografik çalışmalar olduğunu ifade etmektedir. Ona göre yazılan yazıların üç temel kusuru bulunmaktadır. Yapılan nüfus sayımları güvenilir istatistiklere dayanmamakta ve bazı etnik grupların siyasi çıkarlarını desteklemek amacıyla çarpıtılmıştır. Batılı yazarlar tarafından yazılan yazılarda ise sadece Avrupa toprakları ele alınmaktadır.⁷⁶ Bundan dolayı ulaşılan verilerden kesin bir yargıya varmak doğru değildir.

Osmanlı İmparatorluğunda askere alınacak nüfusu, devlet sınırları içindeki insan sermayesini ve maddi kaynakları belirlemek maksadıyla 1831 yılında 2. Mahmud döneminde sadece erkekleri sayacak şekilde nüfus sayımı yapılmıştır. 1831 yılı nüfus sayımı devlet sınırlarının tamamında uygulanmamakla beraber sayımda din adamları görev almıştır. 1831 yılı nüfus sayımına göre Cuma, Yenice ve Sinanbey mahallelerinden oluşan İnegöl'ün nüfusu 400 hane ve 904 erkek nüfustan meydana geldiği belirtilmiştir. Tahmini erkek nüfus kadar kadın nüfusun da olduğu varsayımından genel nüfusun 1800 olduğu ifade edilebilir.⁷⁷ Ancak Barkan tahmini

---

⁷⁴ Alman Arkeolog Kurt Bittel tarafından İnegöl'de arkeolojik çalışmalar yapılmıştır.

⁷⁵ İ. Kılıç Kökten, "Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi Hakkında Yeni Gözlemler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 3 (1948), s. 211.

⁷⁶ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu*, 2. Baskı İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 28.

⁷⁷ Mustafa Polat, *Arşiv Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda İnegöl'de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2017, s. 44.

nüfus hesaplaması yaparken her hanede 5 kişi olduğu varsayımından hareketle tahmini nüfus sayısına ulaşmaktadır.⁷⁸

Heinrich Kiepert'ın 1854'te yayınlanan *Memoirüberdie Construction der Kartevon Kleinasien* adlı kitabında İnegöl ve çevresi hakkında bilgilere yer vermiştir. Kiepert Kurşunlu, Hamamlı, Çitli köylerini ve İnegöl'ü (Cuma, Sinanbey ve Yenice mahallelerinden oluşan) ziyaret ettiğini belirtmektedir. Eserinde 1830 yılı İnegöl nüfusunu 1500 olarak ifade etmiştir. 1835 yılında ziyaret eden Wrotschenko ise nüfusunun 3000 olduğunu ifade etmiştir.⁷⁹ 1882 tarihinde İnegöl ve köylerini ziyaret eden Alman arkeolog Carl Humann günümüzde Küçükyenice Mahallesi olarak bilinen Yenice Müslim köyü halkı hakkında gözlemlerine yer vermiştir. Yerel halk tasasız ve üşengeç olduklarından bahsetmektedir.⁸⁰

1830-1840 yılında kasaba mahiyetinde olan İnegöl 42⁸¹ köyden oluşmaktaydı. 1873 yılında 3 mahalle ve 92 köyden oluşan İnegöl'de 11.750, 1886 yılında 14.083 kişi bulunuyordu.⁸² Nüfusun artışında, Anadolu toprakları dışında yaşayan Türk nüfusun, anavatanlarına geri dönmesiyle meydana gelen göç hareketi nüfusun artmasındaki ana faktördür. Tarıma dayalı olan ekonomide ormancılık, ipekböcekçiliği, kerestecilik ve ticaret gibi ekonomik faaliyet kolları gelişme imkânı bulmuştu. İklim ve toprak

---

⁷⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10 (1953), ss. 1-26.

⁷⁹ 1831 tarihli ilk verilere göre İnegöl nüfusu 6817 kişiydi. 1945 tarihli belgede ise toplam nüfusun 7.303 olduğu kaydedilmektedir. Kaydedilen nüfus verilerinde erkek nüfusun sayıldığı bilinmektedir. Kadın nüfusunun tahmini erkek nüfus kadar olduğu varsayılırsa İnegöl için toplam nüfusun 14-15 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kiepert ve Wrotschenko'nun kitabında sadece ziyaret ettiği yerlerin nüfusu hakkında bilgi verdikleri görülmektedir.

Ahmet Uzun, Mustafa Yıldırım, "XIX. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2016, C. 1, ss. 106-7.

⁸⁰ Mert, "Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi", ss. 158-61.

⁸¹ Bu köyler Edebey, Çeltikçi, Karalar, Adı bini (Günümüzdeki ismi Alanyurt), Eymir, Doma, Genci (Günümüzde Turgutalp), Gelene (Günümüzde Kayapınar), Kızık, Kıran, Süle, Kirles (Paşaören), Alayna (Günümüzde Doğanurdu), Kımık, Özlüce, Müslim Yenicesi (Günümüzde Küçük Yenice), Kulaca, Bilal, Şibali, Yiğit, Süpürdü (Günümüzde Süpürtü) Akhisar, Kadimi (Akıncılar), Sırnaz (Günümüzde Sarıpınar), İsaviran (Günümüzde İsaören), Orta, Alibey, Deydinler, Bedre (Günümüzde Çayyaka), Maden, Hamamlı, Çitli, Mizal (Günümüzde Gündüzlü), Konurlar, Karacakaya, Kurşunlu, , Hamzabey, Çavuş, Tokuş, Kozluca, Yörük Yenicesi'dir.

⁸² Polat, *Arşiv Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda İnegöl'de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat*, s. 36.

yapısının uygunluğu çeşitli ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlarken özellikle Abdülhamid zamanında üne kavuşan ve Osmanlı saraylarına gönderilen Çitli Maden suyu ticaretinin ve arazi üzerinde geniş alan kaplayan orman örtüsünün varlığı keresteciliğin gelişmesine ve halkın gelir sağlamasına imkân tanımıştır. Çalışma sahasında günümüzde olduğu gibi geçmişte de farklı kültürlere sahip insanlar yaşamış ve ekonomik faaliyetlerle ilgilenmiştir. Sosyal ve ekonomik yönden kozmopolit görünüme sahip olan İnegöl günümüzde de büyük nüfus kitlelerini kendine çekmekte ve göç alan bir konumdadır.

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Toplam Nüfus
1927	11.882	46.838	58.720
1935	13.079	40.064	53.143
1940	13.740	39.900	53.640
1945	15.165	44.270	59.435
1950	16.696	46.247	62.943
1955	19.450	46.772	66.222
1960	25.297	49.242	74.539
1965	27.777	49.131	76.908
1970	31.871	48.907	80.778
1975	37.805	50.200	88.005
1980	45.237	52.575	97.812
1985	54.659	51.713	106.372
1990	71.120	55.094	126.214
2000	105.959	80.599	186.558
2007	77.866	130.448	208.314
2010	53.697	167.419	222.116
2017	-	257.931	257.931
2018	-	268.155	268.155

Tablo 7. 1927-2018 yılları arası İnegöl nüfusu

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden düzenlenmiştir.

almaktaydı.⁸⁴ Köylerde ise verimli tarım arazilerinin varlığı her türlü sebze ve meyvenin yetiştirilmesine, topografyanın ekip-biçme ve ekip-dikme faaliyetlerini kısıtladığı sahalarda hayvancılık, orman örtüsünün geniş alan kapladığı sahalarda ise ormancılık faaliyetlerinin gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Ekonomik faaliyetlerin çeşitli olması İnegöl'ün tercih edilir bir saha olmasına imkân sağlamış, tarihsel süreçte çalışma alanına yapılan göçler kentin kültürel mozağının çeşitlenmesine ve günümüzde Uluslararası Kültür ve Sanat Festivalinin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Festival, bir arada yaşayan farklı kültürlerin tanınması, geleneklerin farklı nesillere aktarılma ihtiyacını karşılayarak değerlerin ortaya konulmasıyla kültürler arasında bağlayıcı bir rol üstlenmektedir. Etkinlik turizmi başlığı altında değerlendirebileceğimiz festivaller yörenin tanıtımı ve düzenlendiği bölgelere ekonomik getirisi olması bakımından önemlidir. 2010 yılı itibariyle çalışma sahasında Temmuz aylarında gerçekleştirilen Uluslararası Kültür ve Sanat Festivalinin meydana gelmesindeki en büyük payda göçlerle beslediği nüfusunun farklı kültürlerle sahip olması ve Türkiye'nin her yerinden gelen insanlarıyla küçük Türkiye görünümüne sahip olmasıdır.

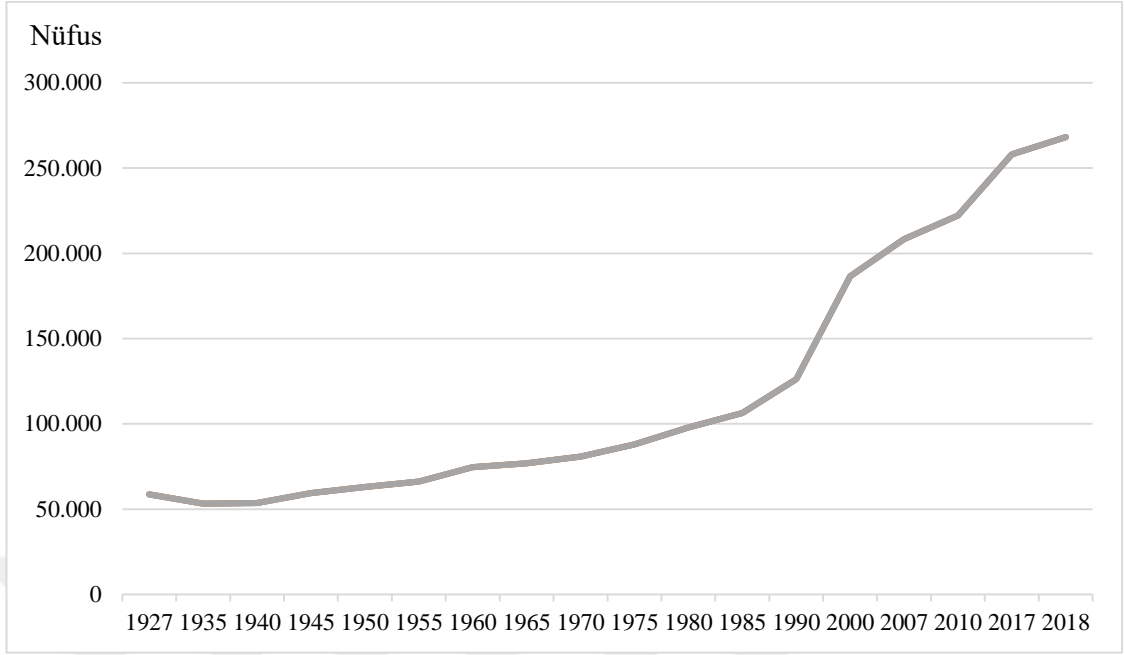
20 Ekim 1935 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye Cumhuriyetinin ikinci nüfus sayımında nüfusun tam ve eksiksiz sayılması için sokaklara isim verilmesi, ikamet edilen sahalara numara verilmesi kararlaştırılmıştır. Sayımda coğrafi, ekonomik, demografik sorulara yer verilmiş, vilayet, nahiye, köy ismi ve bina numarası gibi yerleşim birimlerine ait detaylı bilgiler bulunmaktadır.⁸⁵ Sayımda İnegöl şehir nüfusunun 13.079, köy nüfusunun ise 40.064 olduğu saptanmıştır.⁸⁶

---

⁸⁴ Metin Anıl, "İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 28.

⁸⁵ Devlet İstatistik Enstitüsü, "1935 Umumi Nüfus Sayımı Talimatnamesi: Sayım ve Kontrol Memurlarının Vazifeleri", Osman Bey Matbaası, 1935, s. 29.

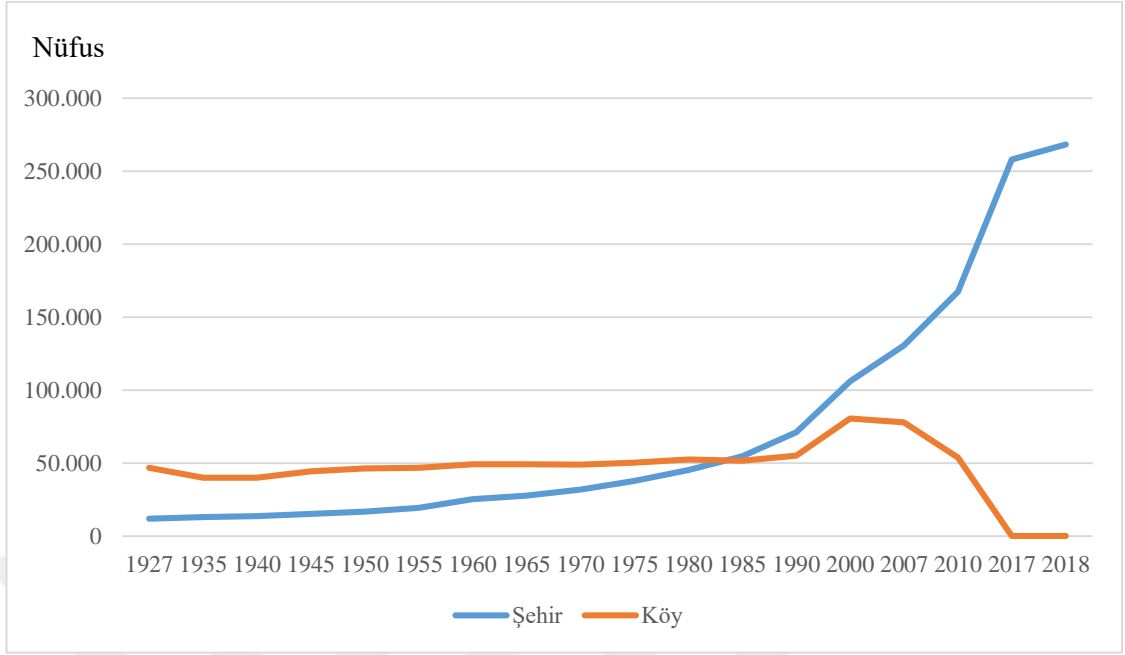
⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, "Genel Nüfus Sayımı 20 İlk Teşrin 1935 Kati ve Mufassal Neticeler: Bursa Vilayeti", Başvekalet Matbaası, 1936, s. 5.

Grafik 4. İnegöl İlçesinin 1927-2018 yılları arası nüfus grafiği

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yararlanılmıştır.

Grafikten de görüleceği üzere çalışma sahasının nüfusu artan bir trend sergilemektedir. (Grafik 4.) Bazı yıllarda azalma gözlemlense de söz konusu yıllara ait belirgin azalmalar mevcut değildir. İstatistik ve grafik verilerinden de anlaşılacağı üzere 1970 yılından sonra nüfus sayısının arttığı görülmektedir. Bu artışta büyük paya sahip olgu, organize sanayi bölgesinin faaliyete geçmesiyle fabrika sayısındaki artış ve iş bulmak amacıyla ülkenin doğusundan batıya doğru gerçekleşen göç olayıdır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden çalışmak maksadıyla gelen nüfus çoğunluğu oluşturmaktadır. Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen nüfus da İnegöl'de önemli bir paya sahiptir.

Grafik 5. Kır-Kent Nüfus Grafiği (1927-2018)

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yararlanılmıştır.

1985 sayımı verilerine göre çalışma sahasında ilk defa kır nüfusu kent nüfusunu geçmiştir. 2014 yılı itibariyle uygulanmaya başlayan Büyükşehir yasası ile idari bakımdan köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Yönetimsel açıdan kırsal nüfus sıfır olarak ifade edilse de, coğrafi olarak her ne kadar köyler mahalleye dönüştürülüp şehir nüfusuna dahil edilse de, köy nüfusu halen kırsal sahalarda yaşamakta ve grafikteki gibi yok olmuş değildir. Kırdan kente doğru göçün gerçekleşmesinde sanayileşmenin payı büyüktür. Geçmiş yıllardan günümüze değin halkın geçimini sağladığı kerestecilik faaliyeti, zamanla küçük işletmeler halini almış ve günümüze yaklaştıkça küçük işletmelerin birleşmesiyle kurumsallaşmış ve bir marka halini almıştır. Günümüzde de nüfusun büyük bir kısmının geçimini sağladığı sektör İnegöl’de ve Türkiye’nin çeşitli yerlerinde düzenlenen mobilya fuarlarıyla adını duyurmuştur. Kırsal nüfusun azalmasına sebep olan mobilyacılık faaliyeti bir yandan da çevre illerden alışveriş yapma maksadıyla insanları kendine çekmekte ve alışveriş turizmini beslemektedir. İnegöl’ün ekonomik faaliyetleri ile turizm arasındaki ilişki detaylıca ekonomik coğrafya özellikleri ve turizm kısmında ele alınacaktır.

Nüfus ve turizm ilişkisi kurduğumuz bu bölümde nüfusun artışının ve azalışının ekonomik faaliyet ve kültürün çeşitlenmesiyle beraber doğrudan ve dolaylı yönlerden

turizmi etkilediği görülmektedir. Azalan kırsal nüfusun tarımsal etkinliklerden gelir elde etmesinin yanı sıra turizmden de gelir elde etmesi maksadıyla yerel yönetimlerin de desteğiyle turizm potansiyelini tanıtmaya çalışmalarını yapmaktadır. Buna binaen DOSTUM (Doğa Sporları ve Turizm Merkezi) kurulmuş ve söz konusu sahalarda gerçekleştirilebilecek spor etkinlikleri desteklenmektedir.

1.2.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

İnegöl'de nüfus; sanayileşme, şehirleşme ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve çoğalmasına paralel olarak değişim sürecine girmiştir. Tarihi süreç içerisinde bir nüfus birikim noktası haline gelen İnegöl'ün nüfusu, nüfus gelişimi bölümünde de ifade edildiği üzere her geçen gün artmıştır.

Bir sahada nüfusun fazla veya az oluşu, yoğun veya seyrek dağılışı, kadın veya erkek nüfusun birbirine oranı o bölgenin doğal ve beşeri özellikleriyle yakından ilişkilidir. Bu yakın ilgi ve etkileşim nedeniyle pek çok bilim tarafından incelenen nüfus konusu tüm özellikleri ile beşeri coğrafyanın araştırma konusudur.⁸⁷

Nüfus konusu ele alınırken incelenen değişkenlerden olan nüfusun cinsiyet yapısı ve yaş durumu mekânın özellikleri hakkında bilgi vermektedir. 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı ile ifade edilen cinsiyet oranı⁸⁸ sahanın sosyal ve ekonomik özellikleri hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Nüfus gelişimi bölümünde de ifade edildiği üzere 2018 yılı ADNKS sayım sonuçlarına göre İnegöl'ün nüfusu 268.155'dir. 134.942 kişi erkek, 133.213 kişi ise kadın nüfusu oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisinde 1.729 kişilik erkek nüfus fazlalığı bulunmaktadır.

Düzenli nüfus sayımlarının yapılmaya başladığı 1927 tarihli nüfus sayımından günümüze kadar olan nüfus sayımlarında Türkiye genelinde toplam nüfus içerisinde dönemlere göre nüfus içerisindeki cins durumu değişmiştir. Nüfusun cins durumunu etkileyen unsurlar bulunmaktadır. Erkek nüfusun yoğunlukta olduğu sahaların net göç oranının pozitif olduğu kabul edilmektedir. Göçe ilk etapta erkek bireylerin katıldığı,

⁸⁷ Serhat Zaman, Ogün Coşkun, "Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2 (2008), s. 263.

⁸⁸ Hayati Doğanay, Fatih Orhan, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı Ankara: Pegem Akademi, 2016.

bundan dolayı göç alan yerlerde nüfus içerisinde erkek fazlalığı olduğu bilinen bir gerçektir. Cins oranını yalnızca göç kavramıyla açıklamak doğru değildir. Eğitim kurumları, askeri birlikler savaşlar, göçler ve hizmet faaliyetleri de nüfus içerisindeki cins durumunu etkilemektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan sayımda ülke genelinde kadın nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebinin savaştan yeni çıkmış Türkiye Devleti'nin cephelerde erkek nüfus kaybetmesinden kaynaklanmaktadır. Dünya üzerinde gerçekleşen savaşlara erkek nüfus katılmış, savaşlardaki ölümlerle toplam nüfus içindeki cins oranı dengesizleşmiştir. Bunun yansımaları 1927-1945 arasındaki yıllarda görebiliyoruz. Çalışma sahasında sözü edilen yıllarda aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere kadın nüfus fazlalığı vardır. İnegöl'de 1940-1945 yılları nüfus içindeki cinsiyet farkının en fazla olduğu yıllardır. Bunun esas nedeni 2. Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz koşullar ve erkek nüfusun seferberlik ile silah altına alınmasıdır.

Hiç kuşku yok ki günümüzde çalışma sahasındaki erkek nüfus fazlalığı sanayi tesislerin varlığından dolayı oluşmuş bir durumdur. 1975 yılında ilk defa erkek nüfus kadın nüfusu geçmiştir. Belli bir süre zarfında erkek nüfusun göç ettiği saha zamanla kadın nüfusu da çekmiştir.

Bir sahanın cins yapısını analiz ederken kadınların çalışma hayatına aktif olarak katıldığı dönemler itibarıyla çalışma hayatında da cinsiyet olgusunun değişmeye başladığını görebiliriz.

Yıllar (İnegöl)	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Fark	Yıllar (Türkiye)	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Fark
1927	-	-	-	1927	7084391	6563879	+520.512
1935	27375	25768	+1607	1935	8221258	7936770	+284.488
1940	28432	25208	+3224	1940	8922038	8898912	+23.126
1945	30455	28980	+1475	1945	9343594	9446580	-102.986
1950	-	-	-	1950	10420103	10527085	-106.982
1955	-	-	-	1955	11831342	12233421	-402.079
1960	37437	37102	+335	1960	13590932	14163888	-572.956
1965	38780	38.128	+652	1965	15394457	15996964	-602.507
1970	40741	40037	+704	1970	17598190	18006986	-408.796
1975	43603	44402	-799	1975	19602989	20744730	-1.141.741
1980	48525	49287	-762	1980	22041595	22695362	-653.767
1985	53214	53158	+56	1985	24992483	25671975	-679.492
1990	62987	63227	-240	1990	27865988	28607047	-741.059
2000	92258	94300	-2042	2000	33457192	34346735	-889.453
2007	104185	104129	+56	2007	35209723	35376533	-166.810
2010	110293	110283	+10	2010	36679806	37043182	-363.376
2017	128082	129849	-1767	2017	40275390	40535135	-259.745
2018	133213	134942	-1729	2018	40.863.902	41.139.980	-276.078

Tablo 8. Çalışma sahasının ve Türkiye'nin 1927-2018 yılları arasındaki nüfusunun cinsiyet oranı⁸⁹

⁸⁹ Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verilerinden düzenlenmiştir.

Sosyal ve ekonomik tabanlı planlamalarda nüfus miktarı kadar önemli olan bir diğer unsur da nüfusun yaş yapısıdır. Ancak Trewartha⁹⁰,nın da ifade ettiği gibi nüfus coğrafyacılar tarafından ihmal edilmiş bir araştırma konusudur. Nüfusun cinsiyet durumu, yaş yapısı, eğitim durumu gibi değişkenler toplumsal, mekânsal ve ekonomik konuları etkilediği gibi etkilenmektedir. Bu bakımdan nüfusun cinsiyet durumu ve turizm arasındaki bağlantı kurulurken turizme katılanların cinsiyetleri ve turizm sektöründe çalışanların cinsiyetleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Cinsiyet	Sayı	Oran (%)
Kadın	118	49,78
Erkek	119	50,22
Toplam	237	100

Tablo 9. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Cinsiyet Durumu

Turizm sektöründe çalışanların demografik profilini belirlemek amacıyla ankette cinsiyet sorusuna yer verilmiştir. Bakanlık ve belediye tarafından onaylı konaklama tesislerinden alınan verilere göre kadın ve erkek oranları birbirine çok yakındır. Çalışanların %49,78’ini kadınlar, % 50,22’sini erkekler oluşturmaktadır.

Çalışma sahasının yaş yapısı incelenirken geniş aralıklı gruplandırma ve dar aralıklı gruplandırma yapılmıştır. Geniş aralıklı gruplandırmada 0-14, 14-64, +65 yaş gruplarına, dar aralıklı gruplandırmada 0-4, 5-9, 10-14, 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59,60-64, 65-69, 70-74, 75-79, 80-84, +85 yaş gruplarına yer verilmektedir. Birleşmiş Milletlere göre geniş aralıklı yapılan gruplandırmada 0-14 yaş grubunu çocuk 14-64 yaş grubunu faal 65+ yaş grubunu ise yaşlı nüfus olarak kabul etmektedir. Yapılan yaş gruplarına göre 0-14 ve 65 yaş üstü grup bağımlı nüfus olarak ifade edilmektedir. Nüfusun bağımlılık oranı bağımlı nüfus toplamının faal nüfusa oranlanması ile ifade edilmektedir.⁹¹

⁹⁰ Gleen T. Trewartha, “A Case For Population Geography”, *Annals Of The Association Of American Geography*, C. 43, S. 2 (1953), ss. 71-72.

⁹¹ Murat Yılmaz, *Türkiye’nin Değişen Nüfus Yapısı Nedenler, Değişim, Sonuçlar ve Gelecek*, 1. Baskı İstanbul: Çantay Kitabevi, 2016, s. 8.

Yaş Grupları	Miktar
0-4	22.870
5-9	21.967
10-14	21.452
15-19	20.833
20-24	19.759
25-29	20.446
30-34	21.682
35-39	22.428
40-44	19633
45-49	18108
50-54	15498
55-59	12942
60-64	10463
65-69	7342
70-74	5232
75-79	3797
80-84	2144
84-89	1196
90+	364

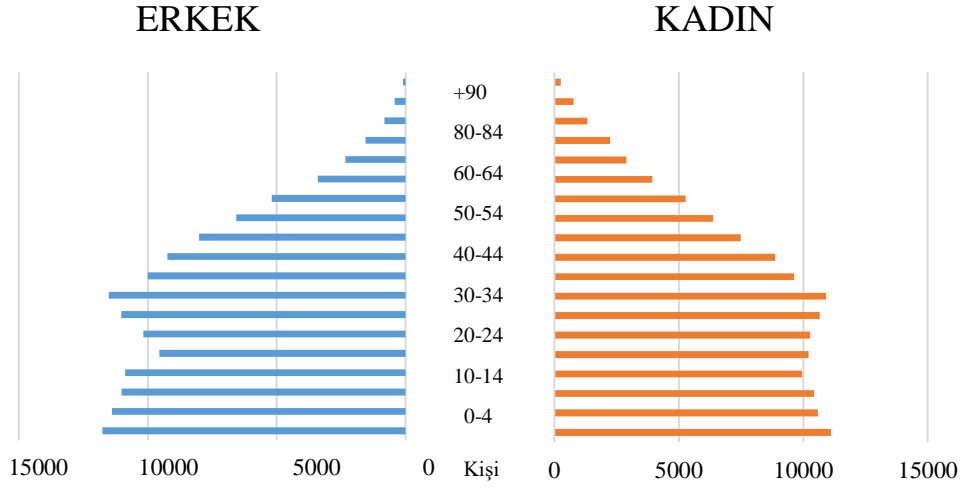
Tablo 10. 2018 yılı İnegöl Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırması

Kaynak: ADNKS verilerinden düzenlenmiştir.

Yaş gruplarının geniş aralıklı sınıflandırması yapıldığında 0-14 yaş grubuna ait 66.289, 15-64 yaş grubuna ait 181.791, 65+ yaş grubuna ait ise 20.075 nüfus bulunmaktadır. İstatistiksel verilerden de anlaşılacağı üzere İnegöl nüfusunun yarısından fazlasını aktif nüfus meydana getirmektedir.

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde
0-14	66.289	24,73
15-64	181.791	67,79
65+	20.075	7,48
Toplam	268.155	100

Tablo 11. İnegöl Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Grafik 6. İnegöl Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılmaya Göre Dağılımı (2018)
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Yaş gruplarını cinsiyet durumuna göre gruplandırdığımızda aktif kadın nüfusunun 89.659 olduğu aktif erkek nüfusun ise 92.132 olduğu ortaya çıkmaktadır. Nüfus yaş aralığında aktif nüfus bazında 2473 kişi farkla erkeklerin fazla olduğu görülmektedir. Bu fazlalık istihdam amacıyla göç eden erkek nüfus sebebiyle oluşmuştur.

Yaş Yapısı	Sayı
0-14	-
15-64	237
65+	-
Toplam	237

Tablo 12. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Yaş Yapısı

Turizm sektöründe çalışanların yaşları aktif nüfus olarak adlandırılan 15-64 yaş aralığında yer almaktadır. 0-14 yaş veya 65+ yaş çalışan bulunmamaktadır. Çalışma sahasında çeşitli ekonomik faaliyet kolları gelişme imkânı bulmuştur. Sanayi faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı İnegöl'de turizm sektöründe çalışanların sayısı oldukça düşüktür.

1.2.4. Nüfusun Eğitim Durumu

Nüfusun eğitim durumundan bahsederken çoğunlukla okuryazar olan ve okuryazar olmayan nüfus kastedilmektedir. Gerçekten de bir nüfus kitlesinde okuma çağı, nüfusun eğitim düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Ancak yeterli bir ölçüt değildir. Çünkü bir sahanın eğitim düzeyi yalnızca okuryazarlık durumu ile ölçülemez. Bu temel sorunda, ülkedeki okullaşma oranı, okul çağı nüfusun eğitim kademelerindeki öğrenci akışı, okul, öğrenci ve öğretmen sayısı ve benzeri ile ilk, orta ve yükseköğrenimi bitirenlerin birbirleri arasındaki ve ülke nüfusuna oranı gibi kriterler de dikkate alınması gereken noktalardır.⁹²

2018 yılı verilerine göre çalışma sahasında özel okullar da dâhil 15 anaokulu ve 4419 öğrenci, 57 ilkokul 19.071 öğrenci, 58 ortaokul 18.677 öğrenci, 34 ortaöğretim 14.451 öğrenci, 1 halk eğitim merkezi, 1 mesleki eğitim merkezi, 3 özel eğitim merkezi bulunmaktadır. Uludağ Üniversitesi İnegöl Meslek Yüksek Okulunda 3744 öğrenci bulunmaktadır.⁹³

Turizm, emek yoğun bir hizmet sektörüdür ve istihdam yaratıcı özelliği bakımından yatırımlarla desteklenmektedir. Özellikle küresel ölçekte değişen mekânsal, toplumsal ve ekonomik şartlar sektörün gelişmesine imkân tanımıştır. Turizm yatırımlarının, aktivitelerinin ve imkânlarının artması beraberinde de turizm eğitimi almış insan gücüne talebi arttırmıştır. Turizm faaliyetinde üretimin ve tüketimin eş zamanda gerçekleşmesi ve hizmeti alanlar ve verenler arasındaki diyalogun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi eğitim ile mümkün olmaktadır.

---

⁹² Doğanay, Orhan, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, s. 191.

⁹³ İnegöl Milli Eğitim Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır.

Öğrenim Durumu	Sayısı	Oranı (%)
İlkokul	22	9,28
Ortaokul	8	3,37
Lise	147	62,02
Ön Lisans	-	-
Lisans	60	25,31
Yüksek Lisans	-	-
Doktora	-	-
Toplam	237	100

Tablo 13. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Öğrenim Durumu

Turizm sektöründe çalışanların öğrenim durumunu belirlemek amacıyla sektör çalışanlarına anket uygulanmıştır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi çoğunluğu lise mezunu oluşturmaktadır. Doktora, yüksek lisans ve ön lisans programlarından mezun olan çalışan, turizm sektöründe bulunmazken, lisans mezunu % 25,31'lik bir paya sahiptir. Üniversite mezunları arasından ise turizm ile bağlantılı herhangi bir bölüm okuyan çalışan sayısı ise 23'tür. Yine aşağıda yabancı dil durumunun belirtildiği tabloda görüldüğü üzere 15 kişi bir yabancı dil bilmekte, 11 kişi ise birden fazla yabancı dil bilmektedir. Çalışanların geri kalanı herhangi bir dil bilmemektedir. Yabancı dil bilen çalışanların çoğunu üniversite mezunları oluşturmaktadır. Bilinen diller ise İngilizce ve Arapçadır.

Yabancı Dil Durumu	Dil Sayısı	Sayı
Yabancı Dil Bilenler	Bir Yabancı Dil Bilenler	15
	Birden Fazla	11
Yabancı Dil Bilmeyenler		211
Toplam		237

Tablo 14. Turizm Sektöründe Çalışan Nüfusun Yabancı Dil Öğrenim Durumu

Turizm üzerine yapılan çeşitli çalışmalarda sektörün en öncelikli probleminin mesleki eğitim olduğu saptanmıştır. Ülkemizde değişik seviyelerde turizm eğitimi veren kurumların varlığına rağmen konaklama, ulaşım, rehberlik gibi turizm hizmetlerinde genellikle kalifiye olmayan sezonluk işçi çalıştırılması, turizm eğitimi almamış yönetici ve işverenin ucuz işgücünü tercih etmesi sektördeki eğitimsiz istihdam payını yükseltmektedir. Ayrıca vardiyalı çalışma düzeninin sosyal yaşantıda meydana getirdiği aksamalar, çalışma saatlerinin uzunluğu, diğer mesleklerde

çalışanların resmi tatillerinin bulunması ve turizm sektöründe çalışanların resmi tatillerde de çalışması ve sınırlı kariyer fırsatlarının bulunması turizm eğitimi almış kimselerin de başka sektörlerle yönelmesine neden olmaktadır.⁹⁴

Ülke skalasında turizm eğitime bakıldığında ilk defa 1953 yılında Ankara ve İzmir Ticaret Liselerinde garsonluk, aşçılık ve komilik kursları açılmış ve ilerleyen dönemlerde çeşitli turizm derneklerinin önderliğinde rehberlik kursları düzenlenmeye başlamıştır. Günümüze kadar olan süreçte akademik düzeylerde turizm eğitimi verilmeye başlanmıştır.⁹⁵ Çalışma sahası olarak belirlenen İnegöl idari sınırları içinde yer alan Uludağ Üniversitesi İnegöl Meslek Yüksekokulu bünyesinde turizm eğitimi veren herhangi bir eğitim öğretim programı bulunmamaktadır. Bundan dolayı Balıkesir Üniversitesi eski rektörü ve Turizm Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu'nun Uludağ Üniversitesi İnegöl Meslek Yüksek Okulunda nitelikli personel yetiştirmek üzere ve sahanın turizm potansiyelinin yüksek olması hasebiyle turizm otelcilik programının açılmasını teklif etmiştir. Ancak Uludağ Üniversitesi bünyesinde Turist Rehberliği, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Seyahat İşletmeciliği gibi turizm eğitimi veren programlar bulunmaktadır. Ayrıca 2017 yılı itibariyle öğrenci almaya başlayan Coğrafya Bölümü, yapılan çeşitli akademik çalışmalarla Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı'nın alt konu başlıklarından olan turizm kavramına yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bunlardan bir tanesi de yüksek lisans tezi olarak hazırlanan "Turizm Coğrafyası Bakımından İnegöl'de (Bursa) Turizm" adlı çalışmadır. 2017 yılında açılışı yapılan Turizm Danışma Ofisi ve İnegöl Turizm A.Ş. (İNTURAŞ) broşür, tanıtım kitapçıkları ve yayınları ile ziyaretçilere İnegöl'ün keşfedilmemiş destinasyonlarını tanıtmaktadır.

Turist ya da eskürsionistler (günübirlikçi) ziyaret ettiği sahanın tarihi ve kültürel geçmişi, doğal güzellikleri, gelenek ve göreneklerini öğrenme arzusundadır. Bu açıdan ziyaretçilere yönelik halkın tutum ve davranışı sahanın tanıtımı ve turistik aktivitelerin devamlılığı açısından önemli bir noktadır. Çalışma sahasında da hem sakinlerin ikamet ettikleri sahanın lokasyonunu tanınması hem de bölgesel ölçekte

---

⁹⁴ Yalın Kılıç, "Turizm Sektörü İstihdamının Eğitim Durumu ve İşgücü Planlaması", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1 (2014), ss. 421-22.

⁹⁵ Hasan Olalı, Selçuk Nazilli, *Dış Tanıtım ve Turizm*, 1. Baskı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 215.

tanınması için yerel yönetimlerce çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. 27 Eylül Dünya Turizm günü sebebiyle yayımlanan içerikte İnegöl'ün her bir köşesinde tarihin izlerine rastlamanın mümkün olduğu ve marka haline gelen köftesi, ayçiçeği, mobilyası ve Oylat kaplıcalarıyla turizmde yükselen bir değer olduğu belirtilmektedir.⁹⁶ Tarihsel değerlerin yöre halkı tarafından tanınması ve ilerleyen dönemlerde tanıtılması amacıyla rehber eşliğinde çeşitli noktalara ziyaret gerçekleştirileceği yerel yönetimlerce belirtilmiştir. Böyle bir programın gerçekleştirilmesinde esas amaç çalışma sahasında ikamet eden nüfusun tarihsel değerlere karşı bilgisiz olması ve potansiyeli konusunda bilgi sahibi olmamasıdır. Programın sonuçlanmasıyla il ölçeğinde de böyle bir tanıtımın gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Çalışma sahasında turizm konusunda geç atılan adımlar büyük yatırım projeleri ve programlarla günümüzde desteklenmekte ve yavaş yavaş ilerlemektedir. Böylelikle halk arasında turizm bilinci uyandırılmakta ve ziyaretçilerle doğrudan iletişim halinde olan personele turizm bilinci kazandırılmaktadır.

1.2.4.1. Öğrenim Durumu ve Turizm İlişkisi

Bireylerin kültür ve eğitim düzeyinin artmasının turizme olumlu etkiler yaptığı bilinen bir gerçektir. Eğitim ve kültür düzeyi artan kimseler mekânsal ve kültürel farklılıklara saygı ve merak duyma eğilimindedir. Bu yüzden turistler öncelikle yaşadıkları sahayı, daha sonra bölge, ülke ve nihayet küresel ölçekte doğal, tarihi ve kültürel mirası yakından görmek ve incelemek arzusundadır ve bu turizm olayının dünya ölçeğinde artmasına olanak sağlamıştır.

Doğal ortamı, kültürel zenginliği, gelenekleri ve köklü tarihi geçmişi ile çalışma sahası turizm potansiyeli açısından zengin bir görünüme sahiptir. Potansiyelin tespiti ve tanıtımı için değişik çalışmaların yapıldığı daha önceki bölümlerde ifade edilmişti. Smith'in de turizmin 4H'si (Handicraft, Habitat, History, Heritage) olarak ifade ettiği "The Four Hs Of Tribal Tourism Acoma –A Pueblo Case Study" adlı eserinde el sanatları, doğal ortam, tarih ve kültür, turizmin lokal ölçeklerde zayıflığını ve gücünü gösteren analitik araçlar olarak belirlemektedir.⁹⁷ Kıyı turizmine alternatif olarak ortaya çıkan bu kavramlar geleneksel turizm anlayışına yeni bir yön vermekte

⁹⁶ Anonim, "Turizmde Yükselen Değer İnegöl", *Milliyet*, (26.09.2018).

⁹⁷ Valene Smith, "The Four Hs Of Tribal Tourism Acoma –A Pueblo Case Study", *Progress In Tourism And Hospitality Research*, C. 2 (1996), s. 300.

ve turistlerin farklılaşan güdüleri ve motivasyonlarıyla ilgilidir. Turistlerin seyahate ilişkin beklentilerindeki farklılıklar, bilgi teknolojilerinin kullanımının artması, eğitim seviyesinin yükselmesi gibi etmenler lokal sahaları çekici hale getirmiştir. Öğrenim düzeyi arttıkça seyahat tipi, yoğunluğu ve turizm bilincinin de arttığı görülmektedir.⁹⁸

Akademik düzeyde turist eğitiminin yanı sıra toplum düzeyinde eğitim, kaynakları korunmasını ve turistlere karşı uygun davranış ve hizmette bulunarak devamlılığı sağlamaktadır. Konferans, seminer gibi etkinliklerle eğitimler desteklenebilir ve bu konuda uzmanlaşmanın ilk adımları atılabilir.

1.2.5. Göçler

Anadolu toprakları, insanların örgütlenip medeniyetler kurduğu dönemlerden itibaren nüfusu kendine çeken cazibe merkezlerinden biri durumundadır. Ekonomik, siyasi, dini ya da kültürel nedenlerle bulunduğu yeri terk ederek göç eden insanlar hem ayrıldığı lokasyonu hem de yaşamaya devam edeceği lokasyonu etkilemekte ve etkilenmektedir.

Göç, farklı nedenlere bağlı olarak insanların yaşamını devam ettirdiği yerleri sürekli veya belirli bir süreliğine terk etmesi olarak tanımlanabilir. Çeşitli faktörlere bağlı olarak insanların hareket etme istekleri çeşitli göç türlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde en yaygın olarak gerçekleştirilen göç türü kırsal sahalardan kente doğru gerçekleşen göçtür. İç göç olarak adlandırılan bu olay, ülkenin doğusuyla batısı, iç sahalardan kıyılara doğru olabildiği gibi kentten kente, köyden kente ve köyden köye gibi farklı şekillerde cereyan etmektedir. Ülkeler, kıtalar arası göçler ve ülkemizden dış ülkelere ya da dış ülkelere ülkemize göçler dış göç olarak tanımlanmaktadır.⁹⁹ Grafik 4 ve Grafik 5'ten de anlaşılacağı üzere İnegöl'ün nüfusu sürekli artış göstermektedir. Nüfusun artmasında doğal nüfus artışının yanı sıra Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin de payı olduğu söylenebilir.

Türkmenlerin Anadolu topraklarına göçleri 1071 Malazgirt Savaşından sonra olduğu genel bilinen bir olgu olsa da doğru değildir. Malazgirt Savaşından önce de Türkmenler Anadolu'ya gelmeye başlamıştır. Anadolu'ya yerleşen Türkmenler

---

⁹⁸ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, 1. Baskı Ankara: Detay Yayıncılık, 2013, ss. 36-37.

⁹⁹ Doğanay, Orhan, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, s. 195.

Hristiyanlarla bir arada yaşamını sürdürmüştür.¹⁰⁰ Arşiv kayıtlarından ve İnegöl'ü çalışan araştırmacıların eserlerinde de ifade ettikleri gibi İnegöl, Müslüman, Ermeni, Rum ve farklı etnik grupların yaşadığı bir mekândır. Müslüman halk Uludağ eteklerinde, Rum, Ermeni ve diğer etnik gruplar ise ovada yaşamını sürdürmüşlerdir. Bu durum yer adlarında da kendini belli etmiştir.

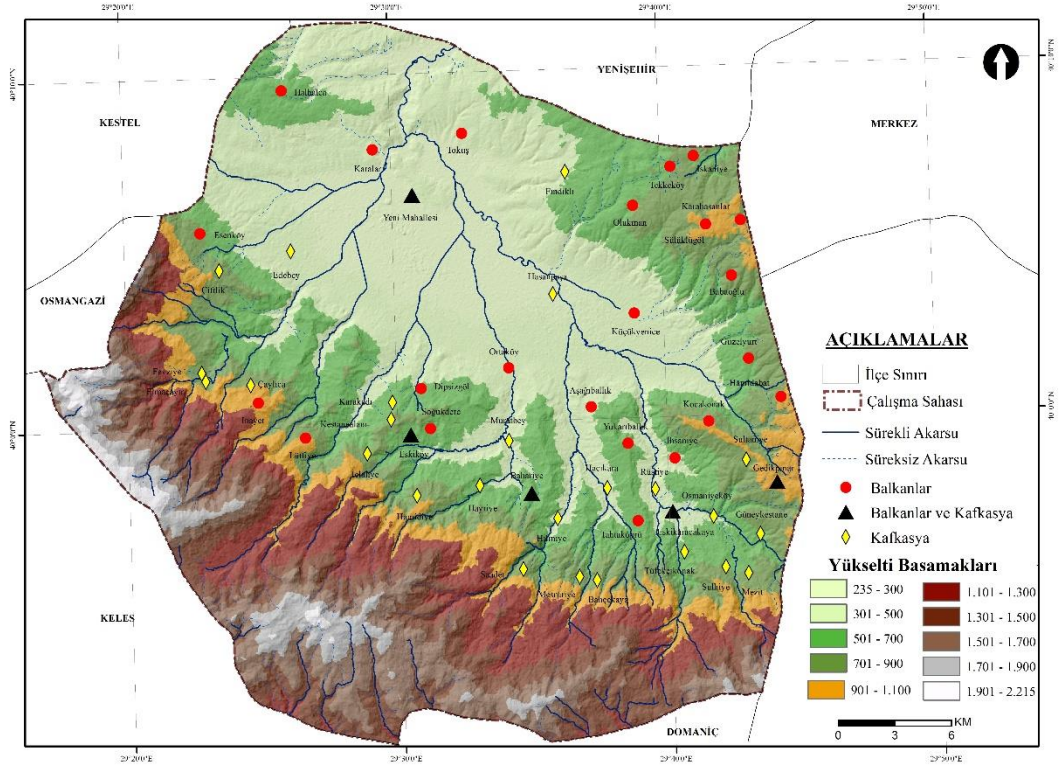
Bursa, demografya bakımından Osmanlı imparatorluğunun küçülmeye başlamasıyla devletin minyatürü görünümünü kazanmıştır. Kaplanoğlu¹⁰¹'ya göre Bursa'da dört büyük nüfus artışı gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 1326 yılında Bursa'nın fethedilmesi, ikincisi 1530-70 Celali isyanından kaçan nüfusun Bursa'ya yönelmesi, üçüncüsü ise 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra ve 1783 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesiyle Balkanlardan ve Kafkasya'dan göç etmek zorunda kalan nüfusun Bursa'ya yerleşmesi ve sonuncusu ise fabrikaların kurulması ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen göçler ile olmuştur. İnegöl'de de göç hareketi yukarıda yapılan sınıflandırma ile benzerlik göstermektedir.

Araştırma sahasını oluşturan İnegöl'de bilhassa 19.yüzyılın sonlarına doğru göç olayının hızlanması ve artmasıyla çalışma sahasında göçmenlerin oluşturduğu yeni mahalleler ve köyler ortaya çıkmıştır. Orhaniye ve Hamidiye Mahallelerinde Rumeli göçmenleri, Mesudiye ve Burhaniye Mahallelerinde Bosna-Hersek'ten göç eden nüfus ve özellikle Uludağ eteklerindeki köylerde Kafkasya'dan göç eden nüfus yerleşmiştir. Göçmenlerin yerleştikleri lokasyonlar incelendiğinde günümüzde de değişikliğin çok fazla yaşanmadığı, mahallelerin kümelenmeler oluşturduğu görülür.

---

¹⁰⁰ M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, *Türklerin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, 1. Baskı İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, ss. XXV-XXVI.

¹⁰¹ Raif Kaplanoğlu, Ozan Kaplanoğlu, *Bursa'nın Göç Tarihi*, 1. Baskı Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları, 2013, s. 17.

Harita 10. Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin yerleştiği mahalleler¹⁰²

Ülkenin daha az gelişmiş sahaları olan doğu bölgelerindeki çatışmaların, terör olaylarının artmasıyla güvenlik sorununun görülmesi, 23 Eylül 2011 yılında Van'da gerçekleşen büyük deprem neticesinde, nüfus hem güvenlik hem de ekonomik nedenlerle batıya doğru göç etmeye başlamıştır. Göç edilen merkezlerin başında Bursa ili yer alırken, İnegöl yerinden olmuş veya edilmiş nüfus¹⁰³ olarak adlandırılan bu kimseler için tercih edilen bir saha halini almıştır.

¹⁰² Saha çalışmalarından elde edilen bilgiler temel alınarak harita hazırlanmıştır

¹⁰³ Zorla veya zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakkı ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş bir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da gruplardır. Orhan Deniz, Erol Etlan, "Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 6, S. 2 (2009), s. 480.

Ardahan	11.220	Konya	1.085	Tokat	527	Neveşehir	189	Van	2.763	Manisa	622	Şırnak	351	Kırklareli	141
Muş	10.653	Balıkesir	928	Elazığ	506	Bingöl	188	Bayburt	2.672	Ordu	617	Canakkale	324	Kilis	134
Erzurum	10.429	Zonguldak	908	Kayseri	499	İğdir	181	Kars	2.424	Adana	614	Aydın	311	Yalova	132
Kütahya	8.297	Gümüşhane	899	Sakarya	451	Edirne	178	Bilecik	1.875	Batman	606	Bartın	310	Bartın	122
Artvin	7.034	Mardin	841	Rize	428	Denizli	176	Samsun	1.690	Niğde	596	Düzce	251	Tekirdağ	118
Bitlis	6.599	Sivas	836	Amasya	416	İsparta	166	Kahramanmaraş	1.453	Giresun	595	Kırklake	233	Antalya	116
Çorum	5.717	Diyarbakır	818	Mersin	404	Adıyaman	163	Ankara	1.325	Malatya	562	Karabük	229	Hakkari	85
Trabzon	5.378	Şanlıurfa	784	Kastamonu	398	Uşak	156	İstanbul	1.319	İzmir	545	Çankırı	222	Karaman	83
Yozgat	5.125	Hatay	780	Aksaray	354	Bolu	148	Karşehir	1.188	Erzincan	531	Sinop	198	Burdur	67
Ağrı	2.764	Afyonkarahisar	706	Kocaeli	351	Muğla	142	Eskişehir	1.124	Gaziantep	529	Osmaniye	195	Tunceli	62

Harita 11. İnegöl ilçesinin 2018 yılı itibariyle il bazında aldığı göç miktarı
Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) ve TÜİK verilerinden düzenlenmiştir.

Dördüncü büyük nüfus artışı diye ifade edilen tarihlerde İnegöl'e Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen göçmenler şehir merkezi ya da mevcut bir köye yerleşmemiş, şehir merkezinden çok uzak olmayan ancak yerli nüfusla da temas halinde olmayan bir konuma yerleşmişlerdir. Kentten kente göçler devam ederken köylerden de şehirlere göçler başlamıştır. Özellikle şehir merkezinde organize sanayi bölgelerinin kurulması, mobilya sektöründe kurumsallaşmanın artması ve iş imkânlarının çeşitlenmeye başlamasıyla kırsal sahalar itici duruma gelmiş ve kırsal sahalardaki nüfus yıllar geçtikçe azalmaya başlamıştır.

Bölge bazında İnegöl'ün 2018 yılına kadar göç aldığı nüfus incelendiğinde 48.967 nüfus ile Doğu Anadolu Bölgesinin ilk sırada yer aldığı görülür. Daha sonra Karadeniz Bölgesi 28.227 nüfus ile ikinci sırada, 12.869 nüfus ile İç Anadolu Bölgesi üçüncü sırada, 10.955 nüfus ile Ege Bölgesi dördüncü sırada, 5.817 nüfus ile Marmara Bölgesi beşinci sırada, 4.402 nüfus ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi altıncı sırada, 3.879 nüfus ile Akdeniz Bölgesi yedinci sırada yer almaktadır.

İstikrarsızlığın ve savaşların eksilmediği ülkelere komşu olan Türkiye, mültecilerin göç ettiği ve kitlesel göçlerin meydana geldiği bir konum halini almıştır. Özellikle son zamanlarda Suriye'den ülkemize doğru gerçekleşen nüfus hareketi, çalışma sahasının demografik yapısını etkilemiştir.

Göçlerle kozmopolit bir yapı kazanan İnegöl çok farklı kültürü içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda şehir merkezinde bulunan İnegöl Kent Müzesi demografik, sosyal, kültürel ve ekonomik öğelerin yer aldığı fotoğrafların ve çeşitli eşyaların sergilendiği tematik bir müzedir. Müzede yerinde yapılan gözlemlerde müzede her nesnenin bağış olduğu ve insanların hibe ettiği öğelerin bulunduğu görülmüştür. İnegöl'ün gastronomik bir değeri olan İnegöl köftesinin Bulgaristan'dan göç eden aile tarafından İnegöl mutfağına kazandırıldığı bilinmektedir.¹⁰⁴

1.2.6. Tarihi Gelişim

Çalışma sahasını oluşturan İnegöl'ün tarihi gelişimi incelendiğinde, farklı devletlerin egemenliği altında kaldıklarını ve devletlerin siyasetleri ve politikalarına bağlı olarak bir takım değişiklikler yaşadığı bilinmektedir.

İnegöl'ün eskiçağ tarihi incelendiğinde tespit edilen höyükler¹⁰⁵ ve çıkarılan malzemelerden önemli bir yerleşim olduğu ortaya çıkmaktadır. Arkeolojik kazıların sistemli bir şekilde gerçekleştiği tek höyük olan Cumatepe Höyüğünde Kalkolitik ve Bronz Çağlarına ait malzeme ve materyal çıkarılmıştır. Yerleşmelerin kuruluşunu ve kökenini anlamak açısından höyükler önemli arkeolojik sahalardan bir tanesidir. Uygarlık katlarının üst üste yığılmasıyla oluşan höyük yerleşmeleri zamanla insanların yaşamını sürdürmesi için daha uygun mekânlar haline gelmektedir. Geçmiş çağlarda,

---

¹⁰⁴ İnegöl köfte ilk olarak Mustafa Besler adlı kişi tarafından yapılmıştır. Günümüzde tüm Türkiye tarafından tanınmakta ve tüketilmektedir. Mustafa Besler ile başlayan ve kuşaktan kuşağa aktarılan köfte dükkânındaki görüşmelerden, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden köfte yemek için İnegöl'e geldiği bilgisi alınmıştır. Kaliteyi korumak ve İnegöl köftesinin yerinde tadılmasının istenmesi kurumsallaşmanın önüne geçmiştir. İnegöl Köftesi, İnegöl Ticaret ve Sanayi Odasının 2002 yılında Türk Patent Enstitüsüne başvuru yapmasıyla 2005 yılında mahreç işareti olarak coğrafi işaretlemesi yapılmıştır.

¹⁰⁵ Cumatepe höyüğü, İnegöl 2, Boğaztepe Höyüğü, Palangapete höyüğü, Kulaca höyüğü, Çitli Höyüğü, Çitli Höyüğü, Kurşunlu ve Şipali Höyüğü. Sayılan höyüklerden sadece Cumatepe höyüğünde arkeolojik kazılar yapılmaktadır. Kazılardan çıkarılan malzemeler Bursa Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Ancak özel izinler alınarak İnegöl Kent Müzesinde de sergilenen arkeolojik malzemeler de bulunmaktadır.

insanların yerleşmek için su kaynaklarına yakın sahaları tercih ettiği bilinmektedir. Su kaynaklarına yakın olmak birçok avantaj sağladığı gibi, sivrisineklere bağlı salgın hastalıkların ortaya çıkmasına ve hızlıca yayılmasına da neden olmaktadır. Ayrıca taşkınlarla yıkılıp oturulmaz duruma gelen bölge, yöre sakinleri tarafından yeniden inşa edilerek eski yapının üstüne yeni yapı oluşturuluyordu.¹⁰⁶ Böylelikle farklı devirlerde farklı sebeplerle defalarca yıkılıp yeniden inşa edilen höyük yerleşmeleri döneminin kültürünü yansıtan materyaliyle günümüzde bizlere geçmiş dönemlere ait bilgiler vermektedir. Höyük yerleşmelerinin en belirgin olduğu dönem yerleşik yaşantının geliştiği Neolitik devirdir.¹⁰⁷

Sahada yapılan gözlemler neticesinde Palanga höyüğünün Akhisar Mahallesinde, Çitli höyüğünün Çitli Mahallesinde aşınmış bir tepede yer aldığı görülmüştür. İnegöl 2 höyüğünün Ankara yolunda, Kurşunlu höyüğünün Kurşunlu Mahallesinde tarımsal arazi olarak kullanıldığı saptanmıştır. Şipali ve Boğazköy höyükleri de aynı adla anılan mahallelerde yer almaktadır. Höyükler birbirine yakın ve nispeten ulaşımın kolayca sağlanacağı yerlerde konuşlandırılmıştır.

Türkiye'deki prehistorya araştırmalarının tarihi çok eski olsa da 1930'lu yıllardan sonra verimli sonuçlar alınmaya başlamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi sistematik olarak Cumatepe Höyüğünde 1936 yılında Kurt Bittel tarafından kazı yapılmıştır. Bittel yaptığı kazı ve çıkardığı parçaları analiz ettikten sonra, Cumatepe Höyüğünün 12 metre yükseklikte ve birçok kültür katmanından meydana geldiğini belirlemiştir. İnegöl höyüğünde yaşayan insanların Batı Frigya'daki insanlarla temasa geçtiğini belirtmiştir.¹⁰⁸ Stewing¹⁰⁹'in Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler adlı kitabındaki haritalarda da gösterdiği gibi Batı

---

¹⁰⁶ Yücesahin, *İnegöl İlçesi'nin Yerleşme Coğrafyası*, s. 25.

¹⁰⁷ Doğanay, Orhan, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, s. 256.

¹⁰⁸ İ. Kılıç Kökten, "Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 12 (1954), s. 178. ve Yücesahin, *İnegöl İlçesi'nin Yerleşme Coğrafyası*, ss. 26-27.

Kökten, arkeolojik kazılarını gerçekleştirirken, Türkiye'de modern coğrafya biliminin kurucularından biri olan Alman coğrafyacı Helbert Louis ve coğrafya biliminde önemli bir yere sahip olan Sırrı Erinç'in çalışmalarından yararlanmıştı.

¹⁰⁹ Reinhard Stewig, *Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler*, çev. Ruhi Turfan, İstanbul: İnegöl Matbaa Sanat Enstitüsü, 1968, s. 56.

Frigya Bitinya ile sınırdas olduğu gibi Mysien, Lydien, Karien, Lykien, Pisidien, Isaurien, Klein Phrygien, Galatien¹¹⁰ gibi eski topluluklarda sınırdastır.

5000 yılı aşkın tarihe sahip olan İnegöl ve çevresi çeşitli uygarlıkların egemenliği altında kalmıştır. Bu uygarlıklar Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Bitinyalılar, Romalılar, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu ve Osmanlı Devletidir. Antik çağlarda Bitinya hakkında kaleme alınan eserlerin çok azı günümüze kadar ulaşmıştır. Kaynakların ve kitabelerin az olmasına karşın arkeolojik kazılardan çıkarılan sikkeler yüzlerinde bulunan Bitinya Kralının resimleri çeşitli açılardan bizleri aydınlatmaktadır. Bitinya dönemini aydınlatacak kaynakların kıtlığı ve mevcut kaynaklarında çalışılmasının güçlüğü bilim insanlarının konuyla meşgul olmasını güçleştirmiştir. Bitinyalıların Anadolu'daki hâkimiyet sahaları tarihi harita ve atlalarda farklı gösterilmiştir. Bu bakımdan antik dönem yazar ve seyyahların ifadelerini incelemek yararlı olacaktır. Antik toplulukların farklı sınırlarda gösterilmesini Amasyalı Strabon; boğazlar çevresinde oturan kavimlerin birbirine çok benzediği ve burada oturan kavimlerin göçleri esnasında sedanter yaşamı benimsemeyerek göç eden cenkçi kavimler olduğunu ve bu kavimlerin birbirleriyle akraba olduklarını belirtmiştir. Kitabında Migdonların Olimpos yani Uludağ'dan Mürlea yani Mudanya'ya kadar olan sahada oturduklarını ifade etmiştir. Yani İnegöl ilk etapta Migdonların yerleştiği bir sahadır. Bitinlerin M.Ö. 7. Asrın ikinci yarısında Anadolu'ya göç etmesiyle İnegöl'de Bitinya dönemi başlamıştır.¹¹¹

Bitinya hakkında Strabon, "*Bithyn'lere gelince çoğu yazarlar vaktiyle bunları Mys'ler olarak adlandırdıkları halde bu yeni ismi, söz konusu ülkeye yerleşmiş olan Thrak'lardan aldıklarını –Trakyalı Bithyn'ler ve Thyn'ler kabul ederler ve delil olarak, bugün bile Trakya'da belirli insanların Bithyn'ler olarak çağrıldıklarını ve Thyn'ler için de Apollonia'yla Salmydessos yakınındaki kıyının Thynia olarak adlandırıldığını ileri sürerler.*"¹¹²

---

¹¹⁰ Klein Phrygien: Küçük Frigya, Mysien: Misya, Lydien: Lidya, Karien: Karya, Lykien: Likya, Pisidien: Pisidya, İsauien: İzorlar, Galatien: Galatya

¹¹¹ E. Bosch, "Bitinya Tetkikleri (1. Kısım)", *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, çev. Sabahat Atlan, C. X, S. 37 (1946), ss. 33-39.

¹¹² Adnan Pekman (çev.), *Strabon Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII- XII-XIV)*, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, ss. 15-16.

Strabon'un Geographika adlı eserinde de belirttiği gibi Trak kökenli olan ve Trakya'dan göç eden Bitinyalılar, akarsu ağının sık bir dokuya sahip olması ve bu akarsuların açtığı vadilerin ulaşımı kolaylaştırması, doğal bitki örtüsünün çeşitliliği ve verimli toprakların varlığı ve stratejik önemi bakımından İnegöl'e yerleşmişlerdir. Roma İmparatorluğu¹¹³ döneminde tekfurluk merkezi olarak mevcudiyetini devam ettiren çalışma sahası 1299 tarihinde Osman Gazi'nin İnegöl'ü fethetmesine kadar geçen süre zarfında Bizans İmparatorluğu ve Selçuklu Devleti arasında birkaç kez el değiştirmiştir.

Selçuklu önderliğinde Anadolu'ya başlayan göçler, Moğol istilası sebebiyle artarak devam etmiş ve Selçuklu yönetim gücünün azalmasıyla da bağımsız beylikler ortaya çıkmıştır. 1230'lu yıllarda Söğüt ve Domaniç civarının yaylak ve kışlak olarak Ertuğrul Gazi'ye verilmesi, Ertuğrul Gazi'nin ölümünden sonra Osman Bey'in beyliğin başına geçmesiyle, İnegöl Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i yaylak olarak kullanan Osmanlılar yaylak ve kışlak arasındaki yolculuklar sırasında çeşitli problemler yaşamaktaydı. Problemin ortadan kaldırılması için İnegöl tekfuru Aya Nicola ile 1284 yılında yapılan ilk mücadelede Osman Bey'in yeğeni Bay Hoca şehit olmuştur. Mezarı İnegöl'deki Hamzabey Mahallesiinde yer almaktadır. Osman Gazi'nin ilk fetih hareketlerinden biri İnegöl ilçesi sınırlarında yer alan Kulaca Mahallesiinde gerçekleşmiştir. Fethin gerçekleştirilme sebebi Söğüt kışlası ile Domaniç yaylası arasındaki güzergâhta yer alan İnegöl'den geçişleri sırasında dönemin tekfurunun zorluk çıkarmasıdır.¹¹⁴ Yeğenin ölmesine çok üzülen Osman Bey 1285 yılında Kulaca Hisarını yağmalayıp ateşe vermiştir. 1286'da İnegöl tekfuru ve Karacahisar Tekfuru ile yapılan savaşta Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatu şehit olmuştur. İnegöl'ün alınmasına karar verilmesiyle Turgut Alp komutasında 1299 yılında fetih gerçekleştirilmiştir. Fetihteki başarısından dolayı İnegöl Turgut Alp'e verilmiş ve buraya Turguteli denilmiştir. İfade

---

¹¹³ Osmanlı Devletinin idaresine geçmeden önce İnegöl'ün Angelacoma adını taşıdığı ve aynı adla anılan tekfurluk merkezi olduğu bilinmektedir.

¹¹⁴ Osman Gazinin Kulaca Mahallesiinde fethettiği kalenin konumu, yapılan çalışmalar, önemi ve günümüzdeki durumu hakkındaki bilgiler ilgili bölümde detaylıca açıklanacaktır.

edilen olaylardan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devletindeki ilk şehit ve ilk fetih bu topraklarda gerçekleşmiştir.¹¹⁵

1389-1402 yılları arasında padişahlık yapan 1. Bayezid döneminde Yıldırım Cami (Cuma Cami), Kurşunlu'da bir cami ve hamam yaptırılmıştır. Halk içinde Cuma Cami olarak bilinen Yıldırım Cami İnegöl'de inşa edilen ilk cami olma özelliğine sahiptir. Fatih Sultan Mehmet'in sadrazamı olan İshak Paşa İnegöl'e medrese, türbe ve cami yaptırmıştır. Yaptırdığı külliye içerisinde han, medrese, türbe, ahır, imaret ve cami bulunmaktadır. Günümüze ahır, imarethane ve han ulaşmamıştır.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle İnegöl, Yunan Birlikleri tarafından üç kez işgal edilmiştir. Şükrü Naili Paşa önderliğinde İnegöl işgalden kurtulmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın galibiyetle sona ermesiyle İnegöl ekonomik, kültürel, sosyal açıdan ilerlemeye ve gelişmeye başlamış ve günümüzdeki halini almıştır.

İnegöl, erken dönem Osmanlı tarihini açısından mühim bir yerdir. Tarihi ve kültürel değere sahip bu sahanın özellikle 20.yy ikinci yarısından itibaren değişmeye başlayan turizm hareketleri ile uygun tanıtım ve planlamaların yapılmasıyla değer kazanmaya başlayacağı ve daha fazla ziyaretçi çekeceği tahmin edilmektedir. Turistler artık deniz-kum-güneş üçlüsünün yanı sıra dinlenme, eğlenme, din, kültür, spor, sağlık gibi unsurların etkisiyle de turizm aktivitesine katılmaktadır.

Farklı mimari yapı, yaşam tarzlarını, gelenek ve görenekleri tanıma ve bilme arzusu turistleri seyahat etmeye iten güdüler arasındadır. Bu bağlamda çalışma sahası göçlerle oluşmuş kozmopolit yapısıyla farklı kültürleri, gelenek görenekleri ve yaşam stillerini bünyesinde barındırmaktadır. Yüzyıllar boyunca farklı uygarlıkların ve devletlerin egemenliği altında kalan İnegöl zengin bir kültürel içeriğe sahiptir. Dönemin tarihi dokusunu yansıtan mimari yapılar son dönemlerde restorasyon geçirerek turizme katkı sağlamaktadır. Ayrıca eskiden otel olarak kullanılan daha sonra belediye binası ve 2009 yılından itibaren Kent Müzesine dönüştürülen tarihi binada Paleolitik dönemine ait arkeolojik malzemelerden, Bitinya, Roma, Bizans,

---

¹¹⁵ Sezai Sevim, "İnegöl'de Kulaca Kalesi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 33. ve Refik Arıkan, "Osmanlı Devletinin Kuruluşunda İnegöl ve Çevresinin Önemi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 139.

Osmanlı dönemlerine ait eşyalar sergilenmektedir. Kent Müzesinde ayrıca sahada ikamet edenlerin meslekleri, gelenek görenekleri, kültürel özellikleri hakkında da bilgi vermektedir.

Özellikle Osmanlı Dönemine ait ilklerin çalışma sahasında gerçekleşmesi sahayı kültürel miras turizmi açısından potansiyel hale getirmektedir. Potansiyelin saptanması bilgi arşivinin iyi değerlendirilmesiyle mümkün olmaktadır. Bunun için sahaya yönelik akademik çalışmalar yapılmalı ve uygun politikalarla tanıtım gerçekleştirilmelidir. Çünkü kültürel miras turizmine katılan turistler Smith¹¹⁶'in insanları seyahate teşvik eden güdüler olarak ifade ettiği kültürel güdüler kategorisindeki halklar ve yerlere duyulan merak, tarihsel yerlere duyulan ilgi gibi güdülerle seyahat etmektedir. Söz konusu turistlerin istek ve ihtiyaçlarının giderilmesi araştırma, tanıtım, konaklama ve ulaşım imkânlarının iyileştirilmesiyle mümkün olacaktır.

1.2.7. Yerleşme Özellikleri ve Turizm

Yerleşmeler makro ölçekte nüfus miktarı, idari sınırlar ve fonksiyonel özelliklerine göre kır-kent şeklinde ayrılmaktadır. Kentlerin küresel bir olgu olması, kişiye, zamana, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişiklikler göstermesi ve pek çok bilim dalının konuyla ilgilenmesi kavramın farklı açılardan ele alınmasına ve farklı tanımlamalar yapılmasına neden olmuştur. Coğrafya yerleşmeye dolayısıyla şehir kavramına, nüfusu, fonksiyonu ve mekânsal özellikleriyle dikkat çekmektedir.¹¹⁷

Kır-kent ayrımında dünya ölçeğinde en fazla kullanılan ölçüt olan idari sınırlar Türkiye’de de şehir ve köy ayrımı yaparken kullanılmaktadır. TÜİK il ve ilçe merkezlerini şehir kabul etmekte ve istatistiki verileri söz konusu ayrıma göre elde etmektedir. Nüfusa yönelik yapılan ayrımda ise araştırmacılar tarafından fikir birliğine varılamamış ve farklı eşik değerleri zikredilmiştir.

Türkiye’de 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanununun birinci maddesinde “*Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı*

¹¹⁶ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 38.

¹¹⁷ Bayram Çetin, *Kuruluşu, Gelişimi ve Fonsiyonel Özellikleri Yönüyle Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*, 1. Baskı Hatay: Color Ofset Matbaacılık, 2012, s. 1.

olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiyeye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir.¹¹⁸” şeklinde ifade olunduğu üzere nüfus eşik değeri 2.000 olarak ifade edilmektedir. Darkot¹¹⁹ ise 3000 nüfus eşikini temel alırken, Tümertekin¹²⁰ 10.000, Emiroğlu¹²¹ 10.000, Doğanay¹²² 10.000, Özçağlar¹²³ 20.000 nüfus eşikini temel almıştır.

Günümüzde ise şehir ve kırsal kavramları çıkarılan kanunlarla değişikliğe uğratılmıştır. Örneğin 2012 yılında çıkarılan 6360¹²⁴ sayılı kanunla büyükşehir belediyesi bulunan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Söz konusu kanunun resmi gazetede yayınlanmasıyla 2014 yılı itibariyle uygulanmaya başlamıştır. Fakat yapılan değişiklik idari anlamda yapılmış, köy mahalle olarak şehir sınırlarına dâhil edilse de coğrafi olarak köy yine köy statüsündedir. İnegöl sınırları içerisinde mahalleye dönüştürülen köyler, kültürel yapıları, doğal coğrafi özellikleri, mimari yapılarıyla turizm noktasında değerlendirilmeyi beklemektedir. Bu noktada yerel ve bölgesel ölçekte projeler hayata geçirilmektedir. Yerel ölçekte gerçekleştirilen projelerden Oylat Çiftliği kırsal turizmi, DOSTUM ise spor turizmini geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen projelerdir.

Yerleşme sınıflarından olan şehir ve kırsal, alternatif turizm türlerinden şehir turizmi ve kırsal turizm gibi türlerin çıkmasını sağlamıştır. Kırsal turizm doğal kaynaklara dayalı, kültür, tarımla bütünleşebilen ve kırsal yerleşmelerle iç içe olan bir turizm türüdür. Diğer turizm türleriyle kolayca entegre olabilmesi ve sürdürülebilir turizm anlayışına uyumlu olması, doğal ve kültürel mirasın korunması açısından önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kırsal turizm yerel halka ekonomik getiri ve

---

¹¹⁸ “Köy Kanunu”, 1924.

¹¹⁹ Besim Darkot, *Türkiye İktisadi Coğrafyası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1972, s. 59.

¹²⁰ Erol Tümertekin, *Türkiye'deki Şehirlerin Fonsiyonel Sınıflandırması*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1965, s. 59.

¹²¹ Mecdi Emiroğlu, “Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehirleşme ve Şehirli Nüfus”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 7 (1975), s. 126.

¹²² Doğanay, Orhan, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, s. 544.

¹²³ Ali Özçağlar, *Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ankara: Ekol Yayınları, 1997, s. 9.

¹²⁴ “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 2012.

dinamizm kazandırması, diğer ekonomik sektörlerle entegre olabilmesi ve desteklemesi, kadınların istihdamına ve yerel halka girişimcilik ruhu kazandırılması gibi konularda fayda sağlaması açısından mühim bir konudur.¹²⁵ Hamamlı, Gündüzlü, Hilmiye, Mesruriye, Bahçekaya ve Saadet mahalleleri kadınlarından oluşan ve BEBKA (Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı) tarafından desteklenerek oluşturulmuş Oylat çiftliği kırsal turizmi canlandırmaya yönelik atılmış önemli adımlardan bir tanesidir. Termal turizm ile üne kavuşmuş Oylat güzergâhında bulunan söz konusu proje, yöre kadınlarının istihdamına ve girişimcilik ruhu kazandırılmasına katkı sağlamıştır.

Turizm ve yerleşme arasındaki ilişki çok yönlüdür. Turizm ve rekreasyonel faaliyetler şehir içi arazi kullanımı, kırsal sahaların turizmle yeniden değer kazanması üzerinde etkili olabildiği gibi yerleşim sahaları da turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve hız kazanmasında etkili olabilmektedir. Şehirler barındırdığı nüfus kitleleriyle potansiyel turistlerin yaşadığı yerler olmakla beraber şehir yerleşmeleri gerek kendi sakinleri gerekse turistler tarafından kullanılacak birçok destinasyonu bünyesinde barındırmaktadır. Daha genel bir ifade ile şehir için turizm, turizm için de şehir gereklidir.¹²⁶

Her yaş grubundan turistin kentin sunduğu spor, kültür, mimari, sanat, sergi, fuar, müze, alışveriş merkezleri gibi mekânları görme ve vakit geçirme arzusundan kaynaklanan mevsimlere göre yoğunluk göstermeyen kısa süreli ziyaretlerini kapsayan alternatif turizm şekline şehir/kent turizmi denir.¹²⁷ Bir yerin turistik çekim bölgesi olabilmesi için tarihi dönemlere ait değerleri, festivalleri, yöresel mutfağı, fuarları, el sanatları gibi birçok kültürel çekiciliğinin bulunması gerekmektedir. Bu bakımdan İnegöl'ün şehir merkezi değerlendirildiğinde İshak Paşa Külliyesi, Cafer Paşa Hanı, 19.yy'dan kalma tarihi binaları, her kültüre ait (Gürcü, Boşnak, Bulgar vb.) yöresel yemekleri, periyodik olarak gerçekleştirilen festivalleri ile varıl bir yapıdadır.

---

¹²⁵ Füsun Soykan, "Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi", *Ege Coğrafya Dergisi*, S. 12 (2003), ss. 1-2.

¹²⁶ Alparslan Aliağaoğlu, Abdullah Uğur, *Şehir Coğrafyası*, 2. Baskı İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, t.y., s. 178.

¹²⁷ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*.

Endüstri Devrimi ile iş saatlerinin ve ilerleyen dönemlerde kapalı ortamlarda çalışan işgücünün artması ve şehirleşmenin beraberinde getirdiği kalabalık ve gürültülü ortam gibi etmenler turizme katılan insan sayısında artışa sebep olmuştur. Ayrıca bahsedilen etmenler şehir içindeki arazi kullanışı üzerinde de etkiye sebep olmuş, bir yandan rekreasyonel aktiviteler şehir içinde yeşil sahaların artmasına, bir yandan da büyük alışveriş merkezi, kafe ve benzeri kapalı sahaların da artışına sebep olmuştur.

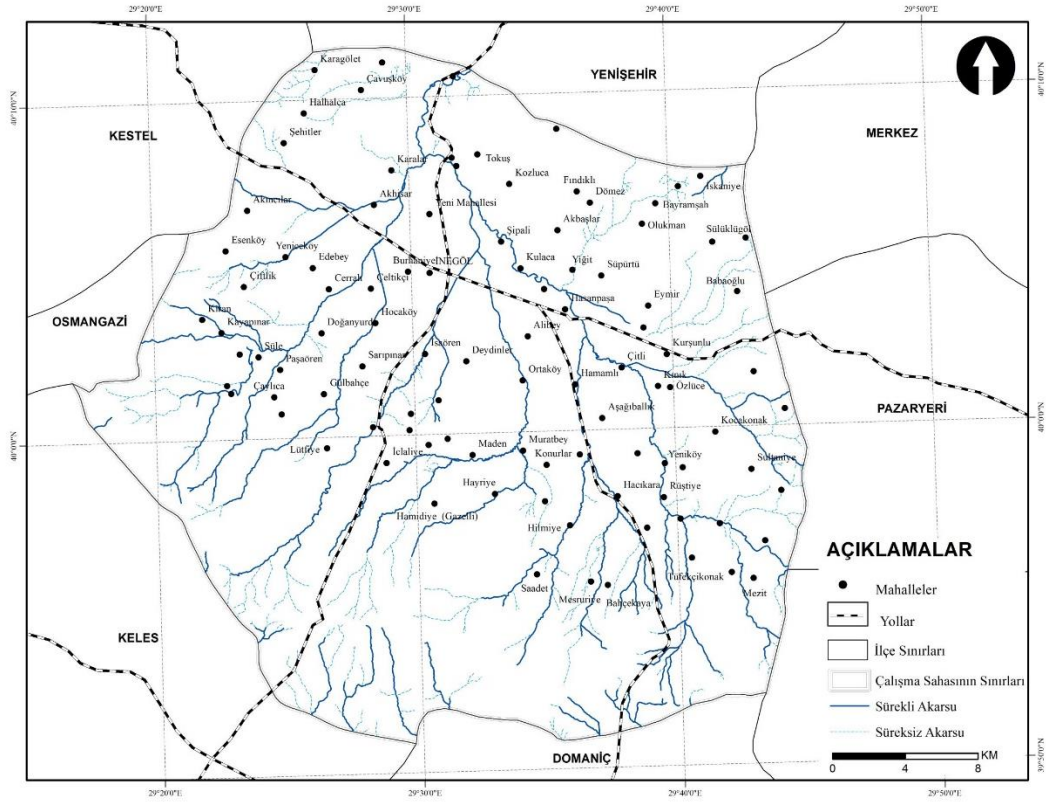
Şehirsiz alanlardaki rekreasyonel ve turizm faaliyetleri özellikle insanların konutlarına ve iş yerlerine yakın bulunmakta ve zaman geçtikçe bir hat üzerinde yoğunlaşma göstermektedirler. Rekreasyonel sahalar geliştikçe çeşitlenmeye ve talep doğrultusunda değişmeye başlamaktadır. Talep doğrultusunda şekillenen oluşumlardan bir tanesi de şehir içinde gün geçtikçe artan yeşil sahalardır.¹²⁸ Cerrah Parkı, Botanik Park, Kültür Park gibi sahalarda şehir içinde konumlanmış şehirsiz açık alanlardır. Bu sahalarda kapalı ortamda çalışan nüfusun yeşile, bitkiye ve doğal ortama duydukları ihtiyacı gidermektedir. Ayrıca turizm faaliyetleri içinde en fazla zaman ve paranın harcandığı yeme-içme mekânları yine şehir merkezinde yoğunlaşmıştır. Bursa'nın Nilüfer ilçesindeki Fatih Sultan Mehmet Bulvarı (FSM) görünümünü andıran, Şebboy Caddesindeki yeme-içme mekânları halkın boş zamanlarını değerlendirdiği mekânlar içerisindedir.

21.yüzyıl dünyasında artık şehirler diğer kentlerden farklılaşarak iyi bir imaj oluşturma ve kent kimliklerini oluşturma çabasıdadır ve turizmden, ekonomiye, tarımdan, kültüre kadar her türlü konuda diğer kentlerle rekabet içine girerek stratejiler oluşturmaktadır. Çalışma sahası tüm ülke çapında mobilya sektörü ile tanınmıştır. Mobilya sektöründe markalaşma yolunda hızlı adımlarla ilerleyen İnegöl, adını taşıyan köftesi, tarımda ayçiçeği ve çileği, kültürü açısından mehter takımıyla değişik konu başlıklarında da tanıtımını yapmaktadır.

İnegöl idari olarak yapılan tasnife göre 116 mahalleye sahiptir. Aşağıdaki haritada yerleşmelerin harita üzerindeki konumları yer almaktadır.

---

¹²⁸ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, ss. 3-9.

Harita 12. İnegöl ilçesinin mahalle haritası

Kaynak: Harita Genel Komutanlığı (HGK) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Turistik ve rekreasyonel destinasyonlar kimi yerleşmelerde ziyaret edilirken kimi yerleşmeler de ise henüz yöre halkı içinde dahi bilinmemektedir.

Bireylerin belirli bir coğrafyada seyahati boyunca yararlandıkları yeme-içme, ulaşım, konaklama gibi hizmetlerinin tümüne turistik ürün¹²⁹ denilmektedir. Bu bağlamda turistlerin konaklama ihtiyaçlarının giderildiği yapılar otel, pansiyon, motel, yazlık evler gibi çeşitlilik göstermektedir. Çalışma sahasında konaklama tesislerinin yoğunluk gösterdiği saha 3 kırsal yerleşmenin ortasında konumlanmış Oylat kaplıcalarının bulunduğu sahadır.

Boğazova ise İnegöl merkezine 20 km mesafede olup, sahip olduğu doğal ortamıyla hem günübirlik ziyaretler için hem de şehir merkezinde yaşayanların yaptığı ikincil konutlarla yılın her mevsimi ziyaret edilmektedir. Yerel yönetim tarafından da turizme yönelik yapılan planlamalarda Boğazova Yaylasına yönelik stratejiler

¹²⁹ Gülçin Buluç, "Turistik Çekicilik Kaynaklarının Planlanmasında Turistik Ürün Çeşitlendirmesi", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2 (1997), s. 140.

uygulanmaktadır. Yerel basında dönemin Belediye Başkanı tarafından “*Boğazova Yaylası'na özel imar planı yaptık. Karadeniz'in Uzungöl'ünden çok daha iyi bir yer olacak, Türkiye tanıyacak.*”¹³⁰ şeklinde ifade ettiği ve çalışmaların tamamlanması sonucunda Boğazova, bitki örtüsü, hidrografik kaynakları, iklimi gibi imkânlarıyla yöre halkına her bakımdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Hazırlanan imar planına göre, Boğazova ve çevresindeki sahalarda kaçak ve düzensiz yapılaşmanın önüne geçilmesi ve izinsiz yapılan yapıların yıkılması hususunda kararlar alınmıştır. Ayrıca konaklama, yeme içme gibi ihtiyaçların giderilebileceği tesislerin bulunmadığı ve bu noktada çalışma alanına sosyal tesislerin yapılmasına karar verilmiştir. Günümüzde İstanbul, Kocaeli, Bursa gibi şehirlerden ziyaretçi çeken saha, yöre halkı tarafından desteklenirken bir yandan da çevrenin tahribata uğramasını engellemek amacıyla Boğazova Çevre Koruma ve Güzelleştirme Derneği kurulmuştur. Ülkemizde genelde gruplar halinde belirlenen varış noktasına ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen doğa temelli sportif faaliyet olan trekking aktivitesi, Boğazova mevkiinde farklı zorluklara sahip parkurlarda sistematik olarak gerçekleştirilmektedir.

1.3. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ ve TURİZM

İnegöl'de uygun iklim koşulları ve verimli tarım topraklarının varlığı tarımın gelişmesine; ulaşım, büyük nüfus kitlelerini barındıran şehirlere yakınlık, hammaddenin varlığı ve uzmanlaşmış işgücünün sahada bulunması sanayinin gelişmesine olanak tanımıştır.

Çeşitli ürünlerin sistematik şekilde ekilip biçilmesi ve hayvancılığı da barındıran tarım kavramı, ekonomik faaliyetler içerisinde birincil ekonomik faaliyetler sektörünü beslediği gibi son yıllarda turizmdeki değişim ve dönüşümle üçüncül ekonomik faaliyetler sektörüne de altyapı oluşturmaktadır. Literatürde kırsal turizm olarak yer alan çiftlik turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko-turizm gibi kavramları da kucaklayan, kişilerin bir köyde, çiftlikte ve yahut herhangi bir kırsal mekânda konaklayarak kırsal kültürle kaynaşıp tatil geçirmesi olarak tanımlanan söz konusu alternatif turizm türü kırsal kalkınma ve turizm açısından önemlidir.¹³¹ Kırsal turizmin alt segmentlerinden biri olan agro turizm (tarım turizmi) tarımsal potansiyelin

¹³⁰ Olay Gazetesi, “Boğazova Uzungöl'den daha iyi olacak!”, (25.08.2017).

¹³¹ Soykan, “Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi”, s. 2.

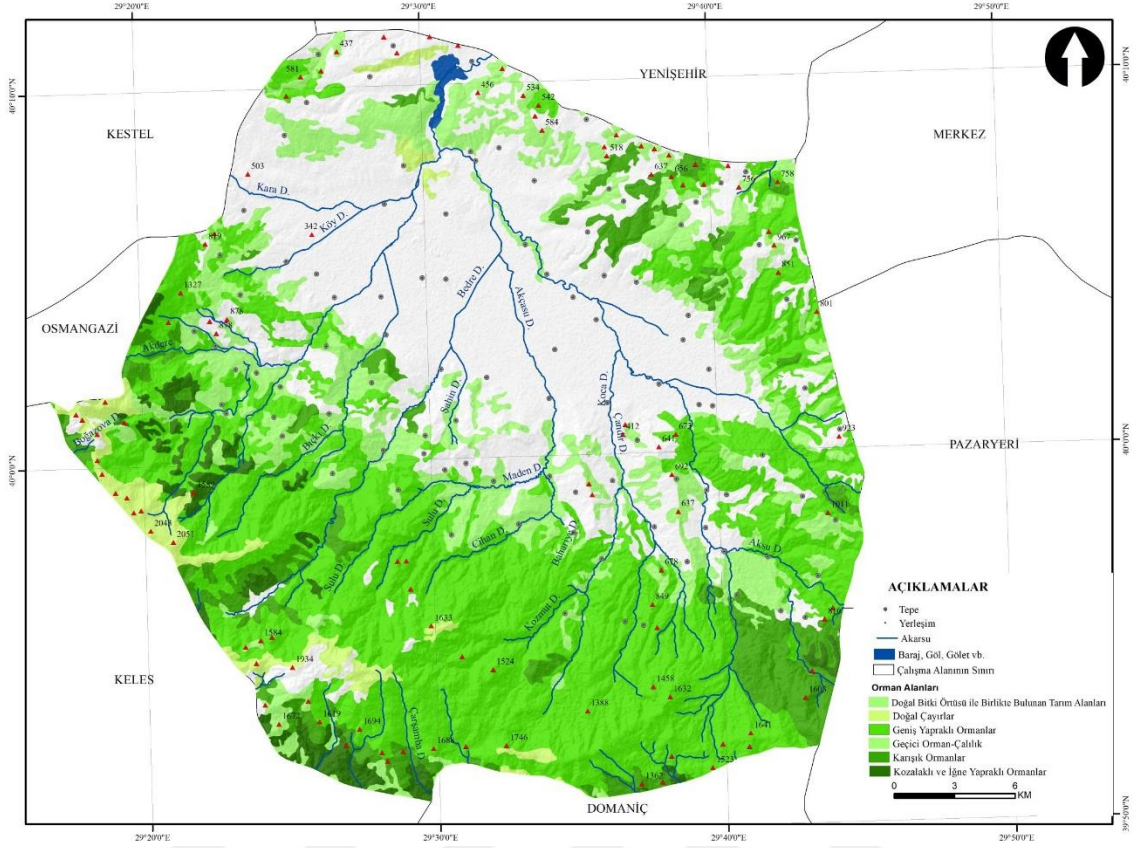

varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Çevrenin fiziki ve beşeri özellikleriyle doğrudan bağlantılı olan tarım, ulusal ve uluslararası ölçekte değişen turist profiline uygun olarak turizm sektörünü de etkilemekte ziyaretçilere kırsal aktiviteler sağlayarak bireylerin farklı arzu ve isteklerine yanıt vermektedir. İnegöl’de hizmet ve sanayi sektörleriyle beraber varlığını devam ettiren tarım sektörü, tarım turizmi açısından zengin bir potansiyele sahip olup, bireysel veya kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenmekte ve ilk örnekleri oluşmaya başlamıştır.

Sanayinin gelişmesinde hammadde kaynağı olan ormanlar inşaat malzemesinden kâğıt ve mobilya malzemesi yapımına kadar pek çok kullanımı bulunmaktadır. Ayrıca önemli manzara ve rekreasyon alanları oluşturarak kişilerin turizm ve rekreasyonel aktiviteleri için kaynak oluşturmaktadır. Günümüzde çalışma sahasında mobilya sanayisinin gelişmesini sağlayan orman varlığı, yıllardır süregelen bir tecrübenin eseri olarak ortaya çıkmıştır. Bitinyalılar döneminde de nüfusun kerestecilikle uğraştığı, Olympos Dağı (Uludağ) eteklerinin orman ürünleri açısından zengin olduğu ve bölge ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir.¹³² Bu bakımdan söz konusu alan sahip olduğu manzara güzelliğiyle doğal kaynaklara dayanan turizm türleri için altyapı oluşturmaktadır. Ayrıca sanayi ve ticaretteki ilerlemeler farklı alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır.

---

¹³² Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, 4. Baskı Ankara: Üç S Basım Ltd. Şti, 2016, s. 48.

Harita 13. İnegöl'ün orman alanları

Kaynak: CORİNE Arazi Örtüsü Projesi 2012 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

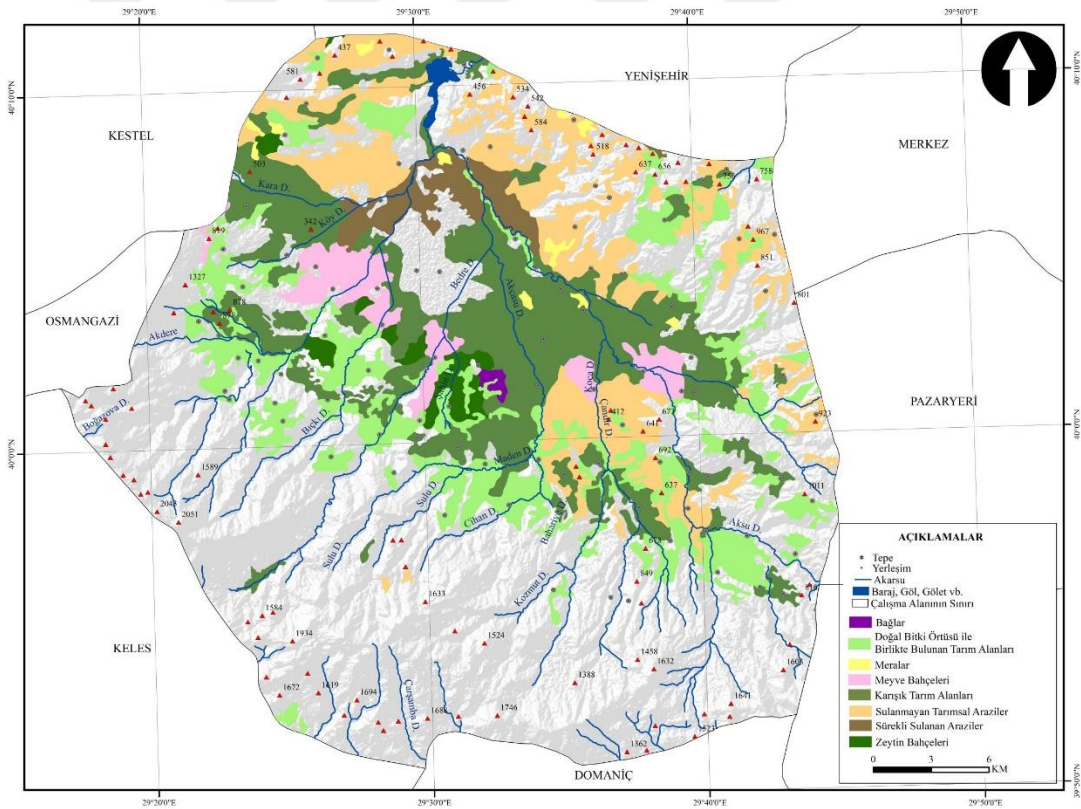
Kısaca değinilen ekonomik coğrafya ve turizm ilişkisinin detaylı şekilde ele alınması var olan potansiyelin tespiti ve yeni gelişen turizm türlerinin belirlenmesi hususunda önemlidir. Bu bakımdan başlıca ekonomik faaliyetlerinin desteklediği turizm sektörünün daha iyi anlaşılması için bunların tek tek değerlendirilmesi ve açıklanması yararlı olacaktır.

1.3.1 Tarımsal Faaliyetler

Çalışma sahasında halkın önemli bir kısmının geçimini sağladığı primer faaliyetlerden biri olan tarım ve hayvancılığın istihdam oranı gittikçe düşmesine karşın, ekonomik açıdan hala önemli bir yerdedir.

Osmanlı Döneminde de tarım, hayvancılık ve kerestecilikle nüfusun geçimini sağladığı, özellikle tarımla ilgilenen nüfusun oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Sahanın sahip olduğu kaynak donanımı, büyük ticaret merkezlerine yakınlık ve göçlerle nüfusun hayli artması hem üretilen ürünlerin çeşitlenmesine hem de farklı

türde iktisadi faaliyetlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. İpekböcekçiliği, madencilik, kerestecilik, maden suyu üretimi, hayvancılık 19.yy'da sahada nüfusun geçimini sağladığı ekonomik faaliyetler içinde yer almaktadır. Arşiv belgelerinden bahsi geçen yıllara ait elde edilen veriler ışığında halkın büyük bir kısmının tarımla uğraştığı, tarımla uğraşan nüfusun kendi tarlalarının bulunmadığı, üretilen ürünler arasında tütün, pirinç, haşhaş üretimi ve sebze, meyve, tahıl üretiminin yapıldığı anlaşılmaktadır. Pirinç üretiminin sahaya yönelen muhacir göçlerinin nüfus yoğunluğunun artırması su kaynaklarının yetersizliği ve pirinç üretiminin yapıldığı sahalarda sıtma gibi çeşitli hastalıkları ortaya çıkarması sonlandırılmasına neden olmuştur.¹³³ Tarımla karşılaştırıldığında hayvancılık faaliyetlerinin nispeten daha az yapıldığı, arazi koşullarının uygun olmayışı hayvancılık potansiyelini sınırladığını söyleyebiliriz.

Harita 14. İnegöl'ün tarım arazileri

Kaynak: CORİNE Arazi Örtüsü Projesi 2012 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹³³ Uzun, Yıldırım, "XIX. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri", ss. 106-21.

Günümüzde İnegöl topraklarının 29.723 hektarlık bir kısmı tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. 106.500 hektarlık toplam arazi içerisinde %28'lik bir payla genel arazi kullanışı içinde önemli bir paya sahiptir. Toplam tarım arazisi içinde sulanabilir alanın 15.000 hektar olduğu ancak bu alan içerisinde yaklaşık yarısı kadarı (7.048 hektar) sulanmaktadır. Üretilen ürünler incelendiğinde 85.000 dekar ile buğday ilk sırada yer alırken, 24.900 dekar ile armut ikinci sırada, 23.500 dekar ile ceviz üçüncü sırada, 17.000 dekar ile şeftali dördüncü sırada, 16.850 dekar ile ayçiçeği (yağlık) beşinci sırada, 10.000 dekar ile kiraz altıncı sırada, 10.500 dekar ile elma yedinci sırada, 7.500 dekar ile ayçiçeği (çerezlik) sekizinci sırada, 7000 dekar ile patates dokuzuncu sırada, 5.000 dekar ile çilek onuncu sırada yer almaktadır. Yağlık ve çerezlik ayçiçeği üretimi sahada önemli geçim bir geçim kaynağı oluşturmakla beraber sahanın markalaşmış ürünlerinden bir tanesidir. Ayçiçeği, 2013 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi tarafından tescillenmesiyle firmaların ilgisini çekmiş ve değer kazanmasıyla piyasasına yön verir hale gelmiştir.¹³⁴ Sahada Şehitler, Karalar, Çavuş, Halhalca, Boğazköy, Hamzabey Mahalleleri ayçiçeği üretiminin yoğun yapıldığı sahalardır.

Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli kapsamında İnegöl'de desteklenen ürünler arpa, buğday, mısır (dane), kanola, kuru fasulye, nohut, ayçiçeği (yağlık), yem bitkileri, patatestir. Milli Tarım Projesi kapsamında oluşturulan modelde hidrografik koşullar, iklim elemanları, jeolojik yapı gibi doğal çevre özelliklerinin etkisi göz önüne alarak oluşturulmuş ayrıca kamu, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin önerileri de dikkate alınmıştır. Ürünler belirlenirken insan beslenmesi, sağlığı ve hayvan üretimi açısından önemli ürünler dikkate alınarak oluşturulmuştur.¹³⁵ Bu bağlamda çalışma sahasında üretilen buğday, patates ve ayçiçeği hem üretim miktarı hem de değeri bakımından önde gelen ürünlerdir.

---

¹³⁴ Özgür Şefik, "Tescilli 'İnegöl alası'nda hasat zamanı | Gıda Tarım", (02.09.2018).

¹³⁵ "Milli Tarım Projesi-Bursa/İnegöl", www.tarimorman.gov/BUGEM, 25.10.2018.

maksadıyla 2018 yılında 33 proje Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına sunularak destek alınmıştır.¹³⁶

İnegöl'de ekonomik faaliyet kollarının birbirlerini doğrudan ve dolaylı yollarla desteklediği bilinmektedir. Sanayi kısmında da ifade edileceği üzere Gıda Ürünleri İmalatına yönelik firma ve çalışan sayısı tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması bakımından önemlidir.

Tarımsal potansiyelin yüksek olduğu İnegöl'de tarım-sanayi-ticaret gibi ekonomik faaliyet kolları arasında doğrudan bir bağlantı olduğu görülmektedir. Ancak tarımsal üretimin turizmle doğrudan bir bağlantısı bulunmadığı gibi son zamanlarda agro-turizm kapsamında değerlendirebileceğimiz çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan bir tanesi Türkiye'nin en uzun köyleri arasında bulunan ve İnegöl'ün ulusal ölçekte bilinen turizm sahalarından biri olan Oylat Kaplıcalarına yakın bir lokasyonda bulunan Hilmiye Mahallesiinde turistleri çekmek ve gelir elde etmek maksadıyla ekilen çilek tarlalarıdır. 2016 yılında ekilmeye başlanan çilek tarlaları turistlerin ilgisini çekmesiyle sayıları gün geçtikçe artmıştır. Söz konusu tarlalarda ziyaretçiler kendi topladıkları ürünlerle bir bağlamda kısa süreliğine de olsa kırsal yaşamla temas halinde olmaktadır.

Son zamanlara kadar kırsal gelişmenin tarımın gelişmesiyle direkt olarak bağlantılı olduğu ve nüfusun büyük çoğunluğuna bu şekilde gelir ve istihdam sağlandığı görüşü hâkimdi. Tarımsal üreticiler global değişikliklerin de etkisiyle yeni fırsatlar yaratmakta ve gelir elde edebileceği etkinlikleri çeşitlendirmektedir. Agro-turizm hem tarım işletmecileri hem de halk için potansiyel faydalar barındırdığı için gün geçtikçe popüleritesini arttırmaktadır. Bu bağlamda kırsal turizmin bir alt dalı olarak ortaya çıkan agro-turizm, tarımsal konularla alakalı çeşitli kırsal aktivitelerin turistlere sunulduğu, sahanın ekili-dikili arazi varlığı ve çiftçi nüfusun ön planda olduğu bir alternatif turizm türüdür. Agro-turizmde en önemli olan nokta turistlere sağlanan her türlü hizmetin (konaklama, yeme-içme) hem turizm hem de tarım amaçlı kullanılabilmesidir.¹³⁷ Böylelikle dezavantajlı kırsal bölgelerde planlama ve

---

¹³⁶ İnegöl İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2018 yılı Brifing Dosyalarından veriler elde edilmiştir.

¹³⁷ Emre Özşahin, Çağlar Kıvanç Kaymaz, "Amik Ovası'nın Tarım (Agro) Turizm Potansiyelinin Coğrafi Yaklaşımla İncelenmesi", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 2 (2014), s. 242.

sürdürülebilirlik anlamında agro-turizm yerli halk ve şehrin yoğun ve yorucu ortamından kaçmak ve kısa süreliğine kırsal yaşantı deneyimini yaşamak isteyen ziyaretçiler için bir alternatif meydana getirebilir.¹³⁸

Agro-turizm en genel anlatımla tarım ve turizm endüstrilerinin temel unsurlarını birleştirir. Halkı tarımsal sahalara çekerek tarımsal geliri arttırır ve ziyaretçilere rekreasyon, eğlence ve eğitim deneyimi sunar. Agro-turizmin yavaş yavaş gelişme bulduğu Hilmiye Mahallesinde ziyaretçilerin daha fazla vakit harcayacakları ve konaklayabilecekleri turistik ürünlerin oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan kırsal konaklama alanlarıyla kırsal yaşam stili ve kültürü korunarak tanıtılmış olacak, turizm gelişirken çevresel deformasyon gerçekleşmeyeceğinden sürdürülebilir kaynak yönetimi sağlanmış olacaktır.

Taleska'ya göre agro-turizm diğer sektörleri geniş bir yelpaze'de etkilemektedir.¹³⁹

- Tarım ürünlerinin yenilikçi kullanımını arttırır.
- Kırsal tarım alanlarının ekonomik ve sosyal önemini arttırır.
- Kırsal yaşam ve tesisleri modernize eder.
- Çiftlik ürünlerinin satışını teşvik eder.
- Tarım sektörü agro-turizm için bir araçtır.
- Çiftliklerin karlılığını artırır.
- Eğitim yoluyla kendini geliştirme ve girişimcilik becerileri kazanma olanakları sunar.
- Çiftliklerin sürdürülebilirliğini kolaylaştırır.
- Sezonluk turizm aktivitelerinin sürelerini genişletir.
- Kırsal bölgelerdeki kamu tesislerinin iyileştirilmesini sağlar.
- Çiftçilerin tarım sektöründeki birçok zorluğa rağmen tarımsal faaliyetlere devam etmelerini sağlar.
- Yerel toplulukların kültürel ve tarihi miraslarını korur.

---

¹³⁸ Taner Kılıç, Zafer Başkaya, "Bilecik İlinin Agro-Turizm Potansiyeli", *International Journal of Geography and Geography Education*, S. 38 (2018), s. 236.

¹³⁹ Milena Taleska, "Agrotourism As An Opportunity For Revitalization Of Rural Areas", V Congress Of Geographers Of The Republic Of Macedonia, Skopje, 2015, s. 158.

Agro-turizm kapsamında değerlendirilecek bir diğer opsiyon da kültürel birikimin pazarlanmasıdır. Göçmen topluluklarının yoğun olduğu İnegöl’de her göçmen farklı yeme-içme, yaşıyış stillerine sahiptir. Kırsal sahalarda kültürel farklılık halen korunmaktadır. Eko-turist diye nitelendirilen ve çeşitli güdülerle seyahat eden bireylerin doğal ortamlarla beraber kültürel farklılıklar da dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda yerel lezzetlerin, folklorun ve kültürel birikimin sunulması hem turistlerin farklı deneyimler yaşamasına hem de kültürün tanıtılması ve ev sahibi toplumun gelir elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Kaybolmakta olan el sanatlarının canlandırılması, tarımsal araç ve gereçlerin sergilenmesi de kırsal turizm açısından önemli unsurlardır.

Çalışma sahasındaki büyükşehir yasasıyla köyden mahalleye dönüşen sahalarda yerel halkın tarım ve hayvancılıkla elde ettiği ürünlerin bir kısmını paketleyerek ziyaretçilere sunduğu görülmektedir. Bu yolla kırsal sahalarda gelir elde etmektedir. Doğal rnlerin, yemek çeşitlerinin ve geleneksel tarım ürünlerinin turizmde kullanılması günümüzde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Kaybolmaya yüz tutmuş sepetçilik, yorgancılık, kalaycılık, semercilik gibi meslekler, geleneksel yemekler ve yöreye ait el içi ürünler kırsal turizmi destekleyen unsurlardır. Avrupa Birliği Comenius Projesi kapsamında 2013 yılında İnegöl’deki mevcut kırsal değerlerin Portekiz’de sunumu yapılmış ve beğeni toplamıştır. Folklorik değerlerin turistlerin ilgisini çeken turistik bir oğe olması ve İnegöl’n de bu bağlamda potansiyel barındırması, turizmin istenilen düzeye gelmesiyle bir destinasyon unsuru haline gelebilir.

1.3.1.1. Hayvancılık

Çalışma sahasındaki tarım faaliyetleri içindeki ekonomik uğraşlardan biri de hayvancılıktır. İnegöl’deki hayvancılık faaliyetleri başlıca küçükbaş hayvancılık, büyükbaş hayvancılık, arıcılık ve kümes hayvancılığı olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Hayvan Varlığı	Sayısı
Küçükbaş	47.576
Büyükbaş	18.323
Yük Hayvanları	139
Kümes Hayvanları	761.103
Arıcılık (Kovan)	8.122

Tablo 16. İnegöl’de Yetiştirilen Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı (2018)

Kaynak: İnegöl İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Dosyalarından Hazırlanmıştır.

Tablodan da görüldüğü üzere hayvan varlığının büyük çoğunluğunu küçükbaş ve kümes hayvanları meydana getirmektedir. Küçükbaş hayvanlarda sayısı 44.250 olan koyun ilk sırada yer alırken 3.326 sayı ile keçi ikinci sırada yer almaktadır. Kümes hayvancılığında 80 milyon yumurta üretimi gerçekleştirilirken, 60.200 kanatlı et üretimi gerçekleştirilmektedir.

Çalışma sahasındaki toplam büyükbaş sayısı 18.323 olup bunun çoğunluğunu yüksek süt verimine sahip kültür ırkı ve kültür melezi hayvanlar oluşturmaktadır. 17.357 kültür ırkı büyükbaş hayvana karşılık 966 yerli diye tabir edilen ve daha çok mera hayvancılığında beslenen hayvan ırkı bulunmaktadır. Bu durum hayvancılığın intensif (modern) olarak yapıldığının en temel göstergesidir.

Çalışma sahasının %49’unu meydana getiren orman örtüsü arıcılık potansiyeli yaratmıştır. Toplam 8.122 kovandan 120 ton bal üretimi, 3.5 ton balmumu üretimi gerçekleşmiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi kapsamında bal üretimini desteklemek ve kırsal ekonomik geliri arttırmak amacıyla 2015 yılından beri periyodik olarak kovan desteğiyle bal üreticileri desteklenmektedir. Bunun yanı sıra eğimin ve yağışın fazla olduğu ayrıyeten bal üretimi için önemli potansiyel barındıran Hilmiye, Tahtaköprü, Karacakaya Mahallerinde meydana gelen heyelan sonrası arı yetiştiricilerine kovan desteği sağlanmıştır. İhsaniye Mahallesiinde ipekböcekçiliği yapılırsa da istenen seviyede henüz gerçekleştirilmemektedir.

İnegöl’deki balıkçılık faaliyetleri, balık restoranlarında kültür balıkçılığı kapsamında gerçekleştirilen alabalık yetiştiriciliği şeklinde gerçekleşmektedir.

Çalışma sahasında son zamanlarda artış gösteren at çiftlikleri kamu ve özel girişimlerle sayısını gün geçtikçe arttırmaktadır. Genellikle İnegöl merkezine yakın

konumda bulunan at çiftlikleri halkın kısa süreli ziyaretleriyle popülaritesini arttırmaktadır. İnegöl Belediyesi projesi olan ve 2018 yılında açılan Şekibe İnsel Doğal Yaşam Çiftliği, kırsal turizm kapsamında değerlendirilen önemli bir projedir. Kümes hayvanları ve binek hayvanlarının yer aldığı çiftlikte yeme-içme kolaylıkları mevcutken konaklama imkânlarına yer verilmemiştir. Bu bağlamda doğal yaşam çiftliği projelendirilirken turizm faaliyetleri değil rekreasyonel aktiviteler göz önüne alınmıştır.

1.3.2. Sanayi

Sekonder üretimin gerçekleştiği sanayi sektörü turizm üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilere sahiptir. Sanayi işletmeleri ekonomiye yaptığı olumlu yöndeki etkiden dolayı dolaylı bir etkiye sahiptir. Sanayi sektöründe istihdam edilen kişilerin hem ülke ekonomisine hem de kendi bütçelerine etkileri turizm sektörüne katılımlarını arttırmaktadır. Böylece artan üretim bulunduğu sahada çeşitli toplantı ve fuarların gerçekleştirilmesine imkân vererek hem ekonomik hem de turizm açısından tanıtım yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca sanayinin kirletici etkisi, turizmi etkileyen olumsuz bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnegöl'de başta mobilya sanayi olmak üzere çeşitli sanayi tesislerinin tarihsel süreçte çoğalması, turizme farklı açılardan etki etmiştir. Bunlardan birincisi bireylerin gelir seviyesinin artması turizme katılımlarını arttırmıştır. İkincisi sanayi sektörünün gelişmesine bağlı olarak fuar alanları, Mobilya AVM'leri, müzelerin açılması ile şehirsal görünüm üzerinde değiştirici bir rol oynamış ve açılan AVM ve müzelerin farklı turist profiline hitap etmesiyle, alışveriş turizmi, sanayi miras turizmi gibi alternatif turizm türlerinin doğmasına imkân tanımıştır. Sonuncusu ise fuar ve bayi toplantıların yapılması kongre-toplantı turizminin gelişmesi sahanın tanıtımı için önemli bir noktadır.

Sanayi devrimiyle birlikte yoğun çalışma temposunun, insanlar üzerinde kendine zaman ayırma ihtiyacını ortaya çıkardığı ve turizm faaliyetlerini çoğaltıcı bir etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle seyahatin daha hızlı ve konforlu bir hale gelmesi erişimi kolaylaştırmış ve insanların turistik ürünlerden faydalanmasına sebep olmuştur. Ayrıca endüstri, yarattığı şehir görüntüsüyle son zamanlarda insanların ilgisini çekerek turizm sektörüne yeni bir imaj

getirmiştir. Örneğin İngiltere’de sanayi şehirlerinin pek çoğu korunmaya ve sanayi miras turizmi olarak pazarlanmaya başlamıştır.¹⁴⁰ Çalışma sahasında da sanayi miras turizmi başlığı altında değerlendirilebilecek çeşitli çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi Mobilya Ağaç ve Sanayi Müzesidir. Müze 2014 yılında açılmış, kerestecilikle başlayan serüvenin günümüze kadar olan yıllık gelişimi kronolojik olarak anlatılmıştır.

Çalışma sahasındaki nüfus geçimini tarım, hayvancılık ve kerestecilik ile sağlamaktadır. Zamanla kerestecilikte uzmanlaşan nüfus pazara yakınlık, hammaddenin mevcudiyeti, sermaye, insan gücü gibi mobilya endüstrisinin gelişmesini sağlayan esaslarla gelişimini tamamlamıştır. Arşiv kayıtlarında da İnegöl’de üretilen küreklerin Mudanya ve Gemlik iskeleleri yoluyla İstanbul’a ulaştırıldığı, tersaneye, saraya ve devletin diğer birimlerine kereste temin edildiği kaydedilmiştir.¹⁴¹

1927 yılında ilk kereste fabrikasının kurulması ile modern anlamda üretim başlamıştır. Üç dokuma fabrikası, iki tahıl fabrikası, iki tereyağı ve yoğurt imalathanesi, bir çorap ve fanila imalathanesi¹⁴² de tarımsal ürünlerin işlenmesi amacıyla 1927 yılında üretim gerçekleştiren fabrikalar ve atölyelerdir. 1930’lu yıllara kadar çalışma sahasında elektrik altyapısı bulunmadığından ürünler buhar gücü ve su gücü ile üretim gerçekleştiren makineler ve petrolle çalışan küçük makinelerle gerçekleştirilmiştir. 1935 yılına gelindiğinde mobilya eğitimi veren bir atölye kurulmuş ve üretim daha sistemli şekilde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Atölyede eğitim alan bireyler ahi geleneği yöntemi usta-çırak ilişkisi metoduyla mobilya yapım tekniklerini öğrenmişler ve bu şekilde kendi işyerlerini açarak çalışma alanında yoğunluk kazanmışlardır. 1955 yılına gelindiğinde ilk mobilya teşhir salonunu açılmış günümüzdeki Mobilyum AVM, İMOTİM gibi mobilya showroomlarının ilk örneğini oluşturmuştur. 1960 yılına kadar ekseriyetle İnegöl sınırları içerisinde satış yapan firmalar, zamanla yakın çevresine satış yapmaya başlamıştır. 1965 yılında Bedre Deresinin ıslah edilmesiyle Büyük Sanayi Sitesi kurulmuştur ve böylelikle mobilya

---

¹⁴⁰ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 76.

¹⁴¹ Uzun, Yıldırım, “XIX. Yüzyıl İnegöl’ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri”, s. 120.

¹⁴² İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, “İnegöl Ekonomik Raporu-2018”, t.y., s. 5.

üretim ve satışının yapıldığı bir alan elde edilmiştir. 1977 yılında ise Türkiye'nin ilk ilçe bazında Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur.¹⁴³ Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve özellikle mobilya başta olmak üzere fabrikaların kurulması Türkiye'nin diğer yörelerinde ikamet eden nüfusun İnegöl'e göç etmesine sebep olmuştur. Böylelikle nüfus kısmında da ifade edildiği üzere 1970 yılı itibariyle hem köylerden şehir merkezine göç hem de ülkenin doğu kesimlerinden gelen göçlerle kent nüfusu kır nüfusunu geçmiştir. Göç eden nüfus mobilya sektöründe istihdam edilmiştir. Mobilya firmalarının artması ve tüm ülke tarafından tanınan bir marka yaratılması bir fuar alanının açılmasını gerekli kılmış ve 1998 yılında Mobilya ve Dekorasyon Fuarının çalışmalarına başlanmıştır.

İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası 2018 yılı verilerine göre İnegöl Organize Sanayi Bölgesi, İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ve Yenice Organize Sanayi Bölgesinde toplam firma sayısı 147 olup 19.816 kişi istihdam edilmektedir.

SANAYİ GRUPLARI	FİRMA SAYISI	ÇALIŞAN SAYISI
Tekstil	29	8.483
Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	11	1.656
Mobilya İmalatı	14	878
Gıda Ürünleri İmalatı	5	1.300
Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	5	514
Cam Sanayi	2	396
Ana Metal Sanayi	1	196
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	1	162
Diğer İmalatlar	4	654
İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi	49	3077
Yenice Organize Sanayi Bölgesi	26	2500
TOPLAM	147	19.816

Tablo 17. 2018 yılı İnegöl'de sanayi gruplarına göre firma ve çalışan sayısı
Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası 2018 yılı verilerinden düzenlenmiştir.

¹⁴³ Kenan Kahraman, *İnegöl Mobilya Tarihi*, Bursa: İnegöl Marangozlar ve Mobilyacılar Odası, 2018, ss. 72-75.

Literatürde sanayi turizmi¹⁴⁴, endüstri miras turizmi¹⁴⁵ ve sanayi miras turizmi¹⁴⁶ olarak ifade edilen ve özellikle endüstri devriminin yarattığı mekân olgusunun döneme ait tarihsel ve toplumsal bilgiler içermesiyle ortaya çıkan kavram son zamanlarda oldukça popülerleşen bir turizm türünü meydana getirmiştir. Endüstriyel mirasa konu olan nesnelere binalar, fabrikalar, atölyeler olabildiği gibi farklı tarzda inşa edilmiş konutlar, alet, araç ve gereçler de olabilmektedir. Endüstri turizmi genellikle eski sanayi tesislerinin çöküşü ve ekonomik krizle insan zihninde eşleştirilse de sanayi turizmi hem yeni bir turizm anlayışının oluşmasına hem de başarılı ekonomik yapılanmaya katkı sağlayabilmektedir. Endüstriyel miras turizminde yalnızca endüstriyel tesis ve faaliyetler değil her türlü ekonomik faaliyet ve oluşumlar yer alabilmekte ve ilgi çekici yerlere dönüşebilmektedir. Literatürde tarımsal tesisler ve hizmet merkezlerini ziyaret etmek de endüstri turizmi olarak tanımlanabilir. Dünya'daki endüstriyel turizm örneklerinden biri ABD'lerindeki Lynchburg'daki Jack Daniel bira fabrikasıdır. Endüstriyel miras turizmine katkıda bulunmak ve uluslararası bir ağ kurmak amacıyla 2002 yılında İngiltere'de Avrupa Endüstriyel Miras Yolu European Route of Industrial Heritage (ERIH) projesi başlatılmıştır.¹⁴⁷

Ülkemizde de endüstriyel miras turizmi kapsamında başarılı çalışmalar bulunmaktadır. İstanbul'daki Hasköy Lengerhane, İzmit Seka Kağıt Müzesi, Bursa'daki Merinos Tekstil Müzesi, Samsun Tütün Fabrikası'nın Bulvar Yaşam Merkezine dönüştürülmesi, Bursa'daki Merinos Enerji Müzesi, Tofaş Anadolu Arabaları Müzesi, Adana Sanayi Müzesi sanayi turizmi kapsamında yapılan çalışmalar arasındadır.

Çalışma sahasında açılan Mobilya ve Ağaç Sanayi Müzesi, İnegöl'ün mobilya sanayi geçmişine ayna tutmakta, yerel halkın kültürünü tanımlayan öğeleriyle ilgi çekmektedir. Mobilya fuarları, panayır ve sergileri İnegöl'de ve İnegöl dışında

---

¹⁴⁴ Alexander H. J. Otgaar vd., *Industrial Tourism : Opportunities for City and Enterprise*, Routledge, 2016.

¹⁴⁵ Philip Feifan Xie, "Developing industrial heritage tourism: A case study of the proposed jeep museum in Toledo, Ohio", *Tourism Management*, C. 27, S. 6 (2016), ss. 1321-30.

¹⁴⁶ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 76.

¹⁴⁷ Lajos Boros, Zita Martyin, Viktor Pál, "Industrial tourism - trends and opportunities", *Forum Geografic*, C. 12, S. 1 (2013), s. 108.

periyodik olarak gerçekleştirilmektedir. Kongre ve fuar turizmi bölümünde detaylıca ele alınacağı için bu bölümde değinilmemiştir.

1.3.3. Ticaret

İnegöl yıllar boyunca doğu-batı arasındaki ipek ticaretinin gerçekleştiği Tarihi İpek Yolu üzerinde konumlanmıştır. İpek yolu tarihsel süreçte devletlerarasında ticaretin gerçekleşmesinde önemli bir unsur olmuş, coğrafi keşiflerin başlamasıyla önemini yitirmiştir. Beşer tarihinin en önemli yapılarından biri olan ve hatta ilk kıtalararası ticaret yolu olan İpek Yolu, bu yollar üzerinde ticareti yapılan en önemli ürün ipekten dolayı İpek Yolu olarak anılmış ve bu isimlendirme Çinli seyyah Çjan Syan tarafından yapılmıştır.¹⁴⁸ İpek yolunun güney kolu üzerinde bulunan Bursa, son zamanlarda Modern İpek Yolu Projesi ile birçok açıdan değer kazanacaktır. Bu bağlamda ilgili kuruluşlar İpek Yolu güzergâhında kültürel turizmi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmalıdır. Tarihi İpek Yolu güzergâhında bulunan han, kervansaray, köprü, çeşme gibi tarihi ve ticari yapılar aslına uygun olarak restore edilmeli ve modern konaklama tesisleri inşa edilerek turizm açısından değerlendirilmelidir.¹⁴⁹

Çin Halk Cumhuriyeti başkanı Xi Jinping tarafından 2013 yılında ifade edilen “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ekonomik gerekçelerden dolayı ortaya çıksa da kültürel etkisinin de olacağı kuşkusuz bir gerçektir. Paket tur halinde pazarlanan Modern İpek Yolu tur paketleri, THY, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşları tarafından da desteklenmektedir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan’ı içine alan tur programı 15 gün sürmektedir.¹⁵⁰ Türk Hava Yollarının Skylife dergisinin Nisan sayısındaki yazısında Modern İpek Yolu turlarına katılan turistlerin yol güzergâhı boyunca Marco Polo’nun, İbn-i Batuta’nın izlerini aradığı, kültür ve sanat birikimlerini arttırmak amacıyla seyahate çıktıkları not edilmiştir. Turun Türkiye bölümünde ziyaret edilen sahalar İstanbul, Konya, Aksaray, Nevşehir ve Kayseri’dir.¹⁵¹ Ancak seyahat rotasına İpek Yolu güzergâhında bulunan ayrıca tarihi ve kültürel birikim açısından son derece zengin olan Bursa’yı katmamamızın

¹⁴⁸ Taşkın Deniz, “Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 34 (2016), s. 196.

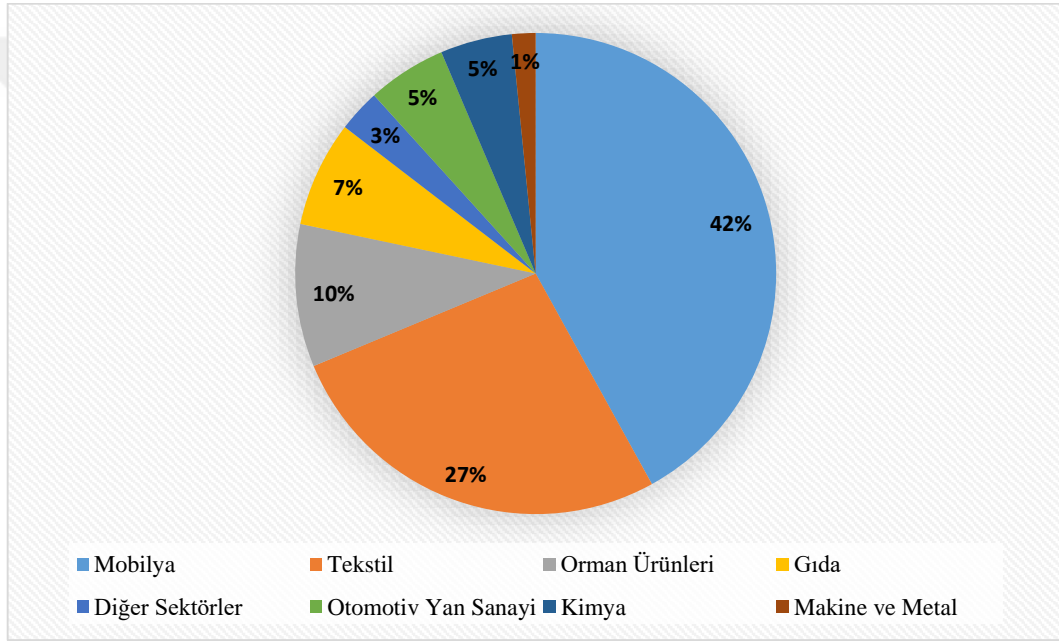
¹⁴⁹ Deniz, “Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası”, s. 200.

¹⁵⁰ “<http://www.modernsilkroadtour.com/>”, 26.10.2018.

¹⁵¹ Eli Hadzhieva, “İpek Yolu Canlanıyor”, *Skylife*, (04.2018).

bir eksiklik olacağı kanaatindeyiz. Turistlerin seyahat motivasyonları arasında yer alan İbn-i Batuta¹⁵²,nın izlerini takip etmek ve kültürel birikimlerini arttırmak gibi güdüler Bursa'da fazlasıyla yer almaktadır. İlerleyen dönemlerde Bursa'nın rotaya dâhil edilmesiyle İnegöl'ün turizm açısından değer kazanacağı düşünülmektedir.

İnegöl'ün ticaret istatistiklerini sektörel olarak incelediğimizde sırasıyla mobilya, tekstil, orman ürünleri, gıda, otomotiv yan sanayi, makine ve metal sanayinin dış ticarete önemli bir paya sahip olduğunu görürüz. 2012 yılında açılan İnegöl Gümrük Müdürlüğü'nün verilerine göre çalışma sahasında 2018 yılında gerçekleştirilen ihracat 1.011.662.568,31 \$'dır.¹⁵³

Grafik 7. İnegöl'de 2018 yılında gerçekleşen ihracatın sektörel dağılımı

Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet Raporu -2018'den düzenlenmiştir.

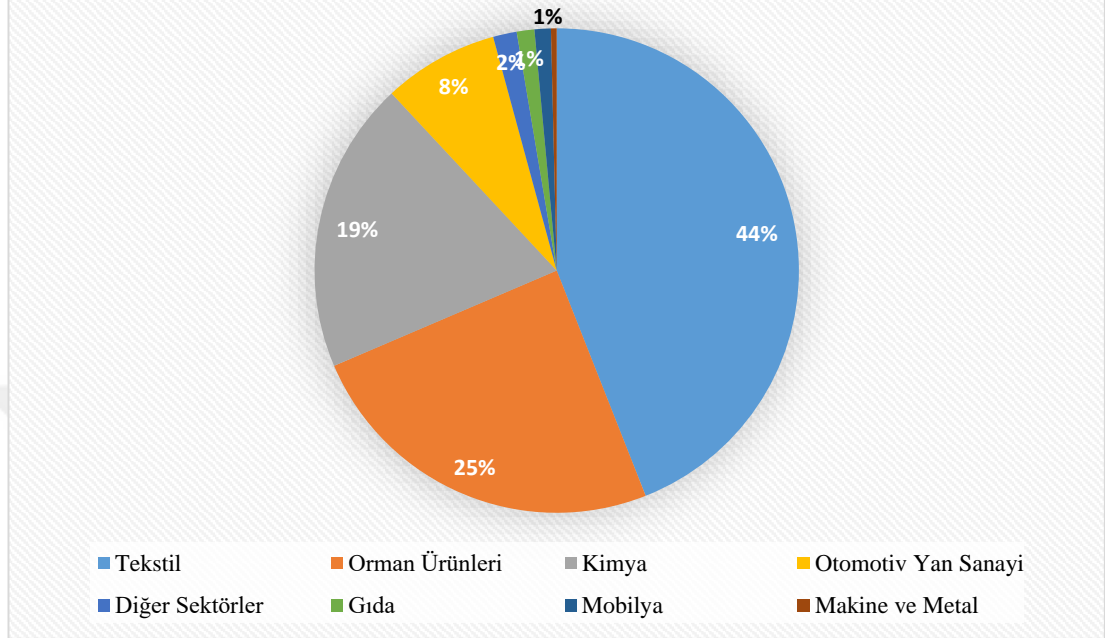
¹⁵² İbn-i Batuta Seyahatnamesinde Bursa'dan şu şekilde bahsetmiştir.

Sonra Bursa şehrine vardık. Burası muazzam bir şehir; çarşıları güzel, caddeleri geniş. Bahçeler ve gür çaylar çeviriyor şehri. Şehir dışında akan bir memba var; büyük bir göle dökülüyor. Onun üzerinde iki hamam yapılmış; biri erkeklere, diğeri kadınlara ait. Hastalar uzak diyarlardan gelip bu kaplıcada şifa bulurlar. Burada yolcuların konaklayacağı bir zaviye vardır; gelen üç gün kalır ve doyurulur. Orayı Türkmen hükümdarlarından biri yaptırmıştır.

Ebu Abdullah Muhammed İbn Batuta Tancı, *İbn-i Batuta Seyahatnamesi 1*, çev. A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000, C. 1. Cilt, s. 428.

¹⁵³ İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) Faaliyet Raporları s. 31

Çalışma sahasında gerçekleştirilen toplam ithalat ise 1.011.662.568,31\$'dır. İthalat payları sektörel bazda incelendiğinde %44'lük bir pay ile tekstil sektörü ilk sırada yer almaktadır. ¹⁵⁴

Grafik 8. İnegöl'de 2018 yılında gerçekleşen ithalatın sektörel dağılımı

Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet Raporu -2018'den düzenlenmiştir.

Birçok ülkeye ihracat yapan İnegöl sanayisi, ulusal ve uluslararası düzlemde tanınırlığa sahiptir. Tarım ve sanayi ile ön plana çıkan çalışma sahası marka değeri bulunan ekonomik ve ticari unsurlarıyla turizmde de ön plana çıkmaya çalışmaktadır. İdari açıdan bağlı olduğu Bursa'da gerçekleştirilen bir anket çalışmasında "İnegöl denilince ilk aklınıza gelen nedir?" sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar %55'lik oranla mobilya, %36'lık oranla köfte, %6'lık oranla Oylat Kaplıcaları, %1'lik oranla ayçiçeği, %1'lik oranla orman, %1'lik oranla sanayidir. ¹⁵⁵

Ticarette en fazla paya sahip olan ürünlerin, insanların algısında kentle bütünleştiği ve ankette de görüldüğü üzere kentin bilinirliğinin ticarete konu olan ürünle bağdaştığı ortaya çıkmaktadır. Çalışma sahası coğrafi kaynaklarıyla ürettiği ürünleri dış pazarlarda pazarlayarak önemli bir dış ticaret fazlası elde etse de, aynı kaynakları (hidrografik, orman örtüsü vb.) turizm de pazarlayabilmelidir.

¹⁵⁴ İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) Faaliyet Raporları s. 31

¹⁵⁵ Gültekin Erdal, "Markaları mı İnegöl'ü İnegöl mü Markalarını Yaşatıyor?", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2. Cilt, s. 1009.

İnegöl'ün hidrografik açıdan zengin bir yapı arz etmesi buna bağlı üretim ve ticaretin gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Maden suyu üretimi ve doğal kaynak suyu dolumu yapan tesisler bulunmaktadır. Ancak geçmişte Osmanlı Saraylarına gönderilen, 1858 yılında keşfedilen Çitli Maden Suyunun ticareti yapılmamakla birlikte yıllardır boşa akmaktadır. Tarihsel bir değeri olan Çitli Madensuyu hakkında detaylı bilgi tezin ikinci bölümünde ifade edilecektir.

1.3.4. Madencilik ve Enerji Kaynakları

Özellikle Sanayi Devrimiyle daha fazla önem kazanan madenler dünyanın ekonomik, toplumsal ve siyasi dönüşüm ve değişim yaşamasıyla önemini daha da arttırmıştır. 19.yy'da Osmanlı Devletinde madencilğe yönelik mevzuatın yeni esaslara bağlanması yönündeki çalışmalar neticesinde yabancılara imtiyaz verilmesi¹⁵⁶ devletin maden işletmeciliğinden çekilmesine neden olmuştur. Çalışma sahasında Osmanlı Devleti döneminde tespit edilen madenler gümüş, krom ve maden suyudur.¹⁵⁷ Hayriye ve Maden Mahallerinde bakır ve çinko¹⁵⁸ madenleri bulunmakta ve işletilmektedir. Tespit edilen maden suyu, padişah Sultan Abdülaziz'in mide ağrılarına iyi gelmesiyle tanınırlık kazanmış, 1862 yılında Anghelos Rindiger'in maden suyu işletme imtiyazını almasıyla suyun Türkiye'de ve Dünya'da tanıtımı yapılmıştır.¹⁵⁹

Erentöz ve Ternek tarafından yapılan çalışmalar neticesinde balneoloji, turizm ve buhar enerjisi temini bakımından Çitli Maden Suyunun geliştirilmesi ve ekonomik kaynak haline getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ekonomik kazanç elde etmek amacıyla İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında geniş yatırımlar yapıldığı ve proje-programlar üzerinde çalışıldığı ifade edilmiştir.¹⁶⁰ Ancak günümüzde hiçbir uygulamanın yapılmadığı, atıl halde duran maden suyu kaynağının Bursa İçecek A.Ş ile yeniden işler getirilmesi planlanmaktadır.

Günümüzde Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün Bursa ili ve çevresinde yaptığı araştırmalar sonucunda önemli endüstriyel maden yatakları tespit

---

¹⁵⁶ Tebaa-i ecnebiyyenin emlak-i istimlakine dair nizamname ile ilk kez 1867 yılında yabancılara imtiyaz sağlanmıştır.

¹⁵⁷ Mehmet Bayartan, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. 10, S. 1 (2008), ss. 138-43.

¹⁵⁸ "BOA. MV. 221/48" ve sinanculuk1.blogspot.com

¹⁵⁹ "BOA.İ.MMS, 33/1379" ve sinanculuk1.blogspot.com

¹⁶⁰ Cahit Erentöz, Zati Ternek, "Türkiye'de Termomineral Kaynaklar ve Jeotermik Enerji Etüdüleri", *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*; Sayı: 70, 1968, s. 20.

İKİNCİ BÖLÜM

İNEGÖL'DE TURİZM'İN ALTYAPISI

2.1. KAMU VE ÖZEL KURULUŞLARDA TURİZMİN ÖRGÜTLENMESİ

Çalışma sahasında dini, kültürel, hemşehri, göçmen, doğa, spor, yardım, eğitim ve hobi dernekleri yer alırken doğrudan turizmi destekleyici herhangi bir dernek bulunmamaktadır. Kamu kuruluşlarında son zamanlarda değerlendirilen turizm imkânları, birkaç örgütlenmeyle desteklenmektedir. Bunlardan Yeniceköy'de açılan Doğa Sporları ve Turizm Merkezi (DOSTUM)¹⁶³, doğa turizmi ve macera turizmini destekleyici şekilde tasarlanan bir merkezdir. 2016 yılında İnegöl'de gerçekleştirilen “Turizm Çalıştay”ı neticesinde doğal çevre özelliklerini eko-turizm noktasında değerlendirmeyi amaçlayan söz konusu merkez, 2016 yılında Bursa-Bilecik-Eskişehir Kalkınma Ajansı (BEBKA) tarafından desteklenerek açılmıştır. 2018 yılında açılan bungalov evleri ile konaklama imkânına sahip olmasının yanında kamping alanları, okçuluk, atv-safari, yamaç paraşütü, doğa yürüyüşleri gibi birçok etkinlik Doğa Sporları ve Turizm Merkezinde (DOSTUM) gerçekleştirilmektedir.

Tarım ve sanayi sektörlerinin geliştiği ve markalaştığı araştırma sahasında, son birkaç yıldır turizm açısından atılan adımlar dikkate değerdir. Nitekim Bursa Belediye Başkanı Alınur Aktaş İnegöl turizmini “*Pek çok gizli cenneti içerisinde barındıran Bursa ve İnegöl, yurdumuzda doğa sporlarının başkenti olabilecek bir doğaya sahiptir. Gerek büyük kentlere olan yakınlığı, gerekse dağcılıktan, yamaç paraşütüne, kanyoningden mağaracılığa sahip olduğu yürüyüş parkurları ile her türden doğa sporu meraklılarına ev sahipliği yapabilmektedir*” şeklinde ifade etmiştir.¹⁶⁴ İfade edilen markalaşma süreci, günümüzde yalnızca tanıtım yaparak mümkün olmamakla birlikte, hedef kitleye uygun ve dünyada meydana gelen değişimlere entegre ürün yaratmak ve geliştirmek, hizmet kalitesini arttırmakla mümkün olmaktadır. Bu bakımdan Turizm Stratejisi 2023 planında kentsel ölçekte markalaşma stratejisi; “zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için

¹⁶³ “<http://www.dostum.org.tr>”, 14.03.2019.

¹⁶⁴ “(İnegöl, DOSTUM ile alternatif turizmde açılım yapacak)”, *Yapı*, (14.03.2019).

bir çekim noktası haline getirilmesi”¹⁶⁵ şeklinde ifade edilmiş ve bu bağlamda çalışma sahasında kamu sektörünün yatırımları ile turizm desteklenmeye, restorasyon çalışmalarıyla tarihi, kültürel ve mimari özellikteki yapılar günümüze kazandırılmaya başlanmıştır.

2017 yılında kurulan İnegöl Turizm A.Ş (İNTURAŞ) ve koordinasyonunda oluşturulan İnegöl Turizm Tanıtım Platformu, turizme yönelik çalışmalar yapan bir diğer merkezdir. Turizm Tanıtım Platformunun açılmasından sonra İnegöl Turizm Ofisi kurularak bilgilendirme ofisi olarak göreve başlamış ve bilgilendirme kitapçıklarının oluşturulmasında etkili olmuştur. Turizm Tanıtım Platformunun ilk yaptığı etkinlik olan Ummanlı turistlere agro-turizm etkinliği olarak adlandırabileceğimiz kırsal alanları tanıtmaya ve turistlerin kırsal aktivitelere etkin katılımını sağlamasıdır.¹⁶⁶ Nitekim Avrupa’da projelerle desteklenen agro-turizm ve çiftlik turizmi kırsal turizmin önemli bileşenleri meydana getirdiği bilinmektedir.¹⁶⁷ Ülkemizde de Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı¹⁶⁸ ile kırsal yerleşimlerde yaşayan insanların tarım ve turizm desteğiyle gelir, eğitim, sağlık ve ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışma sahasında yerel ürünleri değerlendirmek için oluşturulan ve İNTURAŞ bünyesinde faaliyet gösteren Oylat Çiftliği; Hamamlı, Gündüzlü, Hilmiye, Mesruriye, Bahçekaya ve Saadet Mahalleleri kadınlarından oluşan ve BEBKA tarafından projelendirilen bir kalkınma projesi, kadın girişimliliğini desteklemesinin yanında turizmi destekleyici bir kooperatiftir.¹⁶⁹

Kamu yatırımları ile çalışma alanı sınırları içerisinde bir yandan turizm ve rekreasyon faaliyetleri geliştirilirken bir yandan da nüfusun turizme katılımını arttırmak, kültür ve turizm bilinci uyandırmak için 2011 yılından bu yana kültürel turlar düzenlenmektedir. Bursa, Çanakkale, Ankara ve Konya’ya gerçekleştirilen

---

¹⁶⁵ Murat Tek, “Kamu Yatırımlarında Turizmin Yeri, Türkiye Turizm Stratejisi 2033 ’de Marka Kentler Projesi : Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 20, S. 2 (2009), ss. 171-75.

¹⁶⁶ Tuğba Kiper, Emine Yılmaz, “Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2 (2008), s. 159.

¹⁶⁷ Mehmet Ali Toprak, Füsün Baykal, “Kırsal Kalkınma Ve Kırsal Turizm: Bozdoğan (Aydın) İçin Bir Araştırma”, *Bozdoğan II*, İzmir: Bozdoğan Belediyesi Yayınları, 2010, s. 44.

¹⁶⁸ Kiper, Yılmaz, “Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü”, s. 159.

¹⁶⁹ “<https://www.oylatciftlik.com>”, 15.03.2019.

seyahatler ilk etapta yaş sınırlamasına tabii tutulurken, 2018 yılında yaş sınırı 18'e indirilerek genç nüfusun turlara katılması sağlanmıştır.¹⁷⁰ Turizm faaliyetlerine katılımın artık bir lüks tüketim olarak algılanmayışı ve Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) "Turizmde Global Etik İlkeler Bildirgesi"¹⁷¹'nde" de ifade edildiği üzere "hak" olarak değerlendirilmesi, sosyal turizm faaliyetlerinin başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkede yayılmasını sağlamıştır. Ekonomik güçleri nispeten zayıf olan ya da dezavantajlı kitlelerin (yaşlı, engelli, çocuk) turizme katılımını; kamu, özel veya diğer sektörler yardımıyla kolaylaştıran sosyal turizm kavramı, söz konusu kimselerin turizme iştirak etmesini sağlamıştır.¹⁷² Son 4-5 senedir turizm alanında kamu ve özel sektör bazında çalışmaların yapıldığı İnegöl'de, turizmin her boyutunun ele alınması, turizm yatırımları gerçekleştirilmeden evvel bilimsel temelli çalışmaların yapılması (Turizm Çalıştay) gelecekte tarım ve sanayide olduğu gibi turizmde de markalaşmaya olanak sağlayacaktır.

2.2. TURİSTİK ORGANİZASYONLAR

Turizme konu olan özel öneme sahip olan günler, festivaller, panayırılar, şenlikler, sanat gösterileri, fuarlar ve kültürel etkinlikler kültürler arasında kaynaştırıcı bir rol oynamakta ve değerlerin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Etkinlik turizmi kapsamına giren turistik organizasyonlar, turizmin gelişmediği veya az geliştiği yerlerde bölgesel kalkınmada rol oynamakta ve bölgenin imajı ve reklamına olumlu etkiler yapmaktadır.¹⁷³ Bir yörenin simgesi konumuna gelerek gelenekselleşen ve belirli sürelerde yapılan etkinlikler, insanların sosyal yaşamlarında yer alan film, sanat, müzik, din gibi birçok alanda olabildiği gibi tarihsel öneme sahip günler ve kişilerin doğum ya da ölüm yılları etkinlik kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁷⁴

Araştırma sahasını oluşturan İnegöl'de her yıl Temmuz ayı içerisinde Uluslararası İnegöl Kültür Sanat Festivali, Mayıs ve Haziran aylarında Dede Pılavı

¹⁷⁰ "İnegöl'den Tarihe Yolculuk Başlıyor.", *Milliyet*, (18.03.2019).

¹⁷¹ "http://ethics.unwto.org", 18.03.2019.

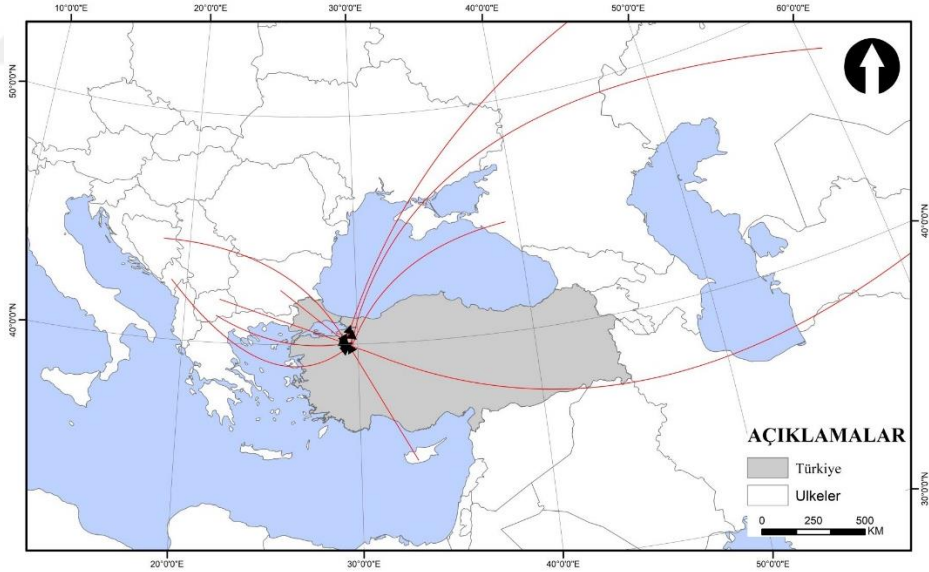
¹⁷² Duygu Ak, Doğan Biçki, Serhat Özgökçeler, "Avrupa'da Ve Türkiye'de Sosyal Turizm", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 31 (2013), ss. 51-53.

¹⁷³ İbrahim Giritlioğlu, Cevdet Avcıkurt, "Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler Ve Türkiye'deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama)", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, s. 309.

¹⁷⁴ Eray Polat, Büşra Diken, Sultan N.Kılıç, "Festival Kalitesi, Algılanan Değer, Festival Tatmini Ve Festival Sadakati Arasındaki İlişkilerin Tespiti Üzerine Bir Araştırma: Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali Örneği", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 4 (2018), s. 25.

etkinlikleri, 6 Eylül’de kutlanan İnegöl’ün kurtuluşu etkinliği, yıl içerisinde Nisan ve Ekim aylarında mobilya dekorasyon fuarı, bir tarım ve bir de kitap fuarı düzenlenmektedir.

2019 yılında 32.’si gerçekleştirilen Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali yurtiçi ve yurtdışından gelen folklor ekiplerinin katılımı ve İnegöl’de yaşayan farklı kültür gruplarının kültürlerine ait unsurları sergilediği çadır etkinlikleri ile yaklaşık 10 gün sürmektedir. Bunların yanı sıra çeşitli konserler gerçekleştirilmekte, dernekler ve sivil toplum kuruluşları (Bayburtlular Kültür Derneği, Şavşat Kültür Derneği, Rumeli Kültür Derneği, Kafkas Folklor Ve Kültür Derneği, Bal-Göç Kültür Derneği, Romanlar Kültür Derneği, Ertuğrulgazi Kültür Derneği, Ahıska Türkleri Kültür Derneği), çeşitli ülkeler (Kırgızistan, Başkurtistan Özerk Cumhuriyeti, Kazakistan, Karadağ, Kosova, Bosna Hersek, Adıge, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Gürcistan, Bulgaristan, Makedonya) Altın Mobilya Halk Dansları yarışmasına katılmaktadır. 2019 yılında festival kapsamında Doğubayazıt’tan yetim çocuklar ve ailelerinden oluşan 29 kişilik bir heyet ağırlanmıştır.

Harita 17. Uluslararası Kültür ve Sanat Festivaline katılan ülkeler

1987 yılından beri gerçekleştirilen etkinlikler neticesinde kültürlerarası kaynaşma sağlanmış, Adıge Özerk Cumhuriyeti (Tahtamukay), Bulgaristan (Borino), Bulgaristan (Novi Pazar), Gürcistan (Rustavi), Kosova (Mitroviça), Macaristan

(Dunaujvaros), Bulgaristan (Donju Vakuf) şehirler kardeş şehir ilan edilmiştir.¹⁷⁵ Dede pilavı etkinliği mahallelerde geçmişte yaşamış önemli şahsiyetler için dağıtılmakta ve her sene tekrarlanan bu ritüel yerel halkın katılımı ile gerçekleşmektedir.

2.3. TÜRKİYE TURİZMİNDE İNEGÖL'ÜN YERİ

Ülkemiz bulunduğu konum itibarıyla Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan geçiş yolları üzerinde ve Hitit, Urartular, Sümer, Asur, Fenike, Lidya, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı medeniyetleri gibi birçok kültürün yaşadığı bir coğrafyada bulunmaktadır. Geçmiş tarihlerden itibaren ülkemiz sınırları içerisinde tüccar, din adamı, siyasetçi, seyyah, macera sever farklı kimlikteki insanlar seyahatler gerçekleştirmiştir. Eski zamanlarda dini ve termal amaçlı seyahatler gerçekleşirken zamanla turizm faaliyetleri çeşitlenmiştir. Selçuklular döneminde önemli yollar üzerinde inşa edilen han ve hamamlar güvenli bir ulaşım sağlayarak turizmin zaman içerisinde gelişmesine katkı sağlamıştır. Çalışma sahası bulunduğu coğrafi konum ve tarihsel süreçte Bitinya, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı Devleti gibi medeniyetlerin yaşadığı yer olması nedeniyle önemli bir lokasyon durumundadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin toprakları batılı gezginler tarafından sürekli ziyaret edilmiştir. Seyyahların ilgisini çeken yerler arasında İstanbul başta gelirken, Ege ve Anadolu'daki antik kentler ziyaret edilen yerler arasındadır. Gezginlerin antik kentleri inceleme ve araştırma maksadıyla yaptığı seyahatler, birçok arkeolojik kalıntının kaçak olarak Anadolu topraklarından götürülmesine neden olmuştur.¹⁷⁶

Osmanlı sınırları dâhilinde yapılan ziyaretlerin 14. yüzyıla tarihlendiği ancak modern anlamda turizm hareketinin Tanzimat sonrası başladığı bilinmektedir.¹⁷⁷ Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk modern turizm hareketi 1863 yılında Sergi-i Umumi-i Osman-i adını taşıyan serginin açılışı ve turistlerin sergiyi ziyareti ile başlamıştır.¹⁷⁸ Bu sergiyi ziyarete Avrupa'dan 600'ü aşkın gazeteci, işadamı gelmiş ve Osmanlı toprakları içerisinde kitlesel turizmin ilk adımları atılmıştır. Sergi-i Umumi

¹⁷⁵ “<http://www.inegol.bel.tr> (Kardeş Şehirler)”, 13.03.2019.

¹⁷⁶ Gökhan Akçura, *Türkiye Turizminde 150 Yıl*, İstanbul: Oti Yayınları, 2012, s. 10.

¹⁷⁷ *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Turizm*, Ses Reklam Matbaası Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015, s. 16.

¹⁷⁸ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, s. 4.

Osman-i sergisi modern turizm hareketinin ilk adımı olmakla birlikte, Sanayi Devriminin ortaya çıkmasının beraberinde getirdiği pazar arayışları, yeni üretim ve ürünlerin sergilenme ihtiyacı gibi etkenlerle uluslararası sergi kavramının ortaya çıkmasına ve günümüz kongre-fuar turizminin ilk adımlarının atılmasına olanak sağlamıştır. 1930'lu yılların ortalarında iktisadi tanıtım faaliyetleri kapsamında gerçekleşen Beynelmillel İzmir Fuarı'na katılan İnegöllü mobilyacılar ilk defa uluslararası bir fuarda kerestecilikle başlayan ve marka haline gelen ürünlerini fuarda sergilemiştir.¹⁷⁹

Osmanlı Devleti döneminde Aya İrini Kilise 'sinin müze haline dönüştürülmesi, 1863'te İstanbul'da seyahat acentasının kurulması, artan yabancı ziyaretleri yeni bir meslek türü olan rehberlik hizmetlerini ortaya çıkarmasıyla 1890'da "Seyyahlara Tercümanlık Edenler Hakkında Nizamname" adlı yönetmeliğin yayınlanması, turizme yönelik yapılan çalışmalar arasındadır.¹⁸⁰ 1887 yılında çıkarılan Tarihi Eserleri Kutsal Mekânları Gezen Yabancılara Yönelik Nizamname adlı düzenleme, tarihi eserleri gezen yabancıların hal ve hareketlerinin uygunsuzluğu ve kutsal mekânlarda nasıl davranılması gerektiği konusundaki bilgisizlikleri, eserlere zarar vermeleri gibi olumsuz davranışların mevcudiyetinden dolayı çıkarılan devletin turizme ilişkin düzenlemeleri arasındadır.¹⁸¹

Coğrafya, tarihi coğrafya ve sanat tarihi gibi bilim dalları için seyahatnamelerden faydalanmak o dönemin sosyo-kültürel durumunu aydınlatmak ve Osmanlı dönemine ait turizm hareketlerinin önemli bir bölümünü meydana getiren yabancı gezginlerin anlatımlarının dönem hakkında genel bir fikir vermesi açısından önemlidir. 14. yüzyıldan günümüze kadar olan süreç içinde çalışma sahası, birçok seyyah tarafından ziyaret edilmiştir. Bursa'ya gelen ve İnegöl'e uğrayan gezginler arasında tüccarlar, misyonerler, araştırmacılar bulunurken sadece turistik amaçlarla gelenler de yer almakta ve Paul Lucas, Georgina Müller, Bertrandon De La Broquiere, Regis Delbeuf, Evliya Çelebi, Charles Texier gibi gezginler bulunmaktadır. Bursa'ya gelen gezginlerin ortak görüşü güzelliği ve yeşilliği olmuştur. Konukseverlik, hidrografya

---

¹⁷⁹ Kahraman, *İnegöl Mobilya Tarihi*, s. 131.

¹⁸⁰ Hayati Doğanay, Serhat Zaman, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, 2019, s. 22.

¹⁸¹ *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Turizm*, s. 17.

kaynakları, dini eserler ve iklimi seyahatnamelerde detaylıca ele alınan konu başlıkları arasındadır.¹⁸² 1432 yılında Venedik'ten bir gemi ile Hristiyanların kutsal kabul ettiği yerleri ziyaret etmek amacıyla yola çıkan Fransız asilzade Bertrandon De La Broquiere seyahatinin devamını tamamen diplomatik amaçlarla gerçekleştirmiş ve Philippe Le Bon'un tasarladığı Haçlı seferi için bilgi toplamıştır. Seyyah Suriye'den Anadolu'ya ve oradan da Bizans İmparatorluğu elinde bulunan İstanbul'a gelmekte ve 1433 yılında Venedik'e geri dönmektedir. "Denizaşırı Seyahat" adlı eserinde izlenimlerine yer veren Broquiere, Afyonkarahisar'dan Kütahya'ya, İnegöl üzerinden Bursa'ya ve oradan da İstanbul'a geçmektedir. Eserinde Bursa-Kütahya yolunun dağlık ve Bursa'nın Türklerin en güzel şehirlerinden biri olduğunu, dağlardan inen akarsu etrafında köyler kurulduğunu, Türklerin büyük hükümdarlarının burada gömülü olduğunu not etmiştir¹⁸³.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde İnegöl hakkında¹⁸⁴; 1299 senesinde Sultan Osman tarafından fethedildiğini, şehrin büyük bir ova içerisinde İrem bağı misali mamur bir Türk kasabası olduğunu, halkın garip dostu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca üç mahalle 1000 adet kiremit örtüsü hanenin bulunduğunu, kasabada beş caminin yer aldığını ve İshak Paşa Caminin büyük bir cami olduğunu, cami etrafında medrese, han ve hamamın bulunduğunu belirtmiştir. İki tekke, iki medrese ve üç sıbyan mektebinin yer aldığını ve haftada bir gün pazar kurulduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak İnegöl ismini Ezine-göl'den aldığını, Ezine'nin ise Fars dilinde Cuma anlamına geldiğini, şehir fethedildiği zaman göl kenarında Cuma namazı kılındığı için İnegöl ismini aldığını belirtmiştir. Şehrin beyaz ekmeğinin ve manda-camış kaymağının meşhur olduğunu da ifade etmiştir.

"Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi" adıyla 1802-1871 yılları arasında yaptığı gezi ve incelemelerini yayınlanan Fransız bilim insanı, arkeolog ve gezgin Charles Texier eserinde İnegöl'ü¹⁸⁵ "İnegöl üç bin nüfuslu bir şehirdir, başlıca

---

¹⁸² Leyla Doğan Peker, *İngiliz Seyyahların Seyahatnamelerinde Bursa*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2003, ss. 7-11.

¹⁸³ Semavi Eyice, "Bertrandon De La Broquiere ve Seyahatnamesi (1432-1433)", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, C. VI, S. 1-2 (1975), ss. 85-88.

¹⁸⁴ Evliyâ Çelebi b. Derviş Muhammed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, ed. M. Sabri Koz, 1. Baskı İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, C. 9., ss. 10-11.

¹⁸⁵ Charles Texier, *Küçük Asya Tarihi, Coğrafyası ve Arkeolojisi*, çev. Ali Suat, Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002, C. 1., s. 149.

sanatı keresteciliktir. Bursa ipeği adıyla satılan ipek ürünü de vardır. İstanbul-Kütahya yolu üzerinde olması sebebiyle önemli bir yerdir. Geyve'den İznik'e dosdoğru mesafe Lefke güneyde bırakılarak, kırk sekiz kilometredir.” diye anlatmakta ve İnegöl camileri, kervansarayları, hanları, hamamları, medreseleri ile hep mamur bir kent olarak anıldığını ifade etmektedir.

Çalışma sahasına yapılan seyahatlerin büyük bir çoğunluğu gezi ve araştırma yapmak için gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Döneminde Bursa'ya gelen her turistin Uludağ'a çıkma arzusunda olduğu, bu isteğin kimi zaman bilimsel araştırma kimi zamansa bugün adı ve yeri hiç bilinmeyen Yedi Uyurlar Mağarasını görmek, ayın yapmak olduğu bilinmektedir.¹⁸⁶ Bilimsel araştırma yapmak amacıyla çalışma sahasını ziyaret eden Alman coğrafyacı ve kartograf Heinrich Kiepert ve Rus coğrafyacı Tschihatscheff fiziki ve beşeri coğrafya konusu olan nüfus, ekonomik faaliyetler, hidrografi kaynakları, bulunduğu sahanın yükseltisi gibi özelliklere, kaleme aldığı eserlerde yer vermiştir. Alfred Philippson İnegöl'ün jeolojik ve biyocoğrafya özelliklerini çalışarak bitki örtüsü, hidrografi kaynakları ve iklim özelliklerinin hoş bir manzara sunduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁷

Yukarıda adı geçen seyyahlara ek olarak birçok seyyah, Bursa ve İnegöl'ü ziyaret etmiş ve olumlu izlenimlerini not etmişlerdir. Yabancı gezginlerin anlatımlarının dönemin toplumsal kültürel, ekonomik, sosyal yönüne ışık tuttuğu ve dönemin koşulları hakkında genel bir bilgi verdiği göz önüne alınırsa, turizm açısından önemli kaynaklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim son zamanlarda Sultan Yolu, Evliya Çelebi Yolu, İpek Yolu, Marco Polo'nun izinde gibi çeşitli seyyahların takip ettiği güzergâhlar oluşturulmuş ve turizme kazandırılmıştır. İnegöl'de Avrasya Yolu ve Evliya Çelebi Yolu olmak üzere iki adet rota uluslararası rota bulunmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonra turizm sektörü, yapılan planlamalarla hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği ve kalkınma planlarına kadar olan dönem içerisinde iki Dünya Savaşı'nın meydana gelmesi, 1929 Dünya Ekonomik Krizi gibi olumsuzluklara rağmen turizm ve rekreasyon aktivitelerine yönelik ilk düzenlemeler sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Dağcılık,

¹⁸⁶ Raif Kaplanoğlu, “Geçmişten Günümüze Turistlerin Gözüyle Bursa”, t.y., s. 6.

¹⁸⁷ Mert, “Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi”, ss. 158-61.

trekking gibi sportif faaliyetler ve ulaşım gibi temalar etrafında şekillenen dernekler daha sonraki dönemlerde devlet müdahaleleri ile düzenlenmiştir. Bursa'da okçuluk, binicilik, güreş, bisiklet gibi sınırlı dallarda gelişen sportif faaliyetler, futbolun yaygınlaşması ve kayak sporunun ilk yapıldığı yer olan Bursa'da, Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden Fransız Monsieur Guillot'un 1933 yılında Uludağ zirvesine çıkması, kamp yapması ve dağı aşarak İnegöl'e ulaşmasıyla çeşitlenmeye başlamıştır.¹⁸⁸ 1923 yılında oluşturulan İnegöl İdman Yurdu ve 1936 yılında oluşturulan İnegöl Doğanspor Kulübünün oluşturulması futbol sporunun çalışma sahası ve Bursa'da gelişmesine imkân tanımıştır. 1935 yılında İnegöl İdman Yurdu'nun bir kadın başkan tarafından yönetilmesi ve 1936 yılında İnegöl Doğanspor Kulübünün Lütfiye Atalay tarafından başkanlığının sürdürülmesi, Bursa spor tarihi açısından önemli ilklere sahiptir.¹⁸⁹

Türkiye topraklarında turizme yönelik yapılan ilk çalışmalar arasında 1923 yılında Atatürk'ün talimatıyla Reşit Saffet Atabinen tarafından kurulan Türk Seyyahın Cemiyeti ismi ile anılan ve daha sonra Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adıyla anılan kurum sayılmaktadır. Bu kurum daha turizm terimi kullanılmadığı dönemde çeşitli yayınlarla Türkiye'yi tanıtmayı hedeflemiştir. 1925 yılında Türkiye'nin ilk seyahat acentası National Turkish Tourist Agency faaliyete geçmiş, yine aynı yıllarda Pasrapid seyahat acentası, 1927 yılında Turkish Travelling & Tourist Agency açılmıştır. Açılan seyahat acenteleri turizmin çeşitli alanlarında uzmanlaşmış ve hizmet sunmuşlardır.¹⁹⁰ Türkiye'de turizme yönelik ilk yasal düzenleme 1934 yılında "İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri" hakkında 2450 sayılı kanundur.¹⁹¹ 1938 yılına kadar turizmin ekonomik boyutu görülmemiş, sektöre yönelik yapılan çalışmalar ülkeyi tanıtmaya amaçlıdır. 1940'larda yerel yönetimlerde turizm örgütlenmesine gidilmiştir. İstanbul Belediyesi Turizm Şubesi, Bursa Belediyesi Turizm Şefliği, İzmir Fuarı ve İzmir Belediyesi Turizm Müdürlüğü verilecek örneklerden bazılarıdır. 24 Mart 1950 tarihinde Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu kabul edilmiş ve bu kanunla turizme yönelik düzenlemeler yapılmıştır. 13 Mayıs 1953 tarihine gelindiğinde, Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiş ve turizm alanında

---

¹⁸⁸ Kolektif, *Osmanlı'dan Günümüze Bursa'da Spor*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Ticaret A.Ş., 2011, s. 107.

¹⁸⁹ Bilgilere İnegöl Kent Müzesinden ulaşılmıştır.

¹⁹⁰ Recep Arslan, "Türkiye'nin Turizm Politikası (1923-1960)", 2017, s. 6.

¹⁹¹ Özcan Yağcı, *Turizm Ekonomisi*, 2. b., Detay Yayıncılık, 2006, s. 17.

yapılacak yatırımlar desteklenmiştir. 1957 yılında turizmin ekonomik açıdan önemli bir sektör olduğunun farkına varılmış ve turizm alanında bir bakanlık kurulmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir ancak turizm bakanlığının kurulması 1963 yılında gerçekleşmiştir.¹⁹² 1963 yılında kurulan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı 1989 yılında T.C Turizm Bakanlığı ismini almış, 2003 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı adıyla anılmaya başlamıştır. Turizmi geliştirmeye yönelik çeşitli çalışmaların yapıldığı bu dönemde 281 seyahat acentesinin faal olarak çalıştığı bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak 1972 yılında Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) kurulmuştur.¹⁹³

Türkiye’de turizm 1963 yılı itibariyle başlayan Beş Yıllık Kalkınma Planları ile hızlı bir şekilde gelişme göstermiş, 1980 yılı itibariyle de ekonomide önemli bir unsur haline gelmiştir.¹⁹⁴ Kalkınma planlarında da görüldüğü üzere, günümüze kadar desteklenen turizm yatırımlarının başında gelen kaplıca ve sağlık turizmi, kimisi özel kimisi de kamu tarafından desteklenerek geliştirilmiştir. Kaplıca hekimliğinin gelişimi açısından 1938 yılında açılan İstanbul Tıp Fakültesinde Hidro-Klimatoloji kürsüsü, sağlık turizmine katılan turistlerin seyahat güdülerinde yer alan hizmet kalitesi, başarılı ve tam donanımlı sağlık personelinin yetişmesine imkân tanıyan önemli gelişmelerden bir tanesidir.¹⁹⁵ Evliya Çelebi’nin kaplıca teriminin Bursa’da doğduğunu ifade etmesi ve devletin söz konusu turizme yönelik yatırımlarını gerçekleştirdiği ilk yerler arasında Bursa’nın yer alması değerlendirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır.¹⁹⁶ Türkiye Turizm Stratejisi 2023’te farklı başlıklar altında belirlenmiş stratejiler ve koruma-kullanma dengesi ile turizm potansiyelinin gelişim aksları boyunca geliştirilmesi ve turizmin çeşitlendirilmesi kapsamında oluşturulan tematik turizm merkezleri içinde yer alan ve Bakanlıkça termal turizm merkezi olarak belirlenen Mustafakemalpaşa-Tümbüldek Kaplıcaları, il bazında belirlenen tek termal turizm merkezidir. Çalışma sahası içinde yer alan Oylat Kaplıcaları, sahip olduğu doğal kaynakları, alt ve üst yapı çalışmalarıyla termal turizm merkezi olmaya aday bir turizm destinasyonudur. Nitekim termal kaynakları ve sağlık turizmi kapsamında köklü bir geçmişe sahip olan Bursa’da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından

---

¹⁹² Recep Arslan, “Türkiye’nin Turizm Politikası (1923-1960)”, ss. 9-13.

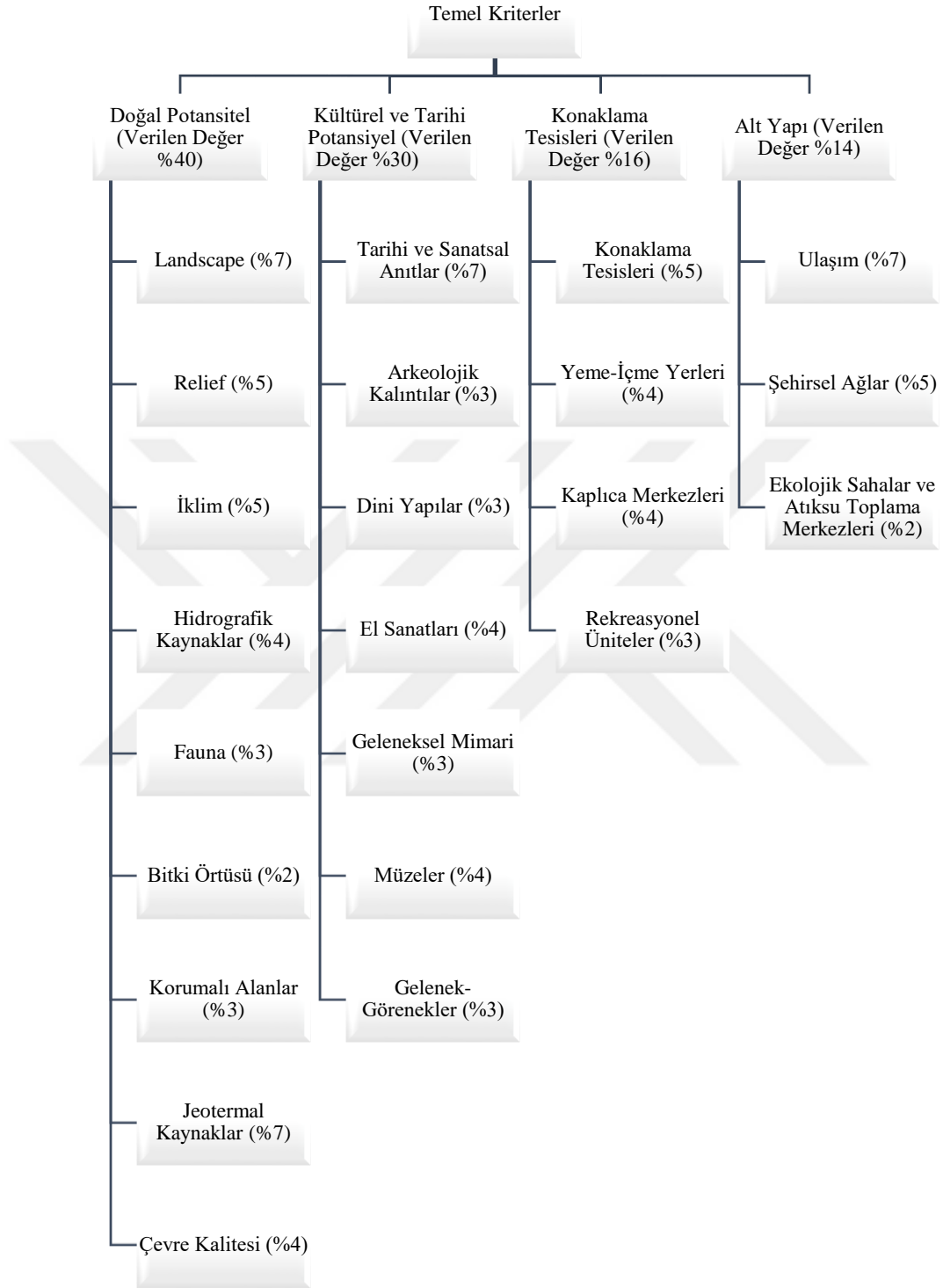
¹⁹³ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, s. 5.

¹⁹⁴ Osman Eralp Çolakoğlu, Şenol Çavuş, Zehra Ege, *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim*, Detay Yayıncılık, 2009, s. 1.

¹⁹⁵ Suna Doğaner, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2001, ss. 74-75.

¹⁹⁶ Merih Yurtkuran, “Kükürtlü Kaplıcalarının Dünü, Bugünü”, *Bursa Defteri*, (2000), s. 108.

Grafik 9. Turizm Potansiyeli Hesaplamada değerlendirmeye alınan faktörler ve sayısal değerleri

Kaynak: Romanya Ulusal Turizm Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü

Romanya Ulusal Turizm Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü tarafından belirlenen ve organizasyon yapısında pek çok bilim dalından araştırmacının bulunduğu projede, turizmin gelişmesi ve tanıtımını sağlamak maksadıyla pazar araştırmaları, yerel ve merkezi otoritelerin turizme arz ve talep konusundaki kararlarına yardımcı olmak amacıyla 1974'ten beri faaliyet göstermekte olup, çalışmamızda kullandığımız indeksin oluşturulmasını sağlamıştır.

Turizm potansiyelinin saptanması, hem fiziki, sosyal ve kültürel yapıya zarar verilmemesi, hem de ekonomik olarak optimum fayda sağlanması için önemli bir konudur. Bu bağlamda ikinci bölümde ele aldığımız turistik kaynakların değerlendirilmesine ek olarak, sayısal olarak veri etmek ve potansiyeli sayısal olarak saptamak için *turist çekicilik indeksi*¹⁹⁷ kullanılmıştır. Yukarıdaki grafikte ifade edildiği gibi hesaplama yapılırken turizmi etkileyen fiziki, beşeri ve ekonomik unsurlara yer verilmiş ve bu unsurların etki dereceleri yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. Dört ana başlık, alt başlıklara ayrılarak bunlarında etki dereceleri ifade edilmiştir.

Verilen 0 ila 3 arasındaki değerlendirmeye göre 0 değeri faktörün olmaması veya kirlilik sonucu olumsuz şartların meydana gelmesini, 1 değeri ulusal düzeyde rekabetçi olmayan düşük kalitenin bulunduğu, 2 değeri ulusal düzeyde ortalama bir kalitenin bulunduğu durumları, 3 değeri uluslararası turizmin gelişimini destekleyen faktörleri ifade etmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi çalışma sahasındaki turizm açısından önemli olan unsurlar 0 ila 3 arasında puanlanmıştır. Turist çekicilik indeksini kullanmadan önce saha çalışması yapılmış, özel sektör, kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi alınmış, turizm envanteri çıkarılmış ve ulusal, uluslararası, bölgesel düzeyde değeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu aşamalar gerçekleştirildikten sonra turist çekicilik indeksi hesaplanmıştır. Sonuç olarak % 78'lik bir çekiciliğe sahip çalışma sahası bu potansiyelini yeterince

---

¹⁹⁷ Potansiyelin saptanmasında kullanılan formül şu şekildedir;

$$I_s (K_v) = (\sum q_i \times c_i) / 3$$

Romanya Ulusal Turizm Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü tarafından geliştirilen formüle göre;

$I_s (K_v)$ = Turist Çekicilik İndeksi

i = Bileşen sayısı

q = Her bileşenin değeri

c = (Bileşenin 0 ila 3 arasında aldığı değer) ifade edilmektedir.

değerlendiremediği, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi turizmin sanayi sektörünün gölgesi altında kalmasından dolayı olduğu saptanmıştır.

Doğal Potansiyel	Aldığı Değer	Kültürel ve Tarihi Potansiyel	Aldığı Değer	Konaklama Tesisleri	Aldığı Değer	Alt Yapı	Aldığı Değer
Landscape	3	Tarihi ve Sanatsal Anıtlar	2	Konaklama	3	Ulaşım	3
Relief	3	Arkeolojik Kalıntılar	3	Yeme-İçme Tesisleri	2	Şehirsels Ağlar	2
İklim	2	Dini Yapılar	2	Kaplıca Merkezleri	3	Ekolojik Sahalar ve Atıksu Toplama Merkezleri	3
Hidrografik Kaynaklar	3	El Sanatları	2	Rekreasyonel Üniteler	2		
Fauna	1	Geleneksel Mimari	1				
Bitki Örtüsü	3	Müzeler	3				
Korumalı Alanlar	0	Gelenek-Görenekler	3				
Jeotermal Kaynaklar	3						
Çevre Kalitesi	1						

Tablo 18. “Turizm Çekicilik İndeksine” göre çalışma alanında bulunan temel bileşenlerin aldığı değerler

Araştırmanın coğrafi çevre ve turizm ile bağlantısı kısmında ifade edildiği gibi İnegöl ilçesinin Domaniç, Pazaryeri, Bozüyük, Bilecik Merkez ilçeleri ile Keles, Kestel Osmangazi ve Yenişehir ilçelerine sınırı bulunmaktadır. Çalışma alanının Marmara Bölgesinde ve Ankara-Eskişehir karayolu üzerinde yer alması, tarih boyunca ilçenin büyümesine ve gelişmesine neden olmuş ve günümüzdeki konaklama tesisi durumundaki otel, motel, hotele karşılık gelen hanların ve günümüzün alışveriş merkezlerine karşılık gelen çarşı, bedesten gibi mimari yapıların yapılmasına neden olmuş ve kültürel miras turizminin bir ögesi olarak turistler tarafından şimdilerde restore edilerek ziyarete açılmıştır.

M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen sahadaki yerleşme varlığı Kurt Bittel tarafından yapılan arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkartılmış ve Kent Müzesinde sergilenmesiyle yerleşme tarihi aydınlatılmıştır. Lidyalılar, Bitinyalılar, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerinin İnegöl'deki varlığı, söz konusu medeniyetlere ait birçok materyalin ve eserin günümüze ulaşmasına imkân

tanımıdır. Turizm potansiyelini belirlemede % 30'luk bir paya sahip olan kültürel ve tarihi unsurların değerlendirilmesi, ortaya çıkarılması ve tanıtımının yapılması mühim bir konudur. Arkeolojik kazıların yapılması, tarihi eserlerin özüne uygun olarak restore edilmesi ve 19. ve 20. yüzyıla tarihlenen tarihi Türk evlerinin restorasyonunun yapılması çalışma sahasında turizmi geliştirmeye yönelik atılan somut adımlar arasında yer alsa da belirlenen %78'lik turizm potansiyeli henüz istenilen seviyede değildir. Bu durumun esas sebebi tanıtım eksikliği ve turizme yapılan yatırımların henüz yeni sayılacak bir zaman diliminde gerçekleştirilmesidir.

Doğal potansiyeli meydana getiren iklim, bitki örtüsü, hidrografya jeolojik-jeomorfolojik özelliklerin tezin birinci kısmında ele alınmasından dolayı bu bölümde detaylı bir şekilde bahsedilmeyecektir. Potansiyelin %40'ını meydana getiren unsurlar çevresel kalite, korumalı alanlar ve fauna özellikleri olmakla birlikte aldığı değer bakımından 0 ila 1 arasındadır. Çevresel kalite içinde değerlendirilen hava, toprak, su ve gürültü kirliliği gibi çevre sorunlarının çalışma alanında yer alması, ulusal düzeyde rekabetçi olmayan düşük kalitenin bulunduğu 1 değeriyle puanlanmıştır. 0 değeri ile puanlanmamasındaki neden, Bursa Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı Çevre Düzeni Planında¹⁹⁸ yer alan İnegöl-Yenişehir Planlama Bölgesi için yapılan çalışmalardır. İl genelinde Temiz Eylem Planı, Gürültü Eylem Planı gibi planların yer alması ve bölge ve şehir planlamada sessiz olması gereken yapı gruplarının ve rekreasyon alanlarının sanayi gürültüsünden uzakta konumlandırılmasının temel ilke olarak benimsenmesi, hava, su ve gürültü kirliliğinin önlenmesi için denetim sistemlerinin oluşturulması, Organize ve diğer sanayi bölgelerinde kirliliği önleyici tedbirlerin alınması gibi başlıkların uygulanmaya başlaması çevresel kaliteyi olumlu yönde etki yaparken, halk arasında düşük kalite kömür kullanımı, su kaynaklarının kimi zaman sanayi atıkları ile kirletilmesi¹⁹⁹ gibi unsurlar doğal potansiyeli etkileyen olumsuz koşullar olarak karşımıza çıkmakta ve turizm potansiyelini etkilemektedir.

Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Anıtları, Yaban Hayatı Koruma Alanları, Doğal ve Kültürel Miras Alanları Tabiat Parkları, Uluslararası Öneme Sahip

---

¹⁹⁸ Bursa Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı Çevre Düzeni Planından yararlanılmıştır.

¹⁹⁹ "Boğazköy Barajı'nda balıklar karaya vurdu", *Hürriyet*, (07.02.2019).

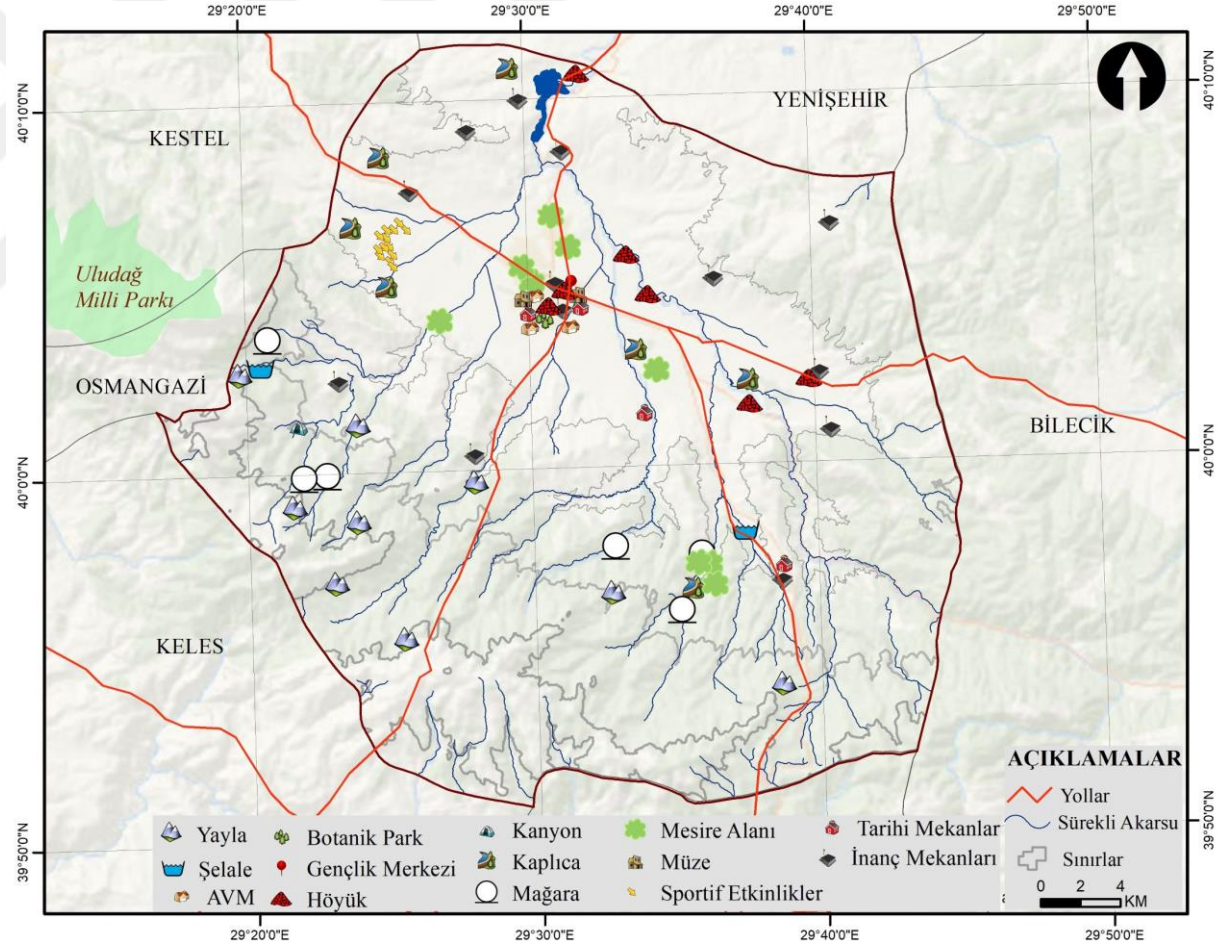
Sulak Alanlar, Biyosfer Alanları, Ramsar Alanları gibi başlıca koruma statüsüne sahip alanların çalışma sahasında bulunmaması turizmi etkileyen bir diğer unsurdur. Turizm bu alanlar için kimi zaman tehdit edici bir unsur olarak görülse de koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve taşıma kapasitesinin belirlenmesi ile eğitim, bilimsel amaçlı çalışmalar, sportif etkinlikler ve rekreasyonel faaliyetler için önemli alanlar haline gelmektedir²⁰⁰. Ülkemizdeki koruma statüsündeki alanların ülke yüzölçümüne oranla gün geçtikçe artması ve uluslararası düzlemde ülkelerin kalkınma göstergelerinden biri haline gelmesi, ilerleyen dönemlerde çalışma alanındaki doğal ve kültürel değerlerin koruma alanları durumuna gelmesine imkân tanıyacağı düşüncesindeyiz.

Konaklama tesisleri başlığı altında değerlendirilen konaklama, yeme-içme tesisleri, kaplıca merkezleri ve rekreasyonel ünitelerin puanlanmasında söz konusu unsurların yeterliliği ve kalitesi göz önüne alınmıştır. Konaklama ve kaplıca merkezleri yeterlilik ve kalite bakımından istenilen durumda iken, yeme-içme merkezlerinin çalışma alanıyla özdeşleşen ürünlerini değerlendirmede yetersiz kaldığı, rekreasyonel ünitelerin ise kimi zaman kalabalıklaşma nedeniyle kirletildiği gözlenmiş ve 2 değeriyle puanlanmıştır.

Su temini, kanalizasyon sistemi, doğal gaz temini, elektrik enerjisi gibi başlıkları bünyesinde barındıran şehirselleşen ağlar yukarıda zikredilen olumsuz koşulların varlığı nedeniyle 2 değeriyle puanlanırken, İnegöl ilçesinin coğrafi konumu ve karayolu ulaşımının uygunluğu ile ulaşım alt başlığının 3 değeriyle puanlanmasına neden olmuştur. Ayrıca çalışma sahasında Katı Atık Depolama Alanı ve Atıksu Arıtma Tesisinin bulunması Ekolojik Sahalar ve Atıksu Toplama Merkezleri alt başlığının 3 değeriyle puanlanmasına imkân tanımıştır.

---

²⁰⁰ Doğanay, Zaman, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, 2019, s. 167.

Harita 19. İnegöl İlçesinin turizm haritası²⁰¹

²⁰¹ Turizm Danışma Ofisi, saha çalışmaları, internet kaynakları, makaleler ve Doğa Sporları Turizm Merkezi (DOSTUM) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.4. DOĞAL TURİSTİK KAYNAKLAR

Doğal turistik kaynaklar yalnızca korumalı coğrafi görünümle ilgili olmayıp, dağlar, akarsular, manzara güzelliği, fauna özellikleriyle de ilgili olmakta ve turizm için çekici unsurlar halini almaktadır. Turizm ve çevre ilişkisinin kurulması, biyolojik zenginliğin korunması ve sürdürmesi, doğal unsurları minimal düzeyde kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan konum uygunluğunu belirlemek ve haritalama işlemleri doğal turistik kaynak kullanımının ilk adımını oluşturmakta ve turizm coğrafyasının çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Coğrafi analiz, modeller geliştirip uygulayarak yeni bilgilerin karar vericiler için kullanılabilmesini sağlar. Ancak mekânsal bir olgu olan ve insanların çeşitli amaçlarla yaptıkları hareketleri inceleyen turizm, coğrafi bilgi sistemleri uygulamalarında henüz diğer alanlara nazaran yaygın kullanılmamaktadır.²⁰² Eko-turizm için uygun alanların coğrafi bilgi sistemleri ile belirlenmesi üzerine öncü bir çalışma, Kuzey Ontario ve Kanada ormanlık bölgesinde potansiyel eko-turizm alanlarını belirleyen Boyd ve Butler'ın 1996 yılında yaptığı çalışmadır.²⁰³ Kaynak envanteri ve eko-turizm listesinin hazırlanmasıyla ve CBS teknikleri ile önceden belirlenmiş bir dizi kritere göre yapılan analizde, iyi ve en yüksek potansiyele sahip alanlar saptanmıştır. Minagawa ve Tanaka, Endonezya'daki Lombok Adaları için potansiyel turizm alanlarını CBS ile belirlemiştir.²⁰⁴ Bir diğer potansiyel turizm alanlarını belirleyen çalışma Çetin ve Sevik tarafından yapılan *Assessing Potential Areas of Ecotourism through a Case Study in Ilgaz Mountain National Park* adlı çalışmadır. Çalışmada eğim, flora, fauna varlığı, ortalama yağış, sıcaklık, bakı, toprak gibi parametreleri değerlendirilerek rekreasyonel aktiviteler (trekking, piknik yapma,

---

²⁰² Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams (ed.), *A Companion to Tourism*, 1. Baskı Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2004, s. 596.

²⁰³ Stephen Boyd, Richard Butler, "Seeing the forest through the trees: using GIS to identify potential ecotourism sites in Northern Ontario", *Practicing Responsible Tourism: International case studies in tourism planning, policy and development*, ed. L. C. Harrison, W. Husbands, New York: John Wiley and Sons, 1996, C. 1, ss. 380-403.

²⁰⁴ Khwanruthai Bunruamkaew, Yuji Murayama, "Land Use and Natural Resources Planning for Sustainable Ecotourism Using GIS in Surat Thani, Thailand", *Sustainability*, C. 4, S. 3 (2012), ss. 413-15.

kuş gözlemlene, macera sporları vb.) ve turizm faaliyetleri için uygun sahalar belirlenmiştir.²⁰⁵

%46'lık orman alanı, dağlık sahaların varlığı ve hidrografya özellikleriyle İnegöl, doğal turistik kaynakların yoğun olduğu ve buna bağlı olarak eko-turizm faaliyetleri için potansiyel barındıran alanlardan biri olup, potansiyeli değerlendirme hususunda göz önüne alınması gereken bazı hususlar vardır. Çalışma sahasında uygun eko-turizm alanlarını saptamak için değerlendirmeye alınan kaynaklar şunlardır;²⁰⁶

Faktörler	Kriterler	Ünite (Birim)	Çok Yüksek	Orta	Küçük	Çok Düşük
Landscape	Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü	Arazi Sınıfları	Yüksek	Orta	Küçük	Çok Düşük
Yabani Yaşam	Korunmalı Alanlar	Korunmalı Alanlar Sınıfı	Yüksek	Orta	Küçük	Çok Düşük
Topoğrafya	Yükseklik	Metre	300-400	100-300	>400	<100
	Eğim	Derece	0-5	5-25	25-35	>35
Erişilebilirlik	Yollara Uzaklık	Kilometre	1 km	2 km	5 km	10 km
Topluluk Özellikleri	Yerleşim Boyutu	Nüfus Sayısı	Yerleşik Nüfus Yok	1-1000 kişi	1001-10.000 kişi	>10.000 kişi

Tablo 19. Ekoturizm sahalarını değerlendirmek için seçilen kriterler

Arazi kullanımı/arazi örtüsü (AK-AÖ) kriterinin alt başlıkları puanlama yöntemiyle belirlenmiştir. (0-1-2-3) Buna göre şehir yapısı, endüstriyel ticari ve taşıma birimleri 0 (sıfır) puanıyla değerlendirilirken, bitki örtüsünün az ya da hiç olmadığı alanlar 1 puanla, funda ve otsu bitkiler, heterojen tarımsal alanlar, sürekli ürünler, tarıma uygun alanlar 2 puanla, orman alanları ve içsel sular ise 3 puanla değerlendirilmiştir. Böyle bir puanlama yapılmasının sebebi yapılan eko-turizm tanımlarından kaynaklanmaktadır. Eko-turizm terimi farklı şekillerde kullanılmakta ve

²⁰⁵ Mehmet Çetin, Hakan Sevik, "Assessing Potential Areas of Ecotourism through a Case Study in Ilgaz Mountain National Park", *Tourism - From Empirical Research Towards Practical Application*, ed. Leszek Butowski, 2016, ss. 93-98, doi:10.5772/61385.

²⁰⁶ Khwanruthai Bunruamkaew, Yuji Murayam, "Site Suitability Evaluation for Ecotourism Using GIS & AHP: A Case Study of Surat Thani Province, Thailand", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, C. 21, International Conference: Spatial Thinking and Geographic Information Sciences 2011 (2011), s. 273.

değerlendirilmektedir. Bazıları eko-turizmi *yalnızca doğaya dayanan turizm türü* olarak tanımlarken, bazıları da *çevre kaynaklarına zarar vermeyen, hatta kullanılan doğal kaynakların sürekli korunması ve doğru işletilmesine katkıda bulunan turizm türü* olarak tanımlamıştır.²⁰⁷ Bir başka tanım “...gelişmemiş bölgelerde doğal manzara, su kaynakları, orman örtüsü ve yaban hayatı gibi kaynaklara doğrudan bağımlı turizm çeşididir”²⁰⁸ şeklindedir. Eko-turizm ya da doğa turizmi olarak bilinen turizm türü, özel amaçlarla nispeten bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara seyahat etmeyi içermektedir.²⁰⁹ Yukarıda yer verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere eko-turizm doğal ve kültürel turizmin koruma ve gelişiminde önemli bir modeldir. Çalışmamızın bu kısmında doğal kaynakların eko-turizm temelli değerlendirmesi yapılacaktır.

Çalışma sahasında korumalı coğrafi görünümlem bulunmadığı için söz konusu parametre değerlendirilmeye alınmamıştır.

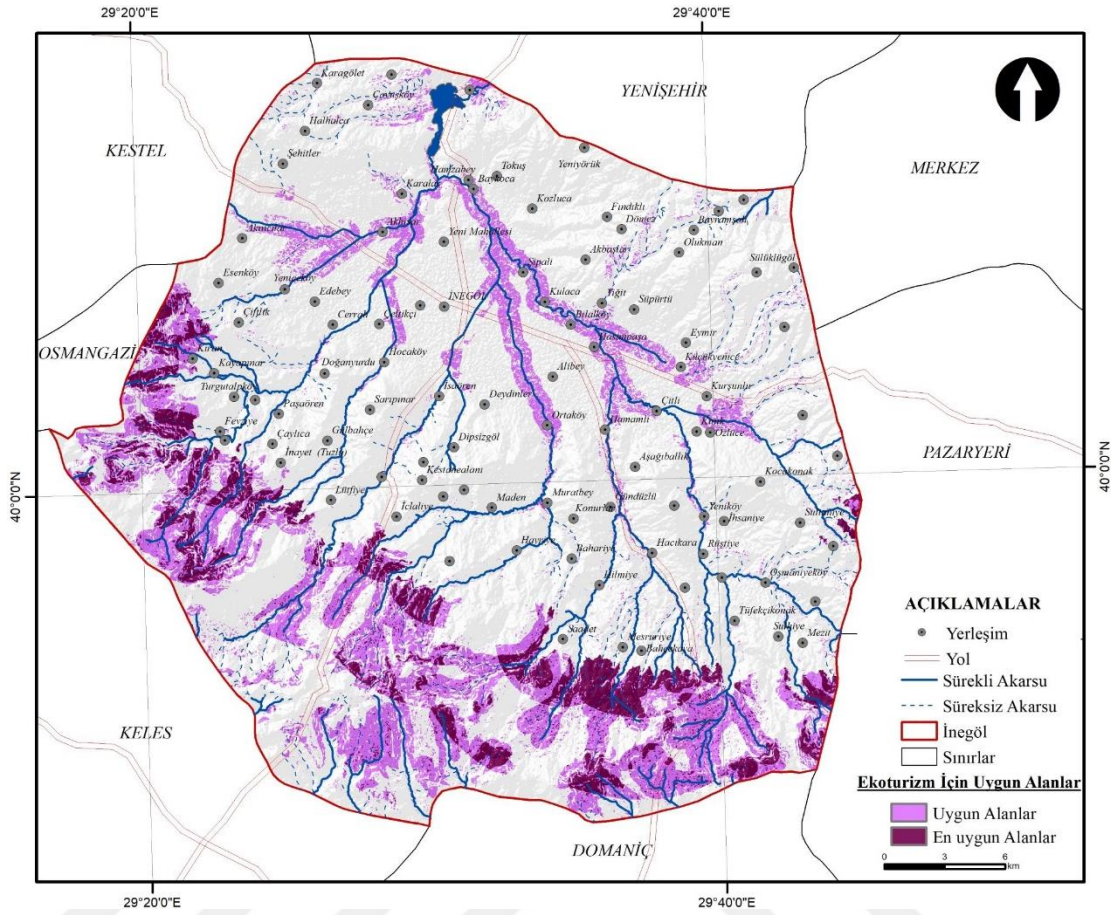
Topluluk Özellikleri başlığında ise yerleşik nüfusun bulunmadığı alanlar 3 puanla, 1-1000 nüfusun bulunduğu sahalar 2 puanla, 1001-10.000 nüfusun bulunduğu sahalar 1 puanla, 10.000’den fazla nüfusa sahip alanlar 0 puanla değerlendirilmiştir. Eko-turizme katılan turistlerin seyahat motivasyonları arasında sürekli yaşadıkları şehirselleşen hayat dışındaki doğal alanları ziyaret etmek olduğu, araştırmalarla kanıtlanmış bir gerçektir. Bu bakımdan yapılan puanlama yerinde bir değerlendirmedir.

---

²⁰⁷ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 178.

²⁰⁸ Hubert Job, Ferdinand Paesler, “Links between nature-based tourism, protected areas, poverty alleviation and crises—The example of Wasini Island (Kenya)”, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, C. 1-2 (2013), s. 19.

²⁰⁹ Özlem Köroğlu, Sebahattin Karaman, “Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 2014, S. 1 (2014), s. 96.

farklı şekillerde kullanılmıştır. Arkeolojik alanlardan da tespit edildiği üzere, antik çağlardan günümüze değin dinlenme, eğlenme, temizlik, tedavi veya dini sebeplerle termomineralli suların kullanımı Çin, Aztek, Kızıldereli gibi çeşitli uygarlıkların yaşadığı döneme kadar tarihlenmekte ve 5 bin yıl öncesinden beri kullanıldığı düşünülmektedir.²¹⁰ Anadolu topraklarında da çok sayıda termal kaynağın bulunması kaplıca tedavisinin köklü bir geçmişe sahip olmasına olanak sağlamış ve bu kaplıca geleneğinin yaygın kullanımı ülkemiz topraklarının Alp-Himalaya kuşağının üstünde olmasından kaynaklanmaktadır.

Etimolojik olarak incelendiğinde “termal” terimi Grek kökenli bir kelime olup (thermae)²¹¹, Türkçeye termal olarak geçmiştir. İçinde ergimiş mineral barındıran ve bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan²¹² maden suları, çalışma sahamızda keşfedildiği ve kamulaştırılarak işletildiği 1863 senesinde, ekonomik hayatın canlanmasına katkı sağlayarak çevresinde rekreasyon sahalarının oluşmasını ve konaklama tesislerinin inşa edilmesini sağlayarak turizme katkı sağlamıştır.

Temasta bulunduğu yereyin litolojik karakterini yansıtan mineralli suların birim litrede bulundurduğu eriyik haldeki mineral dağılımına göre sınıflandırması yapılmakta ve ona göre tanımlanmaktadır.²¹³ Bu bakımdan Çitli Maden Suları Piper diyagramına göre bikarbonat-sülfat-klorür grubunda yer almaktadır.²¹⁴ Sindirim sistemi, pankreas, deri hastalıkları, karaciğer hastalıkları, kansızlık gibi rahatsızlıkları tedavi ettiği düşünülen Çitli Maden Suyu, Schoeller İçilebilirlik Diyagramı²¹⁵ ve Çevre Kanunu Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği Kalite Sınıflanmasına göre klor, sülfat, sodyum ve fransiyum bakımından devamlı içilebilen sular kategorisinde değerlendirilmiştir.²¹⁶

---

²¹⁰ İpek F. Barut, Nergis Erdoğan, “Marmara Bölgesi Termal Mineralli Kaynak Suları: Hidrokimyasal Özellikleri Ve Zamana Bağlı Değişimi”, *İstanbul Yerbilimleri Dergisi*, C. 24, S. 1 (2011), s. 20.

²¹¹ William Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Walton and Maberly, 1859, s. 975.

²¹² TDK (Türk Dil Kurumu) –Maden Suyu (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

²¹³ İbrahim Kopar, “Erdemli (Kayseri) Maden Suyu Kaynağının Rekreasyon Alanı Olarak Planlanması”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 7, S. 7 (2011), s. 91.

²¹⁴ Barut, Erdoğan, “Marmara Bölgesi Termal Mineralli Kaynak Suları: Hidrokimyasal Özellikleri Ve Zamana Bağlı Değişimi”, s. 38.

²¹⁵ Suları içerdiği sodyum, magnezyum, sülfat, klor gibi minerallere göre; devamlı içilebilen, zorunlu durumlarda içilebilen, içilemeyen sular şeklinde gruplandırılan diyagramdır.

²¹⁶ Rüstem Pehlivan, Osman Yılmaz, “Marmara Bölgesi Termomineral Kaynaklarının İçilebilirliği ve İnsan Sağlığına Etkisi”, *Jeoloji Mühendisliği*, C. 47 (t.y.), s. 24.

Ülkemizin en eski maden suyu kaynaklarından biri olan, ayrıca kamu yararına yap-işlet-devret modelinin uyguladığı ilk maden suyu işletme modeli olan Çitli Maden Suyu, Osmanlı Padişahlarından Abdülaziz'in mide ağrısına iyi gelmesiyle ün kazanmış ve halkın istifade etmesiyle değerlendirilen kaynak, ekonomik olarak işletilmeye başlanmıştır. İlk olarak 1862 yılında Sultan Abdülaziz'in Ahmet Vefik Paşa'yı Anadolu Sağ Kol Müfettişi olarak görevlendirmesi ile satın alınarak kamulaştırılan kaynak, 1964 yılına kadar işletilmiştir. Kamu yararına işletilen maden suyu gelirleri Bursa'nın çağdaş anlamda ilk hastanesi olan Gureba Hastanesinin (günümüzde Bursa Devlet Hastanesi) giderleri için kullanılmıştır.²¹⁷ 1866 yılında Angelos Rençber Çitli Maden Suyu işletme imtiyazının kendisine verilmesini talep etmiştir.²¹⁸

Fotoğraf 1. Della Sude Faik Paşa tarafından hazırlatılan Fransızca ve Türkçe etiketler²¹⁹

14 Ekim 1866 tarihinde Çitli Maden Suları işletmesi imtiyazı Takover ve Angelos'un sahip olduğu şirkete verilmiş ve imtiyaz süresi 12 yıl olarak belirlenmiştir.

²¹⁷ Çetin Tor, "Tarihi Sağlık Kurumlarımız Sağlık Bakanlığı Bursa Devlet Hastanesi", *Hekimce Bakış*, (2015), s. 84.

²¹⁸ BOA.İ.MMS, 33/1379 Aktaran: Sinan Çuluk, "Angelos Rençber'in Çitli Maden Suyu'nu İşletme Talebi", 2016.

²¹⁹ Sinan Çuluk, "Osmanlı Basımında Çitli Maden Suyu", 2016.

İmtiyaz süresi dolmadan işletme hakkını alan Della Sude Faik Paşa 1910 yılına kadar Çitli Maden Suyunu işletmiş ve reklamın önemli bir pazarlama aracı olduğunun farkında olan Faik Paşa maden suyunun ulusal ve uluslararası tanınırlığının artmasını sağlamıştır.²²⁰ Ekonomik kazanç sağlayan maden suyunun pazar alanına yakın olma isteği ve şişe gibi hammaddenin kolay ve ucuz yoldan temin edilebilmesi için 1891 yılında Bursa-Çitli arasına demiryolu hattının döşenmesi fikri ortaya atıldıysa da bu fikir hayata geçirilememiştir.²²¹ Uzun süre üretim yapan işletme çevresinde tesisler, üretim sahaları, işçi evleri, rekreasyon alanları ve otelin yapılmasıyla bir cazibe merkezine dönüşmüştür. Bir Amerika, yedi Avrupa ve bir yerli sergi ve panayirlarda ödül alan Çitli Maden Suyu, Yunan işgaliyle tahrip edilmiş ve günümüzde de herhangi bir restorasyon çalışması yapılmadığından metruk durumdadır.²²²

Fotoğraf 2. Günümüzde Çitli Maden Suyunun bulunduğu yerin dış mekân görünümü

Atıl durumda olan maden suyu kaynağının tekrardan ekonomiye kazandırılması için 2012 yılından bu yana çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan bir tanesi Bursa Jeotermal A.Ş.'nin ortağı olduğu Bursa İçecek A.Ş.'nin Çitli maden suyunu yeniden işletmeye açmak amacıyla yaptıkları çalışmalarıdır. Sondaj çalışmalarının tamamlanmasıyla işletmenin açılacağı ve yaklaşık 50 personelin istihdam edileceği düşünülmektedir.²²³ Henüz bu yatırım gerçekleşmemiş olup kaynak yukarıda yer alan fotoğraftaki gibidir. (Fotoğraf 2.)

²²⁰ Çuluk, "Osmanlı Basımında Çitli Maden Suyu".

²²¹ Deniz Akpınar, "Çitli Maden Suyu", *Social Sciences Studies Journal*, C. 3, S. 6 (2017), s. 851.

²²² Mert Sandalcı, "Çitli Maden Suyunun Öyküsü", *Yemek ve Kültür*, (2009), ss. 110-15.

²²³ "Osmanlı Sarayında Kullanılan Çitli Maden Suyu Artık Boşa Akmayacak", *Haberler*, (21.04.2019).

2.4.2. Oylat Mağarası

Jeomorfolojik Miras kapsamında değerlendirilen mağaralar, sahip olduğu biyolojik, jeolojik, jeomorfolojik, hidrografik ve beşeri özellikleri nedeniyle kültür, macera, inanç, bilim, sağlık turizmi gibi farklı alternatif turizm türlerinde değerlendirilmektedir. Mağara turizmi ilk olarak sportif ve bilimsel amaçlı olarak kişilerin mağaraları keşfetme ve tanıtma arzularından dolayı ortaya çıkmıştır. Mağara içi aydınlatma ve çeşitli düzenlemelerin yapılmasıyla sarkıt, dikit ve traverten gibi doğal oluşumları görme isteği ile doğa turizminin, ibadet yeri olarak kullanılmasıyla inanç turizminin, arkeolojik buluntuları görme ve keşfetme arzusu kültür turizminin, mikrokliması sağlık turizminin mağaralarda gelişmesine sebep olmuştur.²²⁴

Geçmişte mağaralar insanlar için barınak, ibadethane, depo, sığınak gibi çeşitli amaçlarla kullanılmış, günümüzde ise Kültür ve Turizm Bakanlığının turizmin çeşitlendirilmesi ve kıyı bölgelerden iç bölgelere kaydırılması kapsamında turizme kaynak oluşturmaktadır. Dünya üzerinde belgelenmiş ilk mağara turizmi hareketi Diyarbakır'ın Lice ilçesinde yer alan Birkleyn adlı mağarada gerçekleştirilmiş olup, Asur Kralı Tiglat Pileser, portresi bulunmaktadır.²²⁵ Antik Çağlardan Orta Çağ'a kadar olan dönemde mağaralar genellikle şeytan ya da cehennemle ilişkilendirilmiş ve insanlar mağaraları korkudan ziyaret etmeye çekinmişlerdir. MÖ. 1100 yılında Asur Kralı Tiglat Pileser tarafından başlatılan mağara turizmi ancak 20.yy'ın başlarında modern anlamda gelişmeye başlamış, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra seyahatin kolaylaşması, güven ortamının oluşması, orta sınıfın turizmi ihtiyaç olarak görmesiyle seyahat etmeye başlaması neticesinde yaygınlaşmıştır.²²⁶

Ülkemizde ise mağaralarla ilgili yapılan ilk çalışmalar bilimsel olarak gerçekleştirilmiş ve 1869-1870 yılları arasında jeolog Abdullah Bey tarafından gerçekleştirilmiştir.²²⁷ Daha sonraki yıllarda çeşitli bilim dalları (arkeoloji, zooloji, biyoloji, coğrafya) mağaralarda çalışma yürüttüyse de, mağaralarda turizm çalışmaları Cumhuriyet sonrası dönemde önem kazanmıştır. Timuçin Aygen'in 1955'te başladığı mağara çalışmaları ve 1964 yılında kurulmasında öncülük ettiği "Türkiye Mağara

²²⁴ Doğaner, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, s. 163.

²²⁵ Andreas Schachner, *Birkleyn Mağaraları (Dicle Tüneli): Yüzeysel Araştırması*, Ankara: Kültür Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 2004, s. 367.

²²⁶ Forti, Cigna, "Caves: The Most Important Geotouristic Features In The World", ss. 10-12.

²²⁷ Cemal Arif Alagöz, "Türkiye Karst Olayları", *Türk Coğrafya Kurumu*, 1944, s. 7.

Araştırma, Tanıtma ve Turizm Derneği” mağara turizminin gelişmesi hususunda atılan önemli adımlar arasında yer almaktadır.²²⁸ İlk turizme açılan mağara Damlatış Mağarası iken bunu İnsuyu ve Dilek Mağaraları izlemiştir. Turizme kazandırılan mağara sayısındaki artış, mağaraların araştırılma, koruma ve kullanma konusunda çalışma yapılma ihtiyacını doğurmuş ve 1993 yılında Turizm Bakanlığınca “Ülkemiz Mağaraları Hakkında Mevzuat Uygulamalar ve Öneriler” adlı kitap yayınlanmıştır.²²⁹ Dünya’daki diğer ülkelere nazaran mağara zengini durumunda olan ülkemizde yaklaşık 35.000-40.000 adet mağaranın bulunabileceği öngörülmektedir.²³⁰ Ülkemizde yer alan on binlerce mağaranın ülke ekonomisi için ciddi bir ekonomik potansiyel oluşturması ve turizmin çeşitlendirilmesi hususunda büyük önem taşıması, planlamaların yapılması ve koruma-kullanma dengesinin oluşturulması ile mümkün olacaktır.

Çalışma sahamızda yer alan Oylat Mağarası İnegöl şehir merkezine 17 km mesafede bulunmakta ve 2006 yılında turizme açılmış, oluşum bakımından doğal, gelişim zamanına göre ise ikincil bir mağaradır. Bilindiği üzere mağaralar oluşurken veya oluşuktan sonra anakayanın fiziksel ve kimyasal yollarla ayrışması durumunda meydana gelmektedir. Bu tür mağaralar doğal mağaralar olarak adlandırılmakta, beşeri müdahalelerle oluşmuş mağaralar ise yapay mağaralar olarak anılmaktadır. Gelişim zamanına bağlı olarak oluşan mağaralar birincil ve ikincil mağaralar olarak ikiye ayrılmaktadır. Birincil mağaralar anakaya ile birlikte oluşan, ikincil mağaralar ise anakaya oluşuktan sonra meydana gelen mağaralar olup, yapısında karbonatlı ve sülfatlı kayalar bulunmaktadır ve yeraltı suyu tarafından aşındırılmıştır. Oylat mağarası da yapısında kireçtaşı, kumtaşı, konglomera gibi karbonatlı kayaçlar ve rekristalize kireçtaşı, şist, kiltası gibi ihtiva etmektedir.²³¹ Mağara üç bölümden meydana gelmekte ve üç bölümde de farklı kırıntılı ve karbonatlı çökeller depolanmıştır. Birinci bölümde çakıltaşı, kumtaşı ve silttaşından oluşan sarkıt, dikit, sütun gibi çökeller yer almakta, ikinci bölümde ise karbonat oluşumlu mağara breşleri,

---

²²⁸ Tülay Öcal, Fuat Özcan, “Çamlık Mağaraları ve Turizm Potansiyeli”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 28 (2013), s. 425.

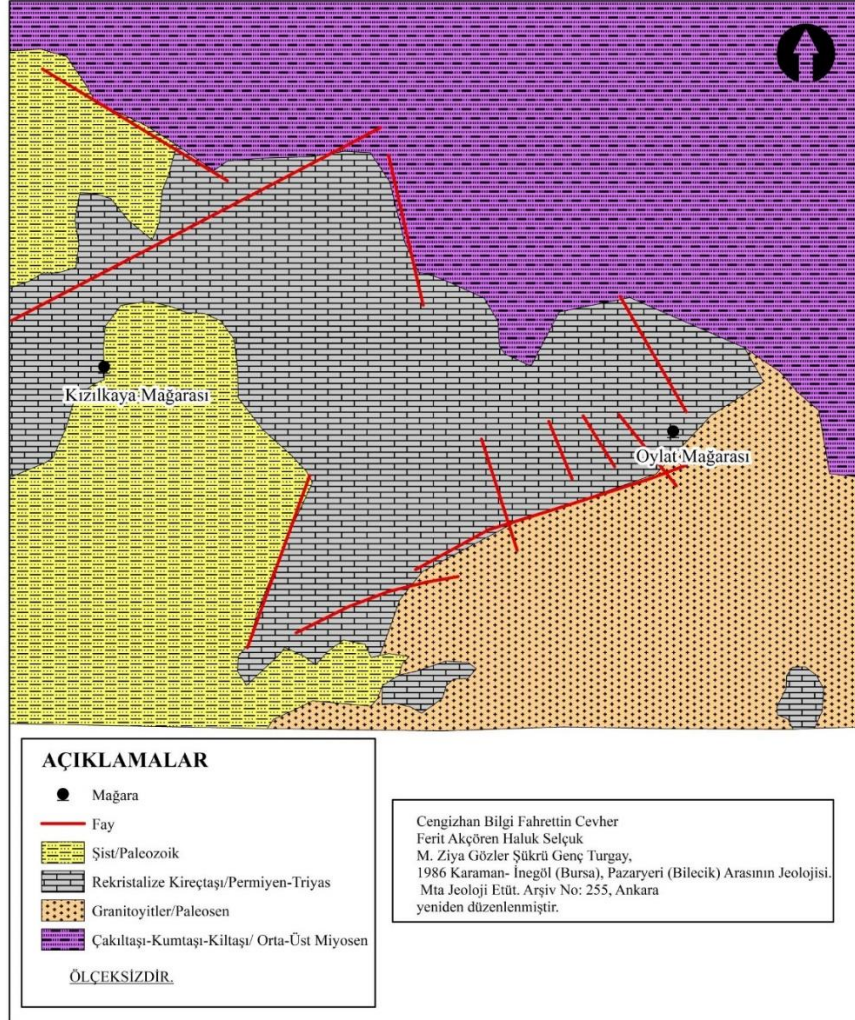
²²⁹ B. Altay, A.T Söylemez, H. Gönendik, “Mağara Turizmi ve Düşündürdükleri”, *Mağara Araştırma Derneği*, S. 9 (1993), s. 6.

²³⁰ Abdullah Soykan vd., “Balıkesir İlinin Mağara Turizmi Potansiyeli”, 3. Ulusal Balıkesir Turizm Kongresi, Balıkesir, 2008, s. 393.

²³¹ Atabey, Nazik, Törk, “Oylat Mağarası Çökel Kayalarının Sedimentolojisi, (İnegöl/Bursa)”, s. 92.

sarkıt, dikit, sütun yapıları, dev damlataş havuz yapıları ve üçüncü bölümde ise çamurtaşı, silttaşı, kumtaşı ile kalın mağara breşleri yer almaktadır. Mağaranın yaşı *Gompothierium angustiden* fosiline dayanarak Orta Miyosen olarak belirlenmiştir.²³²

Harita 21. Oylat Mağarası ve çevresinin jeolojisi

Geçmişin izlerini taşıyan mağaraları araştırma ve keşfetme isteği, doğa sevgisi, merak ve en duygusunu yaşama isteği “tersine dağcılık” olarak adlandırılan mağara turizminin ortaya çıkmasına imkan tanımıştır. Toplam uzunluğu 665 metre olan Oylat Mağarasının kaplıca merkezine yakın olmasından dolayı ziyaret akışı yüksek olan bir lokasyondur. Ayrıca mağara içi klimatizm özellikleri, astım ve bronşit gibi hastalıklar için kullanılmakta ve sağlık turizmini desteklemektedir. Bununla ilgili 'Oylat Mağarası'nın Astım ve Bronşit Hastalıkları İçin Kullanılması ve Sağlık Turizmine

²³² Atabey, Nazik, Törk, “Oylat Mağarası Çökel Kayalarının Sedimantolojisi, (İnegöl/Bursa)”, ss. 94-95.

Açılması' adlı TÜBİTAK projesi hazırlanmış ve çalışmalar yürütülmüştür.²³³ Nitekim arazi çalışmasında, yöre halkından aldığımız bilgilere göre söz konusu hastaların tedavisi için doktorların mağara kürü önerdikleri ve bu sebeple Oylat Mağarasını ziyaret ettikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Oylat Mağarası, çalışma sahasında bulunan Bedre, Karakadı, İclaliye, Kestanealan Mahallelerinde bulunan mağaralar gibi tahrip olmadan turizme kazandırılmış ve çevre düzenlemeleri ve elektrifikasyon uygulamalarının yapılmasıyla beşeri müdahalelere karşı koruma altına alınmıştır. Nitekim turizmin bozucu etkisi bulunsa da, daha önce değindiğimiz gibi ilgili kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla, geçmiş dünyanın bugünkü dünyaya bıraktığı mirası koruma altına alınmasını sağlayabilmektedir.

2.4.3. Oylat Yürüyüş Yolu

Yol güzergâhında ıhlamur, kestane, çınar, çam ağaçlarının bulunduğu yürüyüş yolunda Orman İşletme Müdürlüğü tarafından ahşap köprüler yapılmış, İstanbul, Ankara, Kocaeli, Bursa Balıkesir, Eskişehir, Sakarya, Bolu, Çanakkale, gibi merkezlerden rekreatif ve turizm aktivitelerine katılmak amacıyla turistler gelmektedir. Mağaradan kaplıca merkezine kadar uzanan yürüyüş yolunda irili ufaklı birçok şelale bulunmakta ve yaklaşık iki saat sürmektedir. Tur şirketleri ve dernekler trekking ve hiking etkinlikleri düzenlemekte ve orta zorluktaki rotaya gerek doğal güzellikleri açısından ilginç görüntüler sunması gerekse bitki örtüsünün sağladığı manzara güzelliği açısından birçok kişi katılmaktadır.

Fotoğraf 3. Oylat yürüyüş yolu

²³³ “Oylat Mağarasının Sağlık Turizmine Açılması İçin Proje Geliştirildi”, *Haberler*, (27.04.2019).

2.4.4 Cerrah Piknik Alanı

Kentsel alanlarda oluşturulmuş açık hava rekreasyonel alanları insanların daha çok kısa süreli, yaşadığı alana yakın, dinlenmek, eğlenmek ve vakit geçirmek amacıyla buldukları lokasyonlardır. Şehirleşme ve sanayileşme ile rekreasyona duyulan ihtiyacın artması neticesinde arazi kullanım şekli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve katılımcıların farklı istek ve arzularına cevap verebilecek mekânsal farklılıklar oluşturulmuştur.

Rekreasyonda coğrafi farklılıklar büyük önem taşımakta, ormanlık alanlar, mağaralar, şelaleler, kanyon veya plaj rekreasyon kaynağı olabildiği gibi kentsel alanlar içinde oluşturulmuş açık veya kapalı alanlar da insanların talep ettiği sahalar olabilmektedir.²³⁴ Bu bakımdan şehirde oluşturulan doğal ve yapay manzaralar rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği kimi zaman yerel halkın kimi zaman ise yerli ve yabancı ziyaretçilerin tercih ettiği destinasyonlardır. İnegöl'e bağlı Cerrah Mahallesi'nde oluşturulan sosyal yaşam alanı 70 bin metrekarelik piknik ve mesire alanıdır. Yaklaşık 1.5 milyon TL maliyetle gerçekleştirilen projede piknik alanları, yürüyüş yolları, spor ve çocuk oyun alanları, sosyal yaşam alanları bulunmaktadır.²³⁵

Fotoğraf 4. Cerrah piknik alanı

2.4.5. Fevziye Kanyonu

Etimolojik olarak kanyon terimi, İspanyolca boru anlamına gelen “canna” kökünden türemiş²³⁶ genellikle kireçtaşı, kumtaşı, bazalt, konglomera ve kumtaşından

²³⁴ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 4.

²³⁵ Bursa Büyükşehir Belediyesi Basın Ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü, “<https://www.bursa.bel.tr> –Cerrah Parkı”, 27.04.2019.

²³⁶ Reşat İzbırak, *Jeomorfoloji Analitik ve Umumi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1979, s. 226.

oluşan katmanların bulunduğu sahalarda hidrolojik sistemlerin özellikleri, yeraltı karstının oluşum ve gelişimi, buzul ve buzul arası dönemlerdeki süreçler denetiminde gelişen vadi gelişim dönemlerinin başlangıç safhasını oluşturan yeryüzü şekilleridir.²³⁷

Dünya turizm pazarında olduğu gibi ülkemizde de kanyonlar önde gelen turizm destinasyonları içinde yer almakta, zengin bitki örtüsünün sağladığı manzara güzellikleri, doğal su kaynakları ve çeşitli doğa sporlarının yapılmasını sağlayan elverişli arazi koşullarıyla önemli bir çekim merkezi haline gelen bu doğal oluşumlar turizm maksadıyla pazarlanmaktadır ve ulusal ve uluslararası literatürde “kanyon turizmi” kavramının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kanyon turizmi veya canyoning (ABD’de canyoneering) yüzme, kaya tırmanışı ya da atlayışı, rappelling²³⁸ trekking, hiking, macera sporlarını bünyesinde barındıran bir turizm çeşididir. Kanyon turizmine olan ilginin artmasıyla birlikte kanyonları keşfetmek için çeşitli kurumlar ve gruplar oluşturulmuştur. Örneğin, Dünya üzerinde en fazla ziyaret edilen kanyonlardan bir tanesi olan Grand Canyon, ABD’nin Arizona Eyaletinde önemli bir turizm destinasyonudur ve kanyon turizminin geliştiği yerlerden bir tanesidir. Söz konusu turizme ve canyoneering sporuna ilginin artması çeşitli derneklerin, ticari şirketlerin ve web forumlarının popülerlik kazanmasıyla meydana gelmiş²³⁹ ve bu süreç dâhilinde ABD’de Amerikan Canyoneering Derneği, ülkemizde de Kanyon Araştırma Derneği kurulmuştur. Kanyon Araştırma Derneği’nin tespit ettiği ve literatüre kazandırılan çok sayıda kanyon bulunmasına rağmen çok azı turizm açısından değerlendirilmektedir. Çalışma sahasında yer alan Fevziye Kanyonu canyoneering sporu ve kanyon turizmi açısından önemli lokasyonlardan bir tanesidir. Nitekim sahada hafta sonları solo veya gruplar halinde trekking ve hiking aktivitesi gerçekleştirilmektedir. Güzergâhların zorluk ve tehlike durumlarına göre özel teknik ve malzeme gereksinimi bulunan turizm türünde şelalelerin, yüksek ve sarp dikliklerin bulunması dağcılık gibi özel bilgi ve deneyim gerektiren rehberlerin bulunmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim teknik malzemenin sağlanması, rehberlik hizmeti gibi

---

²³⁷ Emre Özşahin, Çağlar Kıvanç Kaymaz, *Cehennem Deresi Kanyonu’nun Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm Potansiyeli (Ardanuç-Artvin)*, Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 17.

²³⁸ İp kullanarak kaya yüzeyinden dikey olarak iniş.

²³⁹ Nigel Hardiman, Shelley Burgin, “Canyoning adventure recreation in the Blue Mountains World Heritage Area (Australia): The canyoneers and canyoning trends over the last decade”, *Tourism Management*, C. 32, S. 6 (2011), s. 1324.

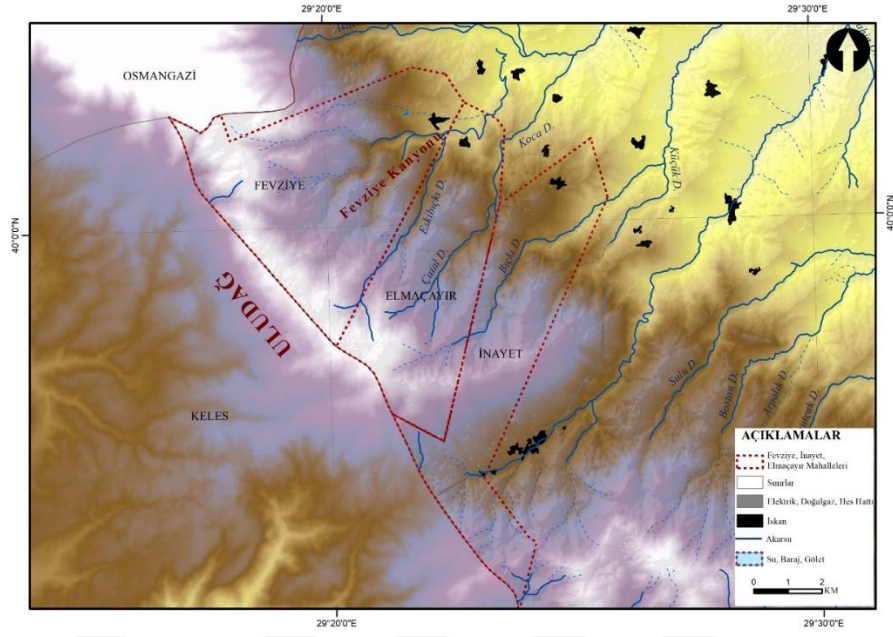
ihtiyaçların giderilmesi kanyon turizminin gelişimine bağlı olarak yerel halka istihdam yaratacaktır.

Fevziye Mahallesinde yer alan kanyon, Uludağ eteğinde yer almakta ve 93 Harbinde Kafkasya'dan gelen göçmenlerin yerleştiği bir lokasyondur. Mahallenin doğal yapısı ve mimarisi Doğu Karadeniz Bölgesini anımsatmakta ve İnegöl ilçe merkezine yaklaşık 14 km mesafede yer almaktadır. Kanyonda karaçam (*pinus nigra*), kayın (*Fagus orientalis*), göknar (*Abies bornmulleriana*), meşe (*Quercus L.*), ıhlamur (*Tilia platyphyllos*), kestane (*Castanea sativa*) ve ceviz (*Juglans regia*) ağaçları bulunmaktadır.

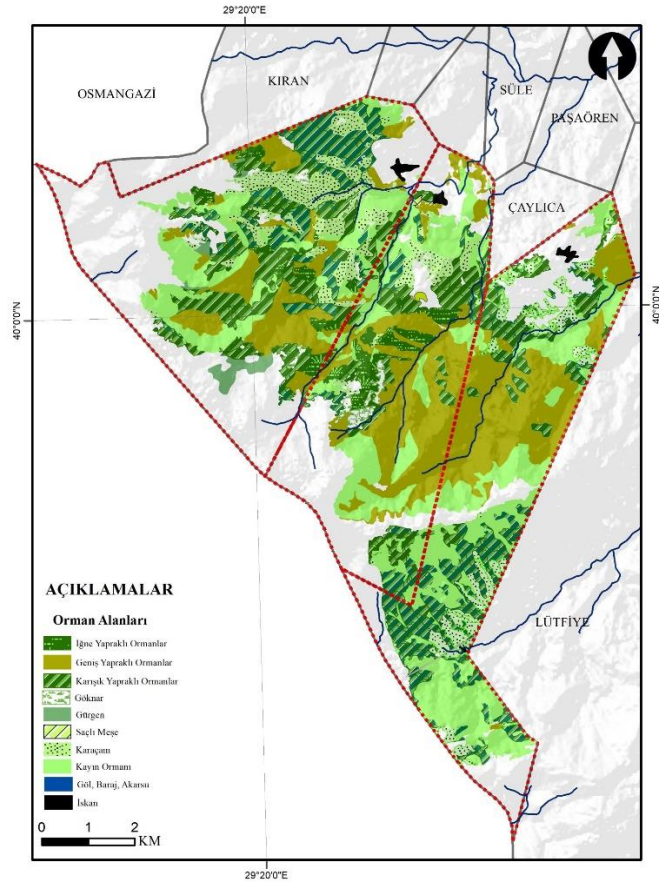
Kanyon bulunduğu coğrafi konum, iklimik özellikleri ve biyolojik çeşitliliğinin yanında Uludağ Milli Parkına yakınlığından dolayı doğa-severlerin yürüyüş rotaları arasında yer almakta ve İnyet Mahallesinden başlayıp Elmaçayır Mahallesine kadar yaklaşık 20 km uzunluğundadır.

Fotoğraf 5. Fevziye Kanyonu

Harita 22. Fevziye Kanyonu ve Çevresi

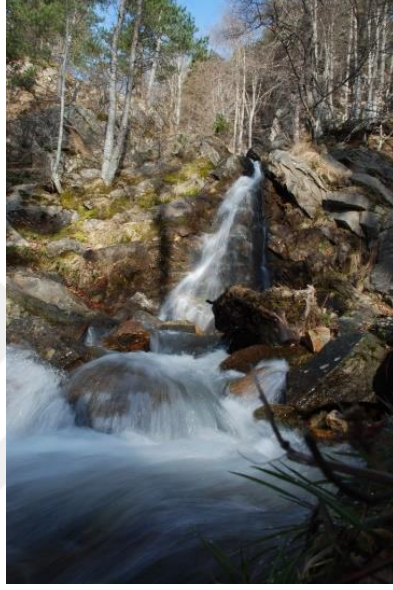

Harita 23. Fevziye Kanyonu ve Çevresindeki Orman Alanları

Kaynak: İnegöl Orman İşletme Müdürlüğü Amenajman haritasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.4.6. Kıran Yaylası- Dokuzlar Şelalesi

1850 m yükseklikte bulunan Kıran Yaylası Uludağ Oteller Bölgesine 22 kilometrelik uzaklıkta bulunur. Bu açıdan önemli trekking rotaları²⁴⁰ arasında yer almaktadır. Ayrıca doğasever ve maceraseverlerin paraşüt ve kamp alanlarından biridir. Dokuz küçük şelale halk arasında Dokuzlar Şelalesi ya da Yeşil Havuzlar ismiyle anılmaktadır. Sahada piknik alanının bulunması, İnegöl ve yakın çevresindeki nüfusun rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır.

Fotoğraf 6. Kıran Yaylası- Şelalesi

²⁴⁰ Aşağıdaki haritada “Kıran Yaylası Doğa Yürüyüşü” şeklinde ifade edilen rota, yaklaşık 13 km uzunluğa sahiptir ve rota boyunca Kıran Mahallesi’nde yer alan 9 küçük şelale yer almaktadır. Zeminin gevşek yapıda olmasından dolayı çeşitli riskler barındıran zor bir parkurdur.

Haritada “Kıran Yaylası Hiking” diye ifade edilen rota 5 km’lik uzunluğa sahip orta zorlukta bir rotadır.

Uludağ Kıran şeklinde ifade edilen rota yaklaşık 13 km’lik uzunluğa sahip olmakla birlikte bazı sahalarda hiking aktivitesinin gerçekleştiği alandır.

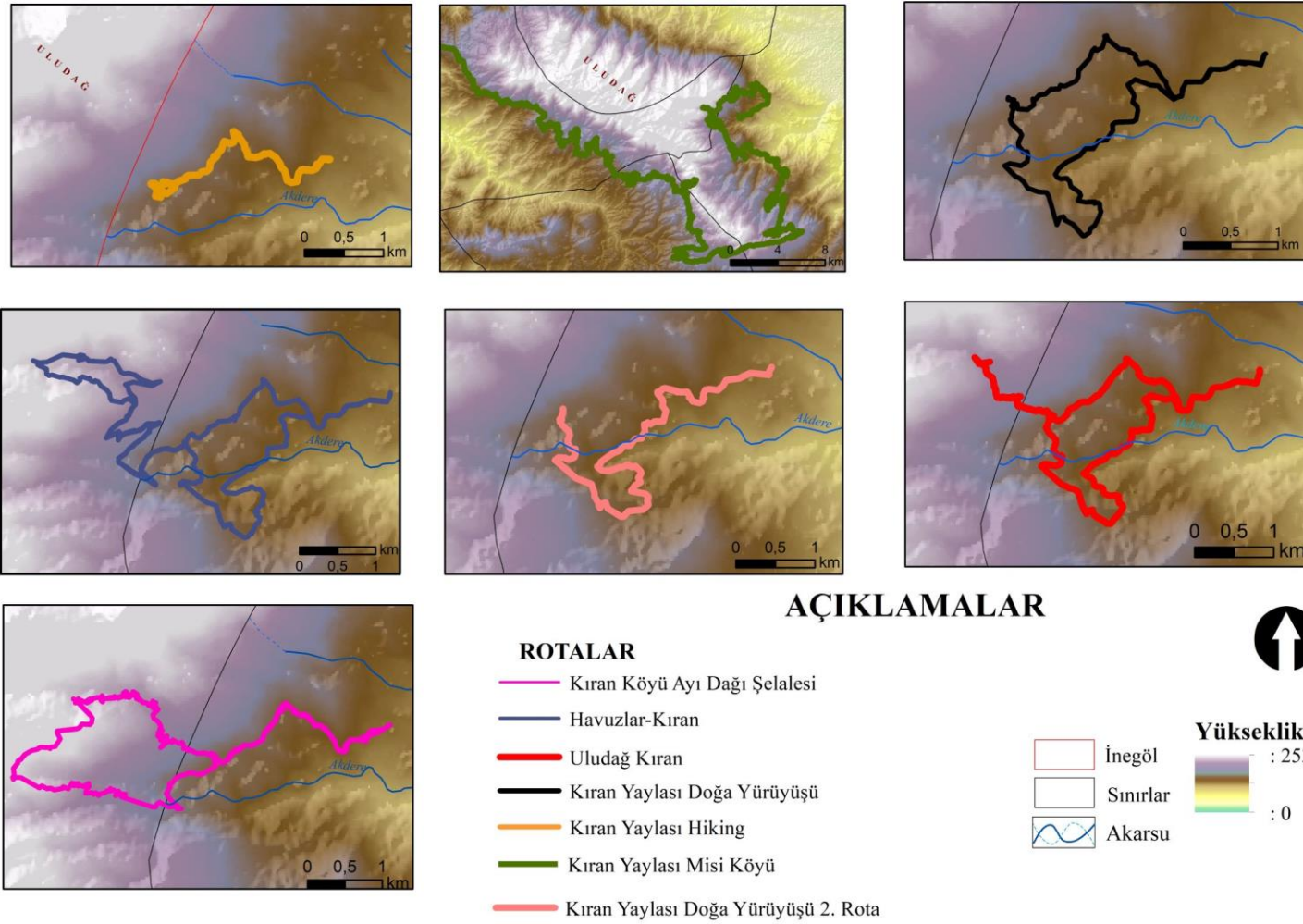
Kıran Yaylası- Misi Köyü rotası 170 km uzunluğa sahip bir motosiklet rotasıdır.

Havuzlar-Kıran Rotası yaklaşık 24 km’lik uzunluğa sahiptir ve orta zorlukta bir rotadır.

Kıran Yaylası Doğa Yürüyüşü 2. Rota diye haritada ifade edilen güzergâh yaklaşık 23 km’lik bir uzunluğa sahiptir.

Kıran Mahallesi’nden Ahı Dağı Şelalesine kadar olan trekking rotası 22.09 km uzunluğa sahip olmakla birlikte 1.968 m rakıma ulaşmakta ve bu haliyle zor bir trekking rotasını meydana getirmektedir.

Harita 24. Kiran Yaylası trekking, hiking ve motosiklet rotaları ²⁴¹

²⁴¹ <https://tr.wikiloc.com> (Bursa-İnegöl Trekking Rotaları) yararlanarak hazırlanmıştır. (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

2.4.7. Elmaçayır Mağarası

Çalışma sahamız içinde yer alan Elmaçayır Mağarası Uludağ'ın eteklerinde, İnegöl şehir merkezinin güney batısında 40°1'25.45" Kuzey 29°22'21.80" Doğu koordinatlarında yer almaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığınca tescil edilmiş olup 920 metre yüksekliğe, -10.5 derinliğe ve 130 metre uzunluğa sahiptir.

2023 Turizm Stratejisinde turizmin çeşitlendirilmesi ve alternatif kaynaklar oluşturulması bağlamında mağara turizmi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda mağara zengini olan Bursa'da bu turizmi geliştirmeye yönelik Mağara Araştırmaları Derneği (MAD) Bursa Şubesi ve Uludağ Üniversitesi Mağara Araştırmaları ve Spor Topluluğu ile birlikte 2016 yılında Mağara Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştay'da Bursa ve ilçelerinde toplam 100'ü aşkın küçükü büyüü mağara tespit edildiği ve bu mağaraların definecilerin tahribatına uğradığı belirtilmiştir. İnegöl'de de toplam 56 mağara tespit edilmiş ve 12 tanesi Kültür Bakanlığı tarafından değerli bulunup tescillenmiştir.²⁴²

Elmaçayır mağarası ilk olarak 1997 yılında MTA tarafından araştırılmış ve haritalanmıştır. 2016 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi²⁴³ tarafından oluşturulan Uludağ Mağara ve Manastır Araştırma Ekibi Elmaçayır Mağarasının haritalama ve görüntüleme işlemlerini yeniden yapmıştır. MTA tarafından yapılan araştırma sonucunda mağaranın permien yaşlı mermerler içerisinde geliştiği ifade edilmiştir.

Fotoğraf 7. Elmaçayır Mağarası

²⁴² Atilla Ülgen, "Bursa'nın Mağaraları", *Bursa'da Zaman*, (19.04.2016), ss. 26-28.

²⁴³ "Uludağ'daki Mağara ve Manastırlar Turizme Açılıyor", *Milliyet*, (23.04.2014). Erişim Tarihi: 02.07.2019

Mağaranın hemen önünden geçen kuzey-batı güney-doğu yönündeki fay yükselmeye sebep olmuş, Uludağ'dan kaynağını alan ve mağaranın hemen yakınından geçen Koca Dere mermerler içerisinde derin kanyonlar meydana getirmiştir. Mağara da kuzey-batı güney-doğu yönünde gelişme göstermiştir. Mağaranın sol tarafında çakıl ve su erozyonu görülmektedir. Mağaranın fiziksel özelliklerine dayanarak Elmaçayır Mağarasının çift periyodlu bir gelişme gösterdiği söylenebilir. Kuvaternerde mağaranın bulunduğu alandaki mermerlerin altındaki geçirimsiz üniteler nedeniyle, sınırlı bir jeomorfolojik rejenerasyon geçirmiştir. Pliyosenden beri oluşumuna devam eden mağarada damlataş havuzları büyük boyutlara ulaşmış ve gelişmeye devam etmektedir. Mağarada tüm yıl boyunca su bulunmaktadır. Tavandan damlama ve akma yoluyla toplanan yeraltı suyu yüzeye ulaşmadan kaybolmaktadır.²⁴⁴

Mağara sistemlerinin en yaygın türü olan karstik mağaralar milyonlarca yılda oluşan karstik birikim şekilleriyle, jeolojik, jeomorfolojik, biyolojik, klimatolojik, arkeolojik bilgiler sunmasının yanında görsel kaynak değerlerinden dolayı önem taşımaktadır. Elmaçayır Mağarası küçük bir mağara olsa da turizm açısından uygun doğal güzelliklere sahiptir. Uludağ'a yakın olması da önemini arttırmaktadır.

Uluslararası kapsamda korumalı coğrafi görünümüler arasında yer alan jeolojik miras alanları ülkemizde 1999 yılında kurulan Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) tarafından tespit edilmektedir.²⁴⁵ Bu coğrafi miraslar turizm açısından incelendiğinde sürdürülebilirlik kapsamında planlanması zorunludur. Ülkemiz zengin bir jeolojik oluşumlara sahip olsa da henüz envantere alınan jeolojik miras alanları bu zenginliği yansıtmamaktadır. Bursa'daki Ayvaini Mağarası jeolojik miras envanterinde yer alırken çalışma sahamızda herhangi bir jeolojik miras envantere alınmamıştır. Tanımı gereği miras alanları milyonlarca yıl süren oluşumlarıyla dünyanın geçirdiği evrime ışık tutan oluşumlardır. Bu bakımdan mağaralar önemli oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizdeki ve çalışma sahamızdaki birçok

---

²⁴⁴ Kadir Tuncer, Murat Poyraz, Lütfi Nazik, "Tourism Potential of Natural Caves in Bursa", *Contemporary Studies in Environment and Tourism*, ed. Recep Efe, Münir Öztürk, Cambridge Scholars Publishing, 2017, ss. 132-33.

²⁴⁵ Pervin Yeşil, Murat Yeşil, Hasan Yılmaz, "Jeolojik Miras Alanlarının Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Balıca Mağarası Örneği", *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 39, S. 2 (2011), s. 241.

kaynağın zaman içerisinde JEMİRKO'nun envanterine dâhil olacağı ve bu kapsamda da jeo-turizmi destekleyeceği düşünülmektedir.

2.4.8. Oylat Piknik Alanı Kent Ormanı

Oylat mesire ve piknik alanı zengin flora ve fauna özelliklerine sahip olmasının yanında kaplıca merkezine yakın olmasından dolayı hem günübürlük ziyaretler hem de otelde kalan turistler için önemli bir rekreasyon alanıdır. 70 bin metrekarelik alana yayılan mesire alanının düzenlenmesi İnegöl Belediyesi ve Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde başlamış, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden düzenlenerek açılmıştır.²⁴⁶ Alanda spor, yürüyüş, sosyal tesisler ve piknik alanları yer almaktadır.

Mesire alanının bitişiğinde planlanan Kent Ormanı projesi Hilmiye Mahallesinden başlayarak Oylat Kaplıcalarını, Oylat Mağarasını ve Sivri Kayayı da içine almaktadır. Yapılar yerel mimariye uygun olarak inşa edilmiştir. Sahip olduğu bu özellikleriyle başta Bursa olmak üzere birçok yerden turist ve günübürlükçi ağırlamaktadır.

Fotoğraf 8. Oylat Kent Ormanı

2.4.9. Hacıkara Şelalesi

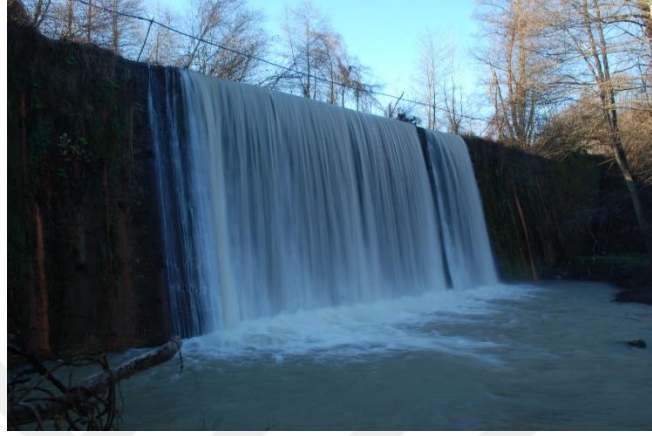
Aynı adı taşıdığı Hacıkara Mahallesinde bulunan şelale, tanınırlığının nispeten az olmasından dolayı yerel halkın ziyaret ettiği yerler arasında yer almaktadır. İnegöl ilçe merkezine yaklaşık 20 km mesafede bulunan şelale yaklaşık 5 metre yükseklikten düşmektedir. ATV ve trekking rotalarının şelale yakınlarında yer alması ve sosyal

²⁴⁶ “www.bursa.bel.tr”, 01.02.2019.

medyada fotoğraflarının paylaşılmasıyla geniş kitlelere duyurulmuş ve bilinirliği artmıştır.

Büyük Çerkez sürgünü ile Kafkasya'dan İnegöl'e gelen nüfusun yerleştiği Hacıkara Mahallesiindeki yöre halkı, artan ilgiden memnun oldukları belirtmiştir.

Fotoğraf 9. Hacıkara Şelalesi

2.4.10. Boğazova Yaylası

Çayyaka Mahallesiinde bulunan yayla yaklaşık 1250 metre yüksekliğe ve yaklaşık 80 hektar alana sahiptir. Çayyaka Mahallesi, mahalleden geçen Bedre Deresinden dolayı eskiden Bedre Köyü olarak anılmaktaydı. Bedre ve Karakadı köylerinin yaylağı olan, göknar, ardıç, sarıçam, karaçam, meşe, kızılçam ağaçlarıyla kaplı ormanların yer aldığı Boğazova yaylası Bursa, Eskişehir, İstanbul gibi merkezlerde yaşayan insanların yazlık alanı halini almıştır. Yaylada çok sayıda villa bulunmaktadır. Bu özellikleriyle adeta modern bir tatil yöresini andırmaktadır. Yayladaki bu yapılaşma diğer bölümlerde de ifade edildiği üzere, özel imar planıyla düzenlenmiş, burada turizmi geliştirmeye yönelik çeşitli projeler yapılmıştır. Özel imar planı sayesinde gecekondular yıkılarak düzensiz yapılaşmanın önüne geçilmiştir. Turizm değerinin doğru bir şekilde arttırabilmek için ziyaretçilerin konaklayabileceği, yemek yiyebileceği alanlar yapılmıştır.

Yayla sahip olduğu flora ve fauna özelliklerinin yanında sularının böbrek hastalıklarına iyi gelmesinden dolayı da ziyaretçi çekmektedir. Artan ziyaretçi sayısından dolayı yöre halkı tarafından çevre, su ve doğal hayatı korumak adına "İnegöl Çayyaka Köyü Boğazova Yaylası Çevresini Güzelleştirme Derneği"ni kurmuştur.

Macera turizmi bölümünde detaylı bir şekilde ele alınan off-road yarışları Bursa Alternatif Sporlar Kulübü (BASK) organizatörlüğünde Boğazova Yaylasında gerçekleştirilmiştir.

Fotoğraf 10. Boğazova Yaylası

2.4.11. Alanyurt Boğazköy Mesire-Piknik Alanı

2014 yılında açılan Alanyurt-Boğazköy Mesire alanı vahşi depolama alanının piknik ve yaşam alanına dönüştürülmesiyle meydana gelmiştir. 92 dekarlık bir alana sahip olan piknik mesire alanı günümüzde atıl duruma gelmiş ve belediye tarafından yeni bir projeye yeniden düzenlenecektir.

2.5. BEŞERİ VE KÜLTÜREL TURİSTİK KAYNAKLAR

İnsan ve mekân etkileşimi ile tarihsel süreç içerisinde oluşan tüm maddi ve manevi unsurlar, kültürü meydana getirmekte ve coğrafyanın çalışma alanı içine girmektedir. Bu bakımdan kültür doğal çevrenin farklılıklarını yansıtmakta ve doğal çevreyi etkilemektedir. Farklı mekânlara bağlı olarak oluşan farklı kültürler, alternatif turizmin alt başlığı olan kültür turizminin meydana gelmesini sağlamıştır. İnsanın mekândan yararlanma faaliyetleri, beşeri coğrafyanın önemli bir konusunu oluşturmakta, önceki yüzyıllarda yerbilimi (fiziki coğrafya) şeklinde gelişen coğrafya biliminin günümüzde kültür, çevre ve insan konularına yoğunlaşmasına sebep olmaktadır.²⁴⁷

Kültür teriminin geniş bir yelpazede değerlendirilmesi birçok disiplinin konuyla ilgilenmesine sebep olmuş ve psikoloji, tarih, sosyoloji, mimari, genetik, coğrafya gibi farklı bilim dallarının farklı tanımlamalar yapmasına neden olmuştur.

²⁴⁷ Gözde Emekli, "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", *Cultural Tourism*, C. 15 (2006), s. 53.

Örneğin, Kroeber ve Kluckhohn²⁴⁸ 1952 yılında yayınladığı çalışmasında, kültür olgusunu farklı disiplinler tarafından değerlendirerek yüzlerce tanımını yapmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) ise kültürü “*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü*” olarak tanımlamaktadır.²⁴⁹ Bu bağlamda kültür, insanların barındığı mesken malzemesinden, yeme-içme alışkanlıklarına, giyim tarzı, geçim kaynağına kadar birçok unsurdan oluşmaktadır. Kültürü meydana getiren unsurların turistik ürün olarak değerlendirilmesi turistik varlıkların özelliklerinin bilinmesiyle mümkün olmaktadır. Bu bölümde çalışma sahasında yer alan geçmiş tarihlerden günümüze ulaşan antik yerleşmelerdeki kültürel izlerden, örf, adet ve ananelerin oluşturduğu değerler, kültürel-sanatsal etkinlikler, çeşitli ticaret faaliyetlerinin gerçekleştiği fuar, şenlik, panayır gibi beşeri etkinliklerin varlığı ve turistik değeri ifade edilecektir. Ayrıca turistik mekânın oluşmasında etkili olan ulaşım, altyapı, konaklama gibi hizmetler turizm perspektifinde değerlendirilecektir.

2.5.1. İnanç Turizmi

İnanç geçmiş tarihlerden bu yana turizm için seyahat motivasyonu oluşturmuş, insanların olağan ihtiyaçlarını karşıladığı yerlerin dışında dini inançlarını gerçekleştirmek, inanç çekim merkezlerini görmek, hac etkinliğinin gerçekleştirilmesi, ritüel ve törenlere katılma şeklinde gerçekleşen seyahatler inanç turizminin kapsamını oluşturmaktadır.²⁵⁰ İnsanları bu turizme iten faktörler arasında dini vazifelerini yerine getirmek, inancı açısından önemli merkezleri görmek, bu mekânlarda zaman geçirmek, dua etmek, günahlarından arınmak istemek ve manevi olarak rahatlama ihtiyacı gibi unsurlar yer almaktadır. Dini mekânlar bir yandan da geçmişten günümüze aktarılan izler taşıdığı için kültürel miras niteliğindedir. Bu nedenle inanç turizmi, kimi araştırmalarda miras turizminin bir parçası olarak

---

²⁴⁸ Alfred Kroeber, Clyde Kluckhohn, *Culture: A critical review of concepts and definitions*, USA: Harvard University Printing Office, 1952, s. vi.

²⁴⁹ “<http://www.tdk.gov.tr> –Kültür-”, 03.04.2019.

²⁵⁰ Taner Dalgın, “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya’nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), s. 60.

yerinin tespiti için çeşitli araştırmacılar çalışmalar yürütse de kalenin kalıntılarına rastlanmamıştır.

Osman Gazi kaleyi aldıktan sonra içindeki askerleri öldürmüştü ve kaleyi yıktırmıştır. Osman Gazi'nin bu hareketi yeğeni Bay Hoca'yı şehit vermesi ve çok sayıda askerinin pusuya düşürülüp öldürülmesinden kaynaklanmıştır. Bu hareketinin bir diğer sebebi olarak Domaniç yaylasına geliş-gidişleri sırasında İnegöl'deki Bizans tekfurunun sürekli zorluk çıkarmasıdır.²⁵³

Halk arasında Baykoca olarak bilinen Osman Gazinin yeğeni Bay Hoca 16 yaşında şehit olmuş ve Hamzabey Mahallesi'ne defnedilmiştir. Mahallede her yıl bu olayı anmak amacıyla pilav günü tertip edilmektedir. Baykoca'yı Anma ve Pilav Günü etkinliği türbe etrafında başlamakta ve halkın hazırladığı ürünlerin sergilenmesiyle program sürdürülmektedir.

Fotoğraf 11. Baykoca Bey Türbesi

²⁵³ Aşıkpaşaoğlu, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ötüken Neşriyat A.Ş., 1970, s. 3. Bab.

Aşıkpaşaoğlu Tarihinde şu şekilde aktarılmıştır:

İnegöl'de Aya Nicola derler bir kafir vardı. Osman Gazi yaylaya ve kışlaya gittiği vakit onun göç eşyasına rahatsızlık verirdi. Osman Gazi, Bilecik tekfürüne bundan şikayet etti. Bilecik tekfürüne dedi ki: "Sizden dileğimiz budur ki bizim göç eşyamızı, yaylaya göçtüğümüzde size emanet bırakalım." O da kabul etti. Ne vakit Osman Gazi yaylaya gitse bütün eşyalarını öküzlere yükletirlerdi. Birkaç hatun kişiyle gönderirlerdi. Kaleye bırakırlardı. Ne zaman yayladan gelseler armağan olarak peynir, halı, kilim ve kuzu iletirlerdi. Emanetlerini yine alır giderlerdi. Bu kafirler bunlara gayet güvenirdi. Ancak İnegöl kafirleri Osman'dan çekinirlerdi. Bunlar da onlardan çekinirdi.

Bir gün Osman Gazi yetmiş kişiyle Ermeni Beli'nden, geceleyin İnegöl'ü ateşe vermek için geldi. Bu kafirlerin casusu vardı. Pusu kurdular. Osman Gazi'nin Aratun adında bir casusu vardı. Geldi, haber getirdi. "Ermeni Beli'nin tükendiği yerde pusu kurdular" dedi. Gaziler de Hakka sığındılar. Doğru pusuya yürüdüler. Hepsi yaya idi. Kafir çoktu. Büyük savaş oldu. Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatı'nın oğlu şehit oldu ki o Bay Koca'dır. Ermeni Beli'nin tükendiği yerde Hamza Beğ köyünün civarındadır. Ziyaretgahının yanında bir haramca kervansaray vardı. Oradan döndüler. Osman geri geldi. Yaylaya gitti.

2.5.1.2. *Turgutalp Türbesi*

Osman Gazinin silah arkadaşlarından biri olan Turgut Alp'in hayatına dair çok az bilgi yer almaktadır. Osmanlı kaynakları, halk rivayetleri ve bazı Bizans kaynaklarında çeşitli askeri faaliyetleri dolayısıyla adı zikredilen Turgut Alp'in babasının Selçuklu Devleti hizmetinde dirlik sahibi olduğu bundan dolayı "Alp" unvanına sahip olduğu ifade edilmektedir. Ertuğrul Gazi'ye hizmet etmiş, Osman Gazi'nin İnegöl'ü ve Orhan Gazi'nin Orhaneli ve Bursa'yı fethi sırasında yanında bulunmuştur. İnegöl fethi sırasında şehrin tekfuru Aya Nicola'nın idam edilmesiyle şehrin idaresi Turgut Alp'e verilmiş ve şehir Turgut-ili olarak anılmaya başlamıştır. Turgut Alp askeri kimliğinin yanı sıra Keşiş Dağı (Uludağ) yakınlarında yaşayan Geyikli Baba ile yakınlığı neticesinde dini bir karakter olarak da anılmaktadır.²⁵⁴

Türbe Turgutalp Mahallesinde yer almakta olup 1986 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı hem Turgutalp'i anmak hem de Hıdırellez'i kutlamak amacıyla her yıl Mayıs ve Haziran aylarında tören düzenlemektedir.

Fotoğraf 12. Turgut Alp Türbesi (Turgutalp Mahallesi)

2.5.1.3. *Hançerli Fatma Sultan Cami (Kurşunlu)*

Halk arasında Yukarı Cami olarak geçen cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında Hançerli Fatma Sultan Cami olarak geçmektedir. İnegöl'ün Kurşunlu Mahallesinde yer almakta olup 1533 yılında Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Çelebi Mehmet'in kızı Hanzade Hançerli Fatma Sultan'ın vakfiyesi olarak yapılmıştır. Hançerli Fatma Sultan tarafından Kurşunlu'ya bir cami ve bir kervansaray yaptırılmış, fakat kervansaraydan günümüze herhangi bir iz kalmamıştır. 1960 yılında kapsamlı

²⁵⁴ Faruk Sümer, "Turgut Alp", Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1991, s. 416.

bir onarım görmüş olan cami Erken Osmanlı Mimarisinde görülen Ters T (zaviyeli) planlı camiler sınıfına girmektedir.²⁵⁵

Fotoğraf 13. Hançerli Fatma Sultan Camii

2.5.1.4. Kilise Camii

1898 tarihli yıllığa göre Bursa merkez ilçede 29, Mudanya’da 11, Gemlik’te 12, Orhangazi’de 7, Karacabey’de 4, Mustafakemalpaşa’da 2, Yenişehir’de 1, İnegöl’de 3 kilise bulunmaktadır. Söz konusu kiliseler ya Kurtuluş Savaşı ve Yunan işgali sırasında yok olmuş ya da camiye çevrilmiştir.²⁵⁶ Bu kiliselerden birini barındıran ve antik bir yerleşim üzerine kurulmuş Özlüce Mahallesi stratejik bir öneme sahip olmasından dolayı, Osmanlı Devleti döneminde derbentçi köy, Osmanlı hâkimiyetinden önce de Bizans için önemli yerleşim merkezlerinden biri durumundadır.²⁵⁷ Osman Beyin İnegöl’ü fethinden sonra yerli halkın yaşadığı yerleri terk etmemesi Hristiyan köylülerin yerinde kalmasına, baskı ve zulüm olmaması ise eski yaşantılarını devam ettirmelerine olanak sağlamıştır. Özlüce Mahallesinde yer alan ve günümüzde cami olarak kullanılan eser, kiliseden camiye dönüştürülmüş bir yapıdır. Ne zaman yapıldığı belge veya kitabe bulunmamasından dolayı bilinmemektedir. Yıllar içerisinde yapılan müdahaleler ile orijinal mimari özelliğini kaybeden yapı, dikdörtgen planlı olup tuğla ve kesme taştan yapılmıştır.

²⁵⁵ Komisyon, *İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi*, Bursa: İnegöl Belediyesi, 2013, s. 107.

²⁵⁶ Raif Kaplanoğlu, “Bursa Kiliseleri”, *Bursa Araştırmaları Dergisi*, S. 30 (2010), s. 23.

²⁵⁷ Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, 1. Baskı Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, t.y., s. 80.

2.5.1.5. Mehmet Bey Cami

1510-1516 yılları arasında Derviş Paşa tarafından oğlu Mehmet Bey için yaptırılmıştır. Kulaca Mahallesi'nde yer almaktadır. Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından 2013-2014 yılları arasında restorasyonu yapılmıştır.

Fotoğraf 14. Mehmet Bey Cami

2.5.1.6. Sungurpaşa Türbesi

1530 yılından önce Yenişehir'de yaşadığı ön görülen kişi hakkında bilgiler yetersiz olmakla beraber türbesi İnegöl'ün Sungurpaşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Literatürde Sungur Paşa'nın adının Aksungur olduğu ifade edilmektedir. Birinci Murat ve Yıldırım Beyazıt dönemlerinde yaşamış ve devletin üst kademelerinde görev yapmış olan Sungur Paşa Ankara'nın fethinde (1358) askeri harekâtı yönlendirmiş ve Rumeli fethinde görev almıştır.²⁵⁸ Bu harekâttan sonra Pazaryeri'nden Kestel'e kadar uzanan kesime göçmenler yerleştirilmiş ve bu yörenin Türkleşmesi sağlanmıştır. Türbesinin bulunduğu köy, savaşlarda gösterdiği yararlılıktan dolayı Sungur Paşa'ya tımar olarak verilmiştir.

Türbesi aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi taştan yapılmış ve bir adet penceresi bulunmaktadır. Sungurpaşa Mahallesi ve çevresindeki mahallelerden geleneksel olarak gerçekleştirilen anma etkinliklerine oldukça fazla katılım gerçekleştirilmektedir. Tören günü mevlitler okutulup, yemekler dağılmaktadır. Uzun yıllardır yapılan bu anma etkinliğine önceden insanlar kaşığı belinde olarak gelirmiş, günümüzde bu gelenek değişmiştir. Ayrıca yerel halktan türbede her Cuma günü, kadınlar tarafından mum yakılmakta olduğu ve adaklar adandığı bilgisine ulaşılmıştır.

²⁵⁸ Hasan Erdem, *Şar Dağı'nın Kurtları*, Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş., t.y., ss. 1-10.

Mahallede ayrıca Sungur Paşa türbesi, camisi ve tarihi hamamı bulunmakta ve bunlar Vakıflar Genel Müdürlüğü koruması altında bulunmaktadır.

Fotoğraf 15. Sungurpaşa Türbesi

2.5.1.7. Çavuşköy Türbesi/ Samsaçavuş Türbesi

Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin sadık dostu ve silah arkadaşlarından olan Samsa Çavuş, Osmanlı Devletinde çavuş unvanını kullanan ilk kişidir. Ertuğrul Gazi ile birlikte Söğüt'e geldiği ve ailesinin kalabalık olmasından ve İnegöl Rumlarının hareketlerinden dolayı Söğüt'ü terk etmiş ve Mudurnu yöresine yerleşmiştir. Osman Gazi ile Sarıkaya ve Sorgun seferine çıkmış ve bunun neticesinde o dönemde Yenişehir'e günümüzde ise İnegöl'e bağlı Çavuşköy Mahallesine yerleşmişlerdir.

1317 yılında Orhan Gazi ile İznik yolu üzerindeki Karatekin hisarının fethine katılmış ve kalenin fethini kolaylaştıracak etkinliklerde bulunmuştur. 1330 yılında Bizans ile yapılan Pelekanon Meydan Muharebesine katıldıktan az bir süre sonra vefat ettiği sanılmaktadır.²⁵⁹ Türbesi İnegöl'e bağlı Çavuşköy Mahallesinde bulunmakta olup, 2015 yılında yapılan restorasyonla son halini almıştır.

²⁵⁹ Oğuzhan Cengiz, *Ertuğrul Gazi Kuruluş*, Bilgeoğuz Yayınları, 2015, ss. 224-25.

Fotoğraf 16. Samsa Çavuş Türbesi

2.5.1.8. Hasandede Türbesi (Şehitler)

11 ve 12. yüzyıllarda yetişmiş ünlü Türk mutasavvıflarından Hoca Ahmet Yesevi Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ve tüm dünyaya İslam'ı yaymaya başlamalarında önemli katkıları olmuştur. Yaşadığı dönem ve sonraki dönemlerde Türk Dünyasında Pir-i Türkistan, Hazret-i Türkistan gibi çeşitli adlarla anılmıştır. 11. yüzyılın sonu 12. yüzyılın başında Türkmenistan'dan başlayarak yetiştirdiği şahsiyetler, İslam'ı önce Türkistan oradan Anadolu ve Balkanlara yayılması, yerleştirilmesi ve yaşatılmasında önemli rol oynamıştır.²⁶⁰ Hasandede Türbesi çalışma sahamız içindeki Şehitler Mahallesinde yer almakta ve Hoca Ahmet Yesevi'nin Horosan Erlerindedir. Pir Hasan Dede olarak bilinmektedir. Anadolu'da ilk olarak Ankara'da bulunmuş, daha sonra Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarına tekabül eden 1300'lü yıllarda İnegöl'e yerleşmiştir. Türbesi 1984 yılında köy halkı tarafından yaptırılmış, 1994 yılından beri Mayısın ikinci haftası geleneksel Hasan Dede etkinlikleri yapılmaktadır. Türbe altı köşeli olup ön kısmı mermer döşelidir. Türbede yatan Hasan Dede'nin Ehl-i Beytten olan 12 imamdan Musa Kazım neslinden gelme bir seyyit olduğu inancı ile türbe ziyaret edilmektedir. Şehitler Mahallesi Işık Tepe'de bulunan türbede Sarı Kız, Kara İshak ve Arap Dede adında üç mezar bulunmaktadır. Türbenin yakınındaki karaağaç kutsal sayılmakta ve mum dikilerek adak adanmaktadır. Çoğunlukla alevi inancına sahip olan kişiler türbeyi ziyaret ederek adak adamaktadır. Türbenin bakım ve onarımı 1994 yılında Kurulan Hasan Dede Sosyal

²⁶⁰ İhsan Kalenderoğlu, "Türkmenistan'da Hoca Ahmet Yesevi İzleri ve Gözülü Ata", *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 16 (2017), s. 107.

Kültür Yardımlaşma Derneği tarafından yapılmaktadır. Yılda 5-6 bin ziyaretçisi bulunmaktadır.²⁶¹

Fotoğraf 17. Hasan Dede Türbesi

2.5.1.9. Akbıyık Sultan Türbesi (Tekke)

Bilecik-Yenişehir arasında bir geçit noktasında zaviyesini kuran Akbıyık Sultan, Sultan 2.Murat ve Fatih Sultan Mehmet devirlerinde yaşamış, asıl adı Ahmet Şemseddin olan evliya büyüklerindedir. Aşıkpaşazade'nin "Tevarih-i âli Osman" adlı eserinde, II. Murad ile sefere katıldığını aktarır. Akbıyık adını taşıyan zaviyeler İstanbul, Bursa ve Yenişehir'de bulunmaktadır. Kaplanoğlu'na göre bu unvanı taşıyan en az iki kişi bulunmaktaydı. Ahmet Muhiddin ve Ahmed Şemseddin adıyla anılan iki Akbıyık²⁶² olduğu ve Ahmed Muhiddin Efendinin İstanbul'da hayratının bulunduğu, Ahmed Şemseddin'in ise Bursa'da hayratının bulunduğu söylenmektedir. Tekke Mahallesinde yer alan ve günümüze kalıntıları ulaşan zaviye, zamanında önemli bir geçiş güzergâhında yer almakta ve Ahmed Şemseddin tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir.²⁶³

²⁶¹ Yaşar Kalafat, "Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivine Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları - I", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 40, S. 1 (1999), s. 515.

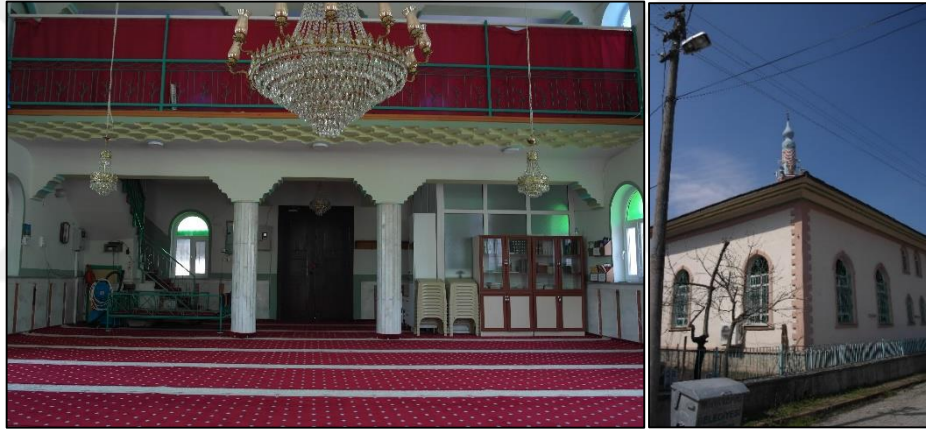
²⁶² Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan'ın Bilinmeyen Bir Mesnevisi Hikayet-i Şemseddin", *Sufi Araştırmaları*, S. 13 (t.y.), s. 100.

²⁶³ Raif Kaplanoğlu, "Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa", *Bursa ve Çevresinde Bektaşî/Alevî Kültürü*, ed. Nilüfer Alkan Günay, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2018, s. 662.

Fotoğraf 18. Akbıyık Sultan Türbesi

2.5.1.10. Hamidiye Cami (Tahtaköprü)

Fotoğraf 19. Hamidiye Cami

Sultan 2. Abdülhamid padişahlığı zamanında İnegöl ve çevresine imar faaliyetlerine başlamıştır. İshak Paşa ve Cuma (Yıldırım) Cami restorasyonu tamamlandıktan sonra Tahtaköprü (Hamidiye) Cami inşa edilmiştir. Sultan 2. Abdülhamid'e av sahası olması için Tahtaköprü ve Koca Yayla arasındaki geniş ormanlık alan av sahası olarak ayrılmıştır²⁶⁴. Cami günümüze ulaşmaya kadar restorasyon işlemleri neticesinde özgün yapısını kaybetmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 17.07.2012 tarihli 926 sayılı tescil kararıyla kültür envanterine eklenmiştir.

²⁶⁴ “İnegöl’ün Yeni Turizm Merkezi Tahtaköprü”, *Yıldırım Gazetesi*, (28.05.2019).

2.5.1.11. Yiğitköy Türbesi (Yiğitbaba)

İnegöl'ün doğusunda Yiğit Mahallesinde yer alan türbede yatan kişi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Osman Gazi'nin Kulaca Kalesini fethi sırasında küçük kardeşi²⁶⁵ Yiğit Alp'in şehit edildiği yer olarak ifade edildiği gibi akıncı olarak hizmet eden Yiğit Alp isimli kimsenin türbesi olduğuna dair fikirler de bulunmaktadır. Literatürde Osman Gazi'nin Yiğit Alp isimli bir kardeşi olduğu bilgisine ulaşılmamıştır. Yiğit Alp veya Nikdih Baba olarak anılan kimse köyün kurucusu Osmanlı Devletinin henüz yeni kurulup genişlediği dönemde devlete Balkanlarda akıncı olarak hizmet veren bir kimsedir. Mahallede tarihi yapı kalıntıları bulunmaktaysa da henüz herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Türbe aşağıdaki fotoğraflarda da görüldüğü üzere parmaklıklarla çevrilmiştir. Halkla yapılan görüşmelerden türbenin olduğu ancak zaman içerisinde bakımsızlıktan yıkıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Fotoğraf 20. Yiğitbaba Türbesi

Köyün kurucusu olan Paşa Yiğit yıllarca Balkanlarda akıncı olarak görev yapan Turahanlar sülalesinin kurucusudur. Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşmasına büyük katkıları olmuş, Üsküp'e birçok eser inşa ettirmiştir. Yaptırdığı eserler arasında cami, medrese ve türbe bulunmaktadır. Medrese ve türbe günümüze ulaştıysa da 1963 yılında gerçekleşen deprem sebebiyle cami yıkılmıştır. 1402 yılında yapılan Ankara-Çubuk Meydan Muharebesi neticesinde Bayezid'in çocukları arasında

²⁶⁵ "Alp Gazilik ve Geyikli Baba", *Somuncu Baba Dergisi*, (2016).

Ayrıca T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren İnegöl Gençlik Merkezinin 2016 yılında Yiğit Alp Türbesine yapmış olduğu gezide, Osmangazi'nin kardeşi Yiğit Alp olarak ifade edilmiştir. - <http://e-genc.gsb.gov.tr> (Yiğit Alp Türbesi Ziyareti)

ortaya çıkan iktidar kavgalarından uzaklaşmak ve katılmamak için Balkanlardan önce Bursa'ya sonra da İnegöl'e gelmiş, Paşa Yiğit Nikdih Baba²⁶⁶ ve Lala Yiğit gibi lakaplar kullanmış ve vefat ettiğinde Üsküp'te kendi adına yaptırdığı camiye değil İnegöl'e defnedilmek istemiştir. Üsküp'te yaptırmış olduğu türbeye Meddah Baba isimli Paşa Yiğit medresesinin mühendisi defnedilmiştir.

2.5.1.12. Genç Ali Sultan Türbesi (Sırnaz)

Osmanlı ilk dönem gönül sultanlarından birisi olan ve halk arasında Genç Ali Sultan olarak anılan sufinin doğum ve ölüm tarihi hususunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Anadolu erenleri olarak tabir edilen Alperen vasıflı erenler zümresinden olduğu, aynı bölgede yaşayan Geyikli Baba, Postinbuş Baba gibi önemli sufilerle irtibatlı olduğu öngörü olarak ifade edilmektedir. Türbenin bulunduğu yerin konum olarak tüm İnegöl ovasına hakim olması ve kuzeyden güneye uzanan eski bir kervan yolunun hemen yakınından geçmesi, buranın bir tekke vasfında olduğu konusundaki fikirleri güçlendirmektedir. Yakınında bulunan eski özgün başlıklı bir kuyu, gelip geçen yolcuların burada dinlenip ihtiyaçlarını giderdikleri kanısına sebep olmaktadır. Bu dönemlerde özellikle kervan yolları üzerinde kurulan tekkeler bir yandan dervişlerin irşad görevlerini yerine getirdikleri bir yandan da halkla sohbet ettikleri mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda yol güvenliği ve istihbari bilgiler konusunda idari yönetimin en güvenilir kaynakları durumunda oldukları ifade edilmektedir.²⁶⁷

Fotoğraf 21. Genç Ali Sultan Türbesi

²⁶⁶ Kaplanoğlu, "Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa", ss. 652-53.

²⁶⁷ Bursa Büyükşehir Belediyesi Genç Ali Sultan Türbesi Tanıtım Panosundan yararlanılmıştır.

Türbe İnegöl'ün Sırnaz Mahallesinde yer almaktadır. 26.05.1991 yılında 1766 tescil kararıyla Kültür Bakanlığı envanterine anıt olarak kaydedilmiştir. 2015 yılında restorasyonu tamamlanarak günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur. Her yıl geleneksel hale gelen Ali Sultan Pilavı etkinliği ile Haziran ayında anma programı gerçekleştirilmektedir.

2.5.1.13. Yıldırım (Cuma) Cami

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Yıldırım Cami olarak adlandırılan eser, halk arasında Yukarı Cami, İmaret Cami, Cuma Cami veya Yıldırım Cami adlarıyla anılmaktadır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Yıldırım Cami'nden “... bir de kiremit örtülü Yıldırım Han Camii vardır. Ayrıca iki medrese, iki tekke, üç çocuk mektebi, yedi çeşmesi ve Yıldırım Han hamamı ve 150 dükkânı vardır.” şeklinde söz etmektedir. Yıldırım Cami vakıflarda yer alan kayıtlara göre 1. Bayezid tarafından 1398-1402 yılları arasında yaptırılmıştır. İbadet mekânı kare planlı olup kubbe ile örtülüdür. 2. Abdülhamit Döneminde cami yıkılmış 1895 yılında yeniden inşa edilerek eser günümüze ulaşmıştır. Yapılan müdahalelerle tarihi özelliğini kaybetmiştir. Yalnızca minaresi ve kaidesi orijinaldir. 2018 yılında yeniden restorasyon kararı alınmıştır. İshak Paşa Medresesi'ne bitişik konumdadır.²⁶⁸

Fotoğraf 22. Yıldırım Cami İç ve Dış Mekân Fotoğrafları

²⁶⁸ Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü- Yıldırım Cami (23.05.2019)

2.5.1.14. İshakpaşa Külliyesi

Bilindiği üzere Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devleti dönemlerinde külliyeler çok boyutlu hizmet ortamını oluşturmakta ve dini, sosyal kültürel hizmetleri topluma sağlamaktaydı. Bu bakımdan mahalle hayatı külliyeler çevresinde şekillenmekteydi.

Külliyeler kısaca cami ile birlikte bulunan türbe, medrese, hamam, çeşme, çarşı gibi dini ve toplumsal yapıların bir arada bulunduğu, ibadet ve sosyal hizmetler modelidir. Külliyelerin Anadolu'daki en erken tarihli örnekleri Artuklular'da görülmektedir. Mardin Emînüddin Külliyesi, Kayseri Kölük Camii, Medresesi ve Hamamı, Selçuklu Döneminde Amasya Gök Medrese Camii, Konya Küçük Karatay Mescidi ve Medresesi, Akşehir Taş Medrese, Konya İnce Minareli Medrese, Kayseri Çifte Medrese, Sivas Şifâhiye Medresesi bulunmaktadır.²⁶⁹ Osmanlılar Döneminde ise çeşitli medreselere rastlanmakta, mimari ve plan özelliklerine göre Erken Osmanlı Mimarisi, Klasik Osmanlı mimarisi ve Son Dönem Osmanlı Mimarisi olarak ayrılmaktadır. Erken Dönem Osmanlı Mimarisi ise İlk dönem Osmanlı Mimarisi ve Fatih Dönemi Osmanlı Mimarisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Klasik Osmanlı Mimarisi ise Mimar Sinan Öncesi, Mimar Sinan Dönemi ve Mimar Sinan Sonrası olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Son Dönem Osmanlı Mimarisi ise Lale Devri, Türk Barok ve Eklektik Mimari olmak üzere üçe ayrılmaktadır.²⁷⁰ İnegöl şehir merkezinde yer alan İshak Paşa külliyesi plan özellikleri ve yapıldığı dönem itibarıyla erken dönem Osmanlı mimarisi özelliklerini taşımaktadır.

İshak Paşa Külliyesine geçmeden evvel İshak Paşa'nın kimliği hakkında kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır. İshak Paşa yaşadığı dönemin siyasi hayatında önemli roller oynayarak vezir-ül kebir olarak anılmış ve birkaç defa sadrazamlık görevini üstlenmiştir. Yaşadığı dönemde üç İshak Paşa'dan söz edilse de külliye yapıtıran İshak Paşa İnegöllü İbrahim Ağa'nın oğlu İshak Paşa'dır.²⁷¹ İlk olarak Anadolu Beylerbeyi, (1463-1464) 1466-1467 yılları arasında üçüncü vezir, 1469-70 yılları arasında vezir-i azam olarak görev yapmıştır. ²⁷² 1487 yılında vefat etmiş ve

²⁶⁹ Hacı Mustafa Açıköz, "Bir Mekân Hümanizması Modeli Olarak İnegöl İshakpaşa Külliyesi (Aidiyet, Hizmet Ve Biz Duygusunun Mekâna Nakışı Bağlamında Yitik Marka İnegöl İshak Paşa Külliyesine Dair Felsefi Mülâhazalar)", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, Bursa: İhlas Gazetecilik, 2016, C. 1, s. 394.

²⁷⁰ Gönül Çantay, "Erken Dönem Osmanlı Mimarisi", t.y., s. 2.

²⁷¹ "İshak Paşa", İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2000, C. 22, s. 538.

²⁷² "İshak Paşa", ss. 537-38.

İshak Paşa Külliyesine yaptırdığı türbesine defnedilmiştir. Külliye de eşi Tacünnisa Hatun için yaptırdığı külliye ve çocuklarının mezarları yer almaktadır.

Fotoğraf 23. İshak Paşa Külliyesi

Külliye 1468-69 yılları arasında tamamlanmış plan itibariyle ters T planlı camiler grubunda yer almaktadır. Kitabesi bulunmamakla beraber külliye vakfiyesinden caminin yanı sıra medrese, han, türbe, ahır, imaret ve zaviye yer almakta olduğu ancak han, zaviye ve ahırın günümüze ulaşmadan kaybolduğunu anlıyoruz. Külliye birçok padişah ve kurum tarafından restore edilerek günümüze ulaşmıştır. 1. Mahmud döneminde camiye minber eklenmiş, 2. Abdülhamid döneminde 1877 yılında caminin kuzey cephesi tamir ettirilmiş, 1912 yılında çıkan yangında büyük hasar alarak 1951 yılında yapılan restorasyona kadar harap halde kalmış, 1961-1969 yılları arası Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ve 1996 yılında İnegöl Belediyesi tarafından ve ²⁷³ 2012 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından İshak Paşa Külliyesi ve çevresinin düzenlemesi yapılarak günümüzdeki durumuna ulaşmıştır.

Külliye 1468 yılında yapılmış olup, kapısı, sövesi ve kemeri orijinaldir. Külliye içinde yer alan cami üzeri kubbeli, eş kare planlı ve girişin sağ ve solunda yer alan iki yan mekândan meydana gelmiş ve bu özelliği ile ters T planlı ve yan mekânlı camiler grubuna girmektedir. Külliye içinde yer alan İshak Paşa Medresesi ise 1482-83 yılları arasında 2. Bayezid tarafından yaptırılmış ve günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kuran kursu olarak kullanılmaktadır.

Caminin güneybatısında yer alan türbede üç kabir bulunmakta ve vakfiyesinden anlaşıldığı üzere İshak Paşa eşi Tacünnisa Hatun için yaptırmıştır.²⁷⁴

²⁷³ Bilgiler İnegöl kent müzesinden elde edilmiştir. (2018)

²⁷⁴ “İshak Paşa Külliyesi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2000, C. 22, s. 541.

2.5.2. Termal Turizm

Anadolu topraklarında termal turizm geleneğinin tarihi arkeolojik kazılar ışığında 5000 yıl öncesine tarihlenmekte, kaplıca ve içme adı verilen merkezlerin kuruluşu ise Romalılara kadar uzanmaktadır. Dinlenme, temizlenme, sağlık bulma ve zinde kalma amacıyla kullanılan termomineral sular günümüzde de benzer amaçlarla kullanılmaktadır.²⁷⁵

Fiziksel ve kimyasal bileşiminde insan sağlığını iyileştirici etkiler yapan doğal sulara şifalı sular ve bunlarla yapılan kür uygulamalarına termalizm, kaplıca sularıyla yapılan kürlere ise balneoterapi denilmektedir. Şifalı sular yurdumuzda genel olarak ılıca veya kaplıca şeklinde adlandırılmaktadır. Bu iki kavramı ayırt edebilmek için, şifalı sulardan yararlanmak amacıyla tesis ve hamamlar yapılması şeklinde üstlerinin kapatılması sonucu “kapalı ve ılıca” kelimelerinin birleşmesi ile kaplıca teriminin oluştuğu bilindiğinden, herhangi bir tesisin sahip olan kaynaklara kaplıca, herhangi bir tesisin bulunmadığı kaynaklara ise ılıca denilmektedir.²⁷⁶ Ülkemizde termal kaynaklardan yararlanma öncelikle kaynak üzerine veya yakınına hamam olarak kurulan tesislerle başlamış ve havuz, konaklama tesislerinin yapımıyla gelişimini sürdürmüştür.

Termal sular, sıcaklıklarına, derinlikleri, içerdiği minerallere göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Sıcaklıklarına göre yapılan sınıflandırmada 20 °C’den düşük olan sular; soğuk, 20-50 °C aralığındaki sular; sıcak (termal) 50-100 °C aralığındaki sular; çok sıcak 100’den fazla sıcaklığa sahip ise gayzer olarak sınıflandırılmaktadır. Derinliklerine göre ise 20-34 metre derinlikten çıkarılan sulara epitermal sular, 34-40 metreden çıkarılan sular mesotermal metreden çıkarılan sular, 40-50 metre arasında hipotermal, 50-100 metreden çıkarılan sular actrotermal olarak sınıflandırılmaktadır. Termal suların kaplıca turizminde kullanılabilmesi için 20 °C olması ve litresinde en az bir gram mineral bulundurması gerekmektedir. Doğal sıcaklıkları 20 °C’nin üzerinde olan ve litresinde en az bir gram mineral bulunduran sular ise termomineral sular olarak adlandırılmaktadır.²⁷⁷

²⁷⁵ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, s. 120.

²⁷⁶ Doğanay, Zaman, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, 2019, s. 258.

²⁷⁷ Kemal Erguvanlı, Yüzer Erdoğan, *Yeraltı Suları Jeolojisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, 1973, s. 285-286.

Farklı sıcaklık ve mineral oranına sahip olan termal kaynaklar, tıbbi tedavi için kullanılmakta ve yetkililer tarafından da önerilmektedir. Özellikle romatizmal ve cilt hastalıklarını tedavi ettiği düşünülen kaplıca sularını yalnızca hastalar için bir tedavi değil, herhangi bir rahatsızlığı olmayan insanlar için de dinlenme tatili, sağlığını güçlendirici bir aktivite veya yakın mesafede ikamet eden insanların lokal ziyaretleri yaptığı sahalardır.

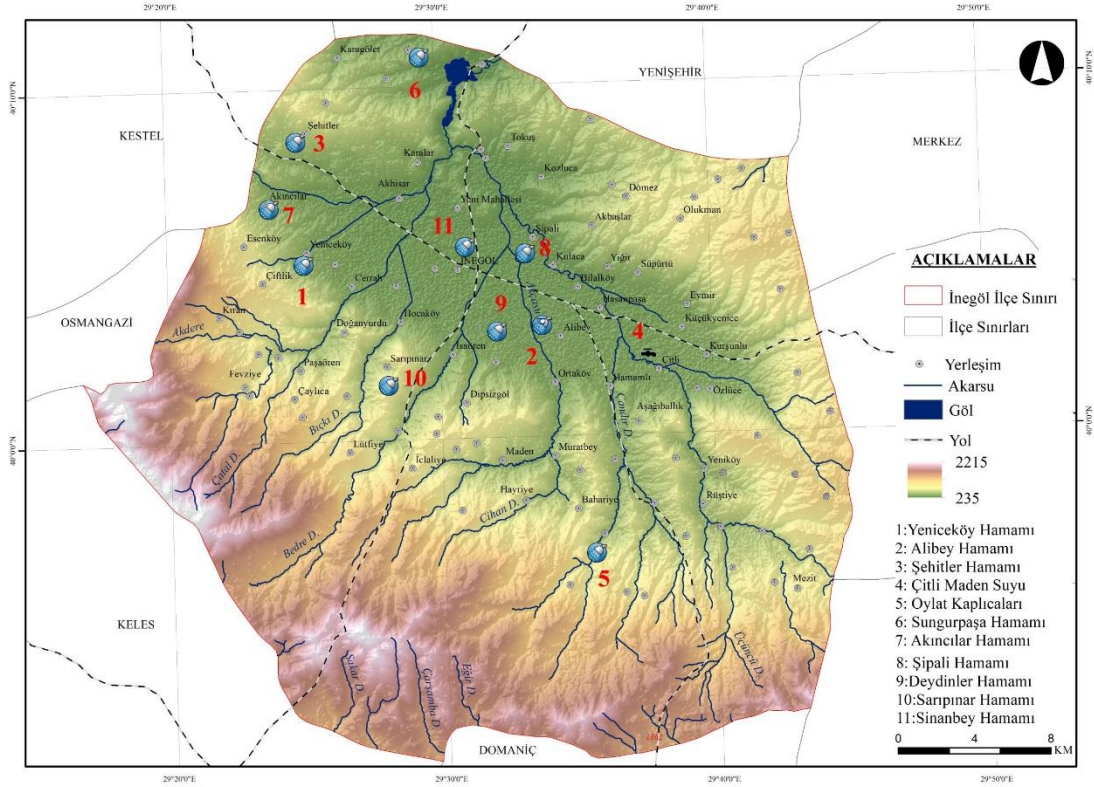
İnegöl ve çevresi termomineral kaynakların çokluğu ve kalitesiyle turistik özellik kazanmıştır. Tarihi ve doğal güzelliklerini teknik donanımıyla düzenleyerek imparator ve padişahlara hizmet etmiş merkezlerini turistlerin hizmetine sunmaktadır. Bu bağlamda Bursa sahip olduğu ve tarihi ve termal kaynakların araştırma, destekleme, teşvik etme ve geliştirme amaçlı Avrupa Tarihi Termal Kentler Birliğine (European Historic Thermal Towns Association – EHTTA²⁷⁸) üye olmuştur. Çağdaş termal turizm işletmelerinin yer aldığı Bursa ilinde, 2634/4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş ve halen yürürlükte olan 1 turizm merkezi bulunması ve diğer termal kaynakların belediye veya il özel idaresi tarafından işletiliyor olması,²⁷⁹ termal kaynakların yakın mesafedeki insanların kısa süreli lokal ziyaretleri şeklinde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Sağlık Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı hazırladığı Türkiye’de Sağlık Termal Turizmi adlı raporda söz konusu durumu; altyapı eksikliği, ekipman ve nitelikli personelin bulunmamasından kaynaklandığını ve yalnızca sıcak su etrafında konaklama tesisi şeklinde işletilen termal kaynakların Dünya sağlık termal turizminde istenilen payı alamayacağını belirtmiştir.²⁸⁰ Bu bağlamda Avrupa Tarihi Termal Kentler Birliği’nin resmi sayfasında da kaplıca potansiyeli belirtilen Oylat kaplıcalarının ulusal ölçekte de desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim ikinci bölümde de ifade edildiği gibi Osmanlı Devletinin kuruluşu sırasında önemli bir konumda olan İnegöl ve çevresi, önemini günümüze kadar korumuş ve birçok yapıya ek olarak dini ve kültürel bir değeri olan pek çok hamam yapılmıştır. Ancak bu hamamların birçoğu küçük boyutlu olduğundan değerlendirilmemiş ve harabe durumdadır.

---

²⁷⁸ “<https://ehtta.eu>”, 07.05.2019.

²⁷⁹ Gülpınar Akbulut, “Türkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C. 9, S. 1 (2010), s. 41.

²⁸⁰ “<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr> s. 6”, 08.03.2019.

Harita 26. İnegöl’de yer alan hamamlar²⁸¹

17. yüzyılın ortalarına doğru Evliya Çelebi’nin ziyaret ettiği İnegöl’de Evliya Çelebi iki hamam olduğunu belirtmiştir. Rotasında bulunmayan yerlerdeki hamamlardan bahsetmemiştir. Yine İnegöl’ü ziyaret eden farklı gezginler tarafından belirtilen hamam sayısı çoğalsa da günümüze ulaşan Türkiye Vakıf Abideleri ve Eski Eserler çalışmasında tarihi hamam olarak belirtilen sayı ifade edilmemiştir.²⁸² Bu durum yapıların tarihlendirilmesi ve kim tarafından yapıldığı konusunda net bilginin elde edilmesini güçleştirmektedir.

2.5.2.1. Oylat Kaplıcası ve Hamamı

Oylat kaplıcalarının suyu 2006 yılında MTA’nın yaptığı ölçümlere göre 39.5°C, Ertürk²⁸³’ün yaptığı fiziksel ölçümlere göre ise 40,6 °C ve 50 litre debiye sahiptir.

²⁸¹ Turizm Danışma Ofisi, saha çalışmaları, internet kaynakları, makaleler ve Doğa Sporları Turizm Merkezi (DOSTUM) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

²⁸² Mustafa Çetinaslan, “İnegöl Yöresinden Tanınmayan Üç Hamam”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 42 (2016), s. 947.

²⁸³ Deniz Ertürk, *Bursa İli Jeotermal Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010, s. 47.

Kaplıca 927 sayılı kanunun ek 5. maddesi gereği İl Özel İdaresi yönetiminde bulunması lazımken aynı kanunun 2. fıkrası ile kıymetli ve önemli görüldüğünden 1945 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Ekonomi Bakanlığı Maadin Umum Müdürlüğüne Oylat Kaplıcaları Limited Ortaklığına 60 yıl süreyle imtiyaz edilmiştir. Kaplıcanın çevresinde bulunan orman alanı ise 1954 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Oylat Kaplıcaları Limited Ortaklığına 60 yıl süreyle tahsis edilmiştir.²⁸⁴ Günümüzde kaplıca Oylat A.Ş ve İnegöl Belediyesi ortaklığında işletilmektedir.

Fotoğraf 24. Oylat Kaplıcası

Jeotermal sıcak su kaynağı termal turizm açısından değerlendirilmekte ve İnegöl ilçesine 27 km mesafede bulunmaktadır. Kaplıcanın bulunduğu lokasyon iki tarafı vadilerle çevrili bir yamaç üzerinde ormanlarla kaplı bir alanda bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı yatak kapasitesinin artırılmasında sıkıntı yaşanmaktadır. Bu bağlamda yeni konaklama tesisi yapımından ziyade eski konaklama tesisleri yıkılarak yatak kapasitesi arttırılmaya çalışılmaktadır.

Kaplıcanın tarihçesi konusunda ortak bir görüş bulunmamasına rağmen çevresinden çıkarılan arkeolojik buluntulardan kaplıcanın Romalılar Döneminden beri yaklaşık 2000 yıldır kullanıldığı düşünülmektedir. Kadınlar Hamamı olarak bilinen hamamın mimari özelliklerinin Roma dönemi mimarisi ile benzerliği, kaplıcanın yakınlarında bulunan Roma paraları ve sarnıçlar bu düşünceyi güçlendirmektedir.²⁸⁵

²⁸⁴ İnegöl Ekonomi Raporu 2018 s. 12

²⁸⁵ Akçay, *İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, s. 68.

Kaplıcanın rezervuar kayası mermer ve kireçtaşıdır ve bundan dolayı Oylat kaplıcasının hamam suyu bikarbonatlı kalsiyum sülfürdür.²⁸⁶ Bu özelliğinden dolayı mide, romatizma, deri hastalıklarını tedavi etmekte kullanılmaktadır. Ayrıca kaplıca Sağlık Bakanlığı tarafından onaylı kaplıcalar listesinde yer almaktadır.²⁸⁷ Bakanlık tarafından romatizmal hastalıklarda, eklem hastalıklarında, yumuşak doku hastalıklarında, nörolojik rahatsızlıklarda, stres bozukluğu ve spor yaralanmalarında destekleyici ve tamamlayıcı bir tedavi unsuru olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir. Sağlık turizminin dünyadaki yükselen trendini yakalamak amacıyla İnegöl Belediyesi tarafından BEBKA desteği ile 2015 yılında Suyla Gelen Sağlık Hizmetleri Merkezi (SUGESAM) açılmıştır. Bu merkez suyu farklı kullanım şekilleri ile kullanarak tedavi etmeyi amaçlamaktadır.

Otellerle yapılan görüşmelerden Oylat'ı Eskişehir, Çanakkale, İstanbul, Ankara, Bursa, Bolu, Bilecik, Kocaeli gibi yakın yerlerden ve Antalya, Amasya, Hatay, Çorum gibi daha uzak yerlerden gelen turistlerin ziyaret ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca yurt dışından Almanya, Hollanda, Belçika gibi Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçilerin Özbekistan, Kazakistan gibi Asya ülkelerinden gelen ziyaretçilerin olduğu bunların dışında çoğunluğu Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'dan gelen ziyaretçilerin oluşturduğu bilgisine ulaşılmıştır. Başkaya'nın Oylat Kaplıcaları (İnegöl) Termal Turizmi adlı çalışmasında yer alan ankette de benzer sonuçlar yer almaktadır. Yapılan çalışmada, katılımcıların nereden geldikleri, termal tesise geliş amaçları, kimin tavsiyesi ile geldiği, kaçınıcı defa geldiği gibi sorular katılımcılara yöneltilmiş, Marmara Bölgesinin güneyinde yer alan Oylat Kaplıcalarının sahip olduğu imkânlar sayesinde önemli bir termal turizm merkezi durumunda olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada SWOT analizine yer verilmiş, İnegöl ilçesi için marka değeri taşıyan kaplıcanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri üzerinde durarak, çözüm önerileri geliştirilmiştir.²⁸⁸

2.5.2.2. Sungurpaşa Hamamı

Geçmişten günümüze kadar hamam geleneği ile bilinen Bursa, eski Osmanlı kaplıcaları ile termal turizm potansiyeli ile tanınmaktadır. Dini ve sosyal amaçlarla

²⁸⁶ Akçay, *İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, s. 81.

²⁸⁷ "<https://kaplica.saglik.gov.tr>", 03.07.2019.

²⁸⁸ Başkaya, "Araştırmalar Işığında Pazarlama, Turizm ve İletişimde Güncel Konular", ss. 360-61.

yapılan hamamlar nüfus yoğunluğuna bağlı olarak kırsal kesimlerde daha küçük, şehir alanlarında ise daha büyük inşa edilmişlerdir. Osmanlı Devletinin kuruluşundan bu yana önemli bir merkez olan İnegöl’de de geçmişte pek çok hamam yapıldıysa da günümüze çok azı ulaşmıştır. Ulaşan tarihi hamamlar da atıl durumdadır. Bunlardan bir tanesi İnegöl’ün Sungurpaşa Mahallesinde yer alan Sungurpaşa Hamamıdır. Kireç harcı ve yığma moloz taştan inşa edilen ve üç bölümden oluşan hamamın inşa tarihi 16.yy’a²⁸⁹ tarihlenmektedir.

Fotoğraf 25. Sungurpaşa Hamamı

Yerleşim merkezine yakın konumda bulunan yapı; mermerlerin sökülmesi, define avcılarının tahribatı, duvarlarının kazılması ve çevresel koşullara bağlı olarak zarar görmüştür. Tarihsel yapıların geçmişe ışık tuttuğu göz önüne alınarak aslına uygun olarak restore edilmesi sahanın yararına olacaktır.

2.5.2.3. Şehitler Hamamı

Eski adı Doma olan Şehitler Mahallesinde bulunan hamamın yapılış tarihi hakkında net bir bulunmasa da 500²⁹⁰ yıllık bir hamam olduğu ifade edilmektedir. 1300’lü yıllarda da bir yerleşim merkezi olan mahalle 1970 yılında Kurtuluş ve İstiklal Savaşı sırasında çok fazla şehit verilmesinden dolayı Şehitler ismini almıştır. Köyde bulunan tarihi hamam günümüzde atıl durumda olsa da restore edilerek müzeye dönüştürülmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

²⁸⁹ Mustafa Dayı, Yılmaz Aruntaş, Emine N. Caner Saltık, “16. Yüzyıl İnegöl Hamam Yapısında Kullanılan Örgü Harçlarının Bazı Özelliklerinin İncelenmesi”, t.y., s. 401.

²⁹⁰ Hülya Taş, “Bursa’da Hasan Dede ve Türbesi Çevresinde Oluşan Kültürel Değerler Üzerine Bir Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 17 (2009), s. 379.

Fotoğraf 26. Şehitler Hamamı

2.5.2.4. Alibeyköy Hamamı

Günümüze harabe şekilde ulaşan hamam, köy muhtarından aldığımız bilgilere göre yaklaşık 40 yıldır kullanılmamaktadır. Hamamın restore edilerek hamam işlevi dışında kullanılmasının yörenin kültür, turizm ve ticaretini canlandıracağı düşünülmektedir.

Yapılan saha çalışması neticesinde hamamın kapısının bulunmadığı ve üst tarafından açılan deliklerden çöplerin atıldığı görülmüştür. Hamamın tarihi ve kültürel bir değer taşıdığı göz önüne alınırsa, aslına uygun restorasyonunun yapılarak gelecek nesillere aktarılması yararlı bir faaliyet olacaktır.

2.5.2.5. Yeniceköy Hamamı

Yeniceköy Mahallesiindeki hamamın bulunduğu arsa kişiye özel bir arsa olduğundan İnegöl Belediyesi tarafından yapılan yenileme işlemleri durdurulmuştur. Bu bağlamda kamulaştırma çalışmaları ile yapının restore işlemleri yapılacaktır. Henüz işlemler tamamlanmamış olup depo olarak kullanılmaktadır.

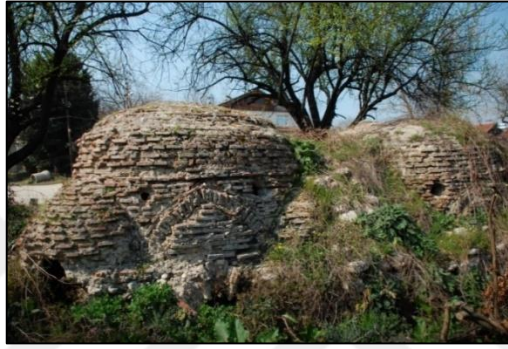
Fotoğraf 27. Yeniceköy Hamamı

2.5.2.6. Şipali Hamamı

Şipali Mahallesinde bulunan hamam 1405 yılında yapılmıştır. 600 yılı aşkın tarihiyle yapı günümüzde harabe haldedir. Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğüne başvurularak hamamın restorasyon işlemleri başlatılmıştır.

2.5.2.7. Akıncılar Hamamı

İnşa tarihi ve kimin yaptırdığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hamamın duvarları moloz taş ve tuğla ile örülmüştür. Sel baskınları ve hamamın çevresindeki yoğun bitki örtüsünün tahribatı sonucu günümüzde kullanılmaz haldedir.

Fotoğraf 28. Akıncılar Hamamı

2.5.2.8. Sinanbey Hamamı

Kaptan Hamamı, Çifte Hamam ve Yeni Hamam gibi isimlerle anılan Sinanbey Hamamının kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Mevcut yapı günümüzde halen hamam işlevini sürdürmektedir.

2.5.2.9. Sarıpınar Hamamı

Hamamın kim tarafından yapıldığı ve inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Duvarları moloz taş ve tuğla ile örülmüştür. Herhangi bir yenileme çalışması yapılmadığından günümüzde harabe durumundadır.

2.5.2.10. Deydinler Hamamı

Deydinler Mahallesinde bulunan hamamın 600 yıllık bir tarihi olduğu düşünülmektedir. 2011 yılına kadar atıl durumda olan yapı, Kanadalı öğrenciler tarafından yapılan bir proje kapsamında restore edilmiştir.²⁹¹ Yöre halkının yeniden

---

²⁹¹ “600 Yıllık Hamam Restore Edilmeyi Bekliyor.”, *Bursadabugün*, (27.06.2019).

hamamı kullanma isteği doğrultusunda yetkililer kullanmaya uygun olarak yeniden restorasyon işlemlerinin yapılması için başvuru işlemleri başlatmıştır.

2.5.3. Kültürel Miras Turizmi

İnsan ve mekân arasındaki ilişkiyi ele alan ve bağlantılar kuran coğrafya bilimi kültür, turizm ve bunların mekân üzerine yansımalarıyla yakından ilgilenmektedir. Doğal çevre kültürü etkilerken, kültür de hem çevreyi hem de toplumu etkilemekte ve değiştirmektedir. Farklı mekânlar, insanoğlunun var olduğu günden beri farklı kültürlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Haberleşme ve ulaşımda sağlanan ilerlemelerle dünya hakkında daha fazla bilgiye sahip olan insanlar, farklı kültürlerle tanışmış, bu kültürleri öğrenme, tanıma gibi istekleri kültürel miras turizminin gelişmesine, coğrafya ve kültür arasındaki ilişkinin güçlenmesine olanak sağlamıştır. Kültürel miras yalnızca somut nesnelere sınırlı değildir. Bir toplumun sahip olduğu somut ve soyut tüm uygulamalar, gelenek görenekler, örf ve adetler, mimari eserler, anıtlar, arkeolojik yapılar kültürel miras kapsamındadır. Turistlerin kültürel mirasa ilgileri sonucu gelişen kültürel miras turizmi ilk etapta tarihsel yerlerin, müzelerin ziyaret edilmesiyle gelişmeye başlamış, yıllar geçtikçe farklı gelenek, görenek, yemek türleri, sanatları vb. önem kazanmaya başlamıştır.²⁹²

2.5.3.1. Kurtuluş Savaşı Şehitler Anıtı

İnegöl Milli Mücadele Döneminde Bursa ve İstanbul gibi şehirlere yakın olmasından 22 Haziran 1920 tarihinde Yunan birlikleri tarafından dolayı işgal edilmiştir. Bulunduğu konumdan dolayı takip eden yıllarda Yunan ordusu tarafından pek çok kez işgale uğramıştır. 1920 tarihli işgalde Yunan birlikleri İnönü Savaşları ve Eskişehir-Kütahya Muharebeleri esnasında İnegöl'ü işgal ederek İnönü mevzilerinde Türk birlikleri ile karşı karşıya gelmişler, her saldırı ve geri çekilme durumunda da yine İnegöl'ü kullanmışlardır.²⁹³ Bu ilk işgalden sonra Rum ve Ermeni çetelerinin de maddi ve manevi hasarları nüfusun Anadolu içlerine göç etmesine neden olmuştur.

---

²⁹² Gözde Emekli, "Coğrafya, Kültür Ve Turizm: Kültürel Turizm", *Cultural Tourism*, C. 15 (2006), s. 56.

²⁹³ Ümit Yetik, *Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2017, s. 34.

Fotoğraf 29. Kurtuluş Savaşı Şehitler Anıtı

İnegöl 1. ve 2. İnönü Muharebeleri, Sakarya, Eskişehir-Kütahya ve Büyük Taarruz Savaşlarında, Yunan birlikleri tarafından Türk birliklerine saldırı yollarından biri olarak görüldüğü için 1920 yılından 1922 yılına kadar 4 defa işgal edilmiştir. Bu konuyla ilgili Mustafa Kemal ise “*En mühim istikamet İnegöl’dür.*” diyerek İnegöl’ün önemini dile getirmiştir.²⁹⁴ Türk ordusunun taarruz hareketiyle İnegöl 6 Eylül 1922 yılında Yunan, Rum ve Ermeni çetelerinden kurtarılmıştır.

İstiklal Savaşında İnegöl’den verilen 81 şehidin anısını yaşatmak için Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından Halhalca Mahallesinde Kurtuluş Savaşı Şehitler Anıtı oluşturulmuştur. İnegöl 1920, 1921 ve 1922 yıllarında Yunan işgaline uğramıştır. Milli Mücadele döneminde en fazla tahribata uğrayan yerlerden biri olan İnegöl’de savunma esnasında pek çok şehit vermiştir. Şehitleri anmak ve tarihe ışık tutmak amacıyla şehitlik 2018 yılında açılmıştır. Şehitlik Anıtı içinde 78 İstiklal Savaşı şehidi, 5 tane de dünya savaşı şehidi yer almaktadır.

2.5.3.2. Karacabey Kervansarayı

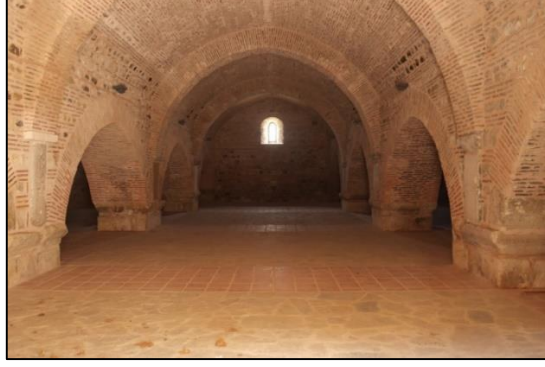
Halk arasında Ortaköy kervansarayı olarak geçen yapı Ayverdi ve Yüksel’in 1976 yılında yayınladığı çalışmasında²⁹⁵ 14. yüzyılda yapıldığını ve harap bir halde olduğunu ifade etmiştir. Define avcıları ve halkın çeşitli ihtiyaçlarını giderdiği bu yapı 2008 yılında restore edilmiş ve günümüzde restoran olarak işletilmektedir. Yapı Fatih Dönemi devlet adamlarından Rumeli Beylerbeyi Karaca Bey²⁹⁶ tarafından

²⁹⁴ Yetik, *Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)*, s. 98.

²⁹⁵ E. Hakkı Ayverdi, İ. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, Baha Matbaası İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, 1976, s. 107.

²⁹⁶ F. Th Dijkema, *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Brill, 1977, s. 1.

yaptırılmıştır. İnegöl ve Domaniç'i birbirine bağlayan ve İnegöl Ovasına açılan güzargahta yer alan kervansaray, 1980'li yıllarda ağıl olarak kullanılmış, daha sonrasında mantar üretim tesisi olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 30. Karacabey Kervansarayı

2.5.3.3. Tahtaköprü Eski Mektebi/ Osmanlı Sıbyan Mektebi

2. Abdülhamid dönemi eğitim sisteminde çağdaşlaşmanın yaşandığı ve kaybedilen topraklardan gelen nüfus kitlelerinin okur-yazar oranını yükseltmek amacıyla yeni eğitim kurumlarının hızla açıldığı bir dönemdir. Bu dönemde en fazla okulun açıldığı yerler Aydın ve Edirne olsa da İnegöl'de de Tahtaköprü, Genci, Kıran, Hamidiye, İclaliye, Lütfiye, Bahariye, Aksu, Tekke, Osmaniye, Tüfekçikonak köylerine okul inşa edilmiştir. 1896 yılında inşa edilen ve günümüze ulaşan Tahtaköprü Sıbyan mektebi Bursa Valiliği İl Özel idaresi Kültür Turizm Daire Başkanlığından alınan ödenekle restore edilerek kültür evi olarak hizmet vermektedir.²⁹⁷

Fotoğraf 31. Tahtaköprü Eski Mektebi/ Osmanlı Sıbyan Mektebi

²⁹⁷ Hümmet Kanal, "Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı Eğitimine Yaptığı Önemli Bir Katkı: Emlâk-I Hümayûn'a İnşa Edilen Okullar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 40 (2016), s. 169.

2.5.3.4. Tarihi Kapalı Çarşı (Bedesten)

1887 yılında Sandıkzade Süleyman Ağa tarafından inşa ettirilen yapı 2010 yılında restore edilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında koruması gerekli kültür varlıkları içinde yer alan yapı, restorasyonu sırasında toplam 775 m²'lik alanı genişletilerek 1345 m²'lik bir alana dönüşmüştür. Bu proje sırasında 7 işyeri yıkılarak kapalı çarşıya eklenmiştir. Böylelikle mevcut tarihi doku korunarak daha geniş bir alan elde edilmiştir.²⁹⁸ Günümüzde halen kapalı çarşı olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 32. Tarihi Kapalı Çarşı (Bedesten)

2.5.3.5. Cafer Paşa Hanı (Beylik Hanı)

Beylik Hanı, Güven Çarşısı ve Cafer Paşa Hanı olarak bilinen yapı 1550 yılında hana ismini veren Cafer Paşa tarafından yaptırılmıştır. Ulaşım kısmında da bahsedildiği gibi İnegöl, Eskişehir, Ankara ve Kütahya illerinin ortasında kavşak noktası durumundadır. Cafer Paşa Kervansarayı da bu yolların kesiştiği yerde kurulmuş, insanların sosyal ve fiziki ihtiyaçlarını giderdikleri bir mekândır. Zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğrayan yapı, 2012 yılında çıkan yangınla -sadece doğu ve batı duvarları hariç- tamamen ortadan kalkmıştır. Aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş ve şimdilerde çeşitli mağazalar yer almaktadır.

²⁹⁸ “İnegöl Tarihi Kapalı Çarşı Restorasyondan Geçiyor.”, *Haberler*, (19.06.2019).

Fotoğraf 33. Cafer Paşa Hanı

2.5.4. Gastronomi Turizmi

Günümüzde ciddi boyutlara ulaşan ve yemek için yakın veya uzak yerlere seyahat, turistler için son zamanlarda önem kazanmaya başlayan hareketler ciddi bir boyut kazanmıştır. Farklı kültürleri ve mekânları görme arzusu içinde olan turistler için tarım, kültür ve turizmle ilişki halinde olan gastronomi turizmi her geçen gün değerini arttırmaktadır. Nitekim yemek festivallerinin düzenlenmesi, gastronomi müzelerinin oluşturulması ve UNESCO Somut Olmayan Miras Listesine dâhil olan ürünler uluslar ve uluslararası ölçekte gastronomi turizminin dikkate alındığını göstermektedir. Farklı coğrafyaların meydana getirdiği çeşitlilik mekânlar ile yöresel ürünler ile bağlantı kurmaktadır. Örneğin kimi yerler şarap, peynir, yemek, tatlı, zeytinyağı gibi o coğrafyaya özgü tatlar ile gastronomi turizmine çeşitlilik sağlamak ve ekonomik kalkınmada etkili olmaktadır. Belirli yöresel ürünler ile belirli bir bölgenin eşleştirilmesi gastronomik kimliği oluşturmakta, küreselleşen ve birbirine benzeyen mekan ve kültürlerin çoğalması ile mutfak kültürünün aynışması, soyut miras kapsamında değerlendirilen gelenek ve göreneklerin oluşturduğu yöresel tatların turizmde değerlendirilmesine ve destinasyon kaynağı olarak değerlendirilmesi imkan tanımaktadır.

Kültürle değerli bir bağlantısı bulunan gastronomi kavramı etimolojik açıdan Yunanca gastri (mide) ve nomos (yasa) sözcüklerinden meydana gelmiştir.²⁹⁹ Fransızca iyi yemek yeme merakı, lezzetli mutfak, yemek düzeni anlamlarına gelen

---

²⁹⁹ Mehmet Sarıışık, Gülçin Özbay, “Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Literatür İncelemesi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 2 (2015), s. 264.

kavram, turizme gastro-turizm³⁰⁰, culinary turizm³⁰¹, gastronomi turizmi³⁰², gurme turizmi, yiyecek turizmi³⁰³, şarap turizmi³⁰⁴ gibi farklı terimlerle geçmiştir. Konu kapsamında birçok çalışma ve farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Şarap turizmini gastronomi kapsamında değerlendirilen Carmichael (2005)³⁰⁵ şarap, kültür, sanat, eğitim ve seyahat gibi tecrübeler sunan benzersiz bir turizm şeklinde tanımlamış ve agro-turizmin alt türü olarak değerlendirmiştir. Macionis ve Cambourne (1998)³⁰⁶ ise şarap turizminin toplumsal, ekonomik, kültürel açıdan pozitif ve negatif etkilerine değinerek, turistleri seyahat etmeye iten temel motivasyonunun şarapla ilgili olmasına rağmen, şarap turizmi deneyiminin bir parçası olan başka motivasyonların da bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu motivasyonlar arasında festivallerin, sosyalleşmenin, gün batımını izlemenin, bağ yerinde bulunmanın, şarap / şarap yapımı hakkında bilgi almanın, şaraphane turunun, şarap imalatçıları ile tanışma ve eğlencenin bulunduğunu ifade etmiştir.

Harrington ve Ottenbacher³⁰⁷ (2010) mutfak turizmini kültür turizm bağlamında değerlendirerek kültür ve mutfak arasındaki ilişkiyi eski Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle'nin "246 peynir çeşidi bulunan bir ülkeyi birisi nasıl yönetebilir?" söylemiyle ifade etmiş ve Fransızlar için peynirin sadece bir ürün olmaktan daha fazlası olduğunu; bölgenin iklimi, kültürü, coğrafyasını ve mutfağını temsil ettiğini belirtmiştir. Everentt ve Aitchison (2008)³⁰⁸ ise mutfak ve kimlik oluşumunu Fransız Jean Anthelme Brillat-Savarin'in "Bana ne yediğini söyle sana kim olduğunu söyleyeyim" söylemiyle ifade etmiş ve gıda maddelerinin güçlü kimlik amblemleri ve kültürel eserler olduğunu belirtmiştir.

---

³⁰⁰ Mucip Demir, "Doğal ve Beşeri Özellikleriyle Kars İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Durumu", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 35 (2017), s. 152.

³⁰¹ Robert J. Harrington, Michael C. Ottenbacher, "Culinary Tourism—A Case Study of the Gastronomic Capital", *Journal of Culinary Science & Technology*, C. 8, S. 1 (2010), ss. 14-32.

³⁰² Sally Everentt, Cara Aitchison, "The Role of Food Tourism in Sustaining Regional Identity: A Case Study of Cornwall, South West England", *Journal of Sustainable Tourism*, C. 16, S. 2 (2008), s. 150.

³⁰³ Everett, Aitchison, "The Role of Food Tourism in Sustaining Regional Identity", s. 150.

³⁰⁴ Barbara Carmichael, "Understanding the Wine Tourism Experience for Winery Visitors in the Niagara Region, Ontario, Canada", *Tourism Geographies*, C. 7, S. 2 (2005), ss. 185-204.

³⁰⁵ Carmichael, "Understanding the Wine Tourism Experience for Winery Visitors in the Niagara Region, Ontario, Canada", s. 186.

³⁰⁶ N. Macionis, B. Cambourne, "Wine Tourism: Just What Is It All About?", *Australian & New Zealand Wine Industry Journal*, C. 13, S. 1 (1998), ss. 41-47.

³⁰⁷ Harrington, Ottenbacher, "Culinary Tourism—A Case Study of the Gastronomic Capital", s. 15.

³⁰⁸ Everett, Aitchison, "The Role of Food Tourism in Sustaining Regional Identity", ss. 152-55.

Hall vd. (2004) yiyecek turizmini özel ilgi turizminin alt başlığı altında değerlendirmiştir. Farklı kavramlar ile ifade edilen ve gastronomi, gurme, mutfak ve şarap terimlerini yiyecek turizmi başlığı altında toplamıştır. Seyahat motivasyonlarındaki farklılaşmaya göre söz konusu kavramları tanımlamıştır. Destinasyon seçiminde ilk faktörün yiyecek olduğu ve turist hareketlerinin özel bir özel bir restoranla sonlanmasıyla oluşan turizm hareketi gastronomi turizmi ve gurme turizmi olarak tanımlamıştır. Daha ılımlı bir ilgi sonucu oluşan turist hareketliliğini festival kapsamında veya genellikle lokal restoranları ziyaret etmeyi kapsayan seyahat mutfak turizmi, en düşük ilgi seviyesinin bulunduğu yeme-içme aktivitesinin yalnızca fizyolojik ihtiyaç neticesinde gerçekleştirildiği turist hareketliliğini ise seyahat türü şehir-kırsal turizm kapsamında değerlendirmektedir.³⁰⁹

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere farklı açılar ve terimlerle değerlendirilen gastronomi turizmi tarih ve coğrafya bilimleri açısından kaynak değer teşkil etmektedir. Ayrıca yerel halkın ekonomik kazanç sağlamasına, gelişmesi dâhilinde turizm sektörüne katkı yaparak konaklama, ulaşım, altyapı gibi hizmetlerin sağlanabilmesine, tarım ve hayvancılığın gelişimine katkı sağlamaktadır. Ülkelerin çok sayıda ayırt edici geleneksel ürün yelpazesi vardır ancak global olarak çok azı tanınmaktadır. Bu amaçla uluslararası düzlemde yapılan anlaşmalar, geleneksel ürünlerin dünya çapında tanınmasına olanak sağlamakta ve potansiyellerinin geniş alana yayılmasıyla kalkınma aracı olacağı düşünülmektedir.

Hem ulusal hem de uluslararası literatürde konuyla alakalı çalışmaların artması, kamu ve özel sektörün gastronomi turizmine olan ilgisini arttırmış ve bu kapsamda gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte koruma çalışmaları başlatılmıştır. Uluslararası ölçekte koruma altına alınan gastronomik değerlere UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras listesinde yer alan tören keşkeği geleneği, mesir macunu festivali, Türk kahvesi geleneği, ince ekmek yapımı ve paylaşımı geleneği örnek verilebilir. Ulusal ölçekte gastronomik değerler coğrafi işaretlerle koruma altına alınmaktadır. Coğrafi işaret kavramı, Türk Patent ve Marka Kurumu³¹⁰ tarafından ürünün üzerinde kullanılan bir işaretin belli bir coğrafi bölgeye ait olduğunu gösteren,

³⁰⁹ C. Michael Hall vd., *Food Tourism Around The World*, Routledge, 2004, s. 11.

³¹⁰ "<http://www.turkpatent.gov.tr>", 08.01.2019.

ürünün kalitesini ve diğer karakteristik özelliklerini gösteren bir işaret olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle coğrafi işaret taşıyan yerel ürünler aldıkları tescil ya da işaretle koruma altına alınmakta ve başvuru tüketici dernekleri, kişiler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılmaktadır. Koruma altına alınan yerel ürünler bulunduğu coğrafyaya özgü olmasından dolayı ürünün, üretici ve tüketicinin yasal haklarla koruma altına alınması coğrafi işaret alması halinde mümkün olmaktadır.

Gastronomik ürünlerin yerel halkın ekonomik kalkınmasına etkisini Cei vd.³¹¹ (2018) İtalya'daki yerel ürünler ile tarım arasındaki ilişkiyi teorik bir modele dayandırarak değerlendirmiş ve coğrafi işaretlerle koruma altına alınan ürünlerin tarımsal katma değer üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ve böylelikle Avrupa Birliği ölçeğinde kırsal kalkınmaya katkı sağlayacağı sonucuna varmıştır. Orhan (2010)³¹² ise küreselleşen dünyada, yerel kalkınma aracı olan ve turizm başta olmak üzere birçok sektöre istihdam sağlayan öğelerin kendine özgü değerlerinin coğrafi işaret ile tescil altına alınması, ün ve kalitelerinin korunmasına katkı sağlayacağını belirtmektedir. Zaman vd. (2015)³¹³ coğrafi işarete sahip ürünlerin karşılaması gereken koşulları Oltu Çağ Kebap örneğinde tanımlamış ve gastronomi turizm potansiyelini ortaya koymuştur. Erzurum için yüksek çekiciliğe sahip söz konusu ürünün gastronomi turizmi noktasında değerlendirilmesi için çeşitli önerilere yer verilmiştir. Şahin (2013)³¹⁴ coğrafi işaretlerin yöre halkı için geçmişten günümüze değin taşıdığı milli hafızanın kayıt altına alınması ve muhtemel diğer coğrafi işaretlerin kayıt altına alınması amacıyla söz konusu konuyla alakalı çalışmaların arttırılması gerektiğini belirtmektedir. Bundan dolayı ülkelerin milli değerleri koruma altına alındığı gibi hem iktisadi hem de kültür hayatına önemli katkılar sağlanacaktır.

Yukarıda belirtilen tanımlar ve özetlenen çalışmaların da ifade ettiği gibi yöresel ürünler, kültürel kimliği meydana getirmekte ve birçok parametre ile bağlantı kurmaktadır. Bu bağlamda İnegöl gastronomik turizm açısından değerli bazı yöresel

---

³¹¹ Leonardo Cei vd., "Geographical indications: A first assessment of the impact on rural development in Italian NUTS3 regions", *Land Use Policy*, C. 75 (2018), ss. 620-21.

³¹² Ayhan Orhan, "Yerel Lezzetlerin Turizm Ürününe Dönüştürülmesinde Coğrafi İşaretlerin Kullanımı İzmit Pişmaniyesi Örneği", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 21, S. 2 (2010), ss. 244-45.

³¹³ Serhat Zaman, Alperen Kayserili, "The Role of Geographical Signs in Gastronomy Tourism: A Case Study of Erzurum Çağ Kebap", *International Journal of Academic Research in Environment and Geography*, C. 2, S. 1 (2015), ss. 44-45.

³¹⁴ Güven Şahin, "Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Vize (Kırklareli)'nin Coğrafi İşaretleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 15 (2013), s. 24.

tatlara sahiptir. Bu yöresel ürünler ilgili başlıklar altında değerlendirilmiş ve ürünleri korumaya yönelik çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.4.1. İnegöl Köfte

20. yy'da Balkanlardan göç eden Türkler ile İnegöl'e gelen ürün, usta-çırak ilişkisi ile önce çalışma sahasına sonra ise tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Bulgaristan'dan 1892 yılında göç eden Besler ailesi 1893 yılında İnegöl'de ilk işletmesini açmıştır. 1915 yılında kardeşi işletmeyi devralmış ve 1970 yılında köftenin ünlenmesiyle birçok işletme açılmaya başlamıştır.³¹⁵ Besler ailesinin mesleği yıllarca devam ettirmesiyle günümüze ulaşan ürün İnegöl Ticaret ve Sanayi Odasının girişimleri ile tescilli bir marka halini almıştır.

İTISO tarafından 2002 yılında Türk Patent ve Marka Kurumuna başvurusu alınan ve 2005 tarihinde yayınlanan 25717 sayılı kanun ile mahreç işareti alan ürünün denetim şekli *“İnegöl köfte üretiminin teknik özelliklerine uygun kontrolleri İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası Koordinatörlüğünde; İnegöl ve Ticaret Sanayi Odası konunun uzmanı mühendis, konunun uzmanı ustalardan oluşturulacak en az üç kişilik komisyonlar tarafından gerçekleştirilecektir. Komisyonlar denetimlerini 3 ayda bir periyodik olarak, ihtiyaç duyduğunda ve şikâyet halinde her zaman yapar.”*³¹⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Mahreç işaretinde mekan ehemmiyetli bir kısmı meydana getirmektedir. İnegöl köftesinde belirlenen sınırlar Türkiye Geneli olarak ifade edilmiş ve Türkiye'nin neresinde yapılırsa yapılsın ürün İnegöl köftesi olarak etiketlenme mecburiyetindedir.³¹⁷

İnsanların artık geleneksel ve farklı ürünler tüketme eğilimi, yöresel ürünlerin seyahat motivasyonları arasına girmesini sağlamıştır. Bu bağlamda coğrafi işaretli ürünler turist çekmek ve marka imajı yaratmak adına önemli oluşumlardır. Ayrıca Kafkasya ve Balkan mutfağına sahip olan İnegöl'de tüketicileri bilgilendirici kitapçıkların oluşturulması ve işletmelere coğrafi işaret ambleminin yerleştirilmesi

³¹⁵ Bilgiye saha çalışmaları neticesinde ulaşılmıştır.

³¹⁶ Türk Patent ve Marka Kurumu –Tescilli Ürünler (04.07.2019)

³¹⁷ Şahin, “Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Vize (Kırklareli)'nin Coğrafi İşaretleri”, s. 26.

güven duygusunu arttıracaktır. Bu uygulamalar sahanın gastro-turizm potansiyelini arttıracaktır.

2.5.4.2. Kurşunlu Çileği

Nispeten yeni sayılabilecek bir dönemde ekilmeye başlanan çilek Kurşunlu Mahallesinde 2006 yılından itibaren festivale dönüşmüştür. Haziran ayında gerçekleşen festival “Çilek ve Kiraz Festivali” olarak anılmakta ve etkinliğe katılan ziyaretçiler sayesinde ürünün tanıtılması sağlanmaktadır. Ayrıca Kurşunlu Mahallesinde çilek üretimindeki artış tarımda modern metodların uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Üretim ve buna bağlı olarak ticaretin artmasıyla coğrafi işaret ile tescil altına almak için gerekli başvurular başlatılmıştır.

2.5.5. Kentsel Rekreatif Alanları

Literatürde çok farklı tanımlamalar yapılsa da rekreasyon, insanların varoluşsal ihtiyaçları dışında kalan tüm zamanlar olarak ifade edilmektedir.³¹⁸ Kavram sanayileşme ve şehirleşme ile ortaya çıkmıştır ve coğrafi farklılıklar önem taşımaktadır. Rekreasyon faaliyetleri/ etkinlikleri gerçekleştiği mekana göre; açık, kapalı, şehirsiz, kırsal katılımcı durumuna göre; katılımcı, izleyici gerçekleştirilme durumuna göre ise aktif ve pasif olarak sınıflandırılmaktadır. Rekreasyonda coğrafi farklılıklar önem taşımaktadır. Donmuş bir dağ gölü, tropikal bir plaj, hava kirliliğinin yüksek düzeyde olduğu ancak çok çeşitli çekiciliklere sahip bazı büyük şehirler de aynı şekillerde rekreatif mekânlar olabilmektedir. İnsanlar doğal ortamların sessizliğini istedikleri kadar kalabalıkları ya da arkadaş gruplarını da talep ederler. Yani insanın kendisini tazelemesi bunu gerçekleştireceği ortam ile sıkı sıkıya ilişkilidir.³¹⁹ Bir yandan çevreyi bir yandan da sosyo-kültürel yapıyı etkileyen rekreasyon kavramı coğrafyanın konusunu meydana getirmektedir.

En genel anlamıyla şehir veya kent terimi, Farsça 'da *büyük kent, belde* anlamına gelmekte ve bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler şehri belirlemede idari sınırları ölçüt olarak kullanırken, bazıları nüfus, bazıları ise fonksiyonları ölçüt olarak kullanmaktadır. İdari sınırlar dünya ölçeğinde en fazla kullanılan ölçüttür. Nüfus kriterinde ise belirli bir nüfus miktarının üzerinde bir nüfusa

³¹⁸ Suat Karaküçük, *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, 6. b., Gazi Kitabevi, 2008, s. 5.

³¹⁹ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, ss. 4-6.

sahip alanlar şehir olarak tanımlanmakta ve idari sınırlar kriterinden sonra en fazla kullanılan ölçüttür. Fonksiyon ölçütü ise şehirsal alanı belirlemede kullanılan en isabetli ölçütlerden bir tanesidir. Kısacası şehir, belli bir sınırın üzerinde nüfusa sahip, birbirinden farklı amaç ve statüye sahip bireylerden meydana gelen ve bundan dolayı örgütlenmenin mevcut olduğu, faal nüfusun tarım dışı faaliyetlerde istihdam edildiği, birçok yeniliğin yapıldığı ve çevreye yayıldığı ve çevresine çeşitli hizmetler sunan merkezi ve toplu yerleşmelerdir.³²⁰ Bu bakımdan şehirle uğraşan farklı meslek grupları değişik esaslar üzerinden farklı tanımlamalar yapmaktadır.

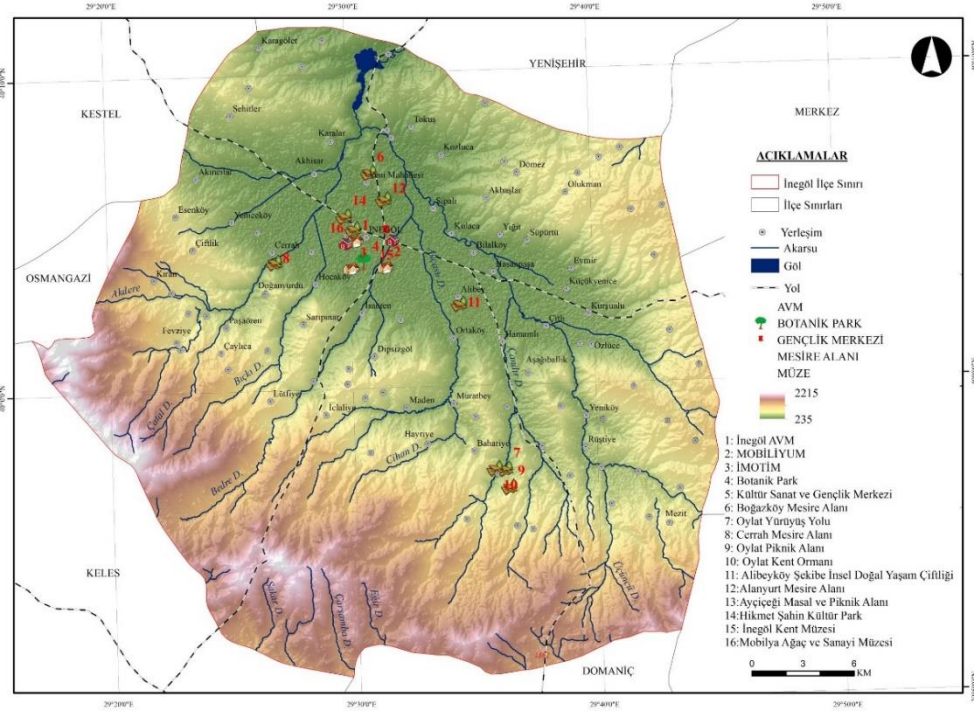
Endüstri Devrimi'yle beraber hız kazanan şehirleşme ve şehir sayısındaki artış beraberinde birçok problemi gündeme getirmiştir. Bunlardan en belirgin unsurlardan bir tanesi de şehirsal alanlarda yaşayan insanların kısa süreli boş zamanlarını değerlendirebilecekleri spor ve rekreatif alan ihtiyacıdır. Sanayi Devrimiyle birlikte günlük 12 saatlik çalışma sürelerinde yapılan azalma, serbest zaman kavramını ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 19.yy'ın ortalarında bireylerin eğitilerek devlete yararlı insanlar olmaları ve çocuk yaşta işlenen suçu engellemek amacıyla ABD'de rekreasyon hareketi başlamıştır.³²¹ Ayrıca şehirlere göçün artması neticesinde çevre bilincinin artırılması ile gönüllü organizasyonların kurulması amacıyla açık hava rekreasyon temellerini atan Playground Association of America (PAA)" hareketi resmiyet kazanmıştır.³²²

---

³²⁰ Aliğağoğlu, Uğur, *Şehir Coğrafyası*, ss. 1-6.

³²¹ Ali Tekin, *Rekreasyon*, Ankara: Ata Ofset, 2009, s. 52.

³²² Tennur Yerlisu Lapa, Elif Köse, İlhan Günbayı, "Türkiye'de yapılan Rekreasyon Araştırmaları: Sistematik bir Derleme", *Spor Bilimleri Dergisi*, C. 29, S. 2 (2018), s. 88.

Harita 27. Kentsel Rekreasyon Alanları³²³

Açık hava rekreasyon talebini karşılayan kentsel rekreasyon alanları, şehirlerin birer ısı adasına dönüşmesini engellemekte, günlük aktivitelere sağladıkları katkı ve imkanlarla insanlara daha konforlu çevreler sunmaktadır. İster spor talebini karşılamaya yönelik olarak, ister dinlenmeye yönelik, isterse yol kenarlarında küçük çaplı olarak bulunan açık alanlar sayesinde hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak meydana gelen plansız ve kaçak yapılaşma sonucu ortaya çıkan şehir ısı adasının olumsuz etkileri azalmaktadır. Bir yandan da kentsel rekreasyonel alanlar İngiltere'deki Grand Park ve ABD'deki Central Park gibi önemli turistik çekim merkezleri haline gelebilmektedir. Çalışma sahasında nüfusun rekreatif faaliyetler gerçekleştirdiği kent parkları, yeşil alanlar, piknik alanları gibi açık alanların oluşturulması ve düzenlenmesi yerel yönetimlerin politika ve hedefleri arasında yer almaktadır. Çalışma alanında açık alanların oluşturulmasına yönelik yapılan yatırımlar; botanik park, kent park, doğal yaşam alanları, mesire alanları gibi çeşitli boyutlarda ve farklı amaçlarla yapılmıştır. Inegöl'ün kuzeyinde yer alan Alanyurt Mesire Piknik Alanı, 2014 yılında vahşi depolama alanının rehabilite edilmesiyle açılmıştır. 2018 yılında Alibeyköy Mahallesinde açılan Şekibe İnsel Doğal Yaşam

³²³ Turizm Danışma Ofisi, saha çalışmaları, internet kaynakları, makaleler ve Doğa Sporları Turizm Merkezi (DOSTUM) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Alanında çeşitli evcil hayvanlar yer almaktadır. Bunun dışında at binme alanı, restoran, oyun parkları bulunan ve İnegöl Belediyesi tarafından projelendirilerek hayata geçirilen bir alandır. 12 dekarlık bir alana sahip olan Şekibe İnel Doğal Yaşam Alanı, adını 1935 yılında TBMM'ine giren ilk İnegöllü kadın milletvekilinden almaktadır. 2017 yılında yapımına başlanan ve aynı yıl içinde açılışı yapılan Ayçiçeği Masal Parkı yetişkinler ve çocuklar için çeşitli figürlerin bulunduğu, çocuklara tarihi öğretme göreviyle hazırlanan bir alandır. Masal Parkında yer alan Vecihi Hürkuş, Nasrettin Hoca, Nene Hatun, Fatih Sultan Mehmet gibi tarihi figürler hikâyesiyle tarihe ve değerlerimize atıf yapan bir mekân halini almıştır.

Fotoğraf 34. İnegöl Botanik Park

İnegöl Botanik Park ise 85 türde bitkinin sergilendiği şehir merkezinde yer alan ve daha çok insanların dinlenme, eğlenme, vakit geçirme amacıyla gittikleri bir mekândır. Şehir merkezinde yer alan bir diğer park ise Hikmet Şahin Kültür Parkı'dır. Piknik alanı, fuar, amfi tiyatro, yapay göl ve spor alanlarının bulunduğu Hikmet Şahin Kültür Parkı vahşi depolama alanının restore edilmesi ile 2008 yılında açılmıştır. Fuar alanı ve amfi tiyatro farklı etkinliklerin düzenlenmesine imkân sağlamakta, hafta sonu ise insanlar bu parkı piknik alanı olarak kullanmaktadır. Park 300 dekarlık bir alana kurulmuştur.

Fotoğraf 35. Hikmet Şahin Kùltür Parkı

Büyük mağazalar, alışveriş merkezleri, yeme-içme tesisleri kapalı alanda gerçekleştirilen kentsel rekreasyon mekanlarıdır. Kapalı mekanlarda eğlence, alışveriş ve kùltüre yönelik rekreasyonel faaliyetler arazi kullanımı ve şehir nüfusunun hareketliliğinde önemli bir rol oynayarak şehir coğrafyası açısından araştırma alanı meydana getirirken bir yandan da dev bir endüstri haline geldiği için alışveriş turizmi, şehir turizmi, kongre ve fuar turizminin oluşmasına zemin hazırlayarak turizm coğrafyası açısından araştırma alanı oluşturmaktadır. İlgili bölümlerde çalışma sahasındaki açık ve kapalı rekreasyon mekanları değerlendirilmiştir.

2.5.5.1. Kùltür Sanat ve Gençlik Merkezi

Kùltür Sanat ve Gençlik Merkezi 2011 yılında İnegöl şehir merkezinde yer alan iki katlı tarihi binanın restore edilmesi ile faaliyetlerine başlamıştır. Merkez bünyesinde koro çalışmaları, sosyal etkinlikler, kùltür sanat festivalleri, tiyatro, sergi, seminer gibi faaliyetler düzenlenmektedir.

2.5.5.2. İnegöl AVM

2011 yılında açılan İnegöl AVM, halkın kısa süreli rekreatif faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir alandır. İnegöl Belediyesi tarafından yapılmış, yap-işlet-devret modeliyle farklı firmalara belirli yıl aralıkları ile devredilmektedir. Merkezi bir konumda olması nüfusun büyük bir kısmının burada vakit geçirmesine imkân tanımaktadır.

Fotoğraf 36. İnegöl AVM

2.5.5.3. Mobilyum AVM

Alışveriş önemli miktarda turizm harcamasının oluşmasından dolayı bir turizm faaliyeti halini almıştır. Önceki yapılan çalışmalar, alışveriş yapmak için seyahat eden turistlerin bir destinasyonda daha uzun süre kaldığı ve diğer turistlere nazaran üç ila dört kat daha fazla harcadıklarını göstermektedir.³²⁴ Ancak yapılan çalışmaların geneli alışverişini birincil motivasyon kaynağı olarak belirtmemektedir. Alışveriş turizmi kavramı ilk kez 1991 yılında Verbeke³²⁵ tarafından kullanılmıştır. Timothy³²⁶ ise 2005 yılında yaptığı çalışmada alışveriş turizmini ve turist alışverişini kavramlarını birbirinden ayırarak açıklamıştır. Bu bağlamda alışveriş seyahatinin birinci motivasyonunu oluşturmaktaysa alışveriş turizmi, destinasyondaki tesadüfi alışveriş faaliyetleri ise turist alışverişini olarak tanımlamıştır. Çalışma sahasında alışveriş turizmini destekleyen mekânlar arasında Mobilyum AVM bulunmaktadır. Bu alan 2015 yılında 225.000 m²'lik bir alana kurulmuştur. Üretici ve tüketiciyi bir araya getiren ve her zaman açık fuar mantığıyla kurulan Mobilyum AVM ülke içinde dikkat çektiği gibi yurt dışından da birçok turist dikkatini çekmiştir. Rusya, Uganda, Suudi Arabistan, Lübnan, Fas, Irak, Katar, Oman, Hindistan, Almanya, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)³²⁷ gibi birçok ülkeden insanlar bireysel ve gruplar halinde Mobilyum AVM'yi ziyaret etmiştir. Alışveriş ve ticaret yapmak amacıyla gelen

³²⁴ Mi Ju Choi, Cindy Yoonjoung Heo, Rob Law, "Progress in Shopping Tourism", *Journal of Travel & Tourism Marketing*, C. 33 (2016), s. 1, doi:10.1080/10548408.2014.969393.

³²⁵ Myriam Jansen-Verbeke, "Leisure shopping: A magic concept for the tourism industry?", *Tourism Management*, C. 12, S. 1 (1991), s. 9.

³²⁶ Dallen J. Timothy, Richard W. Butler, "Cross-border shopping: A North American perspective", *Annals of Tourism Research*, C. 22, S. 1 (1995), s. 71.

³²⁷ "http://mobilyum.com/ Haberler", 04.07.2019.

kişilere ayrıca İnegöl'ün tarihi ve doğal güzellikleri tanıtılarak termal, doğa, kültür turizmi gibi farklı alternatif turizm türleri de desteklenmektedir.

Fotoğraf 37. MOBİLİYUM AVM

2.5.5.4. İMOTİM

2014 yılında 40 bin metrekarelik bir alana inşa edilmiştir. 2017 yılında hizmet vermeye başlayan İMOTİM (İnegöl Mobilya ve Ticaret Merkezi) diğer Mobilya AVM'ler ile yakın konumlanmıştır. Bu özelliği ile büyük bir mobilya fuarı görünümü oluşmuştur. Konaklama alanları, yeme-içme restoranları ve diğer kolaylıklar ile alışveriş turistlerinin ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Fotoğraf 38. İMOTİM

2.5.6. Müzeler

Müzeler coğrafya, tarih, jeoloji, biyoloji, botanik gibi farklı bilim dalları için veri sunmakta ve farklı birçok disiplini bir araya getirmektedir. Sanat ve bilime hizmet eden müzeler evrensel değerleri sunması ve paylaşmasıyla, sadece tek bir ulusun geçmişine ışık tutmaz, birlikte bulunduğu tüm değerleri ve medeniyetlerin geçmişine ışık tutmaktadır.

Müzeler toplum yararına, bilim ve sanat ürünleri ile yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sergilemek için toplayan, depolayan, inceleyen ve hem günümüzü hem de geleceği aydınlatmak üzere sergileyen kurumlardır. Esas amaç korumak, belgelemek ve değerlendirmektir.

Müze kelimesi Grekçe *mouseion* kelimesinden türetilmiştir. Doğa ve sanat eserlerinin bir araya getirilerek saklanması işlemi bilindiği üzere ilk kez paleolitik dönem mezarlarında görülmüş ve ölen kişinin mezarına koyulan eşyalar ile korunacağı ve sonraki hayatında yardımcı olacağı düşüncesiyle hareket edilmiştir. Söz konusu harekette sergileme amacının güdülmemesi, modern müzecilik misyonu olan öğretme ve zevk verme ihtiyacına hizmet etmemektedir. Tarihsel süreç içerisinde Mezopotamya ve Mısır'da değerli eşyaların mabetlerde toplanması ve savaş sonucunda galibiyet ilan edilmesi ve halka gücün teşhir edilmesi isteği ile ortaya çıktığı sanılmaktadır. Sanatsal eserlerin toplanması ise ilk defa Eski Yunan'da başlamış, bir süre sonra müzeler entelektüel kişilerin toplanma yeri haline almıştır. Eserleri toplama ve koleksiyon yapma fikri sınıf üstünlüğünün bir göstergesi olduğu düşüncesiyle ilk olarak Romalılarda ortaya çıkmıştır. Modern anlamda ilk müze 15.yüzyılda, Rönesans dönemi düşünürlerinin eserleri sistematik bir şekilde toplayıp biriktirmesiyle ortaya çıkmıştır.³²⁸

Ülkemiz toprakları üzerinde müzecilik hareketleri 19.yy ortalarında Abdülmecit'in emri ile savaş araç ve gereçlerinin Aya İrini Kilisesine toplanmasıyla başlamış ve Cumhuriyetin ilanından sonra önem kazanarak nitelik ve niceliğini arttırmaya devam etmiştir. Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun'a (bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzesi) müze müdürü olarak tayin edilmesiyle modern anlamda Türk Müzeciliği başlamıştır.³²⁹ Cumhuriyet Döneminde müzecilik çalışmaları yeniden hız kazanmış ve 1934 yılında Topkapı Sarayı müze olarak açılmış, 1930 yılında ise Ankara Etnografya Müzesi açılmıştır.

Dünya'da birçok kavramın çeşitli faktörlerle değişim ve dönüşüme uğraması gibi "müze" kavramı da değişime uğramış, kütüphane, laboratuvar gibi kurumlar da

³²⁸ "Türk Müzeciliğinde Mevcut Durum Analizi", Ankara: Müze Profesyonelleri Projesi, 2016, ss. 9-10.

³²⁹ Nergis Gün İsmayilov, *Modern Sanat Müzeleri ve Toplum İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2007, s. 18.

müzeler arasına katılmıştır. Bu yeni anlayışa göre eğitim kurumları gibi yeniden yapılanan müzeler geleneksel müze anlayışının tersine kitle iletişim araçları, eğitim programları ve sosyal etkinlikler düzenleyerek toplumla ilişki kurmak amacıyla yeni metod ve yöntemler geliştirmiştir.³³⁰

Yeni müzecilik olarak adlandırılan 21.yy'ın müzelerinde, toplumun farklı kesimlerini dikkate alarak sürekli ya da geçici sergiler, film gösterileri, atölye eğitimleri, rehberli geziler ile müze içinde eğitim vererek çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.³³¹ Nitekim İbn-i Haldun'un "*Geçmişler geleceğe, suyun suya benzemesinden daha çok benzer.*" sözünden anlaşılacağı gibi yalnızca bir kuruluş olarak değil, bir kültür ünitesi olarak düşünülmelidir. Demokratik ve katılımcı bir görüşü öngören yeni müzecilik akımı, tarihi eserlerin ve koleksiyonların yan yana dizildiği, insanların yalnızca önünden geçmekle yetindiği, kültürel ve tarihsel arka plandan yoksun, sürekli aynı sergilere dayanan ve müzelerin birer tapınak veya mezara dönüştürülmesini eleştirmektedir. Yeni müzecilik akımı, koleksiyonları koruyarak, eşya odaklı değil insan odaklı bir anlayışa sahiptir.³³² İnegöl'de de yeni müzecilik akımına uygun kent müzesi ve mobilya ağaç ve sanayi müzesi olarak tasarlanmış, iki müze bulunmaktadır.

2.5.6.1. Mobilya Ağaç ve Sanayi Müzesi

Mobilya Ağaç ve Sanayi Müzesi 3 katlı bina olarak 2014 yılında ziyarete açılmıştır. İnegöl mobilyacılığı ve ağaç sanayinin tarihsel sürecinin ifade edildiği müzenin üçüncü katı çok amaçlı salon ve sergi alanı olarak kullanılmaktadır. İnegöl'ün mobilya tarihinin tüm birikimlerini yansıtan ve ziyaretçiler için anlaşılır hale getiren müzede iş, insan, mekân eski ve modern teknolojiler uygun bir şekilde aktarılmaktadır.

2.5.6.2. İnegöl Kent Müzesi

İnegöl Kent Müzesinde, İnegöl'ün tarihini, sosyal hayatını, ticaretini, kültürel ve coğrafi özelliklerini yansıtan bilgi, belge ve objeler yer almaktadır. Müze İnegöl Belediye Başkanı ve gönüllülerden oluşan beş kişilik koordinasyon grubuyla

³³⁰ Ali Artun, "Müzecilikte Kamusalığın Kaynakları ve Özel Müzeler", Müzeler Haftası Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik 1 Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: VEKAM, t.y., ss. 97-100.

³³¹ Vedat Keleş, "Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1-2 (2010), s. 6.

³³² Orhan Silier, "Dünyada ve Türkiye'de Kent Müzeleri", *Ege Mimarlık*, (2010), C. 16, ss. 16-17.

oluşturulmuştur. Yapılan titiz çalışmalar sonucunda 10 Ocak 2009 tarihinde açılmıştır. Müzenin zemin katı unutulmaya yüz tutmuş mesleklerin sergilendiği adeta bir adeta bir esnaf sokağı özelliğindedir. 25 ayrı bölümden oluşan müzede, bölümlerde arkeolojik buluntular, göç tarihi, önemli kişiler vb. sergilenmektedir. Müzede sesli tanıtımların ve maketlerin yer alması bilgilendirme açısından önemlidir. Müzenin en üst katında Kent Belleği oluşturulmuş, sahaya yönelik yapılan her türlü çalışmalar araştırmacılara sunulmuştur.

Fotoğraf 39. İnegöl Kent Müzesi

Müzede sergi salonu ve kafeteryanın yer alması müzenin aktif ve canlı tutulmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda müzecilik kısmında ifade edilen yeni müzecilik anlayışına uygundur.

2.5.7. Turistik Ürünler

Turistik ürünler ikamet edilen yerde giderilemeyen gereksinimlerin karşılandığı mevcut potansiyel mal ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır³³³. Özellikle küreselleşen dünyada somut ve soyut her türlü unsurun ticarileşmesi, ortak yaşam biçimlerinin yalnızca ülke sınırları dâhilinde değil, dünya ölçeğinde yaygınlaşması kültür tanımlamasına yeni boyutlar getirmekte ve bu durum kültürel değer taşıyan pek çok mal ve hizmetin önemini arttırmaktadır. Turistlerin otantik ürünler ve hediyelik

³³³ Sedat Çelik, Lütfullah Sadi Toprak, “Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 5 (2018), s. 688.

eşya alma davranışıyla somutlaşan el sanatları ve turizm arasındaki ilişki kültürel değerlerin önemini arttırmakta ve yerel kalkınmada istihdam yaratarak ekonomik anlamda kalkınmasına etki etmektedir. Ayrıca gelenekselleşen zanaat ürünlerinin yok olmasının önüne geçilmekte ve ürünler turizm sektöründe hediyelik eşya olarak değerlendirilebilmektedir. İnegöl'ün Gündüzlü Mahallesi'nde devam eden sepetçilik, basit aletlerle doğrudan zanaatkarlar tarafından gerçekleştirilen ve turizm sektöründe hediyelik eşya olarak değerlendirilebilecek bir turistik ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca tarihsel bir geçmişe sahip, ulusal ve uluslararası ölçekte İnegöl'ü temsil eden İnegöl mehteri de turizm sektörü açısından önemli olan turistik ürünlerden bir tanesidir. Her yıl düzenlenen Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali, çalışma sahasının günümüzdeki heterojen yapısını oluşturan, nüfus kitlelerinin farklı kültürel değerlerini sergilediği, kültürlerin birbirini tanıma fırsatı yakaladığı ve bu sayede hoşgörü ortamının oluştuğu bir organizasyondur. İlgili başlıklar altında ele alınacağından bu kısımda detaylıca bahsedilmeyecektir.

Turistik ürünler iki şekilde değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki bir sahanın sahip olduğu tüm fiziki ve beşeri kaynakların varlığı ile ortaya çıkmakta, ikincisi ise turistlerin yaşadıkları yerlerden hareket etmeleri ile başlayan ve tatil yapmalarına imkan sağlayan tüm hizmetlerdir.³³⁴ Turizm hareketini meydana getiren ve beşeri kaynaklar içerisinde değerlendirilen kültürel öğeler, kuşaklar boyunca iletilen sosyo-kültürel kimliğin hayati bir parçasını meydana getirdiğinden değişen turist profilinin seyahat güdülerini arasında yer almaktadır.

Turizm çeşitlendirmesinde kullanılan her türlü kültürel öge planlama dâhilinde kaynakların çekicilik unsuru halini almasına imkân tanımaktadır. Kültürün metalaşmaması ve ticari nesne halini alıp özgünlüğünü kaybetmemesi açısından planlama yapılması mühim bir aşamadır. Planlama farklı alternatifler arasından seçim yapmayı, geleceğin analizini, amaç ve hedeflerin saptanmasını ve çeşitli aşamaları içeren özellikle turistik ürün planlanmasında hızlı değişmelerin meydana geldiği, günümüzde her ülke, bölge ve yöre için dikkate alınması gereken bir zorunluluktur.³³⁵

---

³³⁴ Çelik, Toprak, “Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi”, s. 689.

³³⁵ Buluç, “Turistik Çekicilik Kaynaklarının Planlanmasında Turistik Ürün Çeşitlendirmesi”, s. 139.

Bu bağlamda Plog³³⁶ turistik ürünlerin yaşam süresini dikkate alarak bir hipotez geliştirmiştir. Hipotezine göre turizmde yeni gelişen bir saha için turistik ürün, allosentrik gruba hitap etmektedir. Bu grup Cohen'in turist tipolojisinde ifade ettiği "ayrı (drifter)" grubunu oluşturmaktadır. Turist sayısındaki artışla lokasyonun zaman geçtikçe allosentrikler için cazibesini kaybetmekte ve mid-centriclerin allosentriklerin yerini almaktadır. Plog mid-centricler için çekici geldiği dönemi turistik ürünün olgunluk dönemi olduğunu ifade etmiştir. Plog'un hipotezine göre bu dönem kitle turizm hareketlerin başladığı dönemdir. Zaman içerisinde mid-centricler için cazibesini kaybeden lokasyonda, psiko-centric adı verilen ve toplumun küçük bir kesimini oluşturan grup ortaya çıkmaktadır. Bu dönem turizm için sahanın çekiciliğini kaybettiği dönem olarak adlandırılmaktadır.

Hipotezde de ifade edildiği üzere ticari bir görünüm kazanan turistik ürünler bir noktaya kadar yöreye popülerlik kazandırsa da zamanla değerini kaybetmektedir. Bu bağlamda ürünlerin yerel değeri planlamalar ile korunmalıdır. Çalışma sahasında yer alan ürünler allosentrik grubuna hitap etmektedir. Turizmde yeni yeni gelişmeye başlayan ve son birkaç yıldır somut adımların atıldığı İnegöl'de yerel halk turizm konusunda bilinçlendirilmeli ve zanaatkârlar desteklenmelidir. Gerekli planlamaların yapılmasıyla hem kültürel öğelerin kaybolması engellenmiş olacak hem de istihdam sağlanmış olacaktır.

2.5.8. Macera Turizmi

Macera turizmi; risk ve tehlike arayışının bireyde heyecan ve korku uyandırmasıyla seyahat etme arzusunun oluşmasından kaynaklanmaktadır. Macera turizmin en belirgin özelliği; sonuçlarının belirsiz olması, bireylerin hedefe ulaşmaları ile –en duygusunun tatmin olması ve tehlikeli bir deneyim yaşanmasıdır. Weber³³⁷'e göre ise macera turizmi keşifle bağlantılı olarak ortaya çıkmış ve yüzyıllar boyunca değişerek günümüze ulaşmıştır. Ona göre macera turizmi, yeni topraklar ve zenginlikleri keşfetmek ve bilimsel ilerleme için yabancı ve uzak yerlerin keşfi ile ortaya çıkmıştır.

---

³³⁶ Stanley Plog, "Why destination areas rise and fall in popularity: an update of a Cornell Quarterly classic", *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, C. 42, S. 3 (2001), s. 15.

³³⁷ Karin Weber, "Outdoor adventure tourism: A Review of Research Approaches", *Annals of Tourism Research*, C. 28, S. 2 (2001), s. 363.

Macera turizmi, geleneksel “kitle” turizmine göre farklı etik değerlere sahip 'yeni' turizm uygulamaları yelpazesinin bir parçasıdır. Bu yeni turizm biçimleri son yıllarda çok hızlı bir büyüme göstermiştir. Bu bağlamda macera turizmini meydana getiren öğeleri bilinmesi ve diğer turizm türlerine göre farklı güdülerle hareket eden bireylerin motivasyon kaynaklarının öğrenilmesi planlama açısından önem arz etmektedir. Cater³³⁸ macera turistlerinin birbirleriyle ilişkili veya bağımsız olan aşağıdaki unsurlara göre hareket ettiğini belirtmiştir;

- Sonuç
- Risk ve tehlike
- Çaba ve mücadele
- Ödül
- İnovasyon
- Heyecan ve coşku
- Rutin hayatın gerçeklerinden kaçma ve uzaklaşma isteği
- Keşfetme arzusu
- En duygusunun yaşanması
- Odaklanma

Macera turizminin en belirgin özelliği sonuçların kesin ve belirgin olmamasıdır. Bundan dolayı belli seviyede tehlike barındırmak ve tehlikenin varlığı risk ve endişe gibi faktörlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Belirsizlik, tehlike, risk ve endişe; çevresel şartların meydana getirdiği zorluklarla zihinsel ya da bedensel olarak mücadele ortamı meydana getirir. Bireyler yeni ve denenmemiş etkinlikleri, mekânları keşfetme arzusunda olduğundan yenilikler, seyahati mükemmel kılan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. “Macera” terimi tanımı gereği rutin yaşamdan uzaklaşma olarak ifade edilmekte, macera turizmi sayesinde günlük olayların monotonluğu ortadan kaldırılmaktadır. Doğa yürüyüşleri de bu bağlamda şehrin sıkıntısından uzaklaşmak amacıyla bireysel ve gruplar halinde kısa süreliğine veya uzun süreli olarak gerçekleştirilen, belli başlı ekipman gerektiren rekreatif bir faaliyettir. Çalışma sahasında -Kıran Yaylası bölümünde de ifade edildiği üzere-

---

³³⁸ Carl I. Cater, “Playing with risk? participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism”, *Tourism Management*, C. 27, S. 2 (2006), ss. 320-25.

trekking rotaları Uludağ ve çevresinde yer almaktadır. Sağladığı manzara güzelliği, hidrografik kaynakların bolluğu, yerleşim merkezlerine uzak olması, Uludağ Milli Parkına yakın olması, -en duygusunun yaşandığı yüksekliğe sahip olması gibi sebeplerden dolayı trekking ve hiking rotaları çalışma sahasının güneyinde toplanmıştır. Doğa yürüyüşleri Oylat, Boğazova, Fevziye Kanyonu, Hilmiye, Kıran ve Elmaçayır civarında yoğunlaşmış vaziyettedir.

Macera turizmini meydana getiren “etkinlikler” ve bu temelde hazırlanan turizm gezilerine olan ilginin atması; dünya turu, trekking, hiking, paraşütle atlama, bisikletle dünya turu, sırt çantasıyla seyahat etme gibi geniş ürün yelpazesiyile karakterize edilmektedir. Ayrıca çok özel ve karlı bir alternatif turizm türü olan macera turizminde pek çok sektör faaliyet göstermektedir.³³⁹ Bu bağlamda açık havada gerçekleşen etkinlikler dünya turizm pazarının hızla büyüyen bir sektör halini almıştır. Çalışma sahamızda da doğa sporları alanında projelendirilen merkez, dünya pazarında hızla büyüyen bu sektörden pay alabilmek için, çeşitli spor dallarında eğitim vermekte ve bunun yanında düzenlenen turizm fuarlarında (Ankara, Antalya, Emitt) İnegöl’ün tarihi ve doğal güzelliklerini ülke içi ve dışından gelen ziyaretçilere tanıtmaktadır. Ayrıca bu merkezin kurulmasıyla birlikte çeşitli profesyonellerin bir araya geldiği yamaç paraşütü festivali düzenlenmiş, Çanakkale, Kütahya, Eskişehir, Balıkesir, Muğla, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlerden festivale katılım sağlanmıştır. İlki 2017 yılı gerçekleştirilmiş olan festival, 2018 yılı Ağustos ayında tekrarlanmış ve her yıl düzenleme kararı alınarak gelenekselleşmiştir. Bu anlamda yöre halkı alışık olmadıkları bir turist tipi ile karşılaşmıştır. Atlas dergisi “İnegöl’de yeni macera”³⁴⁰ başlıklı yazısında deneyimlerini paylaşan sporcular “paraşütçüler geldi” diye yöre halkının onları hoş karşıladığı ve dualar ile Aktaş Tepe’ye uğurladıklarını ifade etmiştir. Türk Hava Kurumu Gürsu Şube Başkanı ise İnegöl’de üç yöne doğru kalkış imkanı veren Aktaş Tepe ve Cerrah Tepesinin birçok hava sporunun yapılmasına imkan veren coğrafi özellikleri sayesinde Türkiye’de bir ilk olduğunu ifade etmiştir. Bu özellikleri sayesinde buradan ilerleyen dönemlerde Türkiye ve Dünya şampiyonlarının çıkacağını belirtmiştir. 13 spor dalına sahip merkez, kurulduğu yıldan

³³⁹ Betül Garda, “Macera Turizmi Pazarına Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, C. 14, S. 1-2 (2014), s. 201.

³⁴⁰ “İnegöl’de yeni macera”, *Atlas Dergisi*, (21.06.2019).

bu yana çeşitli etkinliklere katılırken, farklı etkinliklerin de İnegöl'de gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bunlardan bir tanesi off-road yarışlarının 3. ayağının İnegöl'de gerçekleştirilmesidir. Türkiye Otomobil Federasyonu tarafından gerçekleştirilen off-road yarışları zor tabiat şartları ve özel parkurlarda gerçekleşmektedir. İnegöl'ün Uludağ'a bakan kesimleri parkur olarak belirlenmiş, 7 farklı şehirde yapılan yarışlar, 15 Mayıs'ta sona ermiştir. Sporcuların yanında yarışmayı izlemek için gelen seyircilerin bulunması, İnegöl tanıtımı ve ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. İnegöl'ün ev sahipliğini yaptığı diğer bir etkinlik ise "14 Yaş Altı Oryantiring Türkiye Şampiyonası" dır. 2018 Mayıs ayında düzenlenen etkinliğe farklı şehirlerden 50 kulüp ve yaklaşık 1000 sporcu aileleri ile birlikte katılmıştır. İnegöl Fotoğraf Sanatı Derneği ve DOSTUM ile Kınık Mahallesi'nde doğa fotoğrafçılığı etkinliği düzenlenmiştir. İnsanların bir yandan seyahat ederken bir yandan da gördüklerini fotoğrafladığı, amatör ve profesyonel olarak gerçekleştirilen bu etkinlik toplu turlar şeklinde düzenlenmiştir.³⁴¹

Açık havada gerçekleşen rekreasyon faaliyetler zamanla gelişerek macera turizmi halini almakta ve diğer rekreatif faaliyetlerden ayrı olarak; taşıdığı risk deneyimi, macera turizmini doğa turizmi, eko-turizm, özel ilgi turizmi gibi turizm türlerinden ayırmaktadır. Buckley macera turizminin doğaya bağımlı olarak gerçekleştirildiğini ve çekicilik unsuru olarak fiziki coğrafya kaynaklarının etkili olduğu ancak turistleri seyahate iten esas faktörün organize olmuş uzman ve etkinliklerin yapılmasını sağlayan yapıların mevcudiyetiyle gerçekleştiğini ifade etmiştir.³⁴²

Küresel ölçekte macera turizminin gelişimi çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki macera turizmi ile ilgili ekipman üretimi ve sosyal medya aracılığıyla katılım sayısındaki artıştır. İkinci faktör ise ulaşım imkânlarının artmasıyla ulaşılması güç lokasyonlara erişimin sağlanmasıdır. Bu bağlamda seyahat eden bireyler doğal çekiciliklere sahip bazı az gelişmiş coğrafyalara ulaşabilmekte, böylelikle bazı bölgelerin önemi artmakta ve yerel ekonomileri üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Üçüncü faktör ise bazı etkinliklerin paket tur halinde, bazılarının ise

³⁴¹ "<http://www.baskf.org.tr> (Off-road yarışları İnegöl'de)", 02.06.2019.

³⁴² Ralf Burkley, *Adventure Tourism Management*, First Edition USA: Elsevier Science & Technology, 2009, ss. 3-15.

bireysel olarak hazırlanmasıdır. Paket tur halinde hazırlanan turlar sayesinde, farklı yaş ve gelir grubuna sahip farklı deneyimler yaşama arzusu içinde olan bireyler macera turizmine katılabilmektedir. Dördüncü faktör ise macera turizmi kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin süre konusundaki esnekliğidir. Etkinlikler birkaç dakikadan haftalarca birkaç haftaya kadar olan zaman zarfına kapsayabilmektedir. Örneğin paraşütle atlama gibi birkaç dakika süren etkinlikler olabildiği gibi kamping, doğa turları, avcılık, backpacking (sırt çantası ile seyahat) gibi haftalarca süren etkinlikler macera turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Etkinliklerinin bazıları sezonluk olarak gerçekleştirilmekte iken bazıları ise bütün yıla yayılmıştır. Yılın belli zamanlarındaki kötü hava koşulları ve ulaşımda yaşanan aksaklıklar etkinliğin sezonluk olarak gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Çalışma sahamızda da gerçekleştirilen yamaç paraşütü, planörcülük, paratrike, paramatör gibi hava temelli macera turizmi etkinlikleri ve kaya tırmanışı gibi kara temelli macera turizmi etkinlikleri hava koşullarından etkilenmektedir. Bir diğer yandan kamp-karavan, trekking, atv, motocross, bisiklet turları, okçuluk gibi çekiciliğin sürekli ulaşılabilir olduğu etkinlikler de mevcuttur. Doğa Sporları Ve Turizm Merkezinde kara temelli macera turizmi etkinlikleri arasında yer alan, kamp alanları, okçuluk, balık tutma, deniz bisikleti gibi etkinliklerin yapılacağı alanlar bulunmaktadır. Kıran, Çayyaka ve Yeniceköy Mahallelerinde de kamp alanları bulunmakta, kamp-karavan turizmine hizmet vermektedir. Hacıkara Parkuru, Alaçam Parkuru ve Oylat Parkuru olmak üzere üç atv parkuru çalışma sahamızda yer almaktadır. Doğa sporları ve turizm merkezinden ve Bursa'dan servislerle ücretsiz ulaşım sağlanarak atv parkurlarına gidilmektedir.

Hava temelli etkinlikler arasında yer alan yamaç paraşütü ülkemizde 80'li yıllardan bu yana yapılan ve ciddi bir eğitim gerektiren bir spor koludur. Türk Hava Kurumu Sportif Havacılık Kulübü işbirliği ile projelendirilen Doğa Sporları ve Turizm Merkezinde, Uludağ eteklerinde yer alan Kıran ve Çiftlik Mahalleleri sınırları içinde bulunan 2232 m yüksekliğe sahip Aktaş Tepeye ücretsiz servis düzenlenmekte ve yamaç paraşütü sporunun yapılmaktadır. Hava sporları içinde yer alan paramotor ve paratrike Cerrah Tepe ve Aktaş Tepe'de gerçekleştirilen hava sporlarıdır. Merkezin kurulması ile macera turistlerine eğitmenler eşliğinde bu deneyim yaşatılmaktadır.

2.5.9. Kongre ve Fuar Turizmi

Günümüzde teknoloji, sanat, bilim ve ticaret gibi konularda fikir alışverişinde bulunmak, bilgi paylaşmak, tanıtım, eğitim ve bilgilerin aktarılma isteği gibi sebeplerle belirli bir program dâhilinde, belirli bir mekânda gerçekleştirilen toplantılara kongre adı verilmektedir. Özellikle ülkemiz, kongre turizminin gelişmesinde etkili olan uygun lokasyon şartlarına, turizm işletmelerine, iklim özelliklerine, yiyecek-içecek ve eğlence olanaklarına sahiptir. Yukarıda sayılan şartlar katılımcıların kongreye katılım eğilimini arttıran unsurlardır. Ancak ülkemiz diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında dünya kongre turizmi içerisinde büyük bir paya sahip değildir. Gelişen kongre pazarında Türkiye'nin yeterli payı alamamasındaki esas neden kongre merkezlerinin yetersiz olmasıdır. Ancak ülkemizde henüz yeni sayılan kongre turizmi kavramı casinoların kapatılmasını takiben bu salonların toplantı salonuna dönüşmesiyle gelişmeye başlamıştır.³⁴³ Her geçen yıl kongre turizmine olan ilginin arttığı istatistiklerden ve yapılan planlamalardan da anlaşılmaktadır. Uluslararası Kongre ve Toplantılar Birliği (ICCA)³⁴⁴ 2017 yılında yayınladığı rapora göre, Türkiye kongre şehirler listesinde 49'uncu sırada yer almıştır. 2016 yılında 133'üncü sırada yer alırken 49'uncu sıraya yükselmesi, ülkemiz açısından son derece önem taşımaktadır. Rapordaki sıralamada ilk on içinde Avrupa ülkelerinin bulunmasında, hem ulaşımın uygun olması, hem de kongre tarihi etkili olmuştur.

Kongre kavramının tarihi incelendiğinde, insanlar var olduğu günden beri, köy veya kent gibi ortak şehir alanlarında çeşitli sorunları tartışmak üzere toplantılar yapmaktaydı. Uluslararası Kuruluşlar Birliği kayıtlarına göre bilinen ilk uluslararası kongre, 1681 yılında İtalya'nın Roma kentinde tıp bilimi üzerine gerçekleştirilmiştir. Modern anlamda bilinen ilk kongre ise 18 Temmuz 1914-1915 yılında gerçekleştirilen Viyana Kongresidir.³⁴⁵ 1896 yılında Detroitli bir grup iş insanının toplantılarını yaptıkları şehre iyi bir gelir kaynağı getirdiğinin farkına varmalarıyla, bugünkü kongre ve ziyaretçi bürolarının temelini 1895 yılında atılmıştır. Böylelikle kongreciliğin boyut kazanması 19. yüzyılda gerçekleşmiş, özellikle Avrupa'da Paris ön plana çıkmıştır.³⁴⁶

³⁴³ İge Pınar Tavmergen, Ebru Günlü Aksakal (ed.), *Kongre ve Toplantı Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 24.

³⁴⁴ Uluslararası Kongre & Toplantı Birliği (ICCA) 2017 yılı Raporu.

³⁴⁵ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, s. 86.

³⁴⁶ *Kongre ve Toplantı Yönetimi*, ss. 18-19.

Türkiye’de modern anlamda gerçekleştirilen ilk kongre 1969 yılında İstanbul’da düzenlenen Dünya Uluslararası Kızıllaç Kongresi ve Dünya Ticaret Odaları Kongresidir. Dünya kongre turizmi pazarına 1970’li yıllarda adım atan Türkiye, coğrafi konumu, doğal ve tarihi güzellikleri, ulaşımı, altyapısı ve maliyetleri karşılayan devlet ve özel sektörün desteğiyle günümüzdeki durumuna ulaşmıştır. Bilindiği üzere bir bölgede kongre turizmi kendiliğinden gelişme gösteremez. Çünkü kongre turizminin maliyetleri yüksektir ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen fuarlar yoğun çalışma ve işbirliği gerektiren faaliyetleri içermektedir.

Sürekli gelişim halinde olan ve turizm için mevsim uzatıcı bir etkiye sahip olan kongre turizmi, katılımcı harcamalarının normal turist harcamalarına kıyasla daha fazla oluşu, sahip olduğu finansal, teknik ve entelektüel kaynaklarla şehirler için öncelikli konular haline almıştır. Düzenlenen ticari fuarlar, üreticiler ve tüketicileri bir araya getirerek ticaretin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Fuar sözcüğü ise bayram, tören ve dini anlamına gelen feria kelimesinden dilimize girmiştir.³⁴⁷ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği “*Standlar kurulması yoluyla, ticarete konu olan mal ve hizmetlerin, bunlar ile ilgili teknolojik gelişme, bilgi ve yeniliklerin tanıtımını ve aktarımını amaçlayan, ziyaretçi ve katılımcı arasında bilgi alışverişi, işbirliği, pazar büyütmeye ve geleceğe yönelik ticari ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi için bu esaslarda belirlenen niteliklere uygun alanlarda düzenlenen, konusunu oluşturduğu alanın, sektörün ve toplumun menfaatlerini gözeten, düzenleyicisi, adı, türü, yeri, konusu, tarihi ve süresi önceden belirlenen etkinlikler*” şeklinde tanımlamıştır. Kısaca fuar, tüketici ve satıcının kısa süreliğine belli bir gaye doğrultusunda bir araya geldikleri pazar şeklinde tanımlanabilir. Ticaret ile bağlantılı olan bu kavramların turizm etkinliğine dönüşmesi için düzenlendiği lokasyonun katılımcıların kolaylıkla ulaşabileceği ve iklim özelliklerinin ise farklı bölgelerden gelen yüzlerce katılımcı için uygun olması gerekmektedir.³⁴⁸

Ülke, il ve ilçelerin ekonomilerine kazandırdığı hareketlilik ve katkının fark edilmesiyle fuar organizasyonları özellikle sanayileşmekte olan lokasyonlar arasında

---

³⁴⁷ Yusuf Aymanıuy, *Kongre Turizmi ve Fuar Organizasyonları*, 3. b., Detay Yayıncılık, 2013, s. 186.

³⁴⁸ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, s. 92.

bir yarış halini almıştır.³⁴⁹ Bu bağlamda İnegöl’de mobilya fuarı organizasyonları dünya çapında ticaretin kolaylaşması ve yerel ekonominin gelişmesi, istihdam yaratılması gibi olumlu etkiler yaratmıştır.

İnegöl’deki fuar turizmi günümüzdeki durumuna 1930’lu yıllardan itibaren fuarlara katılım ve düzenleme ile ulaşmıştır. Ahşap işletmeciliği ile başlayan ve 1930 yılına gelindiğinde sandalye üretimi yapan küçük imalathaneler, Türkiye Cumhuriyetinin ilk uluslararası fuarı olan İzmir Beynelminel Fuarında sergilenmesiyle ülkeye tanıtılmıştır. Fuardan alınan olumlu tepkiler daha sonraki yıllarda sergi açılışını tetiklemiş ve 1970 yılında İnegöl’de üretilen ürünleri sergilemek amacıyla dernekler ve yerel yönetim işbirliği ile bir sanayi sergisi düzenlenmiştir. Bu sergi çalışma alanında düzenlenen ilk fuar olmasıyla, günümüzde her yıl periyodik olarak düzenlenen mobilya fuarı açısından bir milat durumundadır.³⁵⁰ 20 Haziran 1971 yılında, ilk sanayi sergisindeki yoğun ilgiden memnun olan zanaatkârlar sanayi sergisi ve panayır sergisi düzenlemişlerdir.³⁵¹ 1971 yılında okul bahçesinde gerçekleşen sergi ve panayırdan sonra, bir sergi salonu yapma ihtiyacı doğmuş ve İnegöl Mobilyacılar Alım Satım Kooperatifi (İMASKO) tarafından 1973 yılında sergi salonu açılmıştır. Yine aynı dönemde Mobilya, Sanayi ve Tarım Ürünleri sergisi düzenlenmiştir.³⁵² Katılımcıların yoğun ilgisi ve mobilya ürünlerinin daha geniş kitlelere duyurma arzusu fuar ile beraber festival düzenleme fikrinin ortaya çıkmasına imkân tanımış ve bu düşünce doğrultusunda komisyon oluşturularak somut adımlar atılmıştır. 1988 yılına gelindiğinde mobilya dekorasyon fuarı açılmış ve üreticinin kafasında fuar düşüncesinin netleştiği önemli bir etkinlik olmuştur.³⁵³ 1989 tarihinde Haziran ayında kutlanan bahar şenliklerinin mobilya fuarı ile birleştirilme fikri ortaya atılmış ve geniş kitlelerin fuardan haberdar olması için “Reklam ve Tanıtım Komitesi” oluşturulmuştur. 02 Eylül 1993 yılında İnegöl Kültür Sanat ve Yardımlaşma Vakfının organizasyonu ile sanayi ürünleri sergisi açılmış ve halka sunulmuştur.³⁵⁴ Günümüzde devam eden ve İnegöl mobilyasının küresel ölçekte marka halini almasını sağlayan

³⁴⁹ Şakir Sarıçay, *Küçük Ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Yönelik Fuar Teşvikleri Ve Fuarların Türkiye Ekonomisine Katkısı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010, s. 71.

³⁵⁰ “İnegöl Sanayi Sergisi Açıldı”, *Altı Eylül Gazetesi*, (02.07.1970).

³⁵¹ “Şehrimizde 20 Haziranda Sanayi Sergisi ve Panayır Açılıyor”, *Altı Eylül Gazetesi*, (20.06.1971).

³⁵² “www.modelf.com.tr -Fuar Tarihçesi”, 14.05.2019.

³⁵³ Kahraman, *İnegöl Mobilya Tarihi*, s. 242.

³⁵⁴ “www.modelf.com.tr -Fuar Tarihçesi”.

Mobilya ve Dekorasyon Fuarının birincisi 1994 yılında gerçekleştirilmiştir. 3. Mobilya ve Dekorasyon Fuarı diğer iki fuardan farklı olarak İstanbul'da gerçekleştirilmiş ve İstanbul pazarına ürünler, zanaatkarların kendilerinin hazırladığı sergiyle sunulmuştur. 4. Mobilya ve Dekorasyon Fuarında (1997) broşürler basılmış gazetelere reklam verilmiştir. Tanıtım faaliyetleri neticesinde farklı lokasyonlardan ziyaretçiler gelmiş ve müşteri yelpazesi genişlemiştir. 150.000 kişinin fuarı ziyaret etmesi kapalı ve daha büyük fuar ihtiyacını doğurmuş ve 1998 yılında kapalı fuar alanı temeli atılmış ve 2000 yılında resmi açılışı gerçekleştirilmiştir. Bu süre zarfında herhangi bir mobilya fuarı gerçekleştirilmemiştir. 2001 yılında açılışı yapılan Mobilya ve Dekorasyon Fuarını yurtiçi ve yurtdışından pek çok ziyaretçi ve firma ziyaret etmiştir. 75.000 kişinin ziyaret ettiği fuarda Almanya, Libya, Fransa, Belçika, İsviçre, Yunanistan, Arabistan, Suriye, Makedonya, Kosova, Irak, Mısır gibi birçok ülkeden gelen alıcı ve turistler yaptığı harcamalar ve iş bağlantılarıyla İnegöl ekonomisini olumlu yönde etkilemişlerdir.³⁵⁵ 2005 yılına kadar periyodik olarak organize edilen Mobilya ve Dekorasyon Fuarına ek olarak Mobilya Yan Sanayi Aksesuarları ve Ağaç İşleme Makineleri Fuarı açılmış ve üretim esnasında kullanılan ekipman ve teknoloji sergilenmiştir.³⁵⁶ 79 firmanın stand açtığı fuarda ülkenin çeşitli yerlerinden gelen ziyaretçilerin yanında Arnavutluk, Avustralya, Güney Kore, Almanya, Sırbistan, Karadağ, İngiltere, Gürcistan, Yunanistan ve Mısır gibi ülkelere de ziyaretçi gelmiştir.³⁵⁷

2006 yılından itibaren Nisan ve Kasım aylarında olmak üzere iki adet fuar düzenlenmesi kararı alınmıştır. (MODEF ve MODEF EXPO olarak) 2008 yılında var olan iki fuara ek olarak MOYAF – Mobilya Yan Sanayi ve Ahşap Makineleri Fuarı açılmıştır.³⁵⁸ Mobilya üretim makine ve teknolojilerinin sergilendiği fuarda, İnegöl'de yılda üç defa uluslararası ölçekte fuar düzenlenebildiği ispatlanmış ve 2012 yılından itibaren senede dört defa uluslararası ölçekte fuar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. İnegöl Tarım Meyvecilik ve Fidancılık Fuarı (İNTARF) çalışma sahasının tarımsal potansiyeli ve teknolojisinin sergilendiği, çeşitli il ve ilçelerden çiftçilerin bulunduğu

³⁵⁵ “İnegöl'de 19 Ekim Bayramı Kutlandı”, *Yıldırım*, (19.10.2001).

³⁵⁶ “Mobilya Başkenti İnegöl'e Yakıştı”, *Yıldırım*, (23.03.2005).

³⁵⁷ “www.modef.com.tr -Fuar Tarihçesi”.

³⁵⁸ “https://www.itso.org.tr –Fuarlar”, 13.05.2019.

bir fuardır.³⁵⁹ Çalışma sahasında tarım ve sanayi faaliyetleri fuarlar yoluyla ülkemize ve dünyaya tanıtılmaktadır. Turizm alanında herhangi bir fuar İnegöl sınırları içinde yapılmısa da Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongre ve Fuarı (HESTOUREX) gibi fuarlara katılarak kaplıca ve doğa turizmi anlamında tanıtım yapılmaktadır.³⁶⁰

03-08 Kasım 2016 yılında yapılan fuara ise 1361'i yabancı 4000'i biletli olmak üzere toplam 24.158 kişi 79 ilden gelerek ziyaret etmiştir. Yabancı ziyaretçiler toplam 83 ülkeden gelmiştir. MODEF Fuarcılıktan alınan bilgilere göre, yetkililerin getirdiği ziyaretçiler 37 ülkeden ibarettir. Bu da demek oluyor ki diğer 46 ülkeden gelen ziyaretçiler fuarı tanıyor ve tanıtımlar neticesinde fuardan haberdar olmuştur. Yabancı ziyaretçilerin kıtalara göre dağılımları ise Asya'dan 35 ülke, Avrupa'dan 28 ülke, Afrika'dan 17 ülke, Amerika'dan 2, Avustralya'dan ise 1 ülkedir. 17-22 Ekim 2017 yılında gerçekleşen fuara ise 4 bin 59'u biletli, bin 364'ü yabancı olmak üzere toplam 22 bin 147 kişi ziyaret etmiştir. 23-28 Ekim 2018 yılında gerçekleşen etkinliğe ise 90 ülkeden 2.113 yabancı ziyaretçi, 3.993 biletli olmak üzere 24.647 ziyaretçi gelmiştir.

Yukarıda ifade edilen İnegöl'ün kongre ve fuar geçmişi, tarihsel süreç içerisinde tarım ve sanayi ürünlerinde markalaşmaya sebep olurken bir yandan da yoğun ziyaretçi kitlesinin konaklamasını sağlayacak turizm tesislerinin sayısının artmasına, altyapı hizmetlerinin sağlanmasına, çeşitli ülkelere gelen ziyaretçiler ile iletişimi sağlayacak rehberlik hizmetinin doğmasına, yeme-içme tesislerinin sayısının artmasına imkân tanımıştır.

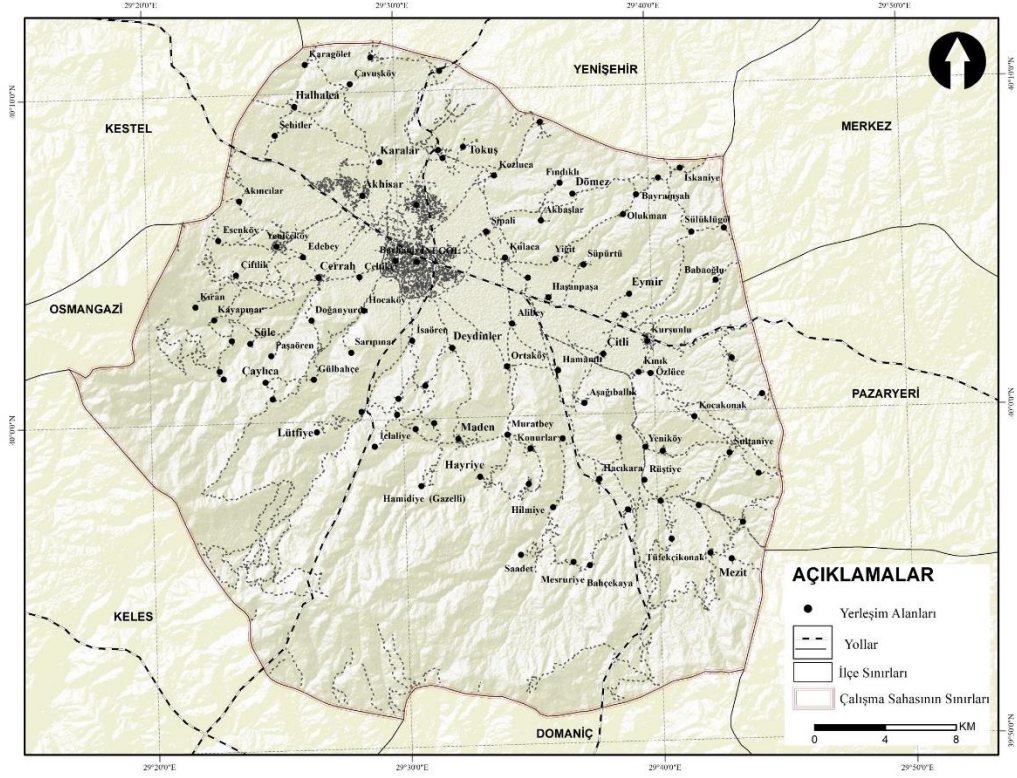
2.6. İNEGÖL'DE ULAŞIM VE TURİZM

Gelişen ulaşım koşulları turizmin gelişmesini teşvik ederken bir yandan da turizmin yaygınlaşması ulaşım koşullarının iyileşmesine ve gelişmesine olanak sağlayarak, daha fazla insanın yaşadığı ve çalıştığı yerden, turizm kaynaklarına taşınmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bir destinasyonun ziyaret edilmesi, o sahanın ulaşılabilirliği ile yakından ilgilidir. Ulaşım sistemleri içinde yer alan karayolu, havayolu, denizyolu ve demiryolu bağlantıları arasındaki “tamamlayıcı işbirliği”

³⁵⁹ “<http://intarf.com>”, 14.05.2019.

³⁶⁰ “Bursa İnegöl turizmi Antalya’da görücüye çıktı”, *Bursadabugün*, (06.04.2018).

uluslararası turizmin artmasına sebep olmuştur.³⁶¹ Bu bakımdan çalışma sahası olarak belirlediğimiz İnegöl İlçesi, Mudanya ve Yenişehir ilçelerine yakın olmasıyla havayolu ve denizyolu ulaşımı bakımından elverişli bir konumdadır. Ayrıca büyük nüfus kitlelerini barındıran Eskişehir, İstanbul, Ankara gibi merkezlere yakınlık İnegöl'ü tam bir kavşak noktası haline getirmiştir.

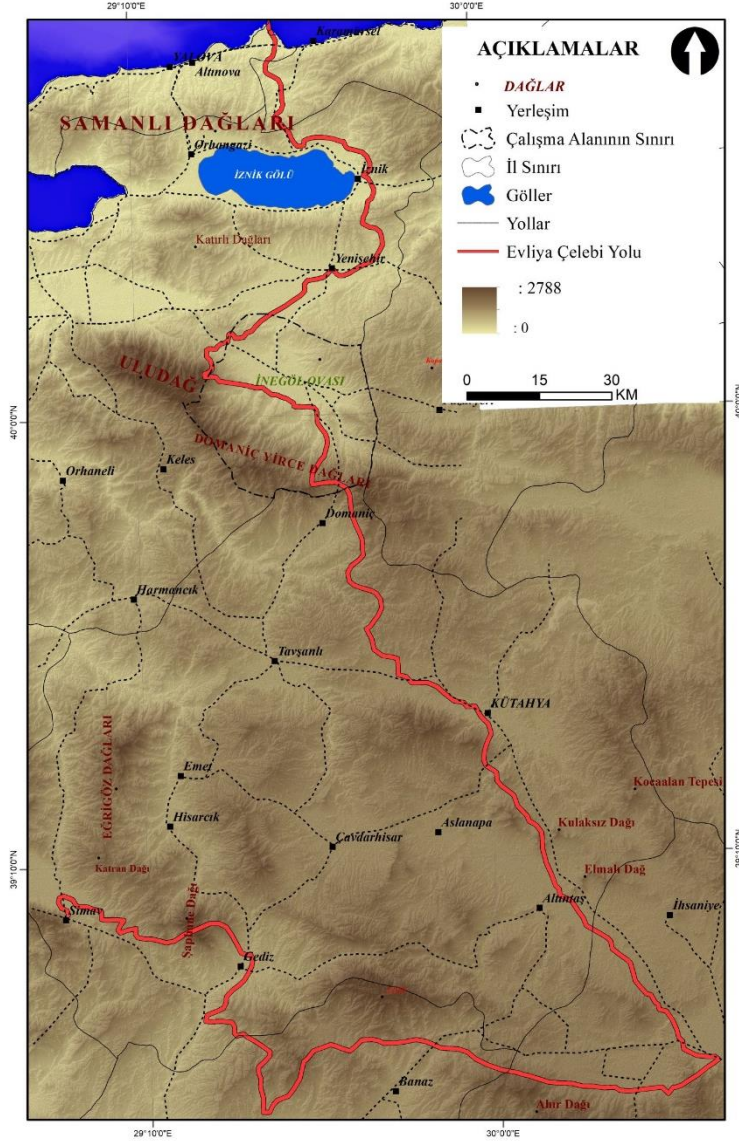
Harita 28. İnegöl ulaşım haritası

Kaynak: Harita Genel Komutanlığı (HGK) verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

D595 karayolu ile Kütahya ulaşımı, D200 ve D200-6 karayolu ile Eskişehir ile ulaşımını sağlayan İnegöl'de, yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere ilçe merkezi kesişim noktası durumundadır. İnegöl'ün bazı il ve ilçelere olan karayolu uzunluğu incelendiğinde; İstanbul-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 194 km, Ankara-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 343 km, Eskişehir-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 107 km, Bursa-İnegöl karayolu uzunluğu 58 km, Kütahya-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 136 km, Mudanya-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 90 km, Yenişehir-İnegöl karayolu uzunluğu yaklaşık 28 km, İnegöl-Bozuyük karayolu uzunluğu

³⁶¹ Suna Doğaner, "Türkiye'de Turizm Ulaştırması", *Coğrafya Araştırmaları (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayını)*, C. 4, S. 4 (1989), s. 43.

yaklaşık 60 km, İnegöl-Balıkesir karayolu uzunluğu yaklaşık 209 km olduğu görülmektedir.

Harita 29. Evliya Çelebi Yolu

Kaynak: Türkiye Kültür Rotaları Derneği'nin verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Günümüzde kullanılan rotalara ek olarak, Anadolu topraklarının sahip olduğu binlerce yıllık tarih ve kültürün antik ve kültürel rotaların oluşmasına imkân sağladığı bilinmektedir. 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı desteğiyle kurulan Türkiye Kültür Rotaları Derneği³⁶² antik ve kültür güzergâhlarını tanıtmak amacıyla, yerel halkı da proje kapsamına dâhil ederek koruma kullanma dengesi içinde, Avrupa Kültür

³⁶² <http://cultureroutesinturkey.com>, 06.03.2019.

Rotaları Enstitüsü (EICR) ve Dünya Yürüyüş Yolları Ağı (World Trails Network) ile işbirliği halinde çalışmaktadır.

Avrupa Birliği (EU) ve Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından desteklenen Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) 1984 yılında Avrupa Konseyi tarafından üye devletlerin daveti ve 1987 yılında Santiago de Compostela Deklarasyonu ile Avrupa Konseyi tarafından başlatılmıştır. İspanya’da yer alan “Santiago de Compostela Hac Yolu” ilk Avrupa Kültür Rotası olarak ilan edilmesi ve ilerleyen yıllarda genişletilerek Avrupa Göç Yolları ağının oluşturulmasıyla kültür rotası kavramı tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır.³⁶³

Tarih ve miras ağının oluşturulduğu güzergâhlarda kültürlerarası diyalog, kültürel çeşitlilik, sorumlu ve sürdürülebilir turizmin sağlanması gibi başlıklar ana temayı oluştururken, müzik, din, mimari, gastronomi, edebiyat rotalardaki destinasyon unsurları kapsamaktadır. Söz konusu proje sayesinde ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler ile işbirliği halinde kültür ve turizm yönetimi için bir model oluşturulması hedeflenmektedir.³⁶⁴ Avrupa Birliği ülkeleri arasında oluşturulan rotalar arasında Mozart Yolu, Viking Rotası, Avrupa Yahudi Mirası Güzergâhı, Zeytin Rotası, Avrupa Mezarlıklar Rotası, Robert Louis Stevenson’ın İzinde, Napollon Yolu yer almaktadır. Ülkemiz toprakları içinde yer alan uluslararası kültür rotaları arasında 2004 yılında oluşturulan Avrupa Yahudi Mirası Güzergâhı, 2005 yılında oluşturulan Zeytin Rotası ve 2010 yılında oluşturulan Avrupa Tarihi Termal Kentler Rotası bulunmaktadır. Ulusal rotalar arasında Likya Yolu, Aziz Paul Yolu, Sufi Yolu, Evliya Çelebi Yolu, Karia Yolu, Kaçkarlar Yolu, Frig Yolu, Sultanlar Yolu, Hz. İbrahim Yolu, Via Egnatia Yolu, Hitit Yolu, Gastronomi Yolu, Ağrı Yolu, Küre Yolu, İstiklal Yolu, İdyma Yolu, Sarıkamış Yolu, Yenice Orman Yolları ve Fethiye Yürüyüş Yolu bulunmaktadır. Çalışma sahamız içinde yer alan Evliya Çelebi Yolu yürüyüş, bisiklet ve at binme rotası olarak düzenlenmiş, UNESCO’nun 2011 Evliya Çelebi yılı³⁶⁵ ilan ettiği tarihte rota açılmış ve güzergâh Evliya Çelebi’nin yolculuğa çıktığı ilk yerleri kapsamaktadır.

---

³⁶³ Batuhan Akkaya vd., *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*, Stil Matbaa ÇEKÜL Vakfı - Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 3, 2015, ss. 14-15.

³⁶⁴ “<https://www.coe.int>”, 06.03.2019.

³⁶⁵ “<http://www.medam.org.tr>”, 06.03.2019.

Orman örtüsünün yoğun olduğu rota, turistlere bir yandan manzara güzelliği sunarken bir yan da kültürel birikim imkanı sunmakta ve ortalama 25 gün sürmektedir.³⁶⁶

Çalışma sahasında Evliya Çelebi Yolu’nu tanıtmaya yönelik şehir merkezinde tanıtım panoları oluşturulmuş ve Evliya Çelebi Yolu’na yürüyüş yapmak için gelen İtalyan öğrencilerin çektiği fotoğraflar Kent Müzesinde sergilenmiştir. Rota üzerinde çalışan İngiliz tarihçi Caroline Finkel “*Yürüdük, merkezi gezdik. 14 köyden geçtik, muhtarlar ve halkla konuştuk. Ne kadar hoş olduğunu anlatamam. Her zaman hava güzel değildi. Bazen yağmur yağıyordu ama bizim için hiç önemli değil. Çok zevk aldık. Çok keyifliydi. Sizin yöreniz inanılmaz güzel. Bu güzel memleketinizi epey gezdik*” şeklinde görüşlerini ifade ettiği sergi açılışında, yolun İnegöl turizmi için ayrı bir öneminin olduğunu belirtmiştir.³⁶⁷ Bursa’nın Tarihi Termal Kentler Birliğine (EHTTA) üye olan tek il olması, uluslararası bir güzergâh olan Avrupa Tarihi Termal Kentler Rotasında İnegöl’ün yer almasına imkân tanıyacaktır.³⁶⁸

Kültürel turizm son yıllarda turistler arasında popüler olduğu ve turistler için yeni eğilimin doğal ve kültürel miras unsurlarını ziyaret etmeyi kapsadığı bilinmektedir. Turizmin bu küresel eğilimine karşılık kültürel rotalar ve bölgelerin gün geçtikçe önem kazanması rota ve kültürel bölge sayılarının artmasına neden olmuştur.³⁶⁹ Bu bakımdan çalışma sahasında kültürel etkinliklere toplum katılımının yaygınlaştırılması, kırsal kalkınmanın sağlanması ve turistlerdeki kültürel miras bilincinin artırılması bağlamında Evliya Çelebi Yolu mühim bir rotadır. Ayrıca rotanın oluşturulması binicilik kültürünün İnegöl’de yaygınlaşmasına ve at çiftliklerinin açılmasına neden olarak yerel halka ekonomik anlamda katkı sağlamaktadır.

2.7. İNEGÖL’DE TURİZM VE KONAKLAMA HİZMETLERİ

Turizmi destekleyen en önemli unsurlardan biri olan konaklama, turizmde doğrudan bir istihdam alanı yaratmasıyla sektörün gelişimine paralel olarak pek çok lokasyon için ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilmekte ve turizm destinasyonunun

---

³⁶⁶ Caroline Finkel, Kate Clow, Donna Landry, *Osmanlı Seyyahı Evliya Çelebi’nin İzinde Evliya Çelebi Yolu*, çev. İbrahim Turgut, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Tic. A.Ş., 2011, ss. 118-20.

³⁶⁷ “<http://www.bursa.com.tr> Avrasya Yolu Fotoğraf Sergisi”, 06.03.2019.

³⁶⁸ “<https://ehtta.eu>”.

³⁶⁹ Sevgi Görmüş, “Kültürel Peyzaj Değerlerini Korumak İçin Yeni Bir Yaklaşım: Kültürel Rotalar”, *Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi*, (2018), s. 23.

tercih edilmesindeki önemli bir araç olarak görülmektedir. Turizm daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere, insanların devamlı oturdukları, çalıştıkları ve ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına çıkarak, turizm endüstrisinin sağladığı mal ve hizmetleri talep edildiği, geçici konaklamalardan oluşan ilişkiler bütünüdür. Kısacası turizm hareketinin oluşmasında esas unsurlardan birini oluşturan konaklama, turistlerin gecelemelelerinin yanı sıra yiyecek-içecek ve kısmen de eğlence ihtiyaçlarını karşıladıkları kuruluşlardır.³⁷⁰

Turizm coğrafyası; destinasyon planlanması ve yönetilmesi, mekânsal değişim, turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini ele almaktadır. Konaklama tesisleri de turizmin mekânsal yansıması olarak coğrafya biliminin araştırma alanına girmektedir. Ayrıca konaklama sektörü, turizmi meydana getiren üç temel unsurdan biri olup, herhangi bir alanda turizmin gelişmesi için gereklidir. Zaman içerisinde turizmin gelişme sürecine bağlı olarak nitelik ve nicelik bakımından değişikliğe uğrayan konaklama endüstrisi artan turist sayısına bağlı olarak ülkemizde her geçen gün artmaktadır.³⁷¹

Çalışma sahasında modern konaklama tesisi; Ahmet Vefik Paşa tarafından kamulaştırılan ve 2. Abdülhamit tarafından tüketilerek ün kazanmasıyla tanınan Çitli Maden Suyu sayesinde açılmıştır. 12 Nisan 1869 yılında Çitli Madensuyu işletme hakkının Della Sude Faik Paşa'ya verilmesiyle bölgeye 50 kişilik otel yapılmıştır. Böylelikle İnegöl'e modern anlamda ilk konaklama tesisi açılmıştır. Ulaşımı kolaylaştırmak için yolların yapılması, bahçe ve hamam inşa edilmesi bölgeyi cazibe merkezi haline getirmiştir. Yunan işgaliyle madensuyu kaynağının tahrip edilmesiyle çekiciliğini kaybeden Çitli Mahallesinde konaklama tesisi kapanmış ve kaynak değeri unutulmaya yüz tutmuştur.³⁷² Günümüzde Çitli madensuyunu faaliyete geçirme planlamaları yapılmaktaysa da henüz faaliyete geçmemiştir.

Marmara Bölgesinde İstanbul'dan sonra konaklama kapasitesi bakımından önemli bir lokasyon olan Bursa ili, Marmara Denizine kıyısı olmasından dolayı ikincil konutlara ve konaklama tesislerine, bunun yanı sıra Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım gibi

³⁷⁰ Kozak, Kozak, Kozak, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, s. 80.

³⁷¹ Ayşe Okuyucu, Öznur Akgiş, "Türkiye'de Konaklama Sektörünün Yapısal Ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 0, S. 1 (2016), s. 253.

³⁷² Akpınar, "Çitli Maden Suyu", ss. 844-45.

ilçeleriyle kültür turizmi olanaklarına ve İnegöl, Gemlik gibi ilçelere sahip olmasıyla sanayi sektörüyle gelişen konaklama tesislerine, Uludağ Milli Parkının Bursa ilinde bulunması kayak turizminin gelişimine bağlı olarak gelişen konaklama tesislerine ve Mustafakemalpaşa (Tümbüldek), İnegöl (Oylat ve Karacabey), Nilüfer (Dağyenice), Osmangazi (Çekirge), Gemlik (Terme) gibi kaplıca merkezlerine sahip olmasıyla sayıları gün geçtikçe çoğalan konaklama imkânlarına sahiptir.

Araştırma sahasındaki konaklama tesislerinin büyük bir bölümünü oteller oluşturmaktadır. 2018 yılı verilerine göre belediye belgeli konaklama tesisi sayısı 7, bakanlık belgeli konaklama tesisi sayısı 8 olup toplam yatak kapasitesi 1775'tir. İnegöl'ü ziyaret eden turistlerin büyük bir kısmı genellikle turizm belgeli otelleri tercih etmektedir. Tesislerdeki hizmet kalitesi ve donanım, özellikle yabancı turistler için önemli başlıklar olup, konaklama tesisi seçimlerinde etkili olmaktadır. Bunlar dışında çalışma sahasında belediye veya bakanlık tarafından belgelendirilmeyen butik otel ve bungalov evleri yer almaktadır.

BELEDİYE TARAFINDAN BELGELENDİRİLEN KONAKLAMA TESİSLERİ	TÜRÜ	YATAK KAPASİTESİ	ODA SAYISI
AŞIYAN OTEL	Otel	108	51
BLOK OTEL	Otel	258	79
GÜVEN OTEL	Otel	250	67
OYLAT KÖY KONAĞI	Otel	24	10
OTEL FERAH	Otel	56	20
SEÇKİN OTEL	Otel	42	21
LİVANE OTEL	Otel	52	20
BAKANLIK TARAFINDAN BELGELENDİRİLEN KONAKLAMA TESİSLERİ	TÜRÜ	YATAK KAPASİTESİ	ODA SAYISI
ANGELACOMA OTEL	Otel	236	118
İNEGÖL ROYAL OTEL	Otel	104	52
HOTEL PARK İNEGÖL	Otel	136	68
ÇAĞLAYAN OTEL	Otel	296	129
SOKULLU OTEL	Otel	72	38
BURSA YEŞİL VADİ OTEL	Otel	102	46
İNEGÖL HOTEL KAPLAN	Otel	39	23
MORRIAN HOTEL	Otel	-	121

Tablo 20. 2018 Yılı Belediye ve Bakanlık tarafından belgelendirilen konaklama tesisleri, yatak kapasiteleri, oda sayısı

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır.

YILLAR	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
1996	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1997	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2000	2.046	66	2.112	2.808	338	3.146	1,4	5,1	1,5
2001	4.893	152	5.045	6.351	909	7.260	1,3	6,0	1,4
2002	4.574	257	4.831	5.511	1.170	6.681	1,2	4,6	1,4
2003	3.080	306	3.386	4.040	1.482	5.522	1,3	4,8	1,6
2004	2.670	506	3.176	3.636	4.184	7.820	1,4	8,3	2,5
2005	7.578	775	8.353	9.995	4.529	14.524	1,3	5,8	1,7
2006	15.055	854	15.909	23.503	3.558	27.061	1,6	4,2	1,7
2007	17.291	2.499	19.790	26.883	8.363	35.246	1,6	3,3	1,8
2008	18.667	1.747	20.414	27.700	7.409	35.109	1,5	4,2	1,7
2009	9.683	1.113	10.796	15.819	2.641	18.460	1,6	2,4	1,7
2010	18.442	2.243	20.685	28.146	6.424	34.570	1,5	2,9	1,7
2011	22.573	2.012	24.585	37.418	6.222	43.640	1,7	3,1	1,8
2012	21.321	2.859	24.180	34.337	9.305	43.642	1,6	3,3	1,8
2013	23.392	3.383	26.775	40.886	10.381	51.267	1,7	3,1	1,9
2014	26.844	2.383	29.227	50.262	7.668	57.930	1,9	3,2	2,0
2015	58.406	3.599	62.005	111.571	11.509	123.080	1,9	3,2	2,0
2016	59.970	4.619	64.589	114.194	16.280	130.474	1,9	3,5	2,0
2017	65.123	6.207	71.330	124.964	19.047	144.011	1,92	3,07	2,02

Tablo 21. Bakanlık belgeli konaklama tesisi istatistikleri

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır. (2018)

Otellerden alınan bilgiler ışığında konaklayan yabancı turistlerin büyük çoğunluğunu Suudi Arabistan'dan gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır. Almanya, Kazakistan, Gürcistan, Kuveyt, Libya gibi ülkelerden gelen yabancı turistlere ek olarak her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen fuarları ziyaret eden yabancı turist ve iş adamları konaklama tesislerinde ağırlanmaktadır. 2018 yılında 40.'sı düzenlenen Uluslararası Mobilya Fuarı MODEF Expo 110 ülkeden gelen yabancı ziyaretçiyi ağırlamıştır.

Seyahat Acentası	Belge No
Çiçek Turizm Seyahat Acentası	1467
Has Hicaz Seyahat Acentası	1959
Al Hayat Tour Seyahat Acentası	3023
Ekrem Turizm Seyahat Acentası	3124
Ekmel Tour Seyahat Acentası	3177
Nagihan Turizm Seyahat Acentası	3326
Nil Tur Turizm Seyahat Acentası	3723
Alraha Travel Seyahat Acentası	3946
Hüsni Eligür Seyahat Acentası	5254
Slayt Turizm Seyahat Acentası	6061
İnegöl Turizm Seyahat Acentası	6247
İsmail Alkuş Turizm Bursa Şubesi	6853
Cilo Turizm Seyahat Acentası	7288
Notus Turizm Seyahat Acentası	8659
Özbeyhan Turizm Seyahat Acentası	9271
İbrahim Sevinç Seyahat Acentası	10622
Dez Travel Turizm Seyahat Acentası	10694
Atakan Turizm Seyahat Acentası	10837
Griffin Turizm Seyahat Acentası	11074
Mis Dilla Tur Seyahat Acentası	11147

Tablo 22. Bakanlık belgeli seyahat acentaları

Kaynak: Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Seyahat Acentaları (2018)

Turizm sektöründe dağıtım sistemi, tüketicilerin üretim yerine gelmeleri ile sağlanabilmektedir. Turizm dağıtım sisteminde yer alan seyahat acentaları, ulaşım, rezervasyon gibi turistik ürün ve hizmetleri sunmaktadır. Çalışma sahamızda 20 adet seyahat acentası yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZMİN ETKİLERİ

3.1. TURİZM- ÇEVRE ETKİLEŞİMİ

Turizm faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen aktivitelerin diğer ekonomik sektörleri etkilemesi ve ona bağlı sektörlerin gelişmesini sağlaması, turizme yönelik ilgiyi her geçen gün artırırken hizmet sektörü içinde değerlendirilen turizm faaliyetleri; depolanan, taşınan ürünlere sahip olmayışı, üretildiği yerde tüketilmesi ve büyük ölçüde doğal çevreye, yöreye ve coğrafi kaynağa dayalı oluşu turizm ve çevre arasındaki ilişkinin hassas boyutta olduğunu göstermekte ve birbirleri arasındaki etkileşimin iyi değerlendirilip analiz edilmesini gerektirmektedir. Turistik gelişmenin olumsuz etkilerini en aza indirmek üzere ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte planlama yapılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Başarılı bir planlama işlemi ise temel olarak beş hususu kapsamaktadır. Söz konusu hususlar planlama işleminin ilk aşamasında yapılması gerekenlerdir. Özgüç sıralamanın araştırmacılara göre değişiklik gösterdiğini belirtmekte ve hususları şu şekilde sıralamaktadır;³⁷³

- Eldeki mevcut kaynakların bir dökümü yapılmayı veya gelecekte kullanılacak tüm olanaklar saptanmalıdır.
- Turistlerin nereden geldiği belirtilmelidir.
- Arz-talep dengesi araştırılmalıdır.
- Turizm kalkınmasının mali yönü ve yatırım olanakları araştırılmalıdır.
- Doğal, kültürel, sosyal ve tarihi öğelerin özellikleri değerlendirilmeli ve korunmalıdır.

Yukarıda bahsedilen hususların ilk dört maddesi ilgili diğer alanlarda ele alınmıştır. Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünde beşinci madde olan doğal, kültürel, sosyal öğelerin turizm ile ilişkisi ve çevre arasındaki etkileşimi coğrafi perspektifle incelenerek çalışma alanının taşıma kapasitesi belirtilmiştir.

Turizm tarihsel doku, doğal çevre ve kültürel yapının bütün öğelerden tüm boyutlarıyla yararlanan, turizm gelişim planları, koruma imar planları gibi yasal ve yönetsel eylemlerle korunmaya çalışılan bir faaliyettir. Ülkemizde ekonomik

---

³⁷³ Özgüç, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 2015, s. 183.

boyutundan dolayı önem kazanan turizmde, 1990'lı yıllardan itibaren turizmin çevre üzerindeki etkisi, sürdürülebilir turizm, turizmin mevsimselliğinin azaltılması, taşıma kapasitesi gibi konular politika belirlerken göz önüne alınmaya başlamıştır. Plansızca yönetilen çevrelerin turistik değerini kaybettiği, çevresel bilincin oluşturulmasıyla çevrenin turizm açısından önem kazanacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu bakımdan çevrenin korunmasında turizmin rolü Dünya Turizm Örgütü Manila Bildirgesi'nde "turizm kaynaklarının kontrolsüz bırakılmasına, turizm gereksinimlerini karşılarken yöredeki nüfusun sosyal ve ekonomik yaşantısına, turist çeken tarihi ve kültürel alanlarda doğal kaynaklara zararlı olacak faaliyetlerde bulunulmamasına, bütün turizm kaynaklarının insanoğlunun mirası olduğuna" değinilerek ortaya konmuştur.³⁷⁴

Doğal çevrenin yanı sıra toplumları meydana getiren sosyo-kültürel yapının bir yansıması olan yerleşmelerin, "Geçmişimiz için bir gelecek" sloganıyla 1975 yılında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi³⁷⁵ kapsamında bütüncül koruma anlayışı ile koruma altına alınması kültürel miras unsurlarının değerlendirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını kolaylaştırmıştır.³⁷⁶ Çalışma sahasındaki kültürel mirasın tarihi koruma ve yaşatma adına restore edilmesi 2012 yılı itibariyle başlamış, ilk olarak Orhaniye Konağı restore edildikten sonra 19.yy'a ait 6 konak daha restore edilerek günümüze kazandırılmıştır.

Turizmi kontrol etmek ve bu bağlamda turistlerin, yöre halkının, ekonominin, sahanın ve yönetimin kabul edebileceği kadar turizmin var olabilmesi için öne sürülen Turizm Taşıma Kapasitesi (Tourism Carrying Capacity Assessment) (TCCA) özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde merkezi bir politika haline gelmiş bir konudur. Taşıma kapasitesi kavramı sosyal bilimlere Malthus'un nüfus üzerine yapmış olduğu nüfus artışının geometrik, gıda maddelerinin ise aritmetik arttığını savunan çalışması ile girmiştir³⁷⁷. Söz konusu kavram yeni olmamakla beraber turizm literatürüne 1960'lı yıllarda girmiş; sosyal, kültürel, ekonomik yönleri ele alarak kademeli bir şekilde

³⁷⁴ Zaman, *Kemer'in Turizm Coğrafyası*, s. 230.

³⁷⁵ Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 10. b., Yem Yayınları, 2018, s. 154.

³⁷⁶ Özlem Sağıroğlu, "Korumada Turizmin 'Kurtarıcı' Rolü Üzerine", *İDEALKENT*, C. 7, S. 19 (2018), ss. 550-53.

³⁷⁷ Stephen F. McCool, David W. Lime, "Tourism Carrying Capacity: Tempting Fantasy or Useful Reality?", *Journal of Sustainable Tourism*, C. 9, S. 5 (2001), s. 374.

gelişmiştir. Bu gelişme kitle turizmin meydana getirdiği sorunların, değişen turist etkinliklerini etkilemesi ve ortaya çıkan durumun politika değişikliği ihtiyacını doğurmasıyla değişikliğe uğramıştır.

Genel olarak taşıma kapasitesi doğal çevrede kabul edilemez bir değişiklik yapmadan, turistlerin edindiği deneyim kalitesinde düşüş olmaksızın, alanın kabul edebileceği maksimum kişi sayısını ifade etmektedir.³⁷⁸ Taşıma ve Kapasite terimleri Türk Dil Kurumu³⁷⁹ sözlüğüne göre dayanma, katlanma, çekme ve içine alma, sığdırma limiti, kapsama gücü anlamlarına gelen iki kelimedenden türetilmiş, bir canlının ve ortamın korunarak bir şeye karşı katlanma sınırı olarak tanımlanmıştır. Günümüzde terim ilk kez deniz taşımacılığında kullanılmış ve bir geminin taşıyabileceği yük miktarını ifade etmektedir.³⁸⁰

TCCA'nın sayısal değerlerle tanımlanması, turizm destinasyonunun özelliklerini dikkate alması, turizm talebini göz önünde bulundurması farklı ekolojik öneme sahip alanları (kıyı bölgeleri, adalar, kültürel yerler, şehirler gibi) tipolojik benzerliklerine dayanarak açıklaması, değerlendirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır.³⁸¹

Turizm taşıma kapasitesi temel olarak üç boyutta ele alınmaktadır. Fiziksel parametreleri (Doğal kaynaklar, ekosistem ve altyapı kapasitesi) göz önüne alarak oluşturulan ekolojik taşıma kapasitesi, ikamet eden nüfus toleransı, suç, turist memnuniyetini ele alan psikolojik taşıma kapasitesi, ekonomik faaliyet, işsizlik gibi konuları göz önüne alan ekonomik taşıma kapasitesi, turizm kapasitesi belirlenirken en fazla kullanılan başlıklardır. Araştırmacılar tarafından farklı taşıma kapasiteleri de belirlenmiştir. Örneğin Getz³⁸² fiziksel, ekonomik, algısal, sosyal, ekolojik, politik olmak üzere altı taşıma kapasitesi belirlemiştir.

---

³⁷⁸ D. G. Prokopiou vd., "Carrying Capacity as a Tool to Design Tourism Policy: Case Study for the Island of Rhodes", *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 2015, s. 906.

³⁷⁹ "http://www.tdk.gov.tr –Taşıma, Kapasite-", 03.04.2019.

³⁸⁰ Hande Belcioğlu, *Çıralı Koyunda Deniz ve Plaj Rekreasyon Faaliyetlerinin Deniz Ekolojik Taşıma Kapasitesi Araçlarıyla Belirlenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2017, s. 5.

³⁸¹ Harry Coccossis, "Sustainable Tourism and Carrying Capacity: A New Context", *The Challenge of Tourism Carrying Capacity Assessment: Theory and Practice*, ed. Harry Coccossis, Alexandra Mexa, Aldershot, Hants, UK ; Burlington, VT: Routledge, 2004, s. xii.

³⁸² Donald Getz, "Capacity to absorb tourism: Concepts and implications for strategic planning", *Annals of Tourism Research*, C. 10, S. 2 (1983), s. 241.

Kapasite belirlenirken gözden geçirilmesi gereken bazı temel varsayımlar yer almaktadır. Bu varsayımlardan ilki farklı özel ilgi alanlarına sahip ziyaretçilerin algıları ve aldıkları hizmet kalitesinin sahaya yönelik algılarının değişkenliğini hesaplama güçlüğüdür. Ziyaretçi algıları homojen olarak kabul etme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Butler³⁸³, homojen bir ziyaretçi kümesi ve homojen bir ortam olmadığı sürece, bir alanın taşıma kapasitesinin ne olduğu sorusunun net bir cevabının olmadığı ancak TCCA ile küresel, bölgesel ve yerel ölçekte mekânsal ve turizm planlamasının kullanılmasının uygun olacağını ifade etmektedir. Nitekim birçok rekreasyon ve turistik saha yöneticileri, yerel yönetimler aşırı kullanım sorununa karşı çoğunlukla geçici ve pragmatik yollara başvururlar. Taşıma kapasitesi prensiplerinin uygulanması sürdürülebilirlik konusunda yarar sağlamaktadır.

Kapasite ifadesinde kullanılan sınırlar veya eşikler sayısal değerlerle ifade edildiğinde turizm ve süreçlerinin özellikleri veya turist türlerine bağlı olarak mevsimden mevsime farklılık gösterdiği bilinmektedir.³⁸⁴ Zevklerin ve mekanların global ölçekte zaman içinde değer kazandığı ve kaybettiği görülmekte ancak taşıma kapasitesinin belirlenmesi, saha için belirlenen eşik değerinin saptanması alternatif türlerin ortaya çıkmasına imkan tanımaktadır. Dağların bir zamanlar korunmaya değer olmadığı, birçok açıdan engel olarak kabul edildiği bilinmekte, zaman içerisinde kayak merkezi, botanik turizm, kuş gözlemciliği gibi alternatif turizm faaliyetlerinin geliştiği sahalar halini aldığı görülmektedir. Bu bakımdan potansiyel barındıran her çekiciliğin kapasitesinin saptanması, geleceğe yönelik önemli bir adım olacaktır.

Yaz sporları, dağcılık, trekking gibi aktiviteler için mekanın taşıma kapasitesini saptayabilmek için çalışmamızda kullanılan ve tabloda belirtilen değerler Romanya Ulusal Turizm Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü tarafından oluşturulmuştur.

---

³⁸³ Richard Butler, "Issues In Applying Carrying Capacity Concepts: Examples From The United Kingdom", *Sustainable Tourism and Carrying Capacity: A New Context*, ed. Harry Coccossis, Alexandra Mexa, Aldershot, Hants, UK ; Burlington, VT: Routledge, 2004, s. 138.

³⁸⁴ Butler, "Issues In Applying Carrying Capacity Concepts: Examples From The United Kingdom", s. 138.

Piknik	0.01-0.02 hektar/kişi
Balık tutma	0.01 hektar/kişi
Yönetilen Ormanlık Alanda Yürüyüş	0.005 hektar/kişi
Doğal Ormanlık Alanda Yürüyüş	0.01 hektar/kişi
Yaz sporları	0.005-0.0067 hektar/kişi
Park yürüyüşleri	0.01 hektar/kişi
At binme	0.333 hektar/kişi
Kayak	0.5 hektar/kişi
Botanik Park Ziyaretleri	0.0067 hektar/kişi
Hayvanat Bahçesi Ziyaretleri	0.002 hektar/kişi
Yüzme	0.001 hektar/kişi
Rekreasyonel aktiviteler için kapalı alan	0.0066 hektar/kişi
Performans sporları	0.001 hektar/kişi
Amatör sporlar	0.005 hektar/kişi
Su sporları	0.006 hektar/kişi
Kampçılık	0.01 hektar/kişi
Tatilevleri	0.0067 hektar/kişi
Deniz sporları	0.1 hektar/kişi

Tablo 23. Kişi başı alan kullanım normları³⁸⁵

³⁸⁵ <http://smcse.incdt.ro>, 27.02.2018.

Turist Çekicilik İndeksi	0.77
Kullanılan Orman Alanı (Yönetilen)	-
Doğal Orman Alanı	49.240 hektar
Toplam Park Alanı ³⁸⁶	300.096,2 hektar
Toplam Piknik Alanı	45,8249 hektar
Toplam Yaz Sporları Alanı ³⁸⁷	1065.05 hektar
Toplam Kamp Alanı	800 hektar
Toplam Tatilevi Alanı	-
Toplam At Binme Alanı	320 hektar
Toplam Rekreasyon İçin Kapatılmış Boş Alan	50,0323 hektar
Performans Sporları Alanı	-
Amatör Spor Alanı	-
Kompleks Sporlar İçin Turist Spor Alanları	-
Toplam Yüzme Alanı	40 hektar
Toplam Botanik Park Alanı	3 hektar
Toplam Hayvanat Bahçesi Alanı	-
Su Sporları İçin Toplam Su Alanları	-
Toplam Balık Tutma Alanı	-
Toplam Kayak Pisti Alanı	-

Tablo 24. İnegöl'ün turizm ve rekreasyon faaliyetleri taşıma kapasitesi

Turizm tümüyle fiziksel çevrede oluşmakta ve fiziksel çevrenin oluşturduğu çekim ögeleri turizm talebi üzerinde etkiye sahip bulunmaktadır.³⁸⁸ İnegöl'de de son yıllarda önemli ölçüde büyüme gösteren doğa turizmi etkinliklerinin coğrafyayı tahrip etmemesi için sürdürülebilirlik kavramının toplum ve yönetici bağlamında değerlendirilmesi, destinasyon unsurlarının turizm sektörüne daha uzun süre hizmet vermelerine olanak sağlayacaktır. Nitekim araştırmaların da gösterdiği üzere turizme açılan bir yörenin en çok 15 yıl içerisinde eski özelliğini ve zamanla da çekim özelliğini kaybetmektedir.³⁸⁹ Turizm fiziki çevreyi tahrip edici etkilerine ek olarak çeşitli olumlu etkilere de sahiptir. Turizm tarihi yapılar üzerinde iyileştirici bir etkiye sahiptir. 2014 yılında Bursa'nın çeşitli kültür unsurlarının Dünya Miras Listesine dahil olmasıyla İnegöl'de restorasyon çalışmaları hız kazanmıştır. İkinci olumlu etki olarak

³⁸⁶ Büyük parkların alanı hesaplanmıştır. (Kültürpark (300.000 hektar), Kemal Özkan Parkı (58 hektar), İnegöl Ayçiçeği Masal Parkı (18.9 hektar), Kuğulu Park (7 Hektar), Akhisar Semt Parkı (12.3 Hektar))

³⁸⁷ Spor Tesisleri Sayısı İnegöl Belediyesinden alınmıştır.

³⁸⁸ Kozak, Kozak, Kozak, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, s. 136.

³⁸⁹ Kozak, Kozak, Kozak, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, s. 137.

tarihi yapıların yeni kimlikleriyle günümüze kazandırılmalarıdır. Ortaköy Kervansarayı, 19. yüzyıla ait yapıların kültür ve sanat merkezi olarak kullanılması, müze haline dönüştürülmesi örnek olarak verilebilir. Turizmin çevreyi korumaya yönelik diğer bir etkisi ise, planlama ve yönetsel boyutuyla çevre değerlerinin varlığını sürdürmelerini sağlamasıdır.

İnsanların binlerce yılda oluşturduğu ve doğanın milyonlarca yılda meydana getirdiği varlıklar ortak miras olarak adlandırılmaktadır. Miras unsurları geçmiş dünyanın günümüz dünyasına bıraktığı izlerdir. Bu bakımdan turizmi yalnızca ekonomik yönüyle ön plana çıkarmak yanlış bir yaklaşımdır. Bölgelerin coğrafi yapı ve özellikleri, iklim, nüfus, yerleşim özelliklerinin göz önüne alınması; turizmin mekâna yayılım özellikleri, mekân üzerine etkileri, turizm gönderen ve alan bölgeler arasındaki etkileşimin tespiti gibi birçok başlığın araştırılması, mekân ile sıkı bir ilişkisi bulunan turizm kavramını yakından ilgilendirmektedir.

3.2. SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

Turizm kültür ve sosyal yapıları farklı toplumları bir araya getirerek, farklı gelenek-görenek ve kültür düzeylerine sahip toplumlar arasında etkileşim ve değişim meydana getirmektedir. Her ne kadar kitle iletişim araçlarının gelişmesi insanların farklı yaşam biçimleri hakkında fikir sahibi olmasını kolaylaştırırsa da, o kültürün bulunduğu bölgeye gitmek, tanıma ve yaşama isteği turizm etkinliklerine katılmada birincil rol oynamaktadır.

Turizmin sosyo-kültürel etkisi turist tipi, ziyaret amacı ve sergilenen davranış biçimi ile ilgilidir. Bu bakımdan toplum üzerinde farklı olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Kozak³⁹⁰ bu etkileri şu şekilde listelemiştir:

Olumlu Etkiler

- Hoşgörü ortamını geliştirir.
- Kadın hakları konusunda ilerlemeye neden olur.
- Boş zaman kullanma alışkanlığını geliştirir.
- Yeni toplumsal kurumların ortaya çıkmasına neden olur.
- Yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olur.

³⁹⁰ Kozak, Kozak, Kozak, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, ss. 129-36.

- Yerel halkın tarih ve kültür değerlerine sahip çıkma bilincini geliştirir.
- Yabancı dil öğrenmeye yönlendirir.
- Aile bağlarını güçlendirir.

Olumsuz Etkiler

- Yabancı düşmanlığı artabilir.
- Suç oranlarında artış olabilir.
- Kültür ticarileşebilir.
- Turistleri taklit, olumsuz yönlenmeye neden olabilir.

Yukarıda sayılan başlıklardan çalışma sahamızda belirgin olarak fark edilen etkilerin başında kadınların ekonomik açıdan daha özgür duruma gelmesi, yeni mesleklerin ortaya çıkması, tarih ve kültür değerlerine sahip çıkma bilincinin gelişmesi ve yabancı dil öğrenmeye yönlendirmesi sayılabilir.

Turizmin algılanan etkilerinin belirlenmesinde yerel halka ankette şu sorular yönlendirilmiştir.

Sizce İnegöl'deki turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel açıdan en önemli <u>olumlu</u> etkisi nedir?	Verilen Cevaplar (Sayı)	%
İnsanları birbirine yaklaştırmakta ve hoşgörü ortamı yaratmaktadır.	52	34,66
Farklı kültürlerin tanınmasına imkân tanımaktadır.	15	10
Toplumsal gerilimi azaltarak eğlence olanaklarının artmasına olanak sağlamaktadır.	66	44
Geleneklerin yaşatılmasına ve tanıtılmasına olanak sağlar.	17	11,34
Toplam	150	100

Tablo 25. İnegöl'deki turizm faaliyetlerin sosyo-kültürel açıdan olumlu etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu

Anket sonuçlarına göre olumlu sonuçlar arasında %44'lük bir pay ile "toplumsal gerilimi azaltarak eğlence olanaklarının artmasına olanak sağlaması" seçeneği ilk sırada yer almaktadır. Yine %34,66'lık bir payla "insanları birbirine yaklaştırmakta ve hoşgörü ortamı yaratmaktadır" seçeneği ikinci sırada yer almaktadır. Diğer seçeneklere göre daha fazla bir orana sahip olan bu iki cevap, turizmin gelişmesiyle yapılan yatırımlardan yerel halkın hoşnut olduğu ve buna bağlı

olarak halk ve turist arasında hoşgörü ortamının mevcut olduğunu belirtmektedir. Anket çalışması ve yapılan görüşmeler neticesinde halkın İnegöl’de turizmin gelişmesini desteklediği görülmüştür.

Sizce İnegöl’deki turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel açıdan en önemli <u>olumsuz</u> etkisi nedir?	Verilen Cevaplar (Sayı)	%
Suç oranlarını artırır.	38	25,33
Manevi değerlerin bozulmasına yol açar.	33	22
Gelenek ve göreneklerin bozulmasına yol açar.	14	9,33
Kültürün ticarileşerek metalaşmasına neden olur.	8	5,34
Fikrim yok.	57	38
Toplam	150	100

Tablo 26. İnegöl’deki turizm faaliyetlerin sosyo-kültürel açıdan olumsuz etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu

Bu soruya verilen olumsuz yanıtların dağılımları yukarıda yer alan tablodaki gibidir. Suç oranlarını artırır, fikrim yok ve manevi değerlerin bozulmasına yol açar seçenekleri birbirine yakın dağılım göstermiştir. Turizmin toplumun sosyo-kültürel yapısı üzerine etkileri kaçınılmazdır. Yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki etkileşimin iyi değerlendirilmesi olumsuz etkileri azaltacak önemli bir planlama aşamasıdır.

3.3. EKONOMİK ETKİLERİ

Dünya ekonomisi üzerinde önemli bir sektör durumuna gelen turizm sektörüne ilgi, yarattığı ekonomik etkilerinden dolayı gün geçtikçe artmaktadır. Ülke ekonomilerine yaptığı ekonomik katkıdan dolayı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından önemle üzerinde durulmaktadır. Ayrıca lokal sahalarda ulaşım, yeme-içme, rekreasyon, eğlence gibi alt sektörleri destekleyerek istihdam sağlaması, ekonomiyi canlandırması, aile ekonomisine ek katkı sağlaması, girişimciliği arttırması ve bazı mesleklerin önem kazanmasını sağlamasına etki etmektedir. Bu olumlu etkilerin ekonomi üzerindeki etkisini ölçmek için araştırmacılar Galileo’nun “ölçülebilir olanı ölçün, ölçülemeyeni ölçülebilir hale getirin” sözünden hareketle çeşitli yöntem ve hesaplamalar geliştirilmiştir. Söz konusu yöntem ve hesaplamalara kısaca şunlardır:³⁹¹

³⁹¹ Kamil Unur, “Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 4 (2014), ss. 117-23.

- Turist harcamalarının gözlemlenmesi yöntemi
- Alan araştırmaları
- Banka kayıtları yöntemi
- Artık gelirler yöntemi
- Mevsimsel fark yöntemi
- Uydu hesaplama yöntemi
- Harcama oran yöntemi
- Maliyet faktör yöntemi

Turist harcamalarının gözlemlenmesi yöntemi iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi belirlenen örneklem kitlesinin sürekli takip edilerek yaptığı harcamaların genellenmesidir. Bu yöntem basit olmasına karşın uygulamada oldukça zordur ve evreni temsil etmede yanlış sonuçlar verebilmektedir. İkinci yöntem ise işletme kayıtlarının elde edilmesidir. Bu yöntemde işletmelerin yaptıkları toplam satışı turist ve yerel halk diye iki başlık altında kayıt altına alması gerekmektedir.

Alan araştırmaları yöntemi, turizmin ekonomik etkilerini ölçmede genellikle kullanılan birincil veri toplama yöntemidir. Bu yöntemde seçilen grup veya gruplara anket uygulanmasıyla veriler elde edilmektedir. Çalışmamızda bu yöntem uygulanmıştır.

Banka kayıtları yöntemi, turistlerin bozdurdıkları dövizlerin hesaplanmasıyla turizm hesaplamalarının belirlenmesidir. 1983 yılına kadar ülkemizde turizm gelirlerini hesaplama bu yöntem uygulanmıştır. Ancak turistlerin farklı kuruluşlardan döviz bozdurmaları veya kayıt altına alınmamaları gibi etmenler hesaplamalarda yanlışlıklar ortaya çıkardığı için günümüzde uygulanmamaktadır.

Artık gelirler yöntemi ise il bazında yapılan hesaplamalarda kullanılmaktadır. İstatistiksel ikincil verilerin kullanılarak sahadaki hizmet ve perakende gelirlerinin toplamından yerel halkın harcamalarının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Böylelikle il dışından gelen insanların harcamaları elde edilmektedir.

Mevsimsel fark yöntemi, turistik tesislerin aylık gelirlerinin değerlendirilmesiyle elde edilmektedir.

Uydu hesaplama yöntemi ulusal ve uluslararası verilerin elde edilmesinde kullanılmaktadır. Dünya genelinde standartlar oluşturulması amacıyla uluslararası kuruluşlar tarafından uydu hesaplama yöntemi teşvik edilmektedir.

Harcama oran yöntemi, konaklama giderleri ve turistlerin yaptıkları toplam harcamaların oranlanmasıyla elde edilmektedir.

Maliyet faktör yöntemi ise turistin konakladığı gün sayısı ile diğer harcamalarının günlük ortalama maliyeti (yiyecek, eğlence, ulaşım) çarpılarak hesaplanır ve her başlık için aynı işlem tekrarlanır. Söz konusu yöntemde ayrıntılı ikincil verilere ihtiyaç duyulmaktadır ve bu da uygulanabilirliğini azaltmaktadır.

Ekonomik etkileri ölçmekte kullandığımız alan araştırmaları yönteminde yerel halka şu sorular yönlendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

İnegöl'deki turizm faaliyetlerinin ekonomik açıdan en önemli <u>olumlu</u> etkisi nedir?	Verilen Cevaplar (Sayı)	%
Ekonomiyi canlandırmaktadır.	62	41,34
Diğer sektörlerdeki istihdam yaratmaktadır.	34	22,66
Aile ekonomisine ek katkı sağlamaktadır.	31	20,66
Girişimciliği artırarak bazı mesleklerin ortaya çıkmasına imkân tanımaktadır.	7	4,67
Yeni iş olanakları sağlamaktadır.	11	7,34
Hayat standartlarını yükselmesini sağlamaktadır.	5	3,33
Fikrim yok.	0	0
Toplam	150	100

Tablo 27. İnegöl'deki turizm faaliyetlerinin ekonomiye olumlu etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu

İnegöl'deki turizm faaliyetlerinin ekonomik açıdan en önemli <u>olumsuz</u> etkisi nedir?	Verilen Cevaplar (Sayı)	%
Mevsimlik istihdamdan dolayı sosyal güvencesiz iş sağlamaktadır.	14	9,33
Mal ve hizmetlerin pahalılaşmasına neden olmaktadır.	34	22,67
Bazı sektörlerin önem kaybetmesine neden olmaktadır.	50	33,33
Fiyat artışına neden olmaktadır.	46	30,67
Fikrim yok.	6	4
Toplam	150	100

Tablo 28. İnegöl'deki turizm faaliyetlerinin ekonomiye olumsuz etkilerini ölçmeye yönelik anket tablosu

Tabloda yer alan turizmin ekonomi üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini ölçmeye yönelik anketlerden çıkan sonuçlara göre, turizmin ekonomiyi canlandırdığı ve diğer sektörlerde istihdam sağladığı seçeneği çoğunluğu oluşturmaktadır. (Tablo 27-28.) Gerçekten de turizm faaliyetleri, girişimciliği arttırarak bazı mesleklerin ortaya çıkmasını ve bazı mesleklerin ise değer kazanmasını sağlamıştır. Olumsuz etkilerde listelenen ve bazı sektörlerin önem kaybetmesi seçeneği, mal ve hizmetlerin pahalılaşması çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunun sebebi ise tarımın önem kaybetmesinden kaynaklanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnegöl ilçesi birinci bölümde de ifade edildiği gibi fiziki ve beşeri çevre özellikleri bakımından turizm açısından önemli lokasyonlardan biridir. Büyük nüfus kitlelerini barındıran şehirlere yakınlığı, İnegöl'e coğrafi konum bakımından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca ekonomik faaliyetler kısmında ifade edilen gelişmiş sanayisi, alışveriş ve fuar turizminin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır.

İnegöl'de rekreasyon ve turizm faaliyetlerinin en fazla olduğu saha, termal turizminin gerçekleştiği alanlardır. Termal turizmin yoğunlaştığı alanlar turizmin mevsimselliğinden uzak olması, turizm tesislerinin yılın 12 ayı dolu olmasına imkân tanımaktadır. Özellikle kış mevsiminde doluluk oranındaki artış, Arap ve Ortadoğu'dan gelen yabancı turistlerin ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bir yandan da sömestr tatili ile birlikte ailelerin sağlık, dinlenme, terapi ve güzellik eksenli motivasyonlarından dolayı kış mevsiminde yoğunluk yaşanmaktadır. Kaplıca Merkezinde ziyaretçilere alternatifler sunmak amacıyla Suyla Gelen Sağlık Merkezi (SAGESAM) açılmıştır. Modern tesislerin açılması ve konaklama tesislerinin yeniden düzenlenmesi, 2023 Turizm Stratejisinde Termal Koridor içinde Bursa ve dolayısıyla İnegöl için önemli adımlardır. Kaplıca turizmi bağlamında İnegöl bir yandan ulusal güzergâhlar içinde yer alıp tanınırlığını arttırırken bir yandan da Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) tarafından Dünya Yürüyüş Yolları ağı içinde bulunmaktadır. Bu durum da uluslararası bilinirliğini arttırmaktadır.

Doğal çekicilikler içinde değerlendirilen hidrografik kaynaklar, flora ve fauna özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler çalışma sahasında eko-turizmin varlığına imkan tanımıştır. Söz konusu varlığı değerlendirmek için BEBKA'dan (Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı) alınan desteklerle Doğa Sporları ve Turizm Merkezi açılmıştır. Bu merkezin açılmasıyla bir yandan macera turizmini destekleyici sportif etkinlikler sahada yapılmaya başlamış bir yandan da ulusal ve uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapılmaya başlanmıştır. Dünya, Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongre ve Fuarı (HESTOUREX), EMİTT gibi fuarlarda doğa ve macera turizmini tanıtıcı çalışmalar yapan DOSTUM, henüz yeni sayılabilecek bir tarihte (2016) açılmasına rağmen İnegöl turizmi için önemli adımlar atmıştır. Doğal kaynakların eko-turizm temelli değerlendirildiği ve eko-turizm için en uygun yerlerin

saptandığı haritadan da anlaşılacağı üzere orman varlığı ve hidrografik kaynaklar mühim parametrelerdir. Bu bağlamda yerel yönetim ve kalkınma ajansı desteğiyle kurulan merkez, sürdürülebilir turizm noktasında yerinde bir adımdır.

Beşeri çevre özellikleri içinde değerlendirdiğimiz mimari yapılar, gelenek-görenekler, müzeler, çeşitli etkinlikler ve fuarlar doğal kaynaklar kadar korunarak günümüze ulaşamamıştır. Osmanlı döneminden kalan bir çok eser restorasyon geçirmiş ve özgünlüğünü kaybetmiştir. Ancak Bursa'nın çeşitli kültür unsurlarının UNESCO Dünya Miras listesine dahil olmasıyla (2014) artış gösteren restorasyon çalışmaları söz konusu tarihten sonra mimari yapıya uygun olarak yenilenmeye başlamıştır. Yenilenen yapılara yeni kimlik kazandırılarak günümüzde kültür sanat merkezi, restoran, müze vb. şekilde kullanılmaktadır.

Fuar turizmi 1970 yılı itibariyle İnegöl'de başlamıştır. Köklü bir geçmişe sahip olan mobilyacılık 1930'lu yıllarda ahşap işlemeciliğiyle uğraşan zanaatkarların İzmir Beynelmlel Fuarında eserlerini sergilemeleriyle ilk olarak tanıtılmış ve bunu İstanbul fuarları takip etmiştir. 1971 yılında ilk sergi salonunun açılmasıyla periyodik olarak fuarlar açılmaya başlamış ve 1987 yılında fuar festival programı ile birlikte açılmaya başlamış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Mobilya showroomlarının açılması ile dünyanın farklı lokasyonlarının birçok insan bir yandan ticari bağlantılar kurmak, bir yandan da alışveriş yapmak için çalışma sahasına gelmektedir. Bu durum alışveriş turizmi ve fuar turizminin gelişmesine olanak sağlamıştır.

Yapılan anket ve görüşmelerden de anladığımız üzere İnegöl halkı turizmin gelişmesini istemekte, kültür ve tabiat varlıklarının korunması yönünde her türlü adımı atmaktadır. Bunlardan en güzel örneği tamamen halktan gelen eşyalar ve hibeler ile oluşturulmuş İnegöl Kent Müzesi ve Mobilya Ağaç ve Sanayi Müzesidir.

Çalışmanın başından beri ifade edilen turistik çekicilikler, yatırımların artırılması ve tanıtım çalışmalarının yapılmasıyla ulusal ve uluslararası turizm için kaynak değerler olacaktır. Bu da yöre halkının ekonomik kalkınmasını sağlayacak, çevre bir yandan turizm için değerlendirilirken bir yandan da korunmuş olacak, halk farklı kültürler ile temas kurarak hoşgörü ortamının oluşmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- “600 Yıllık Hamam Restore Edilmeyi Bekliyor.”, *Bursadabugün*, (27.06.2019).
- AÇIKÖZ Hacı Mustafa, “Bir Mekân Hümanizması Modeli Olarak İnegöl İshakpaşa Külliyesi (Aidiyet, Hizmet Ve Biz Duygusunun Mekâna Nakışı Bağlamında Yitik Marka İnegöl İshak Paşa Külliyesine Dair Felsefi Mülâhazalar)”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, Bursa: İhlas Gazetecilik, 2016, C. 1, s. .
- AHUNBAY Zeynep, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 10. b., Yem Yayınları, 2018.
- AK Duygu, Doğan BIÇKI, Serhat ÖZGÖKÇELER, “Avrupa’da Ve Türkiye’de Sosyal Turizm”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 31 (2013), ss. 49-73.
- AKBULUT Gülpınar, “Türkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C. 9, S. 1 (2010), ss. 35-54.
- AKÇAY Yasin, *İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, 2014.
- AKKAYA Batuhan vd., *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*, Stil Matbaa., ÇEKÜL Vakfı - Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 3, 2015.
- AKPINAR Deniz, “Çitli Maden Suyu”, *Social Sciences Studies Journal*, C. 3, S. 6 (2017), ss. 843-58.
- AKPINAR Elif, Yahya BULUT, “Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları”, 2010.
- ALAGÖZ Cemal Arif, “Türkiye Karst Olayları”, *Türk Coğrafya Kurumu*, 1944.
- ALBAYRAK Aslı, *Alternatif Turizm*, 1. Baskı., Ankara: Detay Yayıncılık, 2013.
- ALİAĞAOĞLU Alparslan, Abdullah UĞUR, *Şehir Coğrafyası*, 2. Baskı., İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, t.y.
- “Alp Gazilik ve Geyikli Baba”, *Somuncu Baba Dergisi*, (2016).
- ALTAY B., A.T SÖYLEMEZ, H. GÖNENDİK, “Mağara Turizmi ve Düşündükleri”, *Mağara Araştırma Derneği*, S. 9 (1993), s. 48.
- ANIL Metin, “İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 1083.
- ANONİM, “Turizmde Yükselen Değer İnegöl”, *Milliyet*, (26.09.2018).
- ARDEL Ahmet, *Hidrografiya Okyanuslar ve Denizler*, 2 cilt, İkinci Baskı., İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, 1975.
- ARDEL, “İnegöl Ovası ve Çevresi (Morfolojik Etüd)”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 0, S. 9-10 (1947), ss. 64-95.
- ARDEL, “Marmara Bölgesinin Güneydoğu Havzalarının Morfolojik Karakterleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 0, S. 2 (1943), ss. 160-73.
- ARIKAN Refik, “Osmanlı Devletinin Kuruluşunda İnegöl ve Çevresinin Önemi”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 1083.
- ARTUN Ali, “Müzecilikte Kamusalın Kaynakları ve Özel Müzeler”, *Müzeler Haftası Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik 1 Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: VEKAM, t.y., ss. 93-103.
- AŞIKPAŞAOĞLU, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ötüken Neşriyat A.Ş., 1970.
- ATABEY Eşref, Lütfi NAZIK, Koray TÖRK, “Oylat Mağarası Çökel Kayalarının Sedimentolojisi, (İnegöl/Bursa)”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, C. 123-124 (2002), ss. 91-98.
- AVCI Meral, “Türkiye’nin Bitki Çeşitliliği ve Coğrafi Açından Değerlendirmesi”, *Türkiye’nin Doğal, Egzotik Ağaç ve Çalıları 1 Gymnospermler, Angiospermler (A-G)*, ed. Ünal Akkemik, 1. Basım., Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayını, 2014, s. .
- AYMANKUY Yusuf, *Kongre Turizmi ve Fuar Organizasyonları*, 3. b., Detay Yayıncılık, 2013.

- AYVERDİ E. Hakkı, İ. Aydın YÜKSEL, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, Baha Matbaası., İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, 1976.
- BARCAN Ömer Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10 (1953), ss. 1-26.
- BARUT İpek F., Nergis ERDOĞAN, "Marmara Bölgesi Termal Mineralli Kaynak Suları: Hidrokimyasal Özellikleri Ve Zamana Bağlı Değişimi", *İstanbul Yerbilimleri Dergisi*, C. 24, S. 1 (2011), ss. 19-64.
- BAŞKAYA Zafer, "Araştırmalar Işığında Pazarlama, Turizm ve İletişimde Güncel Konular", *Oylat Kaplıcaları (İnegöl) Termal Turizmi*, ed. Metin Reyhanoglu, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, ss. 349-374
- BAYARTAN Mehmet, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. 10, S. 1 (2008), ss. 137-55.
- BELCİOĞLU Hande, *Çıralı Koyunda Deniz ve Plaj Rekreasyon Faaliyetlerinin Deniz Ekolojik Taşıma Kapasitesi Araçlarıyla Belirlenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2017.
- "BOA. MV. 221/48", t.y.
- "BOA.İ.MMS, 33/1379", t.y.
- "Boğazköy Barajı'nda balıklar karaya vurdu", *Hürriyet*, (07.02.2019).
- BOROS Lajos, Zita MARTYIN, Viktor PÁL, "Industrial tourism - trends and opportunities", *Forum Geografic*, C. 12, S. 1 (2013), ss. 108-14.
- BOSCH E., "Bitinya Tetkikleri (1. Kısım)", *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, çev. Sabahat Atlan, C. X, S. 37 (1946), ss. 29-53.
- BOYD Stephen, Richard BUTLER, "Seeing the forest through the trees: using GIS to identify potential ecotourism sites in Northern Ontario", *Practicing Responsible Tourism: International case studies in tourism planning, policy and development*, ed. L. C. Harrison, W. Husbands, New York: John Wiley and Sons, 1996, C. 1 , ss. 380-403.
- BULUÇ Gülçin, "Turistik Çekicilik Kaynaklarının Planlanmasında Turistik Ürün Çeşitlendirmesi", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2 (1997), ss. 139-60.
- BUNRUAMKAEW Khwanruthai, Yuji MURAYAM, "Site Suitability Evaluation for Ecotourism Using GIS & AHP: A Case Study of Surat Thani Province, Thailand", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, International Conference: Spatial Thinking and Geographic Information Sciences 2011, C. 21 (2011), ss. 269-78.
- BUNRUAMKAEW Khwanruthai, Yuji MURAYAMA, "Land Use and Natural Resources Planning for Sustainable Ecotourism Using GIS in Surat Thani, Thailand", *Sustainability*, C. 4, S. 3 (2012), ss. 412-29.
- BURKLEY Ralf, *Adventure Tourism Management*, First Edition., USA: Elsevier Science & Technology, 2009.
- BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ, "https://www.bursa.bel.tr –Cerrah Parkı", 27.04.2019.
- "Bursa İli İnegöl İlçesi Hilmiye-Oylat Mahalleleri Civarı Metalik Madenler Ruhsatı AR:201300553 (ER2416128) Ruhsat Nolu IV. Grup Maden Arama Ruhsatı Etüdü Projesi", Ankara: Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, 2017.
- "Bursa İli Maden ve Enerji Kaynakları", Ankara: Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, t.y.
- "Bursa İnegöl turizmi Antalya'da görücüye çıktı", *Bursadabugün*, (06.04.2018).
- BUTLER Richard, "Issues In Applying Carrying Capacity Concepts: Examples From The United Kingdom", *Sustainable Tourism and Carrying Capacity: A New Context*, ed. Harry Coccossis, Alexandra Mexa, Aldershot, Hants, UK ; Burlington, VT: Routledge, 2004, s. 312.
- CARMICHAEL Barbara, "Understanding the Wine Tourism Experience for Winery Visitors in the Niagara Region, Ontario, Canada", *Tourism Geographies*, C. 7, S. 2 (2005), ss. 185-204.

- CATER Carl I., "Playing with risk? participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism", *Tourism Management*, C. 27, S. 2 (2006), ss. 317-25.
- CEI Leonardo vd., "Geographical indications: A first assessment of the impact on rural development in Italian NUTS3 regions", *Land Use Policy*, C. 75 (2018), ss. 620-30.
- CENGİZ Oğuzhan, *Ertuğrul Gazi Kuruluş*, Bilgeoguz Yayinlari, 2015.
- CHOI Mi Ju, Cindy Yoonjoung HEO, Rob LAW, "Progress in Shopping Tourism", *Journal of Travel & Tourism Marketing*, C. 33 (2016), ss. 1-24, doi:10.1080/10548408.2014.969393.
- CIGNA Arrigo A., Ezio BURRI, "Development, Management And Economy Of Show Caves", *In. J. Speleol.*, S. 29 (2000), ss. 1-27.
- COCCOSSIS Harry, "Sustainable Tourism and Carrying Capacity: A New Context", *The Challenge of Tourism Carrying Capacity Assessment: Theory and Practice*, ed. Harry Coccossis, Alexandra Mexa, Aldershot, Hants, UK ; Burlington, VT: Routledge, 2004, s. 312.
- ÇANTAY Gönül, "Erken Dönem Osmanlı Mimarisi", t.y.
- ÇELİK Sedat, Lütfullah Sadi TOPRAK, "Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 5 (2018), ss. 687-92.
- ÇETİN Bayram, *Kuruluşu, Gelişimi ve Fonsiyonel Özellikleri Yönüyle Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*, 1. Baskı., Hatay: Color Ofset Matbaacılık, 2012.
- ÇETİN Mehmet, Hakan SEVIK, "Assessing Potential Areas of Ecotourism through a Case Study in Ilgaz Mountain National Park", *Tourism - From Empirical Research Towards Practical Application*, ed. Leszek Butowski, 2016, s. , doi:10.5772/61385.
- ÇETİNASLAN Mustafa, "İnegöl Yöresinden Tanınmayan Üç Hamam", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 42 (2016), ss. 941-58.
- ÇOLAKOĞLU Osman Eralp, Şenol ÇAVUŞ, Zehra EGE, *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim*, Detay Yayıncılık, 2009.
- ÇULUK Sinan, "Angelos Rençber'in Çitli Maden Suyu'nu İşletme Talebi", 2016.
- ÇULUK, "Osmanlı Basınında Çitli Maden Suyu", 2016.
- DALGIN Taner, "İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya'nın Değerlendirilmesi", *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), ss. 59-59.
- DARKOT Besim, *Türkiye İktisadi Coğrafyası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1972.
- DAŞKIN Ruziye, Özer YILMAZ, Gönül KAYNAK, "İnegöl Bitkileri", *İnegöl Çınaraltı Dergisi (İnegöl Belediyesi Kent Müzesi Kültür ve Sanat tarih Dergisi)*, (2010).
- DAYI Mustafa, Yılmaz ARUNTAŞ, Emine N. CANER SALTİK, "16. Yüzyıl İnegöl Hamam Yapısında Kullanılan Örgü Harçlarının Bazı Özelliklerinin İncelenmesi", t.y., ss. 401-13.
- DEMİR Mucip, "Doğal Ve Beşeri Özellikleriyle Kars İlindeki Turizm Faaliyetlerinin Durumu", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 35 (2017), ss. 134-54.
- DENİZ Orhan, Erol ETLAN, "Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 6, S. 2 (2009), ss. 472-98.
- DENİZ Taşkın, "Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 34 (2016), ss. 195-202.
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, "28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül 3 Usuller, Kanun ve Talimatnameler Neticelerin Tahlili", 1929.
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, "1935 Umumi Nüfus Sayımı Talimatnamesi: Sayım ve Kontrol Memurlarının Vazifeleri", Osman Bey Matbaası, 1935.
- DIJKEMA F. Th, *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Brill, 1977.
- DOĞAN PEKER Leyla, *İngiliz Seyyahların Seyahatnamelerinde Bursa*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2003.

- DOĞANAY Hayati, Fatih ORHAN, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı., Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- DOĞANAY Hayati, Serhat ZAMAN *Türkiye Turizm Coğrafyası*, (Güncellenmiş 6. Baskı.), Erzurum: Pegem Akademi, 2019.
- DOĞANER Suna, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2001.
- DOĞANER Suna, "Türkiye'de Turizm Ulaştırması", *Coğrafya Araştırmaları (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayını)*, C. 4, S. 4 (1989), ss. 19-47.
- DOĞDUBAY Murat, Ayşe CAN SÜNNETÇİOĞLU, "İnegöl Köftesine Coğrafi İşaretleme Yapılmasının Yörenin Gastronomik Kimliğinin Korunması Açısından Önemi", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2. Cilt, s. 1083.
- EBU ABDULLAH MUHAMMED İBN BATUTA TANCI, *İbn-i Batuta Seyahatnamesi 1*, çev. A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- EFE Recep, ATASOY Emin, SOYKAN Abdullah, "Bursa ve Uludağ'ın Turizm Potansiyeli ve Sorunları", *Education, Science, Economic And Technologies In The Global World*, Burgas/Bulgaristan, 2008, s. 9.
- ELI HADZHIEVA, "İpek Yolu Canlanıyor", *Skylife*, (04.2018).
- EMEKLİ Gözde, "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", *Cultural Tourism*, C. 15 (2006), s. 9.
- EMEKLİ Gözde, "Coğrafya, Kültür Ve Turizm: Kültürel Turizm", *Cultural Tourism*, C. 15 (2006), s. 9.
- EMİROĞLU Mecdi, "Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehirleşme ve Şehirli Nüfus", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 7 (1975), ss. 125-57.
- ERDAL Gültekin, "Markaları mı İnegöl'ü İnegöl mü Markalarını Yaşatıyor?", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2. Cilt, s. 1083.
- ERDEM Hasan, *Şar Dağı'nın Kurtları*, Ankara: Ötügen Neşriyat A.Ş., t.y.
- ERDOĞAN M. Murat, Ayhan KAYA, *Türklerin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, 1. Baskı., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- ERENTÖZ Cahit, Zati TERNEK, "Türkiye'de Termomineral Kaynaklar ve Jeotermik Enerji Etüdüleri", *Maden Tetkik ve Arama Dergisi; Sayı: 70*, 1968.
- ERGUVANLI Kemal, Yüzer ERDOĞAN, *Yeraltı Suları Jeolojisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, 1973.
- EROL Oğuz, *Klimatoloji*, 9. Baskı., İstanbul: Çantay Kitabevi, 2011.
- ERTÜRK Deniz, *Bursa İli Jeotermal Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010.
- EVERETT Sally, Cara AITCHISON, "The Role of Food Tourism in Sustaining Regional Identity: A Case Study of Cornwall, South West England", *Journal of Sustainable Tourism*, C. 16, S. 2 (2008), ss. 150-67.
- EVLIYÂ ÇELEBİ B. DERViŞ MEHEMMED ZILLÎ, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, ed. M. Sabri Koz, 1. Baskı., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- EYICE Semavi, "Bertrandon De La Broquiere ve Seyahatnamesi (1432-1433)", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, C. VI, S. 1-2 (1975), ss. 85-126.
- EYKAY İlkay, Taner DALGIN, Hüseyin ÇEKEN, "İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya'nın Değerlendirilmesi", *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), ss. 59-74.
- FİNKEl Caroline, "Evliya Çelebi'nin İnegöl Seyahati, Gelecek İçin Bir Kültür Varlığı Haline Nasıl Geliyor? Avrupa'dan Türkiye'ye Yürüyoruz Projesi", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, t.y., C. 2. Cilt, s. 1083.
- FİNKEl Caroline, Kate CLOW, Donna LANDRY, *Osmanlı Seyyahı Evliya Çelebi'nin İzinde Evliya Çelebi Yolu*, çev. İbrahim Turgut, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Tic. A.Ş., 2011.

- FORTI Paolo, Arrigo A. CIGNA, "Caves: The Most Important Geotouristic Features In The World", *Brazilian Speleological Society*, C. 1, S. 6 (2013), ss. 9-26.
- GARDA Betül, "Macera Turizmi Pazarına Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, C. 14, S. 1-2 (2014), ss. 189-200.
- Geçmişten Günümüze Türkiye'de Turizm*, Ses Reklam Matbaası., Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015.
- GETZ Donald, "Capacity to absorb tourism: Concepts and implications for strategic planning", *Annals of Tourism Research*, C. 10, S. 2 (1983), ss. 239-63.
- GİRİTLİOĞLU İbrahim, Cevdet AVCIKURT, "Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler Ve Türkiye'deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama)", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, 16.
- GÖKHAN AKÇURA, *Türkiye Turizminde 150 Yıl*, İstanbul: Oti Yayınları, 2012.
- GÖRMÜŞ Sevgi, "Kültürel Peyzaj Değerlerini Korumak İçin Yeni Bir Yaklaşım: Kültürel Rotalar", *Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi*, (2018).
- GÜLEN Merve, "Gastronomi Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi Kapsamında Afyonkarahisar İlinin Değerlendirilmesi", *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1 (2017), ss. 31-42.
- GÜNAL Nurten, "Türkiye'de İklimin Doğal Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkileri", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, C. V, S. 1 (2013), ss. 1-22.
- GÜRDAL Mehmet, *Türkiye Turizm Coğrafyası Profesyonel Turist Rehberi ve Gezi Kılavuzu*, 2. Baskı., Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.
- HALL C. Michael vd., *Food Tourism Around The World*, Routledge, 2004.
- HARDIMAN Nigel, Shelley BURGİN, "Canyoning adventure recreation in the Blue Mountains World Heritage Area (Australia): The canyoning and canyoning trends over the last decade", *Tourism Management*, C. 32, S. 6 (2011), ss. 1324-31.
- HARRINGTON Robert J., Michael C. OTTENBACHER, "Culinary Tourism—A Case Study of the Gastronomic Capital", *Journal of Culinary Science & Technology*, C. 8, S. 1 (2010), ss. 14-32.
- HOŞGÖREN M. Yıldız, *İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1975.
- HÖPPE Peter, "The physiological equivalent temperature – a universal index for the biometeorological assessment of the thermal environment", *Int J. Biometeorol*, C. 43 (1999), ss. 71-75.
- İBRET B.Ünal, "Türkiye'de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası", *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 12, S. 18 (2007), ss. 135-64.
- "(İnegöl, DOSTUM ile alternatif turizmde açılım yapacak)", *Yapı*, (14.03.2019).
- "İnegöl Sanayi Sergisi Açıldı", *Altıyıl Gazetesi*, (02.07.1970).
- "İnegöl Tarihi Kapalı Çarşı Restorasyondan Geçiyor.", *Haberler*, (19.06.2019).
- "İnegöl'de 19 Ekim Bayramı Kutlandı", *Yıldırım*, (19.10.2001).
- "İnegöl'de dolu ve sel ekili alanlara zarar verdi.", *Hürriyet*, (01.02.2019).
- "İnegöl'de yeni macera", *Atlas Dergisi*, (21.06.2019).
- "İnegöl'den Tarihe Yolculuk Başlıyor.", *Milliyet*, (18.03.2019).
- "İnegöl'ün Yeni Turizm Merkezi Tahtaköprü", *Yıldırım Gazetesi*, (28.05.2019).
- "İshak Paşa", İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2000, C. 22, ss. 537-38.
- "İshak Paşa Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2000, C. 22, s. .
- İSMAYILOV Nergis Gün, *Modern Sanat Müzeleri ve Toplum İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2007.
- İZBIDAK Reşat, *Türkiye*, 2. Baskı., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984.
- İZBIRAK Reşat, *Jeomorfoloji Analitik ve Umumi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1979.
- JANSEN-VERBEKE Myriam, "Leisure shopping: A magic concept for the tourism industry?", *Tourism Management*, C. 12, S. 1 (1991), ss. 9-14.

- JOB Hubert, Ferdinand PAESLER, “Links between nature-based tourism, protected areas, poverty alleviation and crises—The example of Wasini Island (Kenya)”, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, C. 1-2 (2013), ss. 18-28.
- KAHRAMAN Kenan, *İnegöl Mobilya Tarihi*, Bursa: İnegöl Marangozlar ve Mobilyacılar Odası, 2018.
- KALAFAT Yaşar, “Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivine Göre Horasan Eri Olarak Bilinen Anadolu Yatırları - I”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 40, S. 1 (1999), ss. 511-35.
- KALENDEROĞLU İhsan, “Türkmenistan’da Hoca Ahmet Yesevi İzleri ve Gözlü Ata”, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 16 (2017), ss. 107-14.
- KANAL Hümmet, “Sultan II. Abdülhamid’in Osmanlı Eğitimine Yaptığı Önemli Bir Katkı: Emlâk-I Hümâyûn’a İnşa Edilen Okullar”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 40 (2016), ss. 151-76.
- KAPLANOĞLU Raif, “Bursa Kiliseleri”, *Bursa Araştırmaları Dergisi*, S. 30 (2010), ss. 10-25.
- KAPLANOĞLU Raif, “Geçmişten Günümüze Turistlerin Gözüyle Bursa”, t.y.
- KAPLANOĞLU Raif, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, 1. Baskı., Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, t.y.
- KAPLANOĞLU Raif, “Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa”, *Bursa ve Çevresinde Bektaşî/Alevî Kültürü*, ed. Nilüfer Alkan Günay, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2018, s. .
- KAPLANOĞLU Raif, Ozan KAPLANOĞLU, *Bursa’nın Göç Tarihi*, 1. Baskı., Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları, 2013.
- KARAKÜÇÜK Suat, *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, 6. b., Gazi Kitabevi, 2008.
- KARAPINAR Ebru, Mahmut BARAKAZI, “Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Göbeklitepe Ören Yeri”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1 (2017), ss. 5-18.
- KARPAT Kemal H., *Osmanlı Nüfusu*, 2. Baskı., İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- KELEŞ Vedat, “Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1-2 (2010), s. .
- KETİN İhsan, “Uludağ Masifinin Jeolojik Etüdü Hakkında Rapor”, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, C. 1, S. 1 (1947), ss. 60-74.
- KILIÇ Taner, Zafer BAŞKAYA, “Bilecik İlinin Agro-Turizm Potansiyeli”, *International Journal of Geography and Geography Education*, S. 38 (2018), ss. 234-46.
- KILIÇ Yalın, “Turizm Sektörü İstihdamının Eğitim Durumu ve İşgücü Planlaması”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1 (2014), ss. 421-36.
- KİPER Tuğba, Emine YILMAZ, “Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2 (2008), ss. 159-68.
- KOLEKTİF, *Osmanlı’dan Günümüze Bursa’da Spor*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Ticaret A.Ş., 2011.
- KOMİSYON, *İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi*, Bursa: İnegöl Belediyesi, 2013.
- KOPAR İbrahim, “Erdemli (Kayseri) Maden Suyu Kaynağının Rekreasyon Alanı Olarak Planlanması”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 7, S. 7 (2011), s. .
- KOZAK Nazmi, Meryem A. KOZAK, Metin KOZAK, *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, (Yenilenmiş 19. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık, 2017.
- KÖKTEN İ. Kılıç, “Anadolu’da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 12 (1954).
- KÖKTEN İ. Kılıç, “Kuzeybatı Anadolu’nun Tarihöncesi Hakkında Yeni Gözlemler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 3 (1948), ss. 201-14.
- KÖROĞLU Özlem, Sebahattin KARAMAN, “Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi”, *Karamanoğlu*

- Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 2014, S. 1 (2014), ss. 95-106.
- “Köy Kanunu”, 1924.
- KROEBER Alfred, Clyde KLUCKHOHN, *Culture: A critical review of concepts and definitions*, USA: Harward University Printing Office, 1952.
- LAPA Tennur Yerlisu, Elif KÖSE, İlhan GÜNBAI, “Türkiye’de yapılan Rekreasyon Araştırmaları: Sistematik bir Derleme”, *Spor Bilimleri Dergisi*, C. 29, S. 2 (2018), ss. 87-102.
- LEW Alan A., C. Michael HALL, Allan M. WILLIAMS, (ed.), *A Companion to Tourism*, 1. Baskı., Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2004.
- MACIONIS N., B. CAMBOURNE, “Wine Tourism: Just What Is It All About?”, *Australian & New Zealand Wine Industry Journal*, C. 13, S. 1 (1998), ss. 41-47.
- MCCOOL Stephen F., David W. LIME, “Tourism Carrying Capacity: Tempting Fantasy or Useful Reality?”, *Journal of Sustainable Tourism*, C. 9, S. 5 (2001), ss. 372-88.
- MENTEŞE Serpil, *İnegöl Ovasında Kentsel Yayılmanın Arazi Kullanımı ve Çevre Kaynakları Üzerine Etkisi*, (Doktora Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2015.
- MERT İbrahim Hakan, “Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 1., s. 1083.
- MIECZKOWSKI Z., “The Tourism Climatic Index: A Method Of Evaluating World Climates For Tourism”, *Canadian Association Of Geographers*, C. 29, S. 3 (1985), ss. 220-33.
- “Milli Tarım Projesi-Bursa/İnegöl”, www.tarimorman.gov/BUGEM, 25.10.2018.
- “Mobilya Başkenti İnegöl’e Yakıştı”, *Yıldırım*, (23.03.2005).
- NAZİK Lütfi, “Mağaralar”, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Mavi Gezegen Popüler Yer Bilimleri Dergisi*, (1999).
- NAZİK Lütfi, Serdar BAYARI, “Mağara Zengini Türkiye”, *Mavi Gezegen*, (2018).
- NAZİK Lütfi, Murat POYRAZ, “Türkiye Karst Jeomorfolojisi Genelini Karakterize Eden Bir Bölge: Orta Anadolu Platoları Karst Kuşağı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 68 (2017), ss. 43-56.
- OKUYUCU Ayşe, Öznur AKGIŞ, “Türkiye’de Konaklama Sektörünün Yapısal Ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 0, S. 1 (2016), ss. 249-69.
- OKUYUCU Ayşe, Mehmet SOMUNCU, “Türkiye’de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek”, *International Conference On Religious Tourism And Tolerance*, Konya: 627-643, 2013.
- OLALI Hasan, Selçuk NAZILLI, *Dış Tanıtım ve Turizm*, 1. Baskı., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.
- OLAY GAZETESİ, “Boğazova Uzungöl’den daha iyi olacak!”, (25.08.2017).
- “On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 2012.
- ORHAN Ayhan, “Yerel Lezzetlerin Turizm Ürününe Dönüştürülmesinde Coğrafi İşaretlerin Kullanımı İzmit Pişmaniyesi Örneği”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 21, S. 2 (2010), ss. 245-54.
- “Osmanlı Sarayında Kullanılan Çitli Maden Suyu Artık Boşa Akmayacak”, *Haberler*, (21.04.2019).
- OTGAAR Alexander H. J. vd., *Industrial Tourism : Opportunities for City and Enterprise*, Routledge, 2016.
- “Oylat Mağarasının Sağlık Turizmine Açılması İçin Proje Geliştirildi”, *Haberler*, (27.04.2019).
- ÖCAL Tülay, Fuat ÖZCAN, “Çamlık Mağaraları ve Turizm Potansiyeli”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 28 (2013), ss. 423-43.
- ÖZÇAĞLAR Ali, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ankara: Ekol Yayınları, 1997.

- ÖZGÜÇ Nazmiye, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 8. Baskı., İstanbul: Çantay Kitabevi, 2015.
- ÖZGÜÇ Nazmiye, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 8. Baskı., İstanbul: Çantay Kitabevi, 2015.
- ÖZKILIÇ Mine, “Yeni Müzecilik Akımının İnegöl Kent ve Mobilya Müzesi Örneğinde Değerlendirilmesi”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, t.y., C. 2, s. 1083.
- ÖZŞAHİN Emre, İlker EROĞLU, “Tekirdağ İlinde Eğitim ve Biyoklimatik Konfor Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C. 26, S. 1 (2018), ss. 1-10.
- ÖZŞAHİN Emre, Çağlar Kıvanç KAYMAZ, “Amik Ovası’nın Tarım (Agro) Turizm Potansiyelinin Coğrafi Yaklaşım İncelenmesi”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 2 (2014), ss. 241-52.
- ÖZŞAHİN Emre, Çağlar Kıvanç KAYMAZ, *Cehennem Deresi Kanyonu’nun Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm Potansiyeli (Ardanuç-Artvin)*, Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2018.
- PEHLİVAN Gürol, “Akbiyık Sultan’ın Bilinmeyen Bir Mesnevisi Hikayet-i Şemseddin”, *Sufi Araştırmaları*, S. 13 (t.y.), ss. 97-124.
- PEHLİVAN Rüstem, Osman YILMAZ, “Marmara Bölgesi Termomineral Kaynaklarının İçilebilirliği ve İnsan Sağlığına Etkisi”, *Jeoloji Mühendisliği*, C. 47 (t.y.), ss. 21-27.
- PEKMAN Adnan, (çev.), *Strabon Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII- XII-XIV)*, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı., İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- PLOG Stanley, “Why destination areas rise and fall in popularity: an update of a Cornell Quarterly classic”, *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, C. 42, S. 3 (2001), ss. 13-24.
- POLAT Eray, Büşra DİKEN, Sultan N.KILIÇ, “Festival Kalitesi, Algılanan Değer, Festival Tatmini Ve Festival Sadakati Arasındaki İlişkilerin Tespiti Üzerine Bir Araştırma: Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 4 (2018), ss. 23-44.
- POLAT Mustafa, *Arşiv Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda İnegöl’de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2017.
- PROKOPIOU D. G. vd., “Carrying Capacity as a Tool to Design Tourism Policy: Case Study for the Island of Rhodes”, *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 2015.
- RECEP ARSLAN, “Türkiye’nin Turizm Politikası (1923-1960)”, 2017, 1-16.
- SAĞIROĞLU Özlem, “Korumada Turizmin ‘Kurtarıcı’ Rolü Üzerine”, *İDEALKENT*, C. 7, S. 19 (2018), ss. 550-86.
- SANDALCI Mert, “Çitli Maden Suyunun Öyküsü”, *Yemek ve Kültür*, (2009).
- SARIÇAY Şakir, *Küçük Ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Yönelik Fuar Teşvikleri Ve Fuarların Türkiye Ekonomisine Katkısı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.
- SARIIŞIK Mehmet, Gülçin ÖZBAY, “Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Literatür İncelemesi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 2 (2015), ss. 264-78.
- SCHACHNER Andreas, *Birkleyn Mağaraları (Dicle Tüneli): Yüzey Araştırması*, Ankara: Kültür Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 2004.
- SEVİM Sezai, “İnegöl’de Kulaca Kalesi”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2017, C. 2, s. 1083.
- SEVIN Veli, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, 4. Baskı., Ankara: Üç S Basım Ltd. Şti, 2016.
- SILIER Orhan, “Dünyada ve Türkiye’de Kent Müzeleri”, *Ege Mimarlık*, (2010).
- SMITH Valene, “The Four Hs Of Tribal Tourism Acoma –A Pueblo Case Study”, *Progress In Tourism And Hospitality Research*, C. 2 (1996), ss. 295-306.
- SMITH William, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Walton and Maberly, 1859.
- SOYKAN Abdullah vd., “Balıkesir İlinin Mağara Turizmi Potansiyeli”, 3. Ulusal Balıkesir Turizm Kongresi, Balıkesir, 2008, ss. 393-400.

- SOYKAN Füsün, “Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, S. 12 (2003), ss. 1-11.
- STEWIG Reinhard, *Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler*, çev. Ruhi Turfan, İstanbul: İnegöl Matbaa Sanat Enstitüsü, 1968.
- SÜDAŞ İlkay, Mustafa MUTLUER, “Daha İyi Bir Hayata Doğru ‘Yaşam Biçimi Göçü’”, *Ege Coğrafya Dergisi*, C. 19, S. 1 (2010), ss. 31-47.
- SÜMER Faruk, “Turgut Alp”, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1991.
- ŞAHİN Güven, “Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Vize (Kırklareli)’nin Coğrafi İşaretleri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 15 (2013), ss. 23-37.
- ŞEFİK Özgür, “Tescilli ‘İnegöl alası’nda hasat zamanı | Gıda Tarım”, (02.09.2018).
- “Şehrimizde 20 Haziranda Sanayi Sergisi ve Panayır Açılıyor”, *Altıyıl Gazetesi*, (20.06.1971).
- TALESKA Milena, “Agrotourism As An Opportunity For Revitalization Of Rural Areas”, V Congress Of Geographers Of The Republic Of Macedonia, Skopje, 2015, ss. 155-60.
- TAŞ Hülya, “Bursa’da Hasan Dede ve Türbesi Çevresinde Oluşan Kültürel Değerler Üzerine Bir Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 17 (2009), ss. 375-93.
- TAVMERGEN İge Pınar, Ebru Günlü AKSAKAL, (ed.), *Kongre ve Toplantı Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, 2004.
- TEK Murat, “Kamu Yatırımlarında Turizmin Yeri, Türkiye Turizm Stratejisi 2033 ’de Marka Kentler Projesi : Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 20, S. 2 (2009), ss. 169-84.
- TEKİN Ali, *Rekreasyon*, Ankara: Ata Ofset, 2009.
- TEXIER Charles, *Küçük Asya Tarihi, Coğrafyası ve Arkeolojisi*, 3 cilt, çev. Ali Suat, Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002.
- TIMOTHY Dallen J., Richard W. BUTLER, “Cross-boder shopping: A North American perspective”, *Annals of Tourism Research*, C. 22, S. 1 (1995), ss. 16-34.
- TOPRAK Mehmet Ali, Füsün BAYKAL, “Kırsal Kalkınma Ve Kırsal Turizm: Bozdoğan (Aydın) İçin Bir Araştırma”, *Bozdoğan II*, İzmir: Bozdoğan Belediyesi Yayınları, 2010, ss. 41-82.
- TOR Çetin, “Tarihi Sağlık Kurumlarımız Sağlık Bakanlığı Bursa Devlet Hastanesi”, *Hekimce Bakış*, (2015).
- TOY Süleyman, *Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreasyonel Alanlarının İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010.
- TREWARTHA Gleen T., “A Case For Population Geography”, *Annals Of The Association Of American Geography*, C. 43, S. 2 (1953), ss. 71-97.
- TUNCER Kadir, Murat POYRAZ, Lütfi NAZIK, “Tourism Potential of Natural Caves in Bursa”, *Contemporary Studies in Environment and Tourism*, ed. Recep Efe, Münir Öztürk, Cambridge Scholars Publishing, 2017, ss. 120-33.
- TÜMERTEKİN Erol, *Türkiye’deki Şehirlerin Fonsiyonel Sınıflandırması*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, 1965.
- TÜMERTEKİN Erol, Hüseyin CÖNTÜRK, “Türkiye’de Yıllık Yağışlar”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 24-25 (t.y.), ss. 51-64.
- “Türk Müzeciliğinde Mevcut Durum Analizi”, Ankara: Müze Profesyonelleri Projesi, 2016.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK İSTATİSTİK GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ, “Genel Nüfus Sayımı 20 İlk Teşrin 1935 Kati ve Mufassal Neticeler: Bursa Vilayeti”, Başvekalet Matbaası, 1936.
- TÜSİAD, “Türkiye’de Alternatif Turizmin Gelişimine Yönelik Değerlendirmeler”, İstanbul, 2014.
- TZENKOVA Anna vd., “Developments in Tourism Climatology”, *The Human Comfort Conditions at Bulgarian Black Sea Side.*, ed. Andreas Matzarakis, Chris de Freitas, D.

- Scott, Commission Climate, Tourism and Recreation, Freiburg: International Society of Biometeorology., 2007, ss. 150-57.
- “Uludağ’da Endemik Park Kurulacak.”, *Anadolu Ajansı*, (24.07.2018).
- “Uludağ’daki Mağara ve Manastırlar Turizme Açılıyor”, *Milliyet*, (23.04.2014).
- UNUR Kamil, “Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 4 (2014), ss. 114-42.
- UZUN Ahmet, Mustafa YILDIRAN, “XIX. Yüzyıl İnegöl’ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2016, C. 1, s. 1083.
- ÜLGEN Atilla, “Bursa’nın Mağaraları”, *Bursa’da Zaman*, (19.04.2016).
- WEBER Karin, “Outdoor adventure tourism: A Review of Research Approaches”, *Annals of Tourism Research*, C. 28, S. 2 (2001), ss. 360-77.
- “www.bursa.bel.tr”, 01.02.2019.
- “www.modet.com.tr -Fuar Tarihçesi”, 14.05.2019.
- XIE Philip Feifan, “Developing industrial heritage tourism: A case study of the proposed jeep museum in Toledo, Ohio”, *Tourism Management*, C. 27, S. 6 (2016), ss. 1321-30.
- “Yabancı Öğrencilerden Aktaş’a Ziyaret”, (24.12.2018), <http://www.inegol.bel.tr>.
- YAĞCI Özcan, *Turizm Ekonomisi*, 2. b., Detay Yayıncılık, 2006.
- YEŞİL Pervin, Murat YEŞİL, Hasan YILMAZ, “Jeolojik Miras Alanlarının Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Balıca Mağarası Örneği”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 39, S. 2 (2011), ss. 241-48.
- YETİK Ümit, *Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2017.
- YILMAZ Murat, *Türkiye’nin Değişen Nüfus Yapısı Nedenler, Değişim, Sonuçlar ve Gelecek*, 1. Baskı., İstanbul: Çantay Kitabevi, 2016.
- YURTKURAN Merih, “Kükürtlü Kaplıcalarının Dünü, Bugünü”, *Bursa Defteri*, (2000).
- YÜCEŞAHİN M. Murat, *İnegöl İlçesi’nin Yerleşme Coğrafyası*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000.
- ZAMAN Serhat, *Kemer’in Turizm Coğrafyası*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2005.
- ZAMAN Serhat, Ogün COŞKUN, “Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2 (2008), ss. 263-83.
- ZAMAN Serhat, Alperen KAYSERİLİ, “The Role of Geographical Signs in Gastronomy Tourism: A Case Study of Erzurum Cag Kebab”, *International Journal of Academic Research in Environment and Geography*, C. 2, S. 1 (2015), ss. 40-45.
- Harita Genel Komutanlığı
İnegöl Orman ve Su İşleri Müdürlüğü
Maden ve Tetkik Arama Genel Müdürlüğü
Uludağ Uzun Dönemli Gelişim Durumu ve İnegöl Orman ve Su İşleri Müdürlüğü
Başbakanlık Köy İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları Bursa İli Arazi Varlığı
İnegöl İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık
İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)
Meteoroloji Genel Müdürlüğü
“<http://culturerolesinturkey.com>”, 06.03.2019.
“<http://ethics.unwto.org>”, 18.03.2019.
“<https://ehhta.eu>”, 07.05.2019.
“<https://kaplica.saglik.gov.tr>”, 03.07.2019.
“<http://smcse.incdt.ro>”, 27.02.2018.
“<https://www.coe.int>”, 06.03.2019.
“<https://www.itso.org.tr> –Fuarlar”, 13.05.2019.
“<https://www.oylatciftlik.com>”, 15.03.2019.

“<http://www.baskf.org.tr> (Off-road yarışları İnegöl’de)”, 02.06.2019.
“<http://www.bursa.com.tr> Avrasya Yolu Fotoğraf Sergisi”, 06.03.2019.
“<http://www.dostum.org.tr>”, 14.03.2019.
“<http://www.inegol.bel.tr> (Kardeş Şehirler)”, 13.03.2019.
“<http://www.medam.org.tr>”, 06.03.2019.
“<http://www.tdk.gov.tr> –Taşıma, Kapasite-”, 03.04.2019.
“<http://www.turkpatent.gov.tr>”, 08.01.2019.

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ	
Adı-Soyadı Hatice ERDOĞAN	
Doğum Yeri ve Yılı: İnegöl/ 15.08.1995	
Bildiği Yabancı Diller: İngilizce	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı
Lise: İnegöl Anadolu İmam Hatip Lisesi	2009-2013
Lisans: Sakarya Üniversitesi	2013-2017
Yüksek Lisans: Bursa Uludağ Üniversitesi	2017-
Doktora -	
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı
1. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	2018-
İletişim (e-posta): haticeerdogan@nku.edu.tr	

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Hatice ERDOĞAN
Tez Adı	Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Coğrafya
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Serhat ZAMAN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☒ Genel Kısıt (6 ay) ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 23.08.2019

İmza :

